

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ , ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**Η ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο ρόλος των χωρών της
Ανατολικής Μεσογείου**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Μαρία Κότταρη

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή

Επίκουρος Καθηγητής Δ. Σιδέρης (Επιβλέπων Καθηγητής)

Επίκουρος Καθηγητής Α. Μαστρογιάννης

Καθηγητής Χ. Παπάζογλου

Αθήνα, Μάρτιος, 2015

Copyright©Μαρία Κότταρη, 2015

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διατριβής, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση διδακτορικής διατριβής από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δε δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Στη μνήμη του μπαμπά μου

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΑΠΕ: Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
ΑΟΖ :Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη
ΔΕΔ-Ε :Διευρωπαϊκά Δίκτυα Ενέργειας
ΔΕΠΑ: Δημόσια Επιχείρηση Αερίου
ΔΕΣΦΑ: Ελληνικός Διαχειριστής Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου
ΔΟΑΕ: Διεθνής Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας
ΔΟΕ: Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας
ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΑΧ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα
ΕΜΓΕΣ :Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Γειτονίας και Εταιρικής Σχέσης
ΕΟΚ :Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΣΜΦΑ :Ελληνικό Εθνικό Συστήματος Μεταφοράς Φυσικού Αερίου
ΕΣΣΔ: Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΕΤΑΑ :Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης
ΕΤΕπ :Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων
ΕΥΡΑΤΟΜ/ ΕΚΑΕ :Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας
ΚΕΠΠΑ: Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας
ΣΦΑ: Συμπιεσμένο Φυσικό Αέριο
ΟΗΕ :Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ :Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΦΑ: Φυσικό Αέριο
ΥΦΑ :Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο
ACER: Agency for Cooperation of Energy Regulators
Bcm: Billion cubic meters
EIB: European Investment Bank
ENPI: European Neighborhood and Partnership Instrument
ENTSO-E: European Network of Transmission System Operators for Electricity
FEMIP: Facility for Euro-Mediterranean Investment and Partnership
IEA: International Energy Agency
IEF: International Energy Forum
IGB: Interconnector Greece –Bulgaria
INOGATE: Interstate Oil & Gas Transport to Europe
IRENA: International Renewable Energy Agency
ITG: Interconnection Turkey–Greece
ITO: Independent System Operator
LNG: Liquefied Natural Gas
MEDREG: Mediterranean Energy Regulators
Mtoe: Million Tonnes of Oil Equivalent
NATO: North-Atlantic Treaty Organisation
NG: Natural Gas
NGTS: Natural Gas Transmission System
OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development
OPEC: Organization of the Petroleum Exporting Countries
PCI: Projects of Common Interest
TJ: Terajoules
PSC: Production Sharing Contracts
RCREEE: Regional Centre for Renewable Energy and Energy Efficiency
REMEP: Rome Euro –Mediterranean Energy Platform

RES: Renewable Energy Sources
SEEP: South-East Europe Gas Pipeline
TANAP: Trans-Anatolian gas pipeline
TAP: Trans-Adriatic Pipeline
TEN-E: Trans- European Energy Networks
Toe: Tones of Oil Equivalent
TSO: Transmission System Operators
UNCLOS: United Nations Convention on the Law of the Sea
UNFCCC: United Nations Framework Convention on Climate Change
USGS US: Geological Survey
WOE: World Energy Outlook

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

« *Créer, c'est vivre deux fois* » - « *Το να δημιουργείς είναι σαν να ζεις δυο φορές* »

Albert Camus, *Le Mythe de Sisyphe*

Δεν αποτελεί ζήτημα ευχής ή επιλογής. Το «ταξίδι» μίας Διδακτορικής Διατριβής προϋποθέτει, μοιραία, μακρύ και δύσκολο δρόμο. Αυτή, όμως, η πτυχή αποτελεί πιστεύω την πεμπτούσια όλης της διαδικασίας. Είναι το ουσιαστικό «κέρδος» που κάποιος αποκομίζει σε ερευνητικό, ακαδημαϊκό και προσωπικό επίπεδο.

Ευχαριστώ θερμά και ιδιαίτερος τον Ομότιμο Καθηγητή κο. Παναγιώτη Ρουμελιώτη ο οποίος, στήριξε από την πρώτη στιγμή την προσπάθειά μου και δέχτηκε να μοιραστεί μαζί μου τη μεγάλη του ακαδημαϊκή πείρα. Είμαι ευγνώμων για τις κατευθύνσεις που μου έδωσε και για την αμέριστη συμπαράσταση.

Θα ήθελα, επίσης, να απευθύνω τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου στα μέλη της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής που με τη συμβολή τους επισφράγησαν το «τέλος» αυτής της Διατριβής. Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα, Επικ. Καθηγητή κο. Δημήτρη Σιδέρη για την εμπιστοσύνη, τη θετική ανταπόκριση και τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις του. Ευχαριστώ θερμά τον Επικ. Καθηγητή κο. Αναστάσιο Μαστρογιάννη για την ουσιαστική συνεισφορά του στη βελτίωση και περάτωση της Διατριβής.

Κατά τη διάρκεια της Διατριβής, είχα την ευκαιρία και την τύχη να συνεργαστώ με κέντρα έρευνας της Ελλάδας και του εξωτερικού, γεγονός που συνέβαλλε στη διαρκή βελτίωση της δομής και του περιεχομένου της Διατριβής. Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω, όμως, στους Δρ. Κωνσταντίνο Φίλη, Διευθυντή Ερευνών του ΙΔΙΣ, και Dr. Maximilian Kuhn των οποίων η υψηλή ακαδημαϊκή κατάρτιση σε ζητήματα ενεργειακής πολιτικής υπήρξε καθοριστική συμβολή στην έρευνά μου.

Ξεχωριστές ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω στο Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων (ΙΔΙΣ) που στέγασε για μεγάλο χρονικό διάστημα την έρευνά μου στις εγκαταστάσεις του και την Υπεύθυνη Δραστηριοτήτων κα. Μαρία Ντέκα για τη διαρκή εμπύχωση. Ευχαριστώ, επίσης, το ΙΚΥ & Ίδρυμα Καρέλια για τις υποτροφίες που μου χορήγησαν.

Στον πλούτο της Διατριβής συγκαταλέγονται και όσες παράλληλες σχέσεις και δραστηριότητες αναπτύχθηκαν και συνέβαλαν παντιοτρόπως στη συνέχιση και ανατροφοδότηση της ερευνητικής διαδικασίας. Ευχαριστώ από καρδιάς τους εκλεκτούς φίλους μου-όλους μαζί και καθένα ξεχωριστά -με τους οποίους μοιραζόμαστε όνειρα και αγωνίες. Ήταν τα μάτια μου όταν το «βλέμμα» μου θόλωνε, ήταν τα χέρια που μ'έδεναν στο κατάρτι των ονείρων μου μη τυχόν με ξεγελάσουν «Σειρήνες».

Η Διατριβή αυτή δε θα μπορούσε να υλοποιηθεί χωρίς τη συμβολή, τη συμπαράσταση και την κατανόηση της οικογένειάς μου. Ευχαριστώ θερμά και ιδιαίτερος την αδερφή μου, Γζένη Κότταρη και το σύντροφό της Κωνσταντίνο Τύλλη, για την αμέριστη ψυχική και οικονομική βοήθεια που έχουν προσφέρει για την αποπεράτωση των σπουδών μου. Ευχαριστώ θερμά και ιδιαίτερος τις νονές μου, Σοφία και Κατερίνα Γεωργίου για τη φροντίδα και στήριξή τους. Το μεγάλο ευχαριστώ που θέλω να απευθύνω στη μητέρα μου, Αγάθη Κότταρη, είναι λίγο μπροστά στο μέγεθος των θυσιών της και το μεγαλείο της ψυχικής της δύναμης που τόνωνε το κουράγιο μου και όπλιζε την υπομονή μου.

Τη Διατριβή μου την αφιερώνω στη μνήμη του πατέρα μου, Νίκο Κότταρη. Σε ένα από τα γράμματά του απευθυνόμενος στη αδερφή μου, τότε μαθήτρια Γυμνασίου, ανέφερε: «*Η μόρφωση είναι από τα πιο σημαντικά πράγματα στον κόσμο. Αν καταφέρεις να γίνεις ένας μορφωμένος άνθρωπος θα κερδίσεις το σεβασμό της κοινωνίας, οι γονείς σου θα είναι περήφανοι για σένα και η μικρή σου αδερφή θα σε έχει πρότυπο*».

Ελπίζω κι εύχομαι, μετά την ολοκλήρωση αυτής της Διατριβής, να έχω κατορθώσει να κερδίσω το σεβασμό της ακαδημαϊκής κοινότητας, να έχω κάνει περήφανους τους καθηγητές, τους φίλους και την οικογένειά μου. Ελπίζω, τέλος, η παρούσα Διατριβή να αποτελέσει πρότυπο και αναφορά για τις επόμενες έρευνες που θα διεξαχθούν στον τομέα των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών.

Μαρία Κότταρη

Μάρτιος 2015

"History will be kind to me for I intend to write it." - Winston Churchill

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ	11
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ	12
ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	13
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	14
ABSTRACT	16
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	18
1.Κύριο Αντικείμενο Έρευνας & Βασικές Υποθέσεις Εργασίας.....	18
2. Συλλογή δεδομένων και κριτική ανάλυση των διαθέσιμων πηγών	20
3.Μεθοδολογία & Δομή.....	21
4. Αποτελέσματα – Βασικά Συμπεράσματα Διατριβής	24
5.Συνεισφορά Διατριβής.....	26
ΜΕΡΟΣ Ι	29
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ & ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	30
1.1 Η ενέργεια ως ερευνητικό αντικείμενο των Διεθνών Σχέσεων και της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας	30
1.2 Η έννοια της «ενεργειακής ασφάλειας».....	35
1.2.1 Η έννοια της «ασφάλειας» και οι διαφορετικοί τομείς της.....	35
1.2.2 Η ενεργειακή ασφάλεια και οι βασικές αρχές της	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΙΣΤΟΡΙΚΟ & ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ	50
2.1 Ιδρυτικές Συνθήκες.....	50
2.2 Η διεθνοποίηση των ενεργειακών αναγκών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων	53
2.3 Συνθήκη του Μάαστριχτ και Συνθήκη του Άμστερνταμ.....	58
2.4 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης.....	60
2.5 Το κεφάλαιο “ενέργεια” της Συνθήκης της Λισαβόνας, 2007.....	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΟΙ ΚΥΡΙΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ	66
3.1 Η διαδικασία ολοκλήρωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ο ισχυρός διακυβερνητισμός.....	71

3.2 Η ενεργειακή ευπάθεια της ΕΕ ως κύριος παράγοντας διαμόρφωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.....	77
3.2.1 Η ΕΕ ως ενεργειακός καταναλωτής. Στατιστικά στοιχεία.....	80
3.2.2 Παγκόσμιες ενεργειακές τάσεις. Η θέση της ΕΕ	96
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΟΙ ΠΥΛΩΝΕΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ	105
4.1 Η βιώσιμη ανάπτυξη ως συνιστώσα της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ	106
4.2 Η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας ΦΑ και ηλεκτρισμού της ΕΕ.....	112
4.3 Η ενίσχυση της ασφάλειας του ενεργειακού ανεφοδιασμού	121
ΜΕΡΟΣ ΙΙ.....	128
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΕ	128
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ «ΦΥΣΙΚΗΣ» ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΑΝΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ.Ο ΝΟΤΙΟΣ ΔΙΑΔΡΟΜΟΣ ΦΑ.....	130
5.1 Η « φυσική» ασφάλεια ανεφοδιασμού. Κύρια συνιστώσα της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.....	130
5.2 Τα σχέδια υποδομών του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ. Ανάλυση αγωγών ΦΑ.....	136
5.2.1 Διασυνδεδετικός αγωγός Τουρκίας-Ελλάδας/ Interconnection Turkey–Greece (ITG).....	137
5.2.2 Οι αγωγοί ΦΑ Nabucco & Nabucco West.....	140
5.2.3 Ο αγωγός ΦΑ Νοτιοανατολικής Ευρώπης/ South-East Europe Gas Pipeline (SEEP)	143
5.2.4 Ο Διαδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου/Trans - Adriatic Pipeline (TAP).....	144
5.2.5 Ο αγωγός ΦΑ Trans-Anatolian Pipeline/ TANAP	146
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΠΗΓΩΝ ΚΑΙ ΟΔΩΝ ΑΝΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ.ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΔΙΑΔΡΟΜΟΥ ΦΑ	147
6.1 Ο ρόλος της Τουρκίας στην υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ	149
6.2 Ο αντίκτυπος της επιλογής του αγωγού TAP για τον Νότιο Διάδρομο ΦΑ.....	153
6.3 Ο ρόλος της Ρωσίας και ο αγωγός ΦΑ South Stream.....	157
6.4 Διαθεσιμότητα και διαφοροποίηση πηγών ανεφοδιασμού εκτός Κασπίας	160
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΤΑ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΑ ΦΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΗΓΗ ΑΝΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΕ ?.....	165
7.1 Το ενεργειακό προφίλ της ευρύτερης περιοχής της Νοτίου Μεσογείου	165
7.2 Τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου	168
7.3 Τα ισραηλινά κοιτάσματα.....	169
7.4 Τα κυπριακά κοιτάσματα.....	171
7.5 Τα αιγυπτιακά κοιτάσματα	173

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΔΙΕΝΕΞΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ
ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΩΝ ΦΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ**
.....175

8.1 Η οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών στην Ανατολική Μεσόγειο και οι επιπτώσεις τους στην
εξερεύνηση-εκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων 175

8.2 Θαλάσσια σύνορα μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινιακής Αρχής 176

8.3 Η διαμάχη μεταξύ Ισραήλ- Παλαιστίνης εμπόδιο στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων στη Λωρίδα
της Γάζας 177

8.4 Θαλάσσια σύνορα Ισραήλ – Λιβάνου.....179

8.5 Θαλάσσια σύνορα μεταξύ Ισραήλ και Κύπρου. Η ενεργειακή συνεργασία των δύο χωρών και οι
επιπτώσεις για την Τουρκία.....181

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΚΑΙ
ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΤΟΥ ΦΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ ΥΠΟ ΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ
ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΡΙΣΜΑ.....183**

9.1 Ο ενεργειακός στρατηγικός άξονας Ισραήλ – Κύπρου- Ελλάδα και η προοπτική δημιουργίας ενός
ενεργειακού διαδρόμου Ανατολικής Μεσογείου 183

9.2 Ο ενεργειακός στρατηγικός άξονας Ισραήλ – Τουρκίας 187

9.3 Τα κοινά συμφέροντα Ισραήλ και Αιγύπτου από τη σύναψη συμφωνίας για το ΦΑ 189

9.4 Τα συμφέροντα των κύριων εξωτερικών δρώντων στην Ανατολική Μεσόγειο.....190

9.4.1 Η αντίδραση της Ρωσίας. Η αγορά ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου ως δυνητικός ανταγωνιστής
.....190

9.4.2 Το στρατηγικό ενδιαφέρον των ΗΠΑ στις ενεργειακές εξελίξεις της Ανατολικής Μεσογείου192

9.5 Η διακύβευση της ασφάλειας ανεφοδιασμού της ΕΕ. Ο ρόλος των κοιτασμάτων ΦΑ της Ανατολικής
Μεσογείου.....193

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΚΕΚΤΗΜΕΝΟΥ
ΣΕ ΓΕΙΤΟΝΕΣ ΧΩΡΕΣ.....197**

10.1 Εξωτερική ενεργειακή διακυβέρνηση ΕΕ : Σύμπραξη με τους εταίρους εκτός συνόρων 197

10.2 Ενεργειακή Κοινότητα Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Πρότυπο εφαρμόσιμο στην Ανατολική
Μεσόγειο?.....199

10.3 Η ενεργειακή διάσταση της Ευρώ-Μεσογειακής Συνεργασίας.....204

10.3.1 Από τη Διαδικασία της Βαρκελώνης στην Ένωση για τη Μεσόγειο.....204

10.3.2 Η Μεσόγειος στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας 207

10. 3 Ένωση για τη Μεσόγειο.....209

10.4 Ευρώ-Μεσογειακή ενεργειακή συνεργασία. Θεσμικό πλαίσιο 212

10.4.1 Ευρώ-Μεσογειακές Διασκέψεις Υπουργών Ενέργειας 213

10.4.2 Σχέδιο ενοποίησης Ευρω-Μεσογειακής Αγοράς Ενέργειας /Euro-Mediterranean Energy Market Integration Project (MED-EMIP)	216
ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ	219
ΣΥΝΟΨΗ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	219
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ.....	220
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12 ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΥΝΟΛΟΥ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	228
12.1 Κριτική αποτίμηση της εξέλιξης και της λειτουργίας της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ	228
12.2 Οι σύγχρονες προκλήσεις της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ	236
12.2.1 Ζητήματα ενεργειακής ασφάλειας και εξωτερικής ενεργειακής διακυβέρνησης.....	236
12.2.2 Μείωση ενεργειακής εξάρτησης από τη Ρωσία. Εργαλεία ενίσχυσης φυσικής ασφάλειας ανεφοδιασμο.....	244
12.2.3 Εξωτερική ενεργειακή διακυβέρνηση μέσω ενσωμάτωσης της ευρωπαϊκής ενεργειακής νομοθεσίας σε τρίτα κράτη.....	254
ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	260
ΠΗΓΕΣ –ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	263

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Διαστάσεις ασφάλειας σύμφωνα με τη Σχολή της Κοπεγχάγης.....	36
ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Τομείς ασφάλειας και συσχέτιση με ενεργειακό τομέα.....	39
ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Ορισμοί Ενεργειακής Ασφάλειας.....	41
ΠΙΝΑΚΑΣ 4 Βασικές αρχές ενεργειακής ασφάλειας.....	47
ΠΙΝΑΚΑΣ 5 Ρώσο-ουκρανικές κρίσεις ΦΑ. Ποσοστό μείωσης προμηθειών στις ευρωπαϊκές αγορές.....	78
ΠΙΝΑΚΑΣ 6 Ακαθάριστη εγχώρια κατανάλωση, ανά καύσιμο, ΕΕ-28 (Mtoe).....	80
ΠΙΝΑΚΑΣ 7 Ενεργειακή εξάρτηση-όλα τα προϊόντα, EU-28/ Euro Area-18.....	83
ΠΙΝΑΚΑΣ 8 Ενεργειακή εξάρτηση-πετρέλαιο, ΕΕ-28/Euro Area -18 (%).....	85
ΠΙΝΑΚΑΣ 9 Ενεργειακή εξάρτηση-ΦΑ,ΕΕ-28/Euro Area-18(%).....	87
ΠΙΝΑΚΑΣ 10 Πρωτογενής παραγωγή ενέργειας, ανά καύσιμο,ΕΕ-28(Mtoe).....	88
ΠΙΝΑΚΑΣ 11 Εισαγωγές ΦΑ,ΕΕ-28(TJ).....	90
ΠΙΝΑΚΑΣ 12 Εισαγωγές ΦΑ, βάση χώρας προέλευσης (TJ-terajoules).....	90
ΠΙΝΑΚΑΣ 13 Εισαγωγές πετρελαίου (όλα τα προϊόντα), ΕΕ-28(toe).....	92
ΠΙΝΑΚΑΣ 14 Εισαγωγές πετρελαίου (όλα τα προϊόντα), βάση χώρας προέλευσης (toe).....	93
ΠΙΝΑΚΑΣ 15 Τεχνικός ανακτήσιμα αποθέματα ΦΑ ανά είδος και πηγή,2012.....	101
ΠΙΝΑΚΑΣ 16 Συνοπτική ανάλυση Διασυνδεδετικού Αγωγού Τουρκίας-Ελλάδας.....	139
ΠΙΝΑΚΑΣ 17 Συνοπτική ανάλυση αγωγού Nabucco.....	142
ΠΙΝΑΚΑΣ 18 Συνοπτική ανάλυση αγωγού South-East Gas Pipeline (SEEP).....	143
ΠΙΝΑΚΑΣ 19 Συνοπτική ανάλυση Διαδριατικού Αγωγού (TAP).....	145
ΠΙΝΑΚΑΣ 20 Συνοπτική ανάλυση αγωγού TANAP.....	146
ΠΙΝΑΚΑΣ 21 Συνοπτική παρουσίαση αγωγού South Stream.....	159
ΠΙΝΑΚΑΣ 22 Παραγωγή & αποθέματα πετρελαίου & ΦΑ-Νότια Μεσόγειος.....	165
ΠΙΝΑΚΑΣ 23 Υφαλοκρηπίδα-Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη(AOZ).....	176
ΠΙΝΑΚΑΣ 24 Δυνητικές πηγές ΦΑ από τη λεκάνη της Λεβαντίνης και μέσα διαμετακόμισης για τις αγορές της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έως το 2020.....	196
ΠΙΝΑΚΑΣ 25 Ευρώ-Μεσογειακή εταιρική σχέση-Χρονοδιάγραμμα.....	204
ΠΙΝΑΚΑΣ 26 Μεσογειακοί Ρυθμιστές Ενέργειας/Mediterranean Energy Regulators-MEDREG.....	216

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1 Ενεργειακό μίγμα κρατών-μελών ΕΕ-27, ακαθάριστη εγχώρια κατανάλωση % (2011).....	69
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2 Ακαθάριστη εγχώρια κατανάλωση, ανά καύσιμο, ΕΕ -28 (Mtoe).....	80
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3 Ενεργειακή εξάρτηση-όλα τα προϊόντα 2012 (%).....	82
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4 Ενεργειακή εξάρτηση-πετρέλαιο (όλα τα προϊόντα) 2012 (%).....	84
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5 Ενεργειακή εξάρτηση –ΦΑ, 2012 (%).....	86
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6 Πρωτογενής παραγωγή ενέργειας, ανά καύσιμο, ΕΕ -28 (Mtoe).....	88
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7 Εισαγωγές ΦΑ, βάση χώρας προέλευσης (TJ-terajoules).....	91
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8 Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών ΦΑ, βάση χώρας προέλευσης (%).....	
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9 Εισαγωγές πετρελαίου (όλα τα προϊόντα), βάση χώρας προέλευσης (toe).....	93
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10 Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών πετρελαίου (όλα τα προϊόντα), βάση χώρας προέλευσης (%).....	94
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11 Παγκόσμια ζήτηση πρωτογενούς ενέργειας ανά καύσιμο έως το 2035.....	98
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12 Κατανομή παγκόσμιας ζήτησης πρωτογενούς ενέργειας ανά περιοχή.....	99
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 13 Κατανομή της αύξησης της παγκόσμιας ζήτησης πρωτογενούς ενέργειας ανά περιοχή.....	99
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 14 Διακύμανση ζήτησης ΦΑ σε επιλεγμένες περιοχές έως το 2035.....	100
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 15 Ποσοστά εκπομπών CO ₂ , από κατανάλωση ενεργειακών προϊόντων, ανά περιοχή.....	100
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 16 Αύξηση παραγωγής μη συμβατικού αερίου σε επιλεγμένες περιοχές.....	102
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 17 Μερίδιο των ΑΠΕ στη συνολική ζήτηση πρωτογενούς ενέργειας βάση κατηγορίας και ζήτησης, 2011 & 2035.....	102
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 18 Επενδύσεις στην παραγωγή ενέργειας βάση ΑΠΕ, 2013-2035.....	103
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 19 Ισραηλινή παραγωγή, κατανάλωση, εξαγωγές, εισαγωγές και αποθέματα ΦΑ 2005-2012.....	170

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

ΓΡΑΦΗΜΑ 1 Αρχές Ενεργειακής Ασφάλειας.....	44
ΓΡΑΦΗΜΑ 2 Οι κύριοι παράγοντες διαμόρφωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.....	67
ΓΡΑΦΗΜΑ 3 Φορείς διαμόρφωσης και άσκησης ενεργειακής πολιτικής στην ΕΕ.....	68
ΓΡΑΦΗΜΑ 4 Ενεργειακό μίγμα ΕΕ-28, 2012.....	81
ΓΡΑΦΗΜΑ 5 Διαχρονική εξέλιξη εγχώριας παραγωγής ανά καύσιμο (%) 2002-2013.....	89
ΓΡΑΦΗΜΑ 6 Διακύμανση κατανάλωσης ΦΑ το διάστημα Ιανουαρίου 2011 – Ιουλίου 2012.....	95
ΓΡΑΦΗΜΑ 7 Τρίπτυχο στόχων ενεργειακής πολιτικής ΕΕ.....	106
ΓΡΑΦΗΜΑ 8 Νότιος Διάδρομος ΦΑ. Υπάρχοντες και προτεινόμενοι αγωγοί.....	136
ΓΡΑΦΗΜΑ 9 Ο διασυνδεδετικός αγωγός Τουρκίας – Ελλάδας – Ιταλίας.....	138
ΓΡΑΦΗΜΑ 10 Ο διασυνδεδετικός αγωγός Ελλάδας- Βουλγαρίας.....	139
ΓΡΑΦΗΜΑ 11 Ο αγωγός ΦΑ Nabucco.....	141
ΓΡΑΦΗΜΑ 12 Ο αγωγός ΦΑ Nabucco & οι ανταγωνιστικοί αγωγοί.....	141
ΓΡΑΦΗΜΑ 13 Ο αγωγός ΦΑ Nabucco West.....	142
ΓΡΑΦΗΜΑ 14 Ο αγωγός ΦΑ SEEP.....	143
ΓΡΑΦΗΜΑ 15 Ο αγωγός TAP.....	145
ΓΡΑΦΗΜΑ 16 Ο αγωγός TANAP.....	146
ΓΡΑΦΗΜΑ 17 Η τελική μορφή του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ. Αγωγοί TAP & TANAP.....	153
ΓΡΑΦΗΜΑ 18 Ο αγωγός ΦΑ South Stream.....	156
ΓΡΑΦΗΜΑ 19 Εξάρτηση ΕΕ από εισαγωγές ρωσικού ΦΑ.....	159
ΓΡΑΦΗΜΑ 20 Υποδομές μεταφοράς ΦΑ στη Μεσόγειο: αγωγοί και ΥΦΑ, 2011.....	167
ΓΡΑΦΗΜΑ 21 Τα αποδεδειγμένα και εκτιμώμενα αποθέματα ΦΑ της λεκάνης της Λεβαντίνης.....	169
ΓΡΑΦΗΜΑ 22 Ο αραβικός αγωγός ΦΑ/ Arab Gas pipeline.....	170
ΓΡΑΦΗΜΑ 23 Τα πεδία εξερεύνησης των κυπριακών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων.....	172
ΓΡΑΦΗΜΑ 24 Το Δέλτα του Νείλου. Κοιτάσματα ΦΑ και αγωγοί.....	174
ΓΡΑΦΗΜΑ 25 Οριοθέτηση θαλάσσιας δικαιοδοσίας στην περιοχή μεταξύ της Ιεριχούς και της Λωρίδας της Γάζας βάση των Συμφωνιών του Όσλο.....	177
ΓΡΑΦΗΜΑ 26 Τα διαφιλονικούμενα θαλάσσια σύνορα μεταξύ Ισραήλ – Λιβάνου.....	179
ΓΡΑΦΗΜΑ 27 Οι επικαλυπτόμενες ΑΟΖ Ισραήλ –Λιβάνου.....	180
ΓΡΑΦΗΜΑ 28 Ο προτεινόμενος τερματικός σταθμός ΥΦΑ στον Βασιλικό και τα σχέδια διασύνδεσή του με τις αγορές της ΕΕ.....	185
ΓΡΑΦΗΜΑ 29 Το σχέδιο αγωγού ΦΑ Ανατολικής Μεσογείου.....	186
ΓΡΑΦΗΜΑ 30 Ενεργειακή Κοινότητα. Σχέδιο Δακτυλίου ΦΑ.....	202

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος της παρούσας Διατριβής αποτελεί η εις βάθος κατανόηση της δομής και της εξέλιξης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Η ενέργεια υπήρξε ένας από τους ακρογωνιαίους λίθους της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η ανάγκη για μια συνεκτική ενεργειακή πολιτική της ΕΕ γίνεται, όμως, πιο επιτακτική όταν το ενεργειακό σύστημα της ΕΕ αρχίζει να εξαρτάται από ενεργειακές πηγές τρίτων χωρών.

Με βάση τη θεωρία περί ασφάλειας της Σχολής της Κοπεγχάγης, που κινείται σε ένα ευρύτερο διεπιστημονικό πλαίσιο και αναλύει την έννοια της ασφάλειας υπό το πρίσμα όχι μόνο στρατιωτικών αλλά, και οικονομικών, πολιτικών και περιβαλλοντικών ζητημάτων, η Διατριβή αυτή αναδεικνύει την πολυπλοκότητα των θεμάτων που σχετίζονται με την ενέργεια, ορίζει την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας και πώς αυτή αναπτύσσεται στα πλαίσια της ΕΕ. Γίνεται, επίσης, κριτική αξιολόγηση του ιστορικού και θεσμικού πλαισίου της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και ορίζονται οι κύριες συνιστώσες διαμόρφωσης των στόχων και των προτεραιοτήτων της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.

Οι εξωτερικές ενεργειακές σχέσεις αποτελούν βασικό τομέα της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και χαρακτηρίζονται, σε μεγάλο βαθμό, από τις διαφορές και τις αποκλίνοσες εθνικές ενεργειακές επιδιώξεις μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Αυτή η Διατριβή αξιολογεί τη στρατηγική που εφαρμόζεται για την ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ μέσω της διεξοδικής μελέτης και ανάλυσης των μέσων που χρησιμοποιούνται (Νότιος Διάδρομος ΦΑ) για τη διασφάλιση του εφοδιασμού της ΕΕ σε Φυσικό Αέριο, με απώτερο στόχο τη διαφοροποίηση των πηγών και των οδών εφοδιασμού.

Εντάσσεται στο πλαίσιο αυτό, η περιπτωσιολογική μελέτη (case study) της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου και εξετάζεται η συμβολή της στους στόχους της διαφοροποίησης των πηγών και των οδών ανεφοδιασμού της ΕΕ με ΦΑ και της επέκτασης του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου. Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις επιδιώξεις της ΕΕ που σχετίζονται με την ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού, συμπεριλαμβανομένων των εναλλακτικών οδών και πηγών εφοδιασμού και των έργων υποδομής. Στην περιοχή αυτή, όμως, υπάρχουν μακροχρόνια ζητήματα ασφάλειας και η ενέργεια προσθέτει ένα νέο παράγοντα. Η Διατριβή μελετά τις αντιδράσεις της ΕΕ προκειμένου να εξασφαλίσει τα ενεργειακά της συμφέροντα στην περιοχή και να προωθήσει τα αμοιβαία πλεονεκτήματα μιας περιφερειακής ενεργειακής συνεργασίας.

Συνοπτικά, τα αποτελέσματα και συμπεράσματα της παρούσας Διατριβής είναι τα εξής:

- Η ενεργειακή ασφάλεια ορίζεται από τις αρχές της διαθεσιμότητας, της αξιοπιστίας, της προσιτότητας και της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Τα κράτη, κυρίως αυτά που εξαρτώνται από ενεργειακούς πόρους τρίτων κρατών, συνδέουν την ερμηνεία της ενεργειακής ασφάλειας με την ιδιαίτερη ενεργειακή τους κατάσταση και το βαθμό ευπάθειάς τους σε ενδεχόμενες διακοπές του ενεργειακού ανεφοδιασμού. Αυτή η συνιστώσα επηρεάζει, σε μεγαλύτερο βαθμό από τις υπόλοιπες, τη διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.
- Οι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ διαμορφώνονται γύρω από τρεις πυλώνες: την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, την ανταγωνιστικότητα της ενεργειακής αγοράς της ΕΕ και την ασφάλεια του ενεργειακού ανεφοδιασμού. Η εξάρτηση από ενεργειακούς πόρους τρίτων κρατών, αποτελεί την κύρια συνιστώσα της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ.
- Η νομική κατοχύρωση του δικαιώματος της αποκλειστικής κυριότητας στη διαμόρφωση της εθνικής ενεργειακής πολιτικής έρχεται σε αντίθεση με τους κανόνες και τους στόχους της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Αποτελεί το σημαντικότερο εμπόδιο για την περεταίρω ολοκλήρωση του ενεργειακού τομέα της ΕΕ και τη χάραξη και άσκηση μίας κοινής ενεργειακής πολιτικής σε εσωτερικό και εξωτερικό επίπεδο.
- Η εξωτερική ενεργειακή διακυβέρνηση της ΕΕ έχει δύο σκέλη: Την ενίσχυση της φυσικής ασφάλεια ανεφοδιασμού μέσω της διαφοροποίησης των πηγών και των διαδρόμων ανεφοδιασμού και την επέκταση του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου (νομικοί κανόνες που διέπουν την εσωτερική αγορά ενέργειας της ΕΕ) στους ενεργειακούς εταίρους.
- Η υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ εντάσσεται στις προτεραιότητες της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ με στόχο τη διαφοροποίηση οδών και πηγών ανεφοδιασμού αλλά, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό, σε παράγοντες εκτός της ΕΕ. Η Τουρκία και το Αζερμπαϊτζάν που είναι οι δύο πιο σημαντικές χώρες για την υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ δεν είναι κράτη-μέλη της ΕΕ και απαιτείται ενίσχυση της υπάρχουσας ενεργειακής συνεργασίας μεταξύ αυτών και της ΕΕ.
- Οι ποσότητες των κοιτασμάτων ΦΑ στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου είναι μικρές για να ικανοποιήσουν επαρκώς το στόχο της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ για διαφοροποίηση των πηγών ΦΑ και τη σημαντική μείωση της εξάρτησης από τις ρωσικές εισαγωγές.
- Η διαδικασία εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου προσκρούει σε κλασσικά ζητήματα ασφαλείας και τις διακρατικές συγκρούσεις που επικρατούν στην περιοχή δηλαδή, την αραβο-ισραηλινή διένεξη, το κυπριακό ζήτημα και ελληνοτουρκικές διαφορές στο Αιγαίο. Η διαπραγματευτική ικανότητα της ΕΕ, παρόλο ότι Κύπρος και Ελλάδα αποτελούν κράτη-μέλη της, μπορεί να επιφέρει περιορισμένα αποτελέσματα στην αποκλιμάκωση των συγκεκριμένων διενέξεων.

ABSTRACT

This thesis intends to gain an in-depth understanding of the structure and the evolution of the EU energy policy. Energy has been one of the cornerstones of European integration. The need for a coherent EU energy policy emerges, though, when the EU energy system becomes dependent on the energy sources of third countries.

Using the Copenhagen School's securitization theory, this Thesis emphasizes the political and economic implications of energy related issues and tries to define the concept of energy security. The securitization of energy policies involves international and regional regulatory implications and obstacles. The EU's unsteady energy security implies the development of alternative security logic and provisions in the EU's regional and international politics agenda. We make a critical assessment of the EU energy policy's historical and institutional framework. A definition of the main components shaping the EU energy policy goals and priorities is, also, attempted.

The external energy relations are a core area for the EU energy policy which is characterized, to a large extent, by disunity and the convergent national competences between the EU member states. This Thesis will try to evaluate the strategy implemented on the aim of strengthening the EU's energy security. The physical security of supply is a key component of the EU external energy policy. We attempt a thorough study of the instruments used – Southern Gas Corridor- for securing natural gas supply to the EU and with a view to diversifying sources and supply routes.

The case-study of the East –Mediterranean, examines the region's contribution to the EU goals of sources and supply routes diversification and the expansion of the EU energy *acquis communautaire*. The East –Mediterranean region offers an interesting regional energy complex for the EU energy perspectives in terms of security of supply including alternative supply routes, infrastructure projects and energy sources (given the newly discovered natural gas deposits in the area). We observe in the area East – Mediterranean traditional and long standing security issues and the energy add a new driver in these security concerns. This Thesis intent to study the institutional responses of the EU in order to secure its energy interests in the region and to transfer the EU energy *acquis communautaire* to the concerned countries arguing the reciprocal advantages of the cooperation.

In summary, results and conclusions of this thesis are as follows

- Energy security is defined by the principles of availability, reliability, affordability and environmental sustainability. The states that are dependent on the energy resources of third

countries, link the definition of their energy security with the degree of their vulnerability to possible disruptions of energy supply. This component affects, to a greater extent than the others, the formation of EU energy policy.

- The exclusive right of the EU member-states in shaping their national energy policy contrasts with the energy market rules in energy and it is the major obstacle to further integration of the EU energy sector and hinders the implementation of a common energy policy both in domestic and external level. The dependence on energy resources of third countries, is the main component of the EU energy security.
- The EU energy policy objectives are based on three pillars: environmental sustainability, competitiveness of the EU energy market and security of energy supply.
- The EU external energy governance has two parts: Physical security of supply through sources and corridors diversification and the expansion of the EU energy *acquis communautaire* in the external energy partners.
- The implementation of the Southern Gas Corridor is a key part of EU energy policy. Its ultimate aim of diversifying routes and sources of supply depends largely on factors outside of the EU (Turkey- Azerbaijan as not EU member-states)
- The amount of deposits in the Eastern Mediterranean region is sufficiently small to satisfy the objective of differentiation and reducing dependence on Russian imports. The exploitation of reserves process encounters classic security issues and the negotiating capacity of the EU, although Cyprus and Greece are member states, can produce limited results in the conflicts resolution.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

“L’ennui est que les problèmes énergétiques sont horriblement compliqués. Se mêlent et s’opposent des considérations techniques, économiques, politiques, éthiques, stratégiques. Le court terme contredit le long terme, le local s’oppose au global, l’infiniment petit côtoie l’infiniment grand”

« Το πρόβλημα είναι πως τα ζητήματα ενέργειας είναι ιδιαίτερος περίπλοκα. Περιλαμβάνουν και αντιπαραθέτουν τεχνικές, οικονομικές, πολιτικές, στρατηγικές, δεοντολογικές παραμέτρους. Η βραχυχρόνια προοπτική αντιπαρατίθεται με τη μακροχρόνια, η τοπική με την παγκόσμια διάσταση, το απείρως μικρό με το απείρως μεγάλο»

J.M. Chevalier, Les grandes batailles de l’énergie

1.Κύριο Αντικείμενο Έρευνας & Βασικές Υποθέσεις Εργασίας

Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, παρατηρείται μία έντονη αναζωπύρωση του δημόσιου πολιτικού διαλόγου για όλες τις πτυχές των ενεργειακών ζητημάτων, όπως για παράδειγμα, η πολιτική σταθερότητα των προμηθευτριών χωρών, η εύρυθμη λειτουργία των ενεργειακών αγορών, η περιβαλλοντική βιωσιμότητα σε σχέση με το ενεργειακό μίγμα, η συγκέντρωση των ενεργειακών αποθεμάτων σε ασταθείς πολιτικά περιοχές, από τις πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του ’70. Οι προκλήσεις που συνδέονται με τα ενεργειακά ζητήματα βρίσκονται ψηλά στην ατζέντα των οικονομικών και πολιτικών ζητημάτων με παγκόσμια εμβέλεια. Ταυτόχρονα, η ενεργειακή πολιτική αποτελεί ένα από τους πιο αμφιλεγόμενους τομείς άσκησης πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χαρακτηριζόμενη από τα έντονα και αντικρουόμενα συμφέροντα των κρατών-μελών της.

Η θεωρία περί ασφάλειας της Σχολής της Κοπεγχάγης¹ (Copenhagen School, securitization theory) αποτελεί το πρώτο βασικό θεωρητικό υπόβαθρο της παρούσας έρευνας και αποτελεί μέρος των κύριων πηγών της Διατριβής από το 2011. Η θεωρία της Σχολής της Κοπεγχάγης συνέβαλε καταλυτικά στην ακαδημαϊκή έρευνα και ανάλυση περί των νέων ορισμών ασφαλείας, που προκύπτουν μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, και συμπεριλαμβάνουν εκτός του στρατιωτικού τομέα, ζητήματα οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής φύσεως. Η προσέγγιση της Σχολής της Κοπεγχάγης, αποτελεί το κατάλληλο πλαίσιο προσέγγισης και ανάλυσης των

---

¹ Η σχολή σκέψης με κύρια θεωρητική βάση το βιβλίο του καθηγητή Διεθνών Σχέσεων Bary Buzan “ *People, States and Fear. The National Security Problem in International Relations*”, γνωστή και ως Σχολή της Κοπεγχάγης, ασχολήθηκε εκτεταμένα με τον προσδιορισμό κοινών εννοιολογικών διακρίσεων μεταξύ των διαφορετικών αντιλήψεων για την ασφάλεια.

ενεργειακών ζητημάτων που επηρεάζουν τους τομείς στρατιωτικής, οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής ασφάλειας. Επίσης, η προσέγγιση της Σχολής της Κοπεγχάγης μπορεί να τεκμηριώσει τους λόγους για τους οποίους η ενέργεια έχει συνδεθεί με τα σύγχρονα ζητήματα ασφαλείας σε παγκόσμιο επίπεδο και στα πλαίσια της ΕΕ που αποτελεί και το κύριο ερευνητικό αντικείμενο της παρούσας έρευνας.

Ένα δεύτερο κύριο θεωρητικό υπόβαθρο αποτελούν και οι βασικές θεωρίες της διαδικασίας της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης (διακυβερνητισμός, υπερεθνικισμός /supranationalism, νεολειτουργισμός) ώστε να επιτύχουμε την κατανόηση και την αποκωδικοποίηση της εξέλιξης και της διάρθρωσης της ενεργειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μελετώνται, αναλύονται και αποτιμώνται οι κινητήριοι παράγοντες της σύγκλισης των ενεργειακών πολιτικών της ΕΕ. Επίσης, οι λόγοι για τους οποίους τα εθνικά ενεργειακά συμφέροντα είναι τόσο έντονα και χαρακτηρίζονται από σχετική ασάφεια και πολυπλοκότητα που καθιστά δύσκολη την απόδοση μία επαρκούς εξήγησης και αιτιολόγησης των ενεργειακών επιλογών των κρατών-μελών της ΕΕ. Η έρευνα αναλύει με σαφήνεια πως η ΕΕ οριοθετεί τους στόχους και τις προτεραιότητες της ενεργειακής της πολιτικής και πως εκπονεί αντίστοιχες πολιτικές διαμορφώνοντας το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο.

Η ενεργειακή πολιτική επηρεάζει και επηρεάζεται από σειρά άλλων πολιτικών και η μελέτη της μας επιτρέπει να κατανοήσουμε τη διάρθρωση και τη λειτουργία και άλλων πολιτικών της ΕΕ κυρίως, της οικονομικής αλλά, και της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής γειτονίας δεδομένης της υψηλής εξάρτησης της ΕΕ σε ενεργειακά προϊόντα τρίτων χωρών. Η ασφάλεια ανεφοδιασμού σε ΦΑ αποτελεί υψηλή προτεραιότητα της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και γι' αυτό οι σχέσεις της με τους εξωτερικούς ενεργειακούς της εταίρους – προμηθεύτριες χώρες και χώρες διαμετακομιστές- είναι πολύ καθοριστικές.

Η διαφοροποίηση των πηγών και των οδών ανεφοδιασμού αποτελεί το κύριο εργαλείο προς αυτή την κατεύθυνση. Η ΕΕ επιδιώκει να μειώσει την εξάρτησή της σε εισαγωγές ΦΑ από τη Ρωσία. Η έρευνά μας επιχειρεί να διερευνήσει το βαθμό στον οποίο ο γεωπολιτικός και γεωοικονομικός χώρος της Ανατολικής Μεσογείου μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη αυτού του στόχου μέσω της ενίσχυσης της φυσικής ασφαλείας ανεφοδιασμού (διάδρομοι μεταφοράς – κοιτάσματα) και της επέκτασης του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου με σκοπό τη σύγκλιση των περιφερειακών αγορών ενέργειας με την εσωτερική αγορά ενέργειας της ΕΕ.

2. Συλλογή δεδομένων και κριτική ανάλυση των διαθέσιμων πηγών

Για τα θεωρητικά μέρη της Διατριβής πραγματοποιήθηκε διεξοδική και συστηματική ανάλυση της πλέον πρόσφατης και παλαιότερης σχετικής βιβλιογραφίας ελληνόφωνης ,αγγλόφωνης αλλά & γαλλόφωνης. Η ανάλυση και η τεκμηρίωση του ΜΕΡΟΥΣ I της Διατριβής, βασίζεται σχεδόν εξ' ολοκλήρου σε πρωτογενείς πηγές που σχετίζονται με την ενεργειακή πολιτική της ΕΕ (επίσημα νομοθετικά κείμενα και σχετικά έγγραφα της ΕΕ για τον τομέα της ενέργειας και άλλων σχετικών τομέων) καθώς ,η σχετική βιβλιογραφία είναι πολύ περιορισμένη. Επίσης, και για το ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 έχουμε χρησιμοποιήσει σχεδόν εξ' ολοκλήρου πρωτογενείς πηγές, καθώς η ανάλυση περί ενεργειακής διάστασης της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας είναι πολύ αποσπασματική στη σχετική βιβλιογραφία.

Όπως και για τη θεωρητική έρευνα, η εμπειρική έρευνα ,παρακολουθώντας την αιχμή των εξελίξεων στον ενεργειακό κλάδο σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, βασίστηκε : σε δημόσιες πηγές δεδομένων , επιστημονικά περιοδικά – έντυπα και ηλεκτρονικά- σχετικά με την ενέργεια και τα συναφή επιστημονικά πεδία, σχετικές μελέτες ερευνητικών κέντρων, μελέτες σχετικών οργανισμών (όπως ο ΔΟΕ), επίσημα έγγραφα και διακηρύξεις της ΕΕ, στατιστικά στοιχεία από τη βάση δεδομένων της Eurostat και του ΔΟΕ. Οι δημόσιες πηγές παρακολουθούνταν σε καθημερινή βάση και οι πηγές της Διατριβής ανανεώνονταν συνεχώς με τις πιο πρόσφατες εξελίξεις.

Επιπροσθέτως, σημαντική προστιθέμενη αξία στο ερευνητικό μέρος της Διατριβής είχαν οι συνεντεύξεις που πραγματοποίησα στους κόλπους της ΕΕ/ Ευρωπαϊκής Επιτροπής βάση δομημένου ερωτηματολογίου, το οποίο βασίστηκε στις κύριες υποθέσεις εργασίας και τα βασικά επιχειρήματα της Διατριβής. Πιο συγκεκριμένα, το διάστημα μεταξύ Φεβρουαρίου – Ιουνίου 2014, πραγματοποιήθηκαν συνολικά 10 συνεντεύξεις: 1 Cabinet Baroso, 2 τομέας ενέργειας της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (European External Action Service -EEAS) , 5 Γενική Διεύθυνση Ενέργειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (3 στον τομέα γενικής διαμόρφωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και 2 στον τομέα που ασχολείται με τα ζητήματα Ανατολικής Μεσογείου). Επίσης, πραγματοποιήθηκαν άλλες 2 συνεντεύξεις μέσω skype με την Ένωση για τη Μεσόγειο, και το διεθνές ερευνητικό κέντρο για θέματα ενέργειας που αφορούν τη Μεσόγειο και εδρεύει στο Παρίσι, Observatoire Méditerranéen de l'Énergie (OME). Για την εξαγωγή

ομοιογενών συμπερασμάτων, χρησιμοποιήθηκε το ίδιο ερωτηματολόγιο όλες τις συνεντεύξεις. Οι συνεντευξιαζόμενοι ζήτησαν να διατηρηθεί η ανωνυμία τους και το απόρρητο των θέσεών τους. Το ερωτηματολόγιο και τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων παρουσιάζονται συνοπτικά και ποσοτικοποιημένα στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11.

Σημαντική συμβολή στην εκπόνηση της Διατριβής είχαν:

- Η συμμετοχή σε επιστημονικά κέντρα έρευνας ως ερευνήτρια: Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων (ΙΔΙΣ) / Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών και Ερευνών (EKEME)/ European Centre for Energy & Resource Security, King's College London (EUCERS).
- Η συμμετοχή σε επιστημονικά συνέδρια, στην Ελλάδα και το εξωτερικό, με παρουσιάσεις και συγγραφή – δημοσίευση επιστημονικών άρθρων που εστιάζουν, είτε στο σύνολο του αντικειμένου της Διατριβής, είτε σε επιμέρους κεφάλαια και ενότητες. Οι επιστημονικές δημοσιεύσεις παρατίθενται στη βιβλιογραφία και ενσωματώνονται στο σώμα του Διδακτορικού με τις απαραίτητες αλλαγές και τροποποιήσεις.
- Η μετεκπαίδευση της συγγράφου στο πανεπιστήμιο των Βρυξελλών: Université Libre de Bruxelles (U.L.B.), μετά από τη χορήγηση υποτροφίας από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (I.K.Y.) στα πλαίσια του προγράμματος² χορήγησης υποτροφιών κινητικότητας για βραχεία μετεκπαίδευση σε αναγνωρισμένα επιστημονικά/ ερευνητικά κέντρα του εξωτερικού. Το χρονικό αυτό διάστημα, η εμπειρική έρευνα βασίστηκε στη μελέτη και την ερμηνεία επίσημων εγγράφων της ΕΕ που διατηρεί το Ευρωπαϊκό Κέντρο Τεκμηρίωσης του Πανεπιστημίου Université Libre de Bruxelles.
- Η πραγματοποίηση διαλέξεων και η διδασκαλία του αντικειμένου της Διατριβής στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Ευρωπαϊκών Σπουδών (Master in European Studies) του πανεπιστημίου των Βρυξελλών (Université Libre de Bruxelles) στο μάθημα « Η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας και οι εξωτερικές σχέσεις της ΕΕ». Οι διαλέξεις είχαν θέμα « Οι εξωτερικές ενεργειακές σχέσεις της ΕΕ».

3.Μεθοδολογία & Δομή

Αυτή η Διατριβή βασίζεται σε μία διεπιστημονική προσέγγιση και σύζευξη των κλάδων των Διεθνών Σχέσεων και της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας προκειμένου να αποφευχθεί μία

---

² Στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση" (ΕΠΕΔΒΜ) του ΕΣΠΑ (2007-2013) , το ΙΚΥ υλοποίησε την Πράξη "Πρόγραμμα χορήγησης Υποτροφιών ΙΚΥ με διαδικασία εξατομικευμένης αξιολόγησης", - Οριζόντια Πράξη. Η Πράξη συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο-ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους και υλοποιείται από το ΙΚΥ (ΦΕΚ 1915/Β/7-8-2013)

ελλιπής και μονοσήμαντη προσέγγιση, που θα στηρίζεται μόνο στην οικονομική ή την γεωπολιτική ανάλυση. Η συγκεκριμένη διεπιστημονική προσέγγιση κατορθώνει να εξηγήσει την αλληλεπίδραση μεταξύ των κυβερνητικών δρώντων και των δυνάμεων της αγοράς και να δώσει σαφείς διευκρινήσεις και απαντήσεις σε ζητήματα που αφορούν τον ενεργειακό τομέα και πιο συγκεκριμένα σε ζητήματα που αφορούν τη διάρθρωση και τη λειτουργία της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Επίσης, με αυτή την προσέγγιση καταφέραμε να προσδιορίσουμε με συστηματικό τρόπο, την επιρροή των διεθνών, περιφερειακών και εγχώριων συνθηκών, οι οποίες αλληλοσυνδέονται και αλληλοεπηρεάζονται, στις διαδικασίες χάραξης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.

Σε πρώτο στάδιο συγκεντρώθηκαν και ταξινομήθηκαν οι πηγές, τα εμπειρικά και τα στατιστικά στοιχεία. Έγινε συγκριτική ανάλυση της υπάρχουσας σχετικής βιβλιογραφίας και των υπόλοιπων πηγών και συντάχθηκε το πλάνο συγγραφής. Σε δεύτερο στάδιο, τα κύρια αντικείμενα έρευνας και οι βασικές υποθέσεις εργασίας εξετάστηκαν για την επιστημονική τους ορθότητα μέσω επιστημονικών δημοσιεύσεων, επιστημονικών συνεδρίων, συνεντεύξεων κ.α. που αναφέρουμε στην προηγούμενη υποενότητα.

Το θεωρητικό υπόβαθρο της Διατριβής εδράζεται (α) στη θεωρία ασφάλειας της Σχολής της Κοπεγχάγης και (β) στις κυρίαρχες θεωρίες της διαδικασίας της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης.

Η θεωρία ασφάλειας της Σχολής της Κοπεγχάγης εντάσσει την ανάλυση του θέματος σε ένα ευρύτερο διεπιστημονικό πεδίο στο βαθμό που η ασφάλεια δεν αφορά μόνο θέματα στρατιωτικά αλλά, και ζητήματα οικονομικά, πολιτικά και περιβαλλοντικά. Η θεωρία αυτή επιτρέπει να εξεταστεί η ενεργειακή πολιτική και η ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ στις ευρύτερες διαστάσεις τους. Επίσης, βάση αυτής της θεωρίας, μπορούμε ευκολότερα όχι μόνο να αναλύσουμε την ενεργειακή πολιτική της ΕΕ αλλά, και να εξετάσουμε κατά πόσο αυτή η ίδια η θεωρία επαληθεύεται στα πλαίσια μιας περιπτωσιολογικής μελέτης.

Η ένταξη της ανάλυσης της ενεργειακής πολιτικής και της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ βάση των κύριων θεωριών της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης (διακυβερνητισμός-νεολειτουργισμός-υπερεθνικισμός/supranationalism) μας παρέχει ένα ευρύ θεωρητικό πλαίσιο για να εξετάσουμε την εγκυρότητα της κάθε θεωρητικής προσέγγισης, την αξιολόγηση των συμπερασμάτων της και να διαπιστώσουμε αν οι θεωρίες αυτές επαληθεύονται με βάση την ανάλυσή μας

Η Διατριβή διαρθρώνεται σε τρία μέρη. Στο ΜΕΡΟΣ I επιχειρείται ο εννοιολογικός θεωρητικός ορισμός της έννοιας της ενεργειακής ασφάλειας και μελετάται η διάρθρωση και η εξέλιξη της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Από τη μελέτη αναδεικνύεται η σημασία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα διαμόρφωσης των στόχων της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχεδιάζει την ενεργειακή πολιτική της ΕΕ, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τις διεθνείς ενεργειακές εξελίξεις, όσο και τα συγκρουόμενα, αρκετές φορές, ενεργειακά συμφέροντα μεταξύ των κρατών – μελών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, κατάφερε, σταδιακά, να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες διαμόρφωσης πολιτικών στον τομέα της ενέργειας, να συμβάλει στη δημιουργία και την αναθεώρηση του πλαισίου της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και να βοηθήσει στην κατανόηση του ζητήματος της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ ως ένα πρόβλημα που απαιτεί υπερεθνική προσέγγιση.

Στο ΜΕΡΟΣ II εντάσσεται η περιπτωσιολογική μελέτη (case study) της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου και εξετάζεται η συμβολή της στους στόχους της διαφοροποίησης των πηγών και των οδών ανεφοδιασμού της ΕΕ με ΦΑ και της επέκτασης του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου. Πιο συγκεκριμένα, στο ΜΕΡΟΣ II ερευνάται η στρατηγική ενίσχυσης της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ στα πλαίσια του στόχου της διαφοροποίησης των πηγών και των διαδρόμων μεταφοράς ΦΑ προς τις ευρωπαϊκές αγορές. Βασικό επιχείρημα αποτελεί η άποψη ότι, η εξωτερική ενεργειακή πολιτική της ΕΕ διαρθρώνεται σε δύο σκέλη. Το ένα σκέλος είναι η φυσική ασφάλεια ανεφοδιασμού μέσω διαφοροποίησης πηγών και διαδρόμων και το δεύτερο σκέλος είναι η επέκταση του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου στις γείτονες – χώρες / ενεργειακούς εταίρους. Με βάση αυτό το επιχείρημα, εντάσσουμε την περιπτωσιολογική μελέτη της Ανατολικής Μεσογείου. Στο σκέλος της φυσικής ασφάλειας ανεφοδιασμού, ορίζουμε γεωγραφικά την Ανατολική Μεσόγειο: Ελλάδα, Τουρκία, Κύπρος, Ισραήλ, Αίγυπτος, Λίβανος, Συρία, Παλαιστινιακά εδάφη και επιχειρηματολογούμε υπέρ της σημασίας που καταλαμβάνουν οι χώρες της περιοχής στην υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ και εξετάζουμε την προοπτική να εξελιχθούν σε εναλλακτικό προμηθευτή ΦΑ της ΕΕ, συμπληρωματικό της Ρωσίας, λόγω των πρόσφατων ανακαλύψεων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην περιοχή. Στο σκέλος της επέκτασης του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου, η περίπτωση της Ανατολικής Μεσογείου, εξετάζεται εντός του ευρύτερου πλαισίου της πολιτικής γειτονίας της ΕΕ προς τη Μεσόγειο. Αναλύονται τα υπάρχοντα θεσμικά πλαίσια ενεργειακής συνεργασίας και η ιδιαίτερη θέση που λαμβάνουν σε αυτά τα κράτη της

Ανατολικής Μεσογείου δεδομένων και των πολύ σημαντικών κλασσικών ζητημάτων ασφαλείας που επικρατούν στην περιοχή.

Το ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ αποτελεί τον συνδυαστικό κρίκο των αναλύσεων και των ευρημάτων των δύο πρώτων μερών. Στο πρώτο κεφάλαιο του ΜΕΡΟΥΣ ΙΙΙ (ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11) παρουσιάζονται ποσοτικοποιημένα τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων και συνοπτική παρουσίαση των απαντήσεων. Στο δεύτερο κεφάλαιο του ΜΕΡΟΥΣ ΙΙΙ (ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12), η πρώτη ενότητα κάνει κριτική αποτίμηση της εξέλιξης και της εφαρμογής της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Οι υπόλοιπες ενότητες , αναλύουν τις σύγχρονες προκλήσεις της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ με κεντρικό άξονα τις εξωτερικές διαστάσεις της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ – φυσική ασφάλεια και ενσωμάτωση ενεργειακών εταίρων μέσω της επέκτασης του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου- βάσει των ευρημάτων και των συμπερασμάτων της περιπτωσιολογικής μελέτης. Τέλος παρατίθενται τα συγκεντρωτικά συμπεράσματα.

4. Αποτελέσματα – Βασικά Συμπεράσματα Διατριβής

Τα βασικά αποτελέσματα και συμπεράσματα στα οποία καταλήγει η παρούσα Διατριβή είναι τα εξής παρακάτω.

- Η προσέγγιση της Σχολής της Κοπεγχάγης, αποτελεί το κατάλληλο πλαίσιο προσέγγισης και ανάλυσης των ενεργειακών ζητημάτων που επηρεάζουν τους τομείς στρατιωτικής , οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής ασφάλειας. Επίσης, η προσέγγιση της Σχολής της Κοπεγχάγης μπορεί να τεκμηριώσει τους λόγους για τους οποίους η ενέργεια έχει συνδεθεί με τα σύγχρονα ζητήματα ασφαλείας σε παγκόσμιο επίπεδο και στα πλαίσια της ΕΕ.
- Οι αρχές της διαθεσιμότητας, της αξιοπιστίας , της προσιτότητας και της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας είναι οι κύριες αρχές που ορίζουν την ενεργειακή ασφάλεια. Τα κράτη , κυρίως αυτά που εξαρτώνται από ενεργειακούς πόρους τρίτων κρατών, συνδέουν την ερμηνεία της ενεργειακής ασφάλειας με την ιδιαίτερη ενεργειακή τους κατάσταση και το βαθμό ευπάθειάς τους σε ενδεχόμενες διακοπές του ενεργειακού ανεφοδιασμού. Αυτή η συνιστώσα επηρεάζει, σε μεγαλύτερο βαθμό από τις υπόλοιπες, τη διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.
- Παρατηρείται , με το πέρας των ετών, μία ποιοτική αναβάθμιση των ενεργειακών ζητημάτων στα επίσημα έγγραφα και διακηρύξεις της ΕΕ, με ορόσημο την εισαγωγή ξεχωριστού κεφαλαίου για την ενέργεια στη Συνθήκη της Λισσαβόνας και τον ορισμό της ενεργειακής πολιτικής και της ενίσχυσης της ενεργειακής ασφάλειας τομείς προτεραιότητας για την ΕΕ. Προωθείται η αρχή της αλληλεγγύης για το συντονισμό ενεργειακών πολιτικών των κρατών-μελών της ΕΕ αλλά, τα

κράτη-μέλη διατηρούν το απόλυτο δικαίωμά να καθορίζουν τους όρους της εξερεύνησης και εκμετάλλευσης των ενεργειακών τους πόρων, τη σύσταση του ενεργειακού τους μίγματος και δεν προβλέπεται από τη Συνθήκη ένας μηχανισμός ευθυγράμμιση των εθνικών ενεργειακών συμφερόντων με βάση το κοινό ενεργειακό συμφέρον της ΕΕ. Η ενεργειακή αγορά της ΕΕ διέπεται από συγκεκριμένους στόχους και από νομικά δεσμευτικούς Κανόνες/ Οδηγίες που και οι εξωτερικοί ενεργειακοί εταίροι καλούνται να σεβαστούν. Η νομική, όμως, κατοχύρωση του δικαιώματος αποκλειστικής κυριότητας στη διαμόρφωση της εθνικής ενεργειακής πολιτικής έρχεται σε αντίθεση με τους κανόνες της ενεργειακής αγοράς ενέργειας και αποτελεί το σημαντικότερο εμπόδιο για την περαιτέρω ολοκλήρωση του ενεργειακού τομέα της ΕΕ και τη χάραξη και άσκηση μίας κοινής ενεργειακής πολιτικής τόσο στο εσωτερικό, όσο και το εξωτερικό επίπεδο.

- Η διαμόρφωση και η συνεχής εξέλιξη της σύγχρονης ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ βασίζεται, όμως, σε τρεις κύριους παράγοντες : τα αντικρουόμενα ενεργειακά συμφέροντα των κρατών – μελών της (επιδίωξη επικράτησης του διακυβερνητισμού), την υψηλή εξάρτηση σε ενεργειακά προϊόντα τρίτων χωρών και τις συντονισμένες προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (υπερεθνικισμός /supranationalism, νεολειτουργισμός) να θέσει συγκεκριμένους στόχους και να δημιουργήσει το κατάλληλο πλαίσιο για τη λειτουργία μίας συγκροτημένης ενεργειακής πολιτικής στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον της Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σταδιακά, κατάφερε να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες διαμόρφωσης πολιτικών στον τομέα της ενέργειας, να συμβάλει στη δημιουργία και την αναθεώρηση του πλαισίου της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και να βοηθήσει στην κατανόηση του ζητήματος της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ ως ένα πρόβλημα που απαιτεί υπερεθνική προσέγγιση.
- Οι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ διαμορφώνονται γύρω από τρεις κύριους πυλώνες: την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, την ανταγωνιστικότητα της ενεργειακής αγοράς της ΕΕ και την ασφάλεια του ενεργειακού ανεφοδιασμού. Οι στόχοι αυτοί είναι συχνά ασύμβατοι μεταξύ τους, καθιστώντας την εξέλιξη της ενεργειακής πολιτικής μία ειδικής φύσεως περίπτωση. Οι πυλώνες της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ βασίζονται θεωρητικά στην ανάπτυξη της σύγχρονης έννοιας της ασφάλειας (Σχολή της Κοπεγχάγης) και περαιτέρω στη διαμόρφωση της έννοιας της ενεργειακής ασφάλειας και των αρχών από τις οποίες διέπεται.
- Τα κράτη-μέλη δεν είναι πρόθυμα να αναθέσουν πλήρη κυριαρχικά δικαιώματα στην ΕΕ στον τομέα της εξωτερικής ενεργειακής ασφάλειας. Δεδομένης, όμως, της υψηλής εξάρτησης σε ενεργειακά προϊόντα τρίτων –κρατών, η εξωτερική διάσταση της ενεργειακής ασφάλειας είναι ζωτικής σημασίας. Η ΕΕ χρησιμοποιεί εργαλεία οικονομικής και πολιτικής φύσεως, τα οποία επιδιώκουν να αυξήσουν, πρώτον, την ενεργειακή αλληλεξάρτηση, και κατά συνέπεια την

αλληλεγγύη, των κρατών-μελών της στο εξωτερικό και εσωτερικό επίπεδο. Κατά δεύτερον, να δημιουργήσουν αμοιβαία οφέλη μεταξύ ΕΕ και εξωτερικών ενεργειακών εταίρων με απώτερο σκοπό τον ασφαλή και απρόσκοπτο ανεφοδιασμό, σε επαρκείς ποσότητες και συμφέρουσες τιμές για τους τελικούς καταναλωτές. Η ΕΕ επιδιώκει να αναπτύξει ένα δίκτυο ανεφοδιασμού, οικονομικά και τεχνικά, βιώσιμο και σταθερό το οποίο δεν θα επιτρέπει την ανάπτυξη μονοπωλιακών πρακτικών ούτε από τα κράτη –μέλη της, ούτε από τους εξωτερικούς προμηθευτές, κυρίως τη Ρωσία. Επιπλέον, επιδιώκει να αναπτύξει ένα κατάλληλο ρυθμιστικό πλαίσιο που θα επιτρέψει την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ενέργειας, βασισμένης στην αλληλεξάρτηση των κρατών –μελών, μέσω και της επέκτασης του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου και στους εξωτερικούς ενεργειακούς εταίρους στη βάση πάντα αμοιβαίων οφελών.

- Η αύξηση της κατανάλωσης ΦΑ από τα κράτη –μέλη της ΕΕ και η συνεπαγόμενη αύξηση των εισαγωγών, οδήγησε την ΕΕ να αναπτύξει συγκεκριμένα σχέδια υποδομών. Η υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ, με απώτερο στόχο τη διαφοροποίηση οδών και πηγών ανεφοδιασμού, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό σε παράγοντες εκτός της ΕΕ (ρόλος Ρωσίας / Τουρκίας / Αζερμπαϊτζάν) και επηρεάζεται, επίσης, από τις παγκόσμιες ενεργειακές εξελίξεις.
- Οι πρόσφατες ανακαλύψεις κοιτασμάτων ΦΑ στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου δυνητικά μπορούν να ικανοποιήσουν το στόχο της διαφοροποίησης. Εντούτοις, οι ποσότητες είναι μικρές και η διαδικασία εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων προσκρούει σε κλασικά ζητήματα ασφαλείας τα οποία δεν μπορεί να υπερκεράσει ούτε η εμπορική λογική κατασκευής ενεργειακών υποδομών, ούτε μία διαδικασία πολιτικής ενσωμάτωσης και επέκταση νομικού κεκτημένου. Επιπλέον, η διαπραγματευτική ικανότητα της ΕΕ, παρόλο ότι Κύπρος και Ελλάδα αποτελούν κράτη-μέλη της, μπορεί να επιφέρει πολύ περιορισμένα αποτελέσματα στην αποκλιμάκωση των διενέξεων.

5.Συνεισφορά Διατριβής

➤ Πρωτότυπη συνεισφορά στη θεωρία

Η Διατριβή επιδιώκει να αποτελέσει μία πρωτότυπη συμβολή στη βιβλιογραφία που σχετίζεται με την Ενεργειακή Πολιτική της ΕΕ και γενικότερα με τη Διεθνή Πολιτική Οικονομία της Ενέργειας και τις οικονομικές, πολιτικές και θεσμικές προεκτάσεις του κλάδου της ενέργειας. Πιο συγκεκριμένα, η παρούσα Διατριβή πραγματοποιεί μία συστηματοποιημένη ομαδοποίηση των κατακερματισμένων πηγών και αναφορών σχετικά με τον ενεργειακό τομέα, ο οποίος είναι πολύ ευρύς και για την ανάλυσή του χρησιμοποιούνται πολλές διαφορετικές προσεγγίσεις, και κατορθώνει να ορίσει συγκεκριμένα την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας και να ορίσει τους

κύριους παράγοντες διαμόρφωσης και τους πυλώνες στους οποίους εδράζεται η άσκηση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.

Μεγάλο μέρος της Διατριβής βασίζεται σχεδόν εξ' ολοκλήρου σε πρωτογενείς πηγές. Το πρώτο ΜΕΡΟΣ της Διατριβής βασίζεται κυρίως σε πρωτογενείς πηγές και αποτελεί πρωτότυπη προσπάθεια ,στα πλαίσια της ελληνικής και της ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας, να τεκμηριωθούν επιστημονικά: η σημασία των ενεργειακών ζητημάτων για την παγκόσμια πολιτική και οικονομία και να προσδιοριστεί η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας. Αναφορικά με την ΕΕ, η Διατριβή χρησιμοποιεί τις βασικές θεωρίες ανάλυσης της διαδικασίας της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Επισημαίνει τη συμβολή της ενέργειας στη διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και το ρόλο που διαδραματίζει ο ενεργειακός τομέας στο επίπεδο των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ σε διμερές και πολυμερές επίπεδο (π.χ. ΚΕΠΠΑ, Πολιτική Γειτονίας). Ταυτόχρονα η μελέτη αυτή και η πολυπλοκότητα του τομέα της ενέργειας μας βοηθούν να κατανοήσουμε σημαντικές παραμέτρους της λειτουργίας της ΕΕ στο εσωτερικό και εξωτερικό πεδίο. Η Διατριβή συμβάλει στην ανανέωση των επιστημονικών αναλύσεων σχετικά με τις στρατηγικές ενίσχυσης της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ.

Τέλος, η Διατριβή, συμβάλει στις επιστημονικές αναλύσεις που αναλύουν τη συμβολή των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου στην επίτευξη των στόχων της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και εξηγεί τα κλασσικά ζητήματα ασφαλείας που επικρατούν στην περιοχή υπό το πρίσμα της προοπτικής της ενεργειακής συνεργασίας. Το ενεργειακό σκέλος της Ένωσης για τη Μεσόγειο δεν έχει μελετηθεί συστηματικά και η Διατριβή αποτελεί πρωτότυπη προσπάθεια να αναδειχθεί το σκέλος αυτό στα πλαίσια και της ελληνικής και της ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας.

➤ Πρωτοτυπία Δομής

Με τον τρόπο τον οποίο έχει δομηθεί η Διατριβή, στο ΜΕΡΟΣ Ι δίνεται στον αναγνώστη το κατάλληλο θεωρητικό υπόβαθρο για την κατανόηση της έννοιας της ενεργειακής ασφάλειας, θεωρητικά βασισμένη στη θεωρία περί ασφαλείας της Σχολής της Κοπεγχάγης. Μπορεί να βρει μία συστηματοποιημένη ανάλυση του ιστορικού –θεσμικού πλαισίου της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ , τους κύριους παράγοντες διαμόρφωσης της -εθνικά ενεργειακά συμφέροντα, δράση Ευρωπαϊκή Επιτροπής, εξάρτηση από εξωτερικούς ενεργειακούς προμηθευτές - που αναλύονται με βάση τις κυρίαρχες θεωρίες της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και ενισχύονται με την παράθεση στατιστικών στοιχείων. Τέλος, παρουσιάζονται και αναλύονται συγκεκριμένα και ξεκάθαρα οι

στόχοι της άσκησης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ με σαφή επιχειρήματα για την αποτελεσματικότητα και το βαθμό επίτευξή τους.

Στο ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ, κάνουμε μία κριτική του συνόλου των ευρημάτων της Διατριβής και διαπιστώνουμε ότι βασικές μας θέσεις επαληθεύτηκαν από τα ίδια τα γεγονότα όπως, η δημιουργία της Ενεργειακής Ένωσης για μία πιο συντονισμένη άσκηση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και η συγχώνευση των Γενικών Διευθύνσεων Ενέργειας και Κλίματος για την αποφυγή αλληλοεπικάλυψης και σύγχυσης των επί μέρους στόχων, υπό τη νέα Ευρωπαϊκή Επιτροπή που συστήθηκε μετά τις εκλογές του Ευρωκοινοβουλίου τον Μάιο του 2014.

➤ Πρωτοτυπία περιπτώσιολογικής μελέτης

Οι έως τώρα αναλύσεις σχετικά με την ΕΕ και τους ενεργειακούς της προμηθευτές αναφέρονται είτε στη Ρωσία, που αποτελεί τον κύριο προμηθευτή της ΕΕ με ΦΑ, είτε στις χώρες της Κασπίας. Χρησιμοποιώντας ένα παρόμοιο μοντέλο ανάλυσης, επιλέξαμε να αναλύσουμε την περίπτωση της Ανατολικής Μεσογείου ώστε να κάνουμε πρωτότυπη συμβολή στη σχετική βιβλιογραφία. Επιχειρηματολογούμε για το σημαντικό ρόλο που παίζουν οι χώρες της Ανατολικής Μεσογείου στην ανάπτυξη του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ και αναλύουμε τη συνεισφορά τους ως εναλλακτικές και συμπληρωματικές πηγές τροφοδότησης της ΕΕ με ΦΑ. Μελετούμε αν τα έως τώρα μοντέλα επέκτασης του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου μπορούν να εφαρμοστούν στις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου με αρχή και βάση την ήδη υφιστάμενη Ευρώ-Μεσογειακή συνεργασία.

➤ Πρωτογενής έρευνα μέσω συνεντεύξεων

Τέλος χαρακτηριστικό στοιχείο της πρωτοτυπίας της Διατριβής είναι η πρωτογενής έρευνα μέσω συνεντεύξεων ανώτερων στελεχών της ΕΕ, στους κόλπους διαμόρφωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, και της Ένωσης για τη Μεσόγειο με σκοπό την ανάδειξη της σημασίας της ενεργειακής πολιτικής, για την εσωτερική και εξωτερική πολιτική της ΕΕ, και να γίνει κατανοητή η διάρθρωση και οι προτεραιότητές της. Στο κεφάλαιο 11 κάνουμε σύνοψη και κριτική ανάλυση των απαντήσεων στις συνεντεύξεις. Οι ερωτήσεις βασίζονται στα κύρια επιχειρήματα των δύο πρώτων μερών της Διατριβής ώστε, να ελεγχθεί η ορθότητά τους και να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με την ανάλυση της περιπτώσιολογικής μελέτης.

ΜΕΡΟΣ Ι

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ & ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 επιχειρεί να διερευνήσει το βαθμό στον οποίο τα ενεργειακά ζητήματα έχουν καταστεί αντικείμενο έρευνας και ανάλυσης στο γνωστικό αντικείμενο των Διεθνών Σχέσεων και των σχετιζόμενων θεωριών. Εξετάζει, επίσης, τους λόγους για τους οποίους τα ενεργειακά ζητήματα βρίσκονται πλέον στο επίκεντρο των περιφερειακών και παγκόσμιων εξελίξεων και, αντιστοίχως, επιστημονικών αναλύσεων. Με το κεφάλαιο αυτό επιχειρούμε να θέσουμε υπό ένα ενιαίο πλαίσιο της διάφορες αναλύσεις περί ενεργειακών ζητημάτων δίνοντας, ιδιαίτερη βαρύτητα στο γεγονός ότι πρόκειται για ζητήματα με πολλές πτυχές και διάφορους δρώντες και απαιτούν μία διεπιστημονική προσέγγιση.

Το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας αποτελεί το βασικότερο αντικείμενο ανάλυσης. Βάση της θεωρίας περί ασφάλειας (securitization theory) που ανέπτυξε η Σχολή της Κοπεγχάγης και μέσω μιας ενδελεχούς και επιμελημένης επισκόπησης της σχετικής βιβλιογραφίας, επιχειρούμε να ορίσουμε την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας και, βάση των διαθέσιμων δεικτών, τις βασικές αρχές από τις οποίες ορίζεται η ενεργειακή ασφάλεια.

1.1 Η ενέργεια ως ερευνητικό αντικείμενο των Διεθνών Σχέσεων και της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας

“The world energy system seems to be a classic case of the man’s land lying between the social scientists, an area unexplored unoccupied by many of the major theoretical disciplines”

Susan Strange, *State and Markets*

Η ενέργεια αποτελεί κατ’ εξοχήν παράγοντα προόδου³ καθώς, είναι βασικό συστατικό για την βελτίωση της ανθρώπινης καθημερινότητας (θέρμανση, ηλεκτρισμός κτλ.) και την οικονομική ανάπτυξη. Η ενέργεια είναι στενά συνυφασμένη με την ιστορική εξέλιξη της εκβιομηχάνισης λόγω της αναγκαίας συμβολής της στην παραγωγική δραστηριότητα αλλά, και κοινωνικές δραστηριότητες όπως η εκπαίδευση και τα συστήματα υγείας⁴. Η ενέργεια έχει αναλυθεί σε περιορισμένο βαθμό στα πλαίσια των γνωστικών αντικειμένων των Διεθνών Σχέσεων και της Πολιτικής Επιστήμης, παρά τη σημασία της στη δομή, τη λειτουργία και την ανάπτυξη των σύγχρονων κοινωνιών. Τα ζητήματα ενέργειας παραμένουν δευτερεύον αντικείμενο έρευνας σε

³ J.P.Favenec, *Géopolitique de l’énergie. Besoins, ressources, échanges mondiaux*, IFP Publications, éditions Technip, Paris, 2009, Chapitre 1: Les différentes formes d’énergie

⁴ N.Dubash, A.Florini. Mapping global energy governance. Global Policy, Volume 2, London School of Economics and Political Science and John Wiley and Sons Ltd., 2011

σχέση με το περιβάλλον παρότι η ενέργεια και η χρήση των ενεργειακών πηγών αποτελεί την κύρια αιτία των περιβαλλοντικών ζητημάτων και των σχετικών πολιτικών που εκπονούνται. Οι αναλύσεις σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα⁵ όπως ,και οι αναλύσεις περί οικονομικής ανάπτυξης συχνά δεν συνδέονται ή δεν ενσωματώνουν καίρια και πρακτικά ενεργειακά ζητήματα.

Το κεντρικό πρόβλημα της βιβλιογραφίας που καλύπτει τα ενεργειακά ζητήματα δεν είναι τόσο ποσοτικό , όσο ποιοτικό. Εξετάζονται διάφορες πτυχές και συνέπειες της χρήσης της ενέργειας αλλά, δεν εξετάζονται επαρκώς οι διασυνδέσεις τους υπό ένα ενιαίο πλαίσιο. Τα ενεργειακά ζητήματα δεν διαθέτουν ένα σαφές ,οργανωμένο και καλά επεξεργασμένο πλαίσιο ανάλυσης. Σαν αποτέλεσμα, καίριας σημασίας ζητήματα όπως πχ. τα δομικά στοιχεία και η λειτουργία ενός ενεργειακού συστήματος παραμένουν ανεπαρκώς κατανοητά. Οι εν λόγω δυσκολίες ,ως ένα βαθμό, μπορούν να ερμηνευτούν από τη «φύση» του τομέα της ενέργειας ο οποίος περιλαμβάνει εκτός από πολιτικές και οικονομικές, υλικές και τεχνικές διαστάσεις. Ο ενεργειακός τομέας είναι περίπλοκος και πολυδιάστατος γι' αυτό και οι διεπιστημονικές προσεγγίσεις και η σύμπτυξη γνώσεων από διαφορετικά επιστημονικά πεδία φέρεται να οδηγούν σε μία ικανοποιητικότερη κατανόησή του και βοηθούν στην επαναξιολόγηση πολλών συμπερασμάτων σε σχέση με τις απλές προσεγγίσεις των Διεθνών Σχέσεων και των Οικονομικών θεωριών.

Το κύριο πλαίσιο ανάλυσης των ζητημάτων ενέργειας εντάσσεται στις επικρατούσες γενικές θεωρίες της οικονομίας και των Διεθνών Σχέσεων . Πρώτοι οι Susan Strange⁶ και Simon Bromley⁷ θέτουν το ζήτημα ανάλυσης της ενεργειακής διακυβέρνησης και χαρακτηρίζουν ως τεχνητό το διαχωρισμό των ζητημάτων πολιτικής οικονομίας από εκείνα της γεωπολιτικής. Ο Bromley⁸ υπογραμμίζει ότι μέχρι τη δεκαετία του '70, η κύρια θεωρητική προσέγγιση για τα ενεργειακά ζητήματα ήταν αυτή της φιλελεύθερης οικονομικής θεωρίας. Τα αναπάντεχα

---

⁵ S.Bernstein S. , 2001, *The compromise of liberal environmentalism*, New York, Columbia University Press / J.Connelly , G.Smith, *Politics and the environment: from theory to practice*,Routledge,New York,1999 / A.Giddens, *The Politics of Climate Change* , Cambridge and Malden: Policy Press, 2009/ P.Newell, M.Pattern, *Climate capitalism: global warming and the transformation of the global economy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010

⁶ S.Strange ,*State & Markets*,Pinter, London,1988

⁷ S.Bromley, *American hegemony and world oil. The industry, the state system and the world economy*, Penn State University Press,1991

⁸ “ (...)Until the event of 1970s, the predominant theoretical approach was that supplied by the liberal economic theory. The generally unexpected events of 1973-1974 seemed to throw the structure and operation of the global oil industry into turmoil, there developed a keener interest in the intersection of economics and politics in the industry”, S. Bromley, *American hegemony and world oil. The industry, the state system and the world economy*, 1991, Pennsylvania University Press. P.46, Chapter 2: United states hegemony: oil as strategic commodity

γεγονότα που συντέλεσαν στην πετρελαϊκή κρίση των ετών 1973-1974 ,και συνέβαλαν στην δημιουργία ανισοροπιών και κρίσεων στη δομή και τη λειτουργία ολόκληρης της πετρελαϊκής βιομηχανίας, προκάλεσαν ένα εντονότερο ενδιαφέρον σχετικά με την αλληλεπίδραση οικονομίας και πολιτικής στον τομέα της ενέργειας. Η Susan Strange ορίζει την ενέργεια ως ζωτικό παράγοντα της παραγωγικής διαδικασίας. Εκτός των τριών κλασσικών συντελεστών παραγωγής , το κεφαλαίο , την εργασία και τη γη , που αναλύθηκαν από τους κλασσικούς οικονομολόγους Smith και Ricardo, υποστηρίζει ότι η τεχνολογία και η ενέργεια θα πρέπει σήμερα να συμπεριληφθούν στους βασικούς παραγωγικούς συντελεστές. Θεωρεί, επίσης, αναγκαίο, ένα θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης για τον αντίκτυπο των κρατικών δράσεων στις αγορές ενέργειας και τη διασύνδεση των ενεργειακών πολιτικών σε συνδυασμό με τη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη και την εθνική ασφάλεια των κρατών⁹.

Η ανάλυση των ζητημάτων ενέργειας¹⁰ στα πλαίσια των Διεθνών Σχέσεων εντάσσεται είτε στις οικονομικές προσεγγίσεις λειτουργίας των αγορών (market – based analysis)και (αντίληψη ενέργειας ως εμπορεύσιμο προϊόν), είτε στις ρεαλιστικές- γεωπολιτικές αναλύσεις (αντίληψη ενέργειας ως πηγή εξωτερικής πολιτικής ισχύος). Συμπεριλαμβάνουν θέματα όπως, η διαχείριση της ενεργειακής εξάρτησης σε πόρους τρίτων χωρών, η συσχέτιση μεταξύ πολιτικού καθεστώτος / εγχώριων συγκρούσεων και αφθονίας των ενεργειακών πηγών και η πρόκληση νέων διακρατικών συγκρούσεων λόγω αυξητικών τάσεων της ενεργειακής. Η ρεαλιστική προσέγγιση αναλύει ζητήματα όπως η ,αποκαλούμενη, διπλωματία των αγωγών, η απόκτηση ελέγχου στα ενεργειακά προϊόντα των παραγωγών χωρών, ο αυξημένος ανταγωνισμός για την πρόσβαση σε ενεργειακές πηγές που μπορεί να οδηγήσει σε διακρατικές συγκρούσεις. Συχνά εντάσσει τα ενεργειακά ζητήματα στο πλαίσιο της θεωρίας παιγνίων επεξηγώντας τις διακρατικές ενεργειακές σχέσεις ως παίγνιο μηδενικού αθροίσματος¹¹.

Η οικονομική – νεοφιλελεύθερη προσέγγιση θεωρεί ότι οι μηχανισμοί της αγοράς και οι διεθνείς οργανισμοί είναι αυτοί που θέτουν ή μπορούν να θέσουν τους όρους του ενεργειακού παιχνιδιού. Θεωρείται ότι τα περιθώρια αποτυχίας των μηχανισμών της αγοράς είναι μικρά, ενώ,

---

⁹ What is needed – since the politics and economics of energy in an industrialized world economy are obviously so important nowadays- is some analytical framework for relating the impact state's action on the markets on the policies and actions , and indeed the economic development and national security of the states, S.Strange, *States and Markets*, Printer, 2nd edition, 1994.

¹⁰ Στο βιβλίο του *Energy Security. Europe's new foreign policy challenge*, Routledge, 2009, ο Richards Youngs επισημαίνει ότι η ανάλυση των ενεργειακών ζητημάτων βασίζεται ακόμη στη διάκριση των αναλύσεων αγοράς έναντι γεωπολιτικών αναλύσεων.

¹¹ (...) *Το παίγνιο μηδενικού αθροίσματος, που περιγράφεται συνήθως με το αποκαλούμενο παίγνιο των ανταρτών , περιγράφει και προσφέρει ένα πρότυπο ανταγωνισμού στα πλαίσια του οποίου οι παίκτες κερδίζουν αυτό ακριβώς που χάνει ο άλλος»,* Η.Κουσκουβέλης , *Λήψη αποφάσεων , κρίση, διαπραγμάτευση*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1997

τυχόν προβλήματα που μπορεί να ανακύψουν μπορούν να επιλυθούν μέσω των μηχανισμών της αγοράς. Η συνεργασία στα πλαίσια των διεθνών ενεργειακών αγορών, βάσει των αρχών της καλής διακυβέρνησης (good governance) ,είναι εξαιρετικά ασταθής και ανεπαρκώς ρυθμισμένη και πολλοί ειδικοί θεωρούν απίθανη τη σύσταση ενός διεθνούς οργανισμού ικανού να διασφαλίσει τη διαφάνεια και την εύρυθμη λειτουργία των ενεργειακών αγορών . Οι περισσότερες αναλύσεις για την παγκόσμια ενεργειακή διακυβέρνηση αφορούν τους μηχανισμούς των αγορών και τείνουν να αναιρούν την πιθανότητα αλλαγών στις ενεργειακές σχέσεις μέσω καθαρά πολιτικών γεγονότων. Νέα δεδομένα, όμως, όπως η στενότητα των ενεργειακών πόρων, η περιβαλλοντική υποβάθμιση και η ανάδειξη νέων « παικτών» στο ενεργειακό σκηνικό όπως οι αναπτυσσόμενες οικονομίες και η συνεπαγόμενη αύξηση της ενεργειακής ζήτησης δημιουργούν συνθήκες για αναθεώρηση της παγκόσμιας ενεργειακής διακυβέρνησης.

Υποστηρίζουμε, λοιπόν, ότι η ρεαλιστική – γεωπολιτική προσέγγιση και η οικονομική – νεοφιλελεύθερη προσέγγιση των ενεργειακών θεμάτων βασίζονται στην απλουστευτική διάκριση πολιτικής και οικονομίας ως διαφορετικές και διακριτές βάσεις ανάλυσης. Η μελέτη των πολιτικών και οικονομικών συσχετισμών είναι, όμως, εξαιρετικά σημαντικές για την κατανόηση και την ανάλυση της δυναμικής και της εξέλιξης της ενεργειακής διακυβέρνησης. Η προσέγγιση του τομέα της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας¹² μπορεί να καλύψει πολλές από τις ανεπάρκειες των αναλύσεων που περιγράφηκαν παραπάνω καθώς διαθέτει τρία βασικά στοιχεία

- Βασίζεται σε διεπιστημονικές προσεγγίσεις
- Λαμβάνει υπόψη ένα πλήθος δρώντων , θεσμών και οργανισμών
- Προσδιορίζει, με συστηματικό τρόπο, την επιρροή των διεθνών , περιφερειακών και εγχώριων συνθηκών , οι οποίες αλληλοσυνδέονται και αλληλοεπηρεάζονται, στις διαδικασίες χάραξης πολιτικής εκ μέρους των κρατών.

Τα ενεργειακά ζητήματα, στο πλαίσιο της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας ,εξετάζονται υπό ένα ευρύ φάσμα παραγόντων : διεθνές δίκαιο, εταιρικά και επιχειρηματικά λόμπι, κοινωνία των πολιτών, διεθνείς συνθήκες, διεθνείς οργανισμοί, κρατικές υπηρεσίες αλλά και πρότυπα, αξίες, ιδεολογικά πλαίσια. Η λογική της λειτουργίας των ενεργειακών αγορών συνδέεται πολύ πιο στενά με την πολιτική , είτε σε ένα θεσμοθετημένο πλαίσιο οργανισμών και θεσμών, είτε σε ένα πλαίσιο πιο άτυπων κανονιστικών πλαισίων ,όπως οι δραστηριότητες κρατικών ή άλλων

---

¹² C.Kuzemco, A.V.Belyi, A. Goldthau, M.F.Keating, *Dynamics of energy governance in Europe and Russia*, Palgrave Mcmillan, 2012, Introduction : bringing energy into international political economy, pp.1- 15

δρώντων , που δε συνδέονται άμεσα με τη λειτουργία της ενεργειακής αγοράς ,π.χ. ΜΚΟ , που φέρνουν στο προσκήνιο θέματα όπως η έλλειψη ενεργειακών πόρων, οι εναλλακτικές μορφές ενέργειας και η ανάγκη αντιμετώπισης του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής.

Επίσης να επισημάνουμε ότι η ενέργεια αποτελεί ένα αντικείμενο που σχετίζεται με διάφορα επιστημονικά πεδία (Φυσικές Επιστήμες, Οικονομική Επιστήμη , Πολιτικές Επιστήμες, Διεθνείς Σχέσεις) και δεν αποτελεί ένα εντελώς ξεχωριστό πεδίο επιστημονικής έρευνας. Ο κλάδος της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας επιτρέπει την αξιολόγηση διαφορετικών ερμηνειών και μπορεί να οδηγήσει σε μία συνεκτική προσέγγιση των ενεργειακών ζητημάτων . Ο κλάδος της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας , είναι σε θέση να συνθέσει ικανοποιητικά τα οικονομικά, τα τεχνολογικά ζητήματα και τα ζητήματα πολιτικής που επηρεάζουν την ενεργειακή ασφάλεια και να διαθέσει τα κατάλληλα εργαλεία στους ερευνητές και στους φορείς εκπόνησης πολιτικής για το σχεδιασμό μίας ρεαλιστικής, ισορροπημένης και βιώσιμης ενεργειακής πολιτικής. Υπάρχει, σίγουρα, ανάγκη για περαιτέρω ανάλυση των ζητημάτων ενέργειας στο πλαίσιο των Διεθνών Σχέσεων¹³. Τα νέα ευρήματα των ερευνών θα πρέπει να συμπεριληφθούν στην αναθεώρηση των υπαρχόντων συμπερασμάτων και στην καλύτερη κατανόηση της λειτουργίας του ενεργειακού τομέα.

Τέλος, στα πλαίσια των ευρωπαϊκών σπουδών και ενώ η ενεργειακή πολιτική αποτελεί ένα ζωτικής σημασίας ζήτημα για την ΕΕ, πολύ λίγες εξειδικευμένες ακαδημαϊκές έρευνες έχουν δημοσιευτεί σχετικά με αυτό. Τα ζητήματα της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ έχουν αναλυθεί κυρίως βάση της ενεργειακής στρατηγικής που έχει ακολουθήσει η ΕΕ σε σχέση με τα ενεργειακά ζητήματα παγκοσμίου ενδιαφέροντος αλλά, κυρίως σε σχέση με τη συνεργασία των κρατών – μελών της ΕΕ με τους κύριους ενεργειακούς τους προμηθευτές. Οι πιο συχνές προσεγγίσεις ανάλυσης του ενεργειακού τομέα της ΕΕ βασίζονται στις θεωρίες της υπερεθνικής ολοκλήρωσης και του διακυβερνητισμού ,της ιστορικής εξέλιξης των διεθνών θεσμών και οργανισμών (historical institutionalism) και στην μελέτη ανάλυση της σταδιακής διεύρυνσης των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τη σχέση των ενεργειακών ζητημάτων με τις θεωρίες ασφάλειας¹⁴ (securitization theory).

---

¹³ I. Kustova, Do we need more energy in International Relations? , *European Centre for Energy and Resource Security (EUCERS)*, King's College , London, Newsletter no.16 : <http://www.kcl.ac.uk/sspp/departments/warstudies/research/groups/eucers/newsletter16.pdf> (πρόσβαση στις 20/8/ 2012)

¹⁴ M.Natorski, A. Herranz Surrals, Securitizing moves to nowhere? The framing of the European Union Energy Policy, *Journal of Contemporary European Research*, 4 (2), 2008,pp. 71-89

1.2 Η έννοια της «ενεργειακής ασφάλειας»

“Energy security is like a Rorschach inkblot test. You can see whatever you want to see in it”

*Professor David Victor
Stanford University*

1.2.1 Η έννοια της «ασφάλειας» και οι διαφορετικοί τομείς της

Η έννοια της «ασφάλειας» και ο ορισμός των ζητημάτων ασφαλείας, αποτελούσαν και συνεχίζουν να αποτελούν ένα από τα πιο διαφορούμενα και δύσκολα οριζόμενα αντικείμενα των Διεθνών Σχέσεων. Ταυτόχρονα, όμως, η έννοια της ασφάλειας παραμένει κεντρική και εξέχουσα έννοια των Διεθνών Σχέσεων. Υιοθετούμενη από όλα τα θεωρητικά ρεύματα και χρησιμεύει ως αναλυτική βάση για ζητήματα εσωτερικής πολιτικής οργάνωσης των κρατικών οντοτήτων, το διεθνές περιβάλλον και τις υπάρχουσες ή τις υπό διαμόρφωση διακρατικές σχέσεις.

Η ασφάλεια ορίζεται παραδοσιακά ως η απουσία απειλών. «*Η ασφάλεια, κατά μία αντικειμενική έννοια, ορίζει την απουσία απειλών κατά αποκτηθέντων αξιών και, κατά μια υποκειμενική έννοια, την απουσία φόβου ότι αυτές οι αξίες πρόκειται να δεχτούν κάποια επίθεση*»¹⁵. Η έννοια της ασφάλειας αποτελεί θεμελιώδη έννοια τόσο της ρεαλιστικής, όσο και της πλουραλιστικής/ιδεαλιστικής σχολής σκέψης των διεθνών σχέσεων. Προσφέρει ένα εναλλακτικό πλαίσιο ανάλυσης στο οποίο μπορούν να συγκεραστούν κεντρικές έννοιες, όπως ο πόλεμος, η ειρήνη και τα αίτιά τους και τα συμπεράσματα στα οποία οδηγούνται τα δύο ρεύματα σκέψης¹⁶.

---

¹⁵ « (...) security, in an objective sense, measures the absence of threats to acquired values in a subjective sense, the absence of fear that such values could be attacked», A.Wolfers, National Security as an Ambiguous Symbol, *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No.4, 1952, pp.485

¹⁶ B.Buzan, Peace, Power and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations, *Journal of Peace Research*, Vol.21, No.2, 1984 “(...) The concept of power emphasizes the parts of the international system at the expense of the whole, and the dynamic of conflict at the expense of that harmony (...) The concept of peace emphasizes both the international system as a whole, and individuals as its ultimate building bloc, at the expense of states, and emphasizes the dynamic of harmony at the expense of that conflict (...) the concept of security had traditionally been treated as a side effect, arising from the possession of either power or peace” pp.110 and B.Buzan, People, States and Fear. The National Security Problem in International Relations”, Harvester Wheatsheat Books, 1991. Το βιβλίο αυτό θεωρείται και η θεωρητική βάση της σχολής σκέψης γνωστής ως Σχολή της Κοπεγχάγης. Αυτή η σχολή σκέψης δίνει ιδιαίτερη σημασία στις κοινωνικές πτυχές της ασφάλειας και επικεντρώνεται σε τρεις βασικές έννοιες: τους διαφορετικούς τομείς ασφάλειας (sectors), τα περιφερειακά συμπλέγματα ασφάλειας (regional security complexes) και τη δημιουργία ασφάλειας (securitization). Βλέπε, επίσης, Ν.Τζιφάκης, Η κατασκευή της ασφάλειας στις Διεθνείς Σχέσεις, *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, τόμος 10 (1) 2004: 91-104, διαθέσιμο ηλεκτρονικά: <http://www.idec.gr/ijer/new/tomos10/TZIFAKIS.pdf> (πρόσβαση στις 10/3/2011)

Οι παραδοσιακές αναλύσεις περί ασφάλειας έχουν στο επίκεντρό τους το κράτος και τη στρατιωτική ισχύ και συνδέονται με την «εθνικής ασφάλειας» του έθνους-κράτους. Η διατήρηση της κρατικής υπόστασης, η εθνική ανεξαρτησία, η εδαφική ακεραιότητα αποτελούν κεντρικές αξίες που μπορεί να απειλήσουν άλλα κράτη με τη χρήση στρατιωτικών μέσων. Η «εθνική» ασφάλεια αποδίδεται και με τον όρο «στρατιωτική ασφάλεια» και αφορά την επιβίωση των κρατών σε σχέση με τις αμυντικές τους δυνατότητες και τις προθέσεις τους έναντι των απειλών που δέχονται από άλλα κράτη. Η «στρατιωτική ασφάλεια» και τα σχετικά ζητήματα και διλήμματα αποκαλούνται και «συμβατικά» ζητήματα/διλήμματα ασφαλείας.

Τις τελευταίες δεκαετίες του Ψυχρού Πολέμου και τη λήξη του διπολισμού, η έννοια της ασφάλειας εξελίχθηκε και έγινε αντικείμενο νέων ερευνών με σκοπό τον επαναπροσδιορισμό της¹⁷. Η σχολή σκέψης με κύρια θεωρητική βάση το βιβλίο του καθηγητή Διεθνών Σχέσεων Barry Buzan “ *People, States and Fear.The National Security Problem in International Relations*”, γνωστή και ως Σχολή της Κοπεγχάγης, ασχολήθηκε εκτεταμένα με τον προσδιορισμό κοινών εννοιολογικών διακρίσεων μεταξύ των διαφορετικών αντιλήψεων για την ασφάλεια. Η Σχολή της Κοπεγχάγης επικεντρώνει την έρευνά της σε τρεις βασικούς άξονες: τη διάκριση διαφορετικών τομέων ασφάλειας (security sectors), τα περιφερειακά συμπλέγματα ασφάλειας (regional security complexes) και τη δημιουργία ζητημάτων ασφάλειας (securitization theory). Κύριο συμπέρασμα της Σχολής της Κοπεγχάγης είναι ότι η «στρατιωτική ασφάλεια» δεν είναι πλέον απόλυτα συνυφασμένη με την έννοια της ασφάλειας αλλά, αποτελεί μία από τις κυριότερες διαστάσεις της, ένα από τους κυριότερους τομείς της σε συνδυασμό με τους εξής παρακάτω¹⁸ που έχουμε συγκεντρώσει στον ΠΙΝΑΚΑ 1

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Διαστάσεις ασφάλειας σύμφωνα με τη σχολή της Κοπεγχάγης

<p>ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ορίζει την οργανική σταθερότητα των κοινωνικών δομών μίας κρατικής οντότητας - Αφορά πρωτίστως τη διατήρηση της εθνικής κυριαρχίας - Η εθνική κυριαρχία, εκτός της άσκησης στρατιωτικής βίας από τρίτα κράτη, μπορεί να απειληθεί και από μη στρατιωτικές, κρατικές οντότητες με σκοπό την αποσταθεροποίηση της οργανική σταθερότητας και ης θεσμική νομιμότητα του κράτους (π.χ. προσβολή εθνικής ταυτότητας του κράτους, του κυβερνητικού συστήματος, της νομιμότητα των πολιτικών ιδεολογιών). - Όρος -ομπρέλα που περικλείει τις υπόλοιπες διαστάσεις της ασφάλειας που μελετά η Σχολή της Κοπεγχάγης.
---------------------------------	--

¹⁷ D. Baldwin, The concept of security, *Review of International Studies*, No.23, 1997: “ *Redefining security has recently become something of a cottage industry*”

¹⁸ D.Batistella, *Théories des relations internationales*, Les Presses de Sciences Po, 2e édition, 2007, Chapitre 14 : La sécurité, p.479

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ	<p>«Η ιδέα της οικονομικής ασφάλειας βρίσκεται στο επίκεντρο των αναλύσεων της διεθνούς πολιτικής οικονομίας σχετικά με τη φύση της σχέσης μεταξύ των άναρχων πολιτικών δομών και την οικονομική διάρθρωση των αγορών».¹⁹</p> <ul style="list-style-type: none"> - Φιλελεύθερο ρεύμα σκέψης: Η οικονομία είναι η ρίζα του κοινωνικού ιστού και η αγορά πρέπει να πρέπει να λειτουργεί όσο πιο ελεύθερα γίνεται χωρίς κρατικές παρεμβάσεις. Το κράτος είναι απαραίτητο για την παροχή νόμων, πολιτικής και στρατιωτικής ασφάλειας και για τη διατήρηση της συνοχής του κοινωνικού ιστού στις περιπτώσεις που η αγορά δεν μπορεί να το κάνει - Κύριο αντικείμενο οικονομικής ασφάλειας η εύρεση και η διατήρηση των αναγκαίων πηγών και των κεφαλαίων για τη διατήρηση των κοινώς αποδεκτών επιπέδων ευημερίας και την εύρυθμη λειτουργία των αγορών και της κρατικής εξουσίας. - Η οικονομική διάσταση της ασφάλειας έχει πολλά αναφερόμενα αντικείμενα: άτομα, εταιρείες, κοινωνικές τάξεις, κράτη, παγκόσμια αγορά. - Δύσκολος ο καθολικός ορισμός των απειλών του οικονομικό τομέα : Ζητήματα σχετικά με την κοινωνική πρόνοια , πρόσβαση σε πλουτοπαραγωγικές πηγές , ή επίπεδα ανεργίας μπορεί να είναι σημαντικά για μερίδα πολιτών ή για μία συγκεκριμένη κοινωνική τάξη αλλά, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι απειλούν την υπόσταση ενός κράτους. Η χρεοκοπία, όμως, ενός κράτους μπορεί να απειλήσει την υπόστασή του λόγω αδυναμίας διατήρησης του στρατιωτικού δυναμικού της, ή την εθνική του κυριαρχία μέσω π.χ. της επιβολής οικονομικών μέτρων από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Επίσης η εξάρτηση ενός κράτους σε προϊόντα τρίτων χωρών (πχ. πετρέλαιο) μπορεί να δημιουργήσει πολιτικές εξαρτήσεις με υψηλό βαθμό επικινδυνότητας σε περιπτώσεις κρίσεων.
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ²⁰	<ul style="list-style-type: none"> - Η προσπάθεια διατήρησης, στο εσωτερικό ενός κράτους, των συνθηκών που προάγουν την πρόοδο, τη γλωσσική και πολιτισμική συνέχεια όπως επίσης και την εθνική ταυτότητα και τις θρησκευτικές πρακτικές²¹. - Έννοια συγγενής με την πολιτική ασφάλεια. Εμπεριέχει έννοιες όπως οργανική σταθερότητα και κυβερνητική νομιμότητα με βασική έννοια αυτή της ταυτότητας. - Ικανοποιείται μέσω της συνέχειας ευρέων και αυτοτροφοδοτούμενων συλλογικοτήτων και της ταυτότητάς τους. - Οι κύριοι δρώντες διαφέρουν μεταξύ εποχών και περιοχών. Διαφορετικές κοινωνίες έχουν διαφορετικό βαθμό ευπάθειας και διαφορετικές απειλές βάση του τρόπου με τον οποίο έχει δημιουργηθεί η ταυτότητά τους (πχ. συνοχή κοινωνικού ιστού από μεγάλη εισροή μεταναστών , ξενοφοβία κ.α.). - Κυριότερες απειλές σε παγκόσμιο επίπεδο: επίπεδο της φτώχειας, μεταναστευτικά ρεύματα φαινόμενα οργανωμένου / μη οργανωμένου εγκλήματος

¹⁹ “The idea of economic security is located squarely in the unresolved and highly political debates about international political economy concerning the nature of the relationship between the political structure of anarchy and the economic structure of the market”, B.Buzan et al.,1998.Security.A new framework of analysis, Lynne Rienner Publishers, Inc. USA., 1998, Chapter 5:The Economic Sector, pp.95

²⁰ Στο γαλλικό κείμενο ο αντίστοιχος όρος αποδίδεται ως *sécurité sociétale* και στο αγγλικό *societal security*. Είναι δύσκολη η απόδοση του όρου στα ελληνικά και η κοινωνική διάσταση της ασφάλειας, βάση Σχολή της Κοπεγχάγης, δεν ταυτίζεται με τον όρο κοινωνική ασφάλιση και το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης για την προστασία των εργαζομένων, την κοινωνική πρόνοια και την πρόνοια υγείας

²¹ B.Buzan, *People, States and Fear: National Security Problem in International Relations*, Harvester Wheatsheaf, 1991, pp.19

<p>ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Έννοια σύγχρονη σε σχέση με τις υπόλοιπες διαστάσεις ασφάλειας που μελετά η Σχολή της Κοπεγχάγης - Ορίζεται με τη διατήρηση της τοπικής και παγκόσμιας βιόσφαιρας που αποτελεί και το μέρος άσκησης κάθε ανθρώπινης δραστηριότητας. - Κύρια δυσκολία: Η ύπαρξη δύο διαφορετικών τομέων ανάλυσης. Ο επιστημονικός και ο πολιτικός. Η επιστημονική ανάλυση πραγματοποιείται από τους κλάδους των φυσικών, κυρίως, επιστημών και μέσω των δραστηριοτήτων των περιβαλλοντικών ΜΚΟ. Η πολιτική ανάλυση διεξάγεται σε κυβερνητική / διακυβερνητική βάση και αφορά αποφάσεις που λαμβάνονται για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Οι δύο τομείς ανάλυσης συχνά επικαλύπτονται στα πλαίσια του δημόσιου διαλόγου και των ΜΜΕ. Σημαντικό για την πολιτική ατζέντα <i>δεν είναι τόσο η εγκυρότητα των επιστημονικών πορισμάτων σχετικά με το πόσο επείγουσες είναι οι περιβαλλοντικές απειλές όσο αν αυτές οι απειλές αποτελούν μείζον πολιτικό ζήτημα</i>²². - Τα περιβαλλοντικά ζητήματα, λόγω της κλιμάκωσης του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής, αποτελούν πλέον κύριο θέμα του πολιτικού διαλόγου και της ατζέντας πολιτικών κομμάτων και ιδιωτικών εταιρειών. Η διαμόρφωση περιβαλλοντικής πολιτικής και περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης αποτελεί προτεραιότητα δημόσιων και ιδιωτικών φορέων - Η σπανιότητα των πόρων , οι έννοιες της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης, η διαταραχή των οικοσυστημάτων και παρεπόμενα προβλήματα σίτισης , μετανάστευσης πληθυσμού και η πιθανότητα εμφύλιων διαμαχών είναι μερικά ζητήματα που κυριαρχούν παροντικά στον πολιτικό διάλογο περί περιβαλλοντικών ζητημάτων. - Βασική λογική της περιβαλλοντικής ασφάλειας σήμερα είναι ότι, σε παγκόσμια κλίμακα, η ανθρωπότητα ζει πέραν των δυνατοτήτων του πλανήτη και αυτό αποτελεί απειλή για το ίδιο το ανθρώπινο είδος με άμεση υποβάθμιση της ποιότητας της καθημερινής ζωής.
---------------------------------------	--

Κεντρική ιδέα των παραπάνω σύγχρονων εκφάνσεων της έννοιας της ασφάλειας αποτελεί η έννοια της διατήρησης και της σταθερότητας συστημάτων που θα εξασφαλίσουν τη συνοχή και συνέχεια του κοινωνικού συνόλου, της πολιτικής εξουσίας, των οικονομικών δραστηριοτήτων, της βιόσφαιρας. Η προσέγγιση της Σχολής της Κοπεγχάγης είναι το κατάλληλο πλαίσιο ανάλυσης των ζητημάτων ασφαλείας για την εποχή της παγκοσμιοποίησης. Τα πολλαπλά επίπεδα αλληλεξάρτησης κρατικών και μη φορέων που δημιουργεί το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, δημιουργεί και ένα νέο σύνθετο πλέγμα ζητημάτων ασφαλείας. Ένα από αυτά τα ζητήματα είναι η ενεργειακή ασφάλεια, η οποία αναλύεται στην παρακάτω ενότητα.

1.2.2 Η ενεργειακή ασφάλεια και οι βασικές αρχές της

Η ενεργειακή ασφάλεια, ως αυτόνομος τομέας ασφάλειας είναι, πολύ σύγχρονη έννοια, όπως αυτή της περιβαλλοντικής ασφάλειας. Πτυχές της ενεργειακής ασφάλειας μπορούμε να εντοπίσουμε στον κλασικό ορισμό περί στρατιωτικής ασφάλειας αλλά, και στις τέσσερις επιπλέον διαστάσεις που αναλύει η Σχολή της Κοπεγχάγης. Τα ενεργειακά ζητήματα τέμνουν

²² “Critical for the political agenda is not whether specific threats to the environment are real or speculative but whether they presumed urgency is a political issue”, B.Buzan et al., *Security. A new framework for analysis*, Lienne Rienner Publishers, 1998, Chapter 4 :The environmental sector, pp.73

εγκάρσια τους τομείς της οικονομικής και περιβαλλοντικής ασφάλειας και έχουν στρατηγική σημασία για την εθνική ασφάλεια των κρατών²³. Με τον παρακάτω πίνακα προσπαθούμε να δείξουμε σχηματικά και συνοπτικά πως τα ενεργειακά ζητήματα αποτελούν σημαντική πτυχή των διαφορετικών τομέων ασφάλειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Τομείς ασφάλειας και συσχέτιση με ενεργειακό τομέα

ΤΟΜΕΙΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	ΚΥΡΙΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ	ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ
Στρατιωτική	<ul style="list-style-type: none"> Διατήρηση κρατικής υπόστασης και εδαφικής ακεραιότητας έναντι στρατιωτικών απειλών τρίτων κρατών Ενίσχυση αμυντικών ικανοτήτων του κράτους 	<ul style="list-style-type: none"> Έλεγχος ενεργειακών πηγών κύρια αιτία στρατιωτικών συρράξεων Ενεργειακά προϊόντα απαραίτητα για τη σωστή λειτουργία του αμυντικού εξοπλισμού Ενεργειακοί πόροι κλασσικός παράγοντας ισχύος
Πολιτική	<ul style="list-style-type: none"> Διαφύλαξη εθνικής κυριαρχίας Διατήρηση της οργανικής σταθερότητας και της θεσμικής νομιμότητας του κράτους 	<ul style="list-style-type: none"> Η υψηλή εξάρτηση σε ενεργειακές πηγές τρίτων χωρών απειλεί την εθνική κυριαρχία
Οικονομική	<ul style="list-style-type: none"> Εύρεση απαραίτητων πηγών και κεφαλαίων για τη διατήρηση των κοινώς αποδεκτών επιπέδων ευημερίας και την εύρυθμη λειτουργία των αγορών και της κρατικής εξουσίας 	<ul style="list-style-type: none"> Τα ενεργειακά προϊόντα αποτελούν βάση του οικονομικού συστήματος και κινητήρια δύναμη της βιομηχανίας Διαταραχές στις παγκόσμιες αγορές ενέργειας (πχ. πετρελαίου) μπορούν να επηρεάσουν δυσμενώς τις εθνικές οικονομίες
Κοινωνική	Διατήρηση συνθηκών που προάγουν την πρόοδο και τη συνοχή της εθνικής ταυτότητας	<ul style="list-style-type: none"> Φαινόμενα ενεργειακής φτώχειας και άνισης κατανομής των ενεργειακών πόρων μεταξύ διαφορετικών ομάδων του πληθυσμού μπορούν να προκαλέσουν εσωτερικές ανισορροπίες
Περιβαλλοντική	Διατήρηση βιώσιμων συνθηκών της τοπικής και παγκόσμιας βιόσφαιρας που αποτελεί το πεδίο ανάπτυξης της ανθρώπινης δραστηριότητας	<ul style="list-style-type: none"> Το ενεργειακό μίγμα είναι υπεύθυνο για τα επίπεδα περιβαλλοντικής υποβάθμισης Ατυχήματα μεταφοράς ή παραγωγής ενέργειας(πετρελαιοκηλίδες) αιτίες περιβαλλοντικής μόλυνσης

Η σύγχρονη έννοια της ενεργειακής ασφάλειας έγκειται στην εξασφάλιση και διατήρηση των απαραίτητων πηγών ενέργειας για την ομαλή λειτουργία της βιομηχανίας αλλά και λοιπών κοινωνικών δραστηριοτήτων ²⁴ όπως ηλεκτροδότηση κ.α. Ο ΔΟΕ ορίζει την ενεργειακή ασφάλεια²⁵ ως «τη φυσική συνεχή διάθεση πηγών ενέργειας σε προσιτές τιμές και με σεβασμό προς το περιβάλλον (...) Η Ενεργειακή Ασφάλεια έχει πολλές πτυχές: η μακροπρόθεσμη ενεργειακή ασφάλεια συνδέεται κυρίως με τις έγκαιρες επενδύσεις στον τομέα παροχής ενέργειας σύμφωνα με την οικονομική ανάπτυξη και τις περιβαλλοντικές ανάγκες. Από την άλλη πλευρά, η

²³ S.F.Krishna –Hesnel (ed.), *New Security Frontiers.Critical energy and resource challenge. Introduction, Global Security in the twenty- first century: The critical energy and resource challenges*,Ashgate,2012,p.12

²⁴ Θέματα δηλαδή δημόσιας πολιτικής, ο αντίστοιχος αγγλικός όρος είναι :public policy issue

²⁵ Σχετικός σύνδεσμος στον ιστότοπο του ΔΟΕ : <http://www.iea.org/topics/energysecurity/> (πρόσβαση 15/3/2011)

βραχυπρόθεσμη ασφάλεια ενεργειακού ανεφοδιασμού είναι η ικανότητα του συστήματος να αντιδρά άμεσα σε αιφνίδιες αλλαγές προσφοράς και ζήτησης ενέργειας».

Ιστορικά, η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας έχει συνδεθεί με την ικανοποίηση στρατιωτικών αναγκών²⁶. Ο διαμερισμός του αραβικού κόσμου βάση των γάλλο-βρετανικών εντολών κηδεμονίας είχε σαφή προσανατολισμό προς τον έλεγχο των ενεργειακών πόρων αυτής της περιοχής. Ο Β Παγκόσμιος Πόλεμος έχει χαρακτηριστεί, επίσης, πόλεμος για την ενέργεια. Οι στρατηγικοί στόχοι και οι πολεμικές πρακτικές της Γερμανίας και της Ιαπωνίας είχαν ως απώτερο σκοπό την πρόσβαση σε ενεργειακές πηγές²⁷.

Οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του '70 αποτελούν κομβικό σημείο για τη σύγχρονη « ενεργειακή» ιστορία γενικότερα και για την εξέλιξη της έννοιας της ενεργειακής ασφάλειας ειδικότερα. Οι ΗΠΑ τοποθετούνται ανοιχτά υπέρ της ανάγκης για ενεργειακή ανεξαρτησία από τους ενεργειακούς πόρους τρίτων χωρών και την εξάρτηση από πρωτογενείς και δευτερογενείς εγχώριες πηγές ενέργειας. Η ενεργειακή ασφάλεια γίνεται ένα ζήτημα διεθνούς και εθνικού ενδιαφέροντος. Ο Henry Kissinger έχει δηλώσει χαρακτηριστικά: *“In the last three decades we have become so increasingly dependent on imported energy that today our economy and well-being are hostage to decisions made by nations thousands of miles away(...)The energy crisis has placed at risk all of this nation’s objectives in the world. It has mortgaged our economy and made our foreign policy vulnerable to unprecedented pressures...it has also profoundly affected our national security by triggering a political crisis of global dimensions”*²⁸.

Ορισμοί της ενεργειακής ασφάλειας έχουν επιχειρήσει να δώσουν αρκετοί ερευνητές. Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας είναι όρος με , εγγενώς, πολλές σημασίες , εκδοχές και διαστάσεις αναλόγως με τη γεωγραφική περιοχή (χώρα, περιφέρεια, ήπειρος) , το χρονικό ορίζοντα και τη συγκεκριμένη ενεργειακή πηγή στη οποία αναφέρεται²⁹. Πρόκειται για έννοια έντονα πολιτικοποιημένη και πολύπλευρη.

---

²⁶ G.Luft, A. Korin, *Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook*, ABC-CLIO, 2009, Chapter 1: Energy Security in the eyes of the beholder’, p. 7: *“The militarization of energy security is not a theoretical notion. History is marred with examples of countries that resorted to bullets in order to acquire barrels”*

²⁷ B.Barton, *Energy Security: Managing risk in a dynamic legal and regulatory environment*, Oxford University Press, 2004: Introduction, p.3: *“Second World War was even more the war for energy. Germany and Japan struggled without petroleum and set war strategies in order to gain access to it. By contrast, the Allies floated to victory on a sea of oil and concluded the war with the first use of nuclear power”*

²⁸ S.Strange, *States and Markets*, Chapter 9: Energy, pp.204-205

²⁹ B. K.Sovacool, *The Routledge Handbook of Energy Security*, Chapter 2, Scott Victor Valentine *“ The fuzzy nature of energy security”*, Taylor & Francis, 2011, pp. 56 *“ The concept of energy security is inherently slippery because it is polysemic in nature , capable of holding multiple dimensions and taking on different specificities depending on the country (or continent), time frame or energy source to which it is applied”*

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Ορισμοί Ενεργειακής Ασφάλειας³⁰

ΠΗΓΗ	ΟΡΙΣΜΟΣ
Asia Pacific Energy Research Centre	Η ικανότητα μιας οικονομίας να διασφαλίζει τον ενεργειακό της εφοδιασμό με γνώμονα την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και σε τιμές που δε θα έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην ευρύτερη οικονομική δραστηριότητα, βάση πάντα των αρχών της αρχές της διαθεσιμότητας, της προσιτότητας και της αξιοπιστίας
Barton et al.	Η κατάσταση κατά την οποία ένα κράτος, και το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού του, έχει πρόσβαση σε επαρκείς ενεργειακούς πόρους ,σε προσιτές τιμές ,για το εγγύς μέλλον και το διασφαλίζει στο ενδεχόμενο διακοπής της αλυσίδας εφοδιασμού
Bazilian et al.	Ενεργειακά καύσιμα και υπηρεσίες σε προσιτές και σταθερές τιμές , σε επαρκείς ποσότητες. Επαρκής εσωτερική παραγωγή και μικρό ποσοστό εξάρτησης σε εξωτερικές πηγές , προσαρμοσμένο σε πιθανή μελλοντική αύξηση της ζήτησης
Bielecki	Αξιόπιστος και επαρκής ενεργειακός ανεφοδιασμός σε προσιτές τιμές
Bohi and Toman	Μείωση της ευμάρειας ενός κράτους σαν αποτέλεσμα της αλλαγής στις τιμές ή τη διαθεσιμότητα των ενεργειακών προϊόντων
Brown and Sovacool	Επαρκής ενεργειακός ανεφοδιασμός σε προσιτές τιμές που διασφαλίζει την κοινωνική και πολιτιστική βιωσιμότητα και την προστασία του περιβάλλοντος
Drezel	Εφοδιασμός: ενεργειακές πηγές όπως, ορυκτά καύσιμα, ανανεώσιμες και εναλλακτικές πηγές ενέργειας. Επάρκεια: Επαρκής ποσότητα ενεργειακών προϊόντων και υπηρεσιών. Ασφάλεια σε περίπτωση διακοπής της αλυσίδας ανεφοδιασμού Προσιτότητα: Πρόσβαση στις ενεργειακές πηγές Περιβαλλοντική βιωσιμότητα: μείωση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον από τη χρήση ενεργειακών προϊόντων
Ευρωπαϊκή Επιτροπή	Απρόσκοπτη φυσική διαθεσιμότητα ενεργειακών προϊόντων στην αγορά σε προσιτές τιμές για όλους τους καταναλωτές
Florini	Αξιόπιστη και οικονομικά προσιτή πρόσβαση στον ενεργειακό εφοδιασμό
Hughes	Μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης, αντικατάσταση των συμβατικών πηγών ενέργειας με ανανεώσιμες και επιδίωξη χαμηλής εξάρτησης από τρίτες –αξιόπιστες- πηγές ανεφοδιασμού
Διεθνής Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας	Ασφάλεια ανεφοδιασμού και εισαγωγών σε ενεργειακά καύσιμα και τεχνολογίες και προστασία έναντι ενδεχόμενων διακοπών του ανεφοδιασμού και της αστάθειας των τιμών. Προώθηση της διαφοροποίησης των πηγών και των τεχνολογιών , και μείωση των κινδύνων από γειτονικά κράτη- προμηθευτές με σκοπό την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς ενέργειας και τη βελτίωση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας
Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας	Η επαρκής, οικονομικά προσιτή και αξιόπιστη πρόσβαση σε ενεργειακά καύσιμα και υπηρεσίες που περιλαμβάνει τη διαθεσιμότητα των πόρων, τη μείωση της εξάρτησης από τις εισαγωγές, τη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον, τον ανταγωνισμό της αγοράς ενέργειας, την αύξηση κατανάλωσης από εγχώριες πηγές ενέργειας, και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα
International Institute of Applied System Analysis	Η πρόσβαση σε ασφαλές, σταθερό και αξιόπιστο εφοδιασμό ενεργειακών προϊόντων και τεχνολογιών σε προσιτές τιμές και σε ποσότητες επαρκείς που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των βασικών ενεργειακών υπηρεσιών και διασφαλίζουν την κοινωνική

³⁰ Ibid, μετάφραση ορισμών της γράφοντος

	ευάρεια χωρίς αρνητικές επιπτώσεις για το περιβάλλον
Jakobson	Αποτελεσματική διαχείριση της υπερθέρμανσης του πλανήτη, της θνησιμότητας, της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, της ασφάλεια εφοδιασμού, της διαθεσιμότητα νερού και της χρήσης του , τη διατάραξη της άγριας πανίδας και χλωρίδας, τη χημική ρύπανση των υδάτων, τη διάδοση των πυρηνικών όπλων , και του υποσιτισμού
Jansen	Ο βαθμός στον οποίο ο πληθυσμός μιας συγκεκριμένης περιοχής μπορεί να έχει πρόσβαση σε ενεργειακά προϊόντα και υπηρεσίες σε προσιτές και ανταγωνιστικές τιμές, με σεβασμό προς το περιβάλλον
Jegen	Ένας όρος που περιλαμβάνει τρεις πτυχές: τη συνδεσιμότητα και της προώθηση της απελευθέρωσης της αγοράς, τη ρύθμιση της κλιματικής αλλαγής, καθώς και τη βελτίωση της εξωτερικής διακυβέρνησης. Συνεπάγεται τέσσερις πτυχές: (1) την επάρκεια της προσφοράς, που συνδέεται με τη διαφοροποίηση (2) τις προσιτές τιμές (3) την κοινή ωφέλεια, έτσι ώστε οι περισσότεροι καταναλωτές να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες ενέργειας, και (4) το χρόνο, ένα διάκριση μεταξύ βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων αναγκών ενεργειακής ασφάλειας.
Kalicki and Goldwyn	Πρόσβαση σε σταθερές και προσιτές ποσότητες ενεργειακών προϊόντων για τις μεταφορές και την ηλεκτροδότηση
Kemmler and Spreng	Προώθηση της ενεργειακής απόδοσης ,της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, τη μείωση της ρύπανσης, καθώς και τη διανομή της ενέργειας σε όλους όσους τη χρειάζονται με σκοπό την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου
Kessels et al.	Η διαφοροποίηση των πηγών εφοδιασμού, ευέλικτες και ανταγωνιστικές αγορές ενέργειας, αμοιβαίας αλληλεξάρτησης μεταξύ προμηθευτών και καταναλωτών, επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες, η μείωση των εισαγωγών ενέργειας
Konoplyanic	Σταθερές, οικονομικά προσιτές , και φιλικές προς το περιβάλλον ενεργειακές συναλλαγές συμπεριλαμβανομένων των προμηθευτών, της μεταφοράς, της διύλισης, της μετατροπής και της τελικής κατανάλωσης
Lovins	Βασίζεται σε τρεις πυλώνες: κατασκευή ανθεκτικών εγχώριων υποδομών, μείωση της εξάρτησης σε πετρελαϊκά προϊόντα, βελτίωση της αξιοπιστίας των ενεργειακών προμηθειών μέσω της σταδιακής κατάργησης των ευάλωτων υποδομών και των μη αξιόπιστων ενεργειακών πηγών
Medlock	Η διατήρηση ενός σταθερού ενεργειακού εφοδιασμού σε προσιτές τιμές για να αποφευχθούν οι μακροοικονομικές δαπάνες που συνδέονται με τη διακοπή του ενεργειακού εφοδιασμού ή τις αυξήσεις των τιμών της ενέργειας
Muller-Kraenner	Παροχή ενέργειας σε προσιτές τιμές, από αξιόπιστες πηγές και με σεβασμό προς το περιβάλλον
Nuclear Energy Agency	Η ελαχιστοποίηση της ευπάθειας σε μεμονωμένα και απρόβλεπτα γεγονότα που απειλούν την ομαλότητα των ενεργειακών ροών ή οδηγούν σε ασυνεχείς αυξήσεις των τιμών της ενέργειας
Omorogbe	Παροχή επαρκών, προσιτών και αξιόπιστων ενεργειακών προϊόντων και υπηρεσιών με ελάχιστες αρνητικές επιπτώσεις για το περιβάλλον
Orr	Βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, ανάπτυξη ενεργειακών συστημάτων που βασίζονται στην αύξηση των ΑΠΕ, μείωση της κατανάλωσης των ορυκτών καυσίμων
Scheepers et al.	Η διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας, η διαφοροποίηση των εισαγωγών, η μακροπρόθεσμη πολιτική σταθερότητα των προμηθευτριών χωρών
Shrestha and Kumar	Διασφάλιση της διαθεσιμότητας των ενεργειακών πόρων, στην αιφόρο ποσότητες, σε προσιτές τιμές, που στηρίζουν την οικονομική ανάπτυξη, βοηθούν στην καταπολέμηση της φτώχειας, και δεν βλάπτουν το περιβάλλον
Sovacool	Επαρκείς υποδομές, προσιτές τιμές, προστασία του

	περιβάλλοντος, αξιοπιστία και ασφάλεια του ενεργειακού ανεφοδιασμού
US Agency for International Development	Διαθεσιμότητα ενεργειακών προϊόντων, σε επαρκή ποσότητα και διαχρονική, έτσι ώστε, να υποστηρίζεται η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας
Κονγκρέσο ΗΠΑ	Μελλοντική παραγωγή άφθονης, αξιόπιστης και οικονομικά προσιτής ενέργειας με περιορισμένες αρνητικές επιπτώσεις για περιβάλλον και χωρίς εξάρτηση από τις προμήθειες εχθρικών εθνών
Υπουργείο Άμυνας -ΗΠΑ	Ικανότητα αποφυγής των αρνητικών επιπτώσεων των ενεργειακών διαταραχών που προκαλούνται είτε από φυσικά, τυχαία ή σκόπιμα γεγονότα και επηρεάζουν τα συστήματα διανομής ενέργειας
Υπουργείο Ενέργειας -ΗΠΑ	Προώθηση της ενεργειακής ασφάλειας των ΗΠΑ μέσω αξιοπιστίας, περιβαλλοντικά βιώσιμης και οικονομικά προσιτής ενέργειας
Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας- Μεγάλη Βρετανία	Περιβαλλοντική βιωσιμότητα, κατάλληλες υποδομές, ύπαρξη ρυθμιστικού συστήματος των ενεργειακών αγορών, απελευθερωμένη αγορά ενέργειας για προώθηση των ενεργειακών επενδύσεων, εξασφάλιση της κοινωνικής δικαιοσύνης
Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών	Προστασία από την έλλειψη οικονομικά προσιτών πηγών ενέργειας και καυσίμων
White	Ένας όρος που περιλαμβάνει διάφορες πτυχές όπως της αξιοπιστίας, της πρόσβασης σε ηλεκτρική ενέργεια, της μεταφοράς και της αποθήκευσης ενέργειας, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την εγχώρια προσφορά, την πολιτική συνοχή, την οικονομική ανάπτυξη
Παγκόσμια Τράπεζα	Η πρόσβαση σε Ο ασφαλή εφοδιασμός σε ενεργειακά προϊόντα, μια ανταγωνιστική αγορά που διανέμει αυτά τα προϊόντα, η σταθερότητα των ροών διαμετακόμισης, καθώς και η αποδοτικότητα της τελικής χρήσης των ενεργειακών προϊόντων
Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ	Αυτονομία, ενεργειακός εφοδιασμός υπό τον έλεγχο της χώρας και χωρίς διακοπή από εξωτερικούς παράγοντες. Η αξιοπιστή και ασφαλής διανομή των ενεργειακών πόρων που ικανοποιούν τη ζήτηση. Οι προσιτές τιμές, συμβατές με την αγοραστική δύναμη των καταναλωτών. Η περιβαλλοντική βιωσιμότητα και η επαρκής παροχή ενέργειας για να υποστηρίζεται μια υψηλή ποιότητα διαβίωσης χωρίς να βλάπτεται το περιβάλλον
World Energy Assessment	Διαθεσιμότητα ενεργειακών προϊόντων ανά πάσα στιγμή σε διάφορες μορφές, σε επαρκείς ποσότητες, σε προσιτές τιμές
World Resources Institute	Επάρκεια του εφοδιασμού, αξιοπιστία, προσιτές τιμές, περιβαλλοντική βιωσιμότητα, γεωπολιτική και κοινωνική σταθερότητα
Yergin	Αξιόπιστη και οικονομικά προσιτή πρόσβαση στον ενεργειακό εφοδιασμό, διαφοροποίηση πηγών ενέργειας και οδών ανεφοδιασμού, συμμετοχή στην παγκόσμια ενεργειακή αγορά, καθώς και η παροχή πληροφοριών

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειώσουμε την παραδοχή ότι ο όρος ενεργειακή ασφάλεια δεν είναι στατικός. Διέπεται σαφώς από κάποιες βασικές αρχές αλλά, προστίθενται συνεχώς νέες συνιστώσες λόγω, κυρίως, των διεθνών πολιτικών συνθηκών, της τεχνολογικής προόδου και της στενότητας των ενεργειακών πόρων. *Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας είναι αλληλένδετη με την προοπτική*³¹ και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το πλαίσιο και τις συγκυρίες υπό τις οποίες

³¹C.Pascual, J. Elkind, (ed.), *Energy security: economics, politics, strategies, and implications*, Brookings Institution Press, 2010, p. 2 “*The notion of energy security hinges on perspective*”

ορίζεται³². Το πλήθος των ορισμών της ενεργειακής ασφάλειας , επιτρέπει σε κάθε ενεργειακό δρώντα (κράτη, επιχειρήσεις και απλούς καταναλωτές) να αναπτύξει τη δική του διαφορετική ερμηνεία για την ενεργειακή ασφάλεια και βάση αυτής να επιλέξει τους τρόπους και τα μέσα για να την ικανοποιήσουν.

Τα κράτη , πιο συγκεκριμένα, και κυρίως αυτά που εξαρτώνται από ενεργειακούς πόρους τρίτων κρατών, συνδέουν την ερμηνεία της ενεργειακής ασφάλειας με την ιδιαίτερη ενεργειακή τους κατάσταση και το βαθμό ευπάθειάς τους σε ενδεχόμενες διακοπές του ενεργειακού εφοδιασμού³³. Εύκολα μπορεί να παρατηρήσει κανείς ότι οι ορισμοί που συνοψίζονται στον ΠΙΝΑΚΑ 3 έχουν πολλά κοινά στοιχεία. Αυτό που είναι σημαντικότερο , όμως, είναι ότι οι περισσότεροι αναλυτές συμπεριλαμβάνουν τις αρχές της διαθεσιμότητας, της αξιοπιστίας , της προσιτότητας και της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας ως τις κύριες αρχές που ορίζουν την ενεργειακή ασφάλεια. Παρακάτω θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε αυτές τις βασικές αρχές της ενεργειακής ασφάλειας³⁴ δεδομένων των διαθέσιμων δεικτών.

ΓΡΑΦΗΜΑ 1 Αρχές Ενεργειακής Ασφάλειας

Διαθεσιμότητα (Availability). Η διαθεσιμότητα αποτελεί βασική προϋπόθεση της ενεργειακής ασφάλειας. Ο όρος αυτός αποτυπώνει τη δυνατότητα καταναλωτών και χρηστών να εξασφαλίζουν την απαραίτητη για αυτούς ποσότητα ενέργειας. Η ενεργειακή διαθεσιμότητα προϋποθέτει την ύπαρξη ενεργειακών αγορών και δικτύων μεταφοράς των ενεργειακών προϊόντων. Η εύρυθμη λειτουργία των ενεργειακών αγορών βασίζεται στην αμοιβαιότητα των συμφερόντων των δρώντων . Για να υφίστανται , στην ουσία, οι ενεργειακές αγορές θα πρέπει πωλητές και αγοραστές να έχουν συμφωνήσει τους όρους που θα εξυπηρετούν τα εμπορικά, οικονομικά, πολιτικά και στρατηγικά τους συμφέροντα. Ταυτόχρονα, η δημιουργία των

³² B. Kruyt, D.P.vanVuuren, H.J.M.deVries, H.Groenenberg, Indicators for energy security, *Energy Policy* , no 37, pp. 2166-2181: “ There is no one ideal indicator, as the notion of energy security is highly context dependent”

³³ G. Luft, A. Korin , *Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook*, ABC-CLIO, 2009, Chapter 1 : Energy Security in the eyes of the beholder, p.6

³⁴ B. K.Sovacool, *The Routledge Handbook of Energy Security*, Chapter 2, Scott Victor Valentine :“The fuzzy nature of energy security”, Taylor & Francis, 2011. Αναφέρονται, επίσης, οι ίδιες τέσσερις αρχές ενεργειακής ασφάλειας

ενεργειακών αγορών προϋποθέτει την ύπαρξη επαρκών φυσικών πόρων, επενδύσεις κεφαλαίων, κατάλληλες τεχνολογικές εφαρμογές , νομικά και ρυθμιστικά πλαίσια, ενεργειακά προϊόντα και δίκτυα μεταφοράς και διανομής που να συμμορφώνονται με το εκάστοτε, κοινωνικοπολιτικά αποδεκτό, κανονιστικό και νομικό πλαίσιο. *Οι ενεργειακές αγορές θα πρέπει εξ ορισμού να αποτελούν πηγή ενεργειακής ασφάλειας(...)* Οι μεγάλες , ευέλικτες και εύρυθμες ενεργειακές αγορές παρέχουν ασφάλεια μέσω της απορρόφησης των εκάστοτε ενεργειακών σοκ επιτρέποντας στις αλυσίδες παραγωγής και ζήτησης να αντιδράσουν πιο γρήγορα.³⁵ Οι ενεργειακές μεταφορές, και αναφερόμαστε κυρίως στους υδρογονάνθρακες, έχουν επεκταθεί τις τελευταίες δεκαετίες, δεδομένης και της αύξησης της ζήτησης, με αποτέλεσμα τα επόμενα χρόνια να παρατηρηθεί στενότητα πόρων, μεγάλες αποστάσεις μεταξύ των κέντρων διάθεσης και των τελικών αποδεκτών ενέργειας, δυσκολίες στην εξόρυξη με υψηλότερο κόστος (βαθιά ύδατα, υψηλή περιεκτικότητα σε θείο , χαρακτηριστικό παράδειγμα η ανάπτυξη της βιομηχανίας ανακάλυψης και εξόρυξης ΦΑ από σχιστόλιθο). Επιπλέον , τα διαθέσιμα κοιτάσματα συγκεντρώνονται όλο και περισσότερο σε χώρες φτωχές που αντιμετωπίζουν προβλήματα πολιτικής αστάθειας και διακυβέρνησης , με ηγεσίες που εμποδίζουν πολλές φορές την πρόσβαση και τη διάθεση των ενεργειακών πόρων , με χαρακτηριστικό παράδειγμα τα κράτη –μέλη του OPEC, για να διατηρήσουν ευνοϊκές μονοπωλιακές συνθήκες πώλησης. Μερικά συστήματα μεταφοράς ενέργειας απαιτούν υψηλές χρηματικές δαπάνες και πολύχρονους σχεδιασμούς και δε μπορούν να τεθούν σε λειτουργία εάν δεν εκπληρωθούν όλες οι απαραίτητες συνθήκες. Το ζήτημα της ασφάλειας των ενεργειακών μεταφορών θα γίνει πιο επιτακτικό στο μέλλον εξαιτίας της περαιτέρω διεθνοποίησης του ενεργειακού εμπορίου και της αλληλεξάρτησης των ενεργειακών αγορών.

Αξιοπιστία (Reliability). Η αρχή της αξιοπιστίας αφορά το βαθμό στον οποίο οι ενεργειακές δραστηριότητες προστατεύονται από ενδεχόμενη διακοπή. Η ικανοποίηση της αρχής της αξιοπιστίας έχει καθαρά γεωπολιτικές προεκτάσεις . Η ενέργεια αποτελεί ταυτόχρονα κύρια συνιστώσα κάθε οικονομικής δραστηριότητας και της κοινωνικής ζωής. Διακοπές παροχής ενέργειας μπορεί να προκαλέσουν διακοπή ηλεκτροδότησης και θέρμανσης σε δημόσια κτίρια όπως νοσοκομεία και σχολεία και να θέσουν ζωές σε κίνδυνο προκαλώντας δικαιολογημένες κοινωνικές αντιδράσεις. Οι πιο σημαντικοί τρόποι αύξησης της αρχής της αξιοπιστίας είναι

---

³⁵ D.Yergin, The Fundamentals of Energy Security, CERA Special Report, 2007, pp.10: “...markets themselves need to be recognized as a source of security (...) Today, large, flexible, and well-functioning energy markets provide security by absorbing shocks and allowing supply and demand to respond more quickly...”

-Διαφοροποίηση πηγών εφοδιασμού (γεωγραφική βάση). Θεμελιώδης παράμετρος της ενεργειακής αξιοπιστίας.

-Διαφοροποίηση της αλυσίδας εφοδιασμού που χρησιμοποιείται για την επεξεργασία, τη μεταφορά, και διανομή ενέργειας. Σε αυτή την παράμετρο θα μπορούσε να προστεθεί και η προσπάθεια μείωσης εξάρτησης από εξωτερικές ενεργειακές πηγές , κυρίως στον τομέα των υδρογονανθράκων, με την ανάπτυξη εγχώριων πηγών ενέργειας π.χ. ΑΠΕ

-διαφοροποίηση του ενεργειακού μίγματος

-αύξηση της εφεδρικής δυναμικότητας των δικτύων ενέργειας, όπως οι αγωγοί και τα συστήματα παραγωγής ισχύος και μετάδοσης ανάπτυξη επιπλέον υποδομών και δημιουργίας αποθεμάτων έκτακτης ανάγκης

- Μείωση της ενεργειακής ζήτησης και αύξηση της ενεργειακής απόδοσης

- Η έγκαιρη διάδοση πληροφοριών σχετικών με τις ενεργειακές αγορές, ιδιαίτερος σε θέματα τιμολόγησης

Προσιτότητα (Affordability). Με τον όρο αυτό περιγράφεται η ενέργεια η οποία είναι προσιτή σε απόλυτους όρους και μπορεί να χρησιμοποιηθεί. Ο όρος συνδέεται ,άμεσα, με οικονομικά στοιχεία και δείκτες και με την ενεργειακή τιμολόγηση. Πολλές φορές τα ενεργειακά προϊόντα είναι απρόσιτα στα φτωχά στρώματα του πληθυσμού ενός κράτους οδηγώντας στην αποκαλούμενη ενεργειακή φτώχεια. Η αστάθεια των ενεργειακών τιμών αποτελεί σοβαρό ζήτημα που μπορεί να προκαλέσει πολιτικές αναταραχές αν οι καταναλωτές ενέργειας αδυνατούν να αντεπεξέλθουν στις διακυμάνσεις των τιμών. Οι τιμές αντικατοπτρίζουν τις συνθήκες, τις προσδοκίες των ενεργειακών αγορών ,και την έλλειψη των ενεργειακών πηγών και επηρεάζουν με τον τρόπο αυτό τη συμπεριφορά των καταναλωτών ακόμη και στις εύρωστες οικονομικά χώρες. Η αυξομειώσεις στην τιμή του πετρελαίου διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο για την αρχή της προσιτότητας γιατί , η τιμολόγηση των λοιπών ενεργειακών προϊόντων συχνά γίνεται συναρτήσει των πετρελαϊκών τιμών.

Περιβαλλοντική βιωσιμότητα (Sustainability). Πρόκειται για μία σχετικά σύγχρονη αρχή της ενεργειακής ασφάλειας και σχετίζεται με τις επιδράσεις της εκμετάλλευσης πηγών ενέργειας, της χρήσης και της μεταφοράς τους στο περιβάλλον οι οποίες είναι κατά κόρον αρνητικές. Η ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας θα πρέπει να συνάδει με την προώθηση της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης ώστε να προωθούνται αντιστοίχως πηγές και μορφές ενέργειας με το λιγότερο δυνατό περιβαλλοντικό κόστος και τον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής. Οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής (η άνοδος στάθμης της θάλασσας ξηρασία, ακραία καιρικά φαινόμενα) επηρεάζουν αντιστοίχως τις ενεργειακές επιλογές , κυρίως στον τομέα των ενεργειακών υποδομών και μεταφορών.

Ο παρακάτω πίνακας συνοψίζει τις κύριες αρχές που συγκροτούν την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας, τα δομικά στοιχεία αυτών, καθώς και τα εμπόδια που ενδεχομένως παρακωλύουν την πραγμάτωση των συνθηκών που απαρτίζουν την ενεργειακή ασφάλεια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 Βασικές αρχές ενεργειακής ασφάλειας

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ	ΔΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	ΠΙΘΑΝΕΣ ΕΚΤΡΟΠΕΣ
Διαθεσιμότητα	<ul style="list-style-type: none"> - Γεωλογικός παράγοντας. Φυσικά ενεργειακά αποθέματα παραγωγών χωρών - Συμφωνία παραγωγών χωρών , διαμετακομιστικών κέντρων και τελικών καταναλωτών στους όρους εμπορίας των ενεργειακών πηγών - Διαθέσιμη τεχνολογία για την παραγωγή , τη μεταφορά, τη διανομή , τη μετατροπή και την αποθήκευση των ενεργειακών πηγών - Κεφαλαιακή επένδυση στους σχετικούς με την ενέργεια τομείς - Ύπαρξη σταθερών νομικών και κανονιστικών δομών - Συμμόρφωση με περιβαλλοντικές απαιτήσεις 	<ul style="list-style-type: none"> - Εξάντληση ενεργειακών αποθεμάτων που είναι εκμεταλλεύσιμα και μπορούν να εξαχθούν με σχετικά μικρό κόστος - Γενικοί περιορισμοί στην ανάπτυξη του ενεργειακού κλάδου λόγω εθνικών επιλογών και διακρατικών διαφορών, κυρίως σε ότι αφορά τη διαμετακόμιση - Οικονομικές, νομικές, κανονιστικές ,εν γένει πολιτικές δομές, που δεν ευνοούν τις βιώσιμες ενεργειακές επενδύσεις
Αξιοπιστία	<ul style="list-style-type: none"> - Ενεργειακή διαμετακομιστική αλυσίδα που να βασίζεται στη διαφοροποίηση - Επάρκεια αποθεμάτων για την κάλυψη της διαμετακομιστικής αλυσίδας στην ολόκληρή της - Βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη προστασία από τρομοκρατικές επιθέσεις, ακραία καιρικά φαινόμενα και πολιτικές διαμάχες - Επάρκεια μέσω ανταλλαγής πληροφοριών σχετικά με τις συνθήκες λειτουργίας των αγορών ενέργειας 	<ul style="list-style-type: none"> - Αδυναμία διαμετακομιστικών συστημάτων στις καιρικές και άλλες αντίξοες περιβαλλοντικές (πχ. σεισμοί) συνθήκες - Κακή συντήρηση υποδομών ή ανεπαρκής επένδυση - Επίθεση (ή απειλή επίθεσης) από τρομοκρατικές οργανώσεις ή άλλες ένοπλες δυνάμεις - Πολιτικές παρεμβάσεις (διακρατικές διαμάχες, επιβολή εμπάργκο ή κυρώσεων κτλ.)
Προσιτότητα	<ul style="list-style-type: none"> - Ύπαρξη εύρυθμων ενεργειακών αγορών στα πλαίσια της λειτουργίας των οποίων να διαμορφώνονται οι τιμές των ενεργειακών αγαθών - Μικρή αστάθεια τιμών - Διαφάνεια στις διαδικασίες τιμολόγησης και ρεαλιστικές προσδοκίες σχετικά με τις μελλοντική διακύμανση των τιμών 	<ul style="list-style-type: none"> - Εξάντληση ενεργειακών αποθεμάτων που μπορούν να εξαχθούν με σχετικά μικρό κόστος - Υψηλή ενεργειακή ζήτηση και αδυναμία προσαρμογής του συστήματος τιμολόγησης
Περιβαλλοντική βιωσιμότητα	<ul style="list-style-type: none"> - Χαμηλές εκπομπές αερίων θερμοκηπίου και άλλων ρύπων ώστε να διαφυλάσσεται η ποιότητα του περιβάλλοντος σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο - Προστασία των συστημάτων ενέργειας από τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής 	<ul style="list-style-type: none"> - Χάραξη ενεργειακών πολιτικών με γνώμονα την ενεργειακή ασφάλεια χωρίς όμως να λαμβάνονται υπόψη περιβαλλοντικοί παράγοντες - Αρνητικές επιπτώσεις κλιματικής αλλαγής στις ενεργειακές υποδομές

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η ενεργειακή ασφάλεια , δεν αποτελεί στατική έννοια αλλά, έννοια της οποίας το περιεχόμενο εξελίσσεται ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες σε πολιτικό, οικονομικό και τεχνολογικό επίπεδο. Η σύγχρονη έννοια της ενεργειακής ασφάλειας, λοιπόν, έχει κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά , σε παγκόσμιο επίπεδο τα οποία παραθέτουμε παρακάτω.

Οι τελευταίες δεκαετίες του 21^{ου} αιώνα χαρακτηρίζονται μία σημαντική ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου στον τομέα της ενέργειας και από μία μετάβαση από την εποχή του πετρελαίου σε ένα πιο διαφοροποιημένο ενεργειακό μείγμα. Η ενεργειακή ασφάλεια δε συνδέεται, πλέον αποκλειστικά με την ομαλή ροή των προμηθειών πετρελαίου, το οποίο μάλιστα πρόκειται για ένα ενεργειακό αγαθό το οποίο είναι χρόνια εμπορεύσιμο στις παγκόσμιες ενεργειακές αγορές και συνεπώς η εμπορία και η διακίνησή του παρουσιάζει λιγότερα προβλήματα και κινδύνους σε σχέση με τα άλλα ενεργειακά αγαθά, δεδομένης και της δημιουργίας νέων δικτύων εμπορίου και αλυσίδων ανεφοδιασμού. Πιο συγκεκριμένα, η αύξηση χρήσης ΦΑ συνδέει την ενεργειακή ασφάλεια με το ζήτημα διαχείρισης πολύπλοκων, και πολλές φορές απομακρυσμένων μεταξύ τους, υποδομών μεταφοράς και αποθήκευσης ΦΑ. Η διαχείριση και η προστασία νευραλγικών δικτύων υποδομών είναι κύριο χαρακτηριστικό της σύγχρονης έννοιας της ενεργειακής ασφάλειας και δεν αφορά μόνο το δίκτυο αγωγών ΦΑ αλλά, και τα δίκτυα πυρηνικής ενέργειας, τα υδροηλεκτρικών φραγμάτων, τα δίκτυα ηλεκτροπαραγωγής από ΑΠΕ (φωτοβολταϊκά πάρκα, αιολική ενέργεια) και γενικά, κάθε ενεργειακή πηγή της οποίας η παραγωγή, η εκμετάλλευση και η μεταφορά σε δίκτυο διασυνδεδεμένων και ευπαθών υποδομών.

Η μεταφορά ΦΑ με τη μορφή Υγροποιημένου ΦΑ, μέσω τάνκερ, συμβάλει θετικά στην ενεργειακή ασφάλεια μέσω της διαφοροποίησης των διόδων μεταφοράς δίνοντας την ευελιξία στα κράτη να προμηθευτούν ΦΑ από κράτη με τα οποία δεν συνδέονται μέσω κάποιου δικτύου αγωγών.

Οι περιβαλλοντικές προκλήσεις αποτελούν μία πολύ σημαντική παράμετρο της σύγχρονης έννοιας της ενεργειακής ασφάλειας. Το σύγχρονο διεθνές ενεργειακό σύστημα καλείται να λειτουργεί εντός των πλαισίων της βιώσιμης ανάπτυξης και της καταπολέμησης του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής. Υπό μία έννοια, ενεργειακοί και περιβαλλοντικοί στόχοι βρίσκονται σε διαρκή σύγκρουση π.χ. η περαιτέρω ανάπτυξη της πυρηνικής ενέργειας θα συμβάλει στη διαφοροποίηση του ενεργειακού μείγματος και τη μείωση των εκπομπών αερίου του άνθρακα αλλά, προσκρούει σε σημαντικές αρνητικές περιβαλλοντικές συνέπειες.

Τέλος, η σύγχρονη έννοια της ενεργειακής ασφάλειας θέτει το ζήτημα του ρόλου του κράτους στη λειτουργία των ενεργειακών συστημάτων και των ενεργειακών αγορών καθώς, και το γενικότερο ζήτημα της ενεργειακής διακυβέρνησης σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Οι κρατικές εταιρείες ενέργειας δεν δεσπόζουν πλέον στη λειτουργία των ενεργειακών αγορών στα

πλαίσια της φιλελευθεροποίησης και της ανάπτυξη του ανταγωνισμού. Το νέο διεθνές ενεργειακό εμπόριο μέσω της διακίνηση νέων πηγών ενέργειας (ΦΑ και ΑΠΕ) θα χρειαστεί ένα νέο σύνθετο νομοθετικό/ κανονιστικό πλαίσιο³⁶ που θα εξισορροπήσει κατάλληλα τα συμφέροντα των ιδιωτικών εταιρειών ενέργειας και τους κυβερνητικούς στόχους και θα συμβάλει στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη μειώνοντας ταυτόχρονα τους κινδύνους της ενεργειακής ασφάλειας. Σε αυτή την κατεύθυνση κινείται η ανάδυση νέων εξειδικευμένων διεθνών οργανισμών ενέργειας όπως, για παράδειγμα, ο Διεθνής Οργανισμός Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (International Renewable Energy Agency- IRENA³⁷).

---

³⁶ B.Barton, *Energy Security: Managing risk in a dynamic legal and regulatory environment*, Oxford University Press, 2004

³⁷ <http://www.irena.org/home/index.aspx?PriMenuID=12&mnu=Pri>. Επίσης, σχετικά με την ίδρυση και τις προοπτικές του Οργανισμού βλ. T.Van de Graaf, How IRENA is reshaping the global energy architecture, *European Energy Review*, Μάρτιος 2012 διαθέσιμο ηλεκτρονικά: http://www.europeanenergyreview.eu/site/pagina.php?id_mailing=262&toegang=36660e59856b4de58a219bcf4e27eba3&id=3615 (πρόσβαση 30/3/2012)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΙΣΤΟΡΙΚΟ & ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ

Το ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 συγκεκριμενοποιεί την ανάλυση του άμεσου και κύριου αντικειμένου της Διατριβής που είναι η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ. Εξηγούμε πως τα ενεργειακά προϊόντα (άνθρακας, χάλυβας, πυρηνική ενέργεια) αποτέλεσαν τη βάση σύστασης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και επισημαίνουμε την κύρια συνέπεια που επιφέρει η αύξηση κατανάλωσης υδρογονανθράκων στο συνολικό ενεργειακό μίγμα της ΕΕ : την εξάρτηση σε ενεργειακούς πόρους χωρών που δεν είναι κράτη – μέλη της ΕΕ.

Βασίζουμε την ανάλυσή μας σε ενδελεχή μελέτη και ανάλυση πρωτογενών πηγών : τα επίσημα Κείμενα των Συνθηκών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων / ΕΕ. Εστιάζουμε στα αποσπάσματα των Κειμένων που αναφέρονται στον ενεργειακό τομέα και αναλύουμε πως τα ενεργειακά προϊόντα επηρεάζουν και επηρεάζονται από νευραλγικούς τομείς της οικονομίας της ΕΕ και ποιες είναι οι συνέπειες στη γενικότερη δομή και λειτουργία της ΕΕ. Σημείο σταθμό αποτελεί η εισαγωγή ξεχωριστού κεφαλαίου για την ενέργεια στη Συνθήκη για τη λειτουργία της ΕΕ (2007) που, όμως, διατηρεί το δικαίωμα κάθε κράτους –μέλους να καθορίζει τους όρους εκμετάλλευσης των ενεργειακών του πόρων, τις επιλογές του μεταξύ διαφόρων ενεργειακών πηγών και τη γενική διάρθρωση του ενεργειακού του εφοδιασμού ούτε προβλέπεται κάποιος συγκεκριμένος μηχανισμός ευθυγράμμισης των εθνικών ενεργειακών συμφερόντων του συνόλου της ΕΕ.

2.1 Ιδρυτικές Συνθήκες

«Η γαλλική κυβέρνηση προτείνει να τεθεί το σύνολο της γαλλογερμανικής παραγωγής άνθρακα και χάλυβα κάτω από μια κοινή Ανώτατη Αρχή, με μια οργάνωση ανοιχτή στη συμμετοχή των άλλων χωρών της Ευρώπης. Η συγκέντρωση των παραγωγών άνθρακα και χάλυβα θα εξασφαλίσει αμέσως την εγκαθίδρυση κοινών βάσεων οικονομικής ανάπτυξης, πρώτο στάδιο της ευρωπαϊκής ομοσπονδίας, και θα αλλάξει το πεπρωμένο αυτών των περιοχών που από πολύ καιρό ασχολούνται με την κατασκευή πολεμικών όπλων, των οποίων υπήρξαν τα πιο συχνά θύματα».

Robert Shuman, Απόσπασμα από την Δήλωση της 9^{ης} Μαΐου 1950³⁸

Το εγχείρημα θεμελίωσης της ειρήνης στην ευρωπαϊκή ήπειρο , μετά από το αιματοκύλισμα και την οικονομική καταστροφή των εθνών-κρατών της , με το πέρας των δύο παγκοσμίων πολέμων βασίστηκε αρχικά στην σύναξη δύο Συνθηκών συνεργασίας στους τομείς των κύριων ενεργειακών πόρων εκείνης της εποχής. Τον χάλυβα, τον άνθρακα και την «πολλά υποσχόμενη»

³⁸ Κείμενο διαθέσιμο στον ιστότοπο της ΕΕ: http://europa.eu/abc/symbols/9-may/decl_el.htm

ατομική ενέργεια. Τα αντίπαλα ευρωπαϊκά έθνη-κράτη θα επιχειρούσαν να μεταβούν σε ένα καθεστώς συνεργασίας, με απώτερο στόχο την πολιτικό-οικονομική και κοινωνική τους ανόρθωση, μέσω της ειρηνικής χρήσης των πόρων εκείνων, που μέχρι εκείνη την εποχή, χρησιμοποιούνταν για τις πολεμικές τους βιομηχανίες. Οι ενεργειακοί πόροι ανάγονται και αναβαθμίζονται πλέον σε « ειρηνικό όπλο ». Οι εν λόγω διακηρύξεις μετουσιώνονται σε δύο από τρεις θεμελιώδεις συνθήκες που συστήνουν τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες.

Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη κοινοτική Συνθήκη υπογράφεται στο Παρίσι τον Απρίλιο του 1951 και τίθεται σε ισχύ τον Ιούλιο του 1952. Ιδρύει την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα³⁹, γνωστή και ως ΕΚΑΧ, και υπογράφεται από τη Γαλλία, τη Γερμανία και τις χώρες της Benelux⁴⁰. «Ο κύριος αντικειμενικός σκοπός της ΕΚΑΧ ήταν η εξάλειψη των εμποδίων στις συναλλαγές και η δημιουργία μιας κοινής αγοράς, μέσα στην οποία τα προϊόντα των ανθρακωρυχείων και των σιδηρουργείων θα κυκλοφορούσαν ελεύθερα για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες όλων των κατοίκων της Κοινότητας χωρίς διακρίσεις βασισμένες στην εθνικότητα. Ελεύθερα επίσης θα έπρεπε να κυκλοφορούν τα κεφάλαια και οι εργαζόμενοι σε αυτούς τους τομείς»⁴¹. Απώτερος σκοπός της Συνθήκης ήταν να αποτελέσει τη βάση συνεργασίας και σε άλλους τομείς της οικονομίας, δεδομένου ότι για την επίτευξη των κύριων διατάξεων της Συνθήκης ορίζονταν κανόνες σε θέματα επενδύσεων, εθνικών ενισχύσεων, παραγωγής, τιμών, λειτουργίας των ανάλογων επιχειρήσεων καθώς στους τομείς της εμπορικής και μεταφορικής πολιτικής. Την περίοδο υπογραφής της Συνθήκης, ο άνθρακας, φθηνός σε τιμή και άφθονος σε ποσότητα, αποτελούσε το κύριο ενεργειακό προϊόν της Κοινότητας καλύπτοντας το 65% των ενεργειακών της αναγκών. Το γεγονός αυτό, δικαιολογεί γιατί οι Κοινοτικές Συνθήκες δεν προέβλεπαν τίποτα για τους υδρογονάνθρακες, οι οποίοι τελικά υποσκέλισαν τη χρήση άνθρακα τις επόμενες δεκαετίες. Η περιορισμένης διάρκειας Συνθήκη της ΕΚΑΧ, αφού από ίδρυσής της προβλεπόταν η επέκτασή της σε περαιτέρω οικονομικούς τομείς, έληξε το 2002 και ενσωματώθηκε στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

---

³⁹ Σύνοψη νομοθεσίας της ΕΕ, Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, συνθήκη ΕΚΑΧ: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_ecsc_el.htm

⁴⁰ Ακρωνύμιο που χρησιμοποιείται για την οικονομική-τελωνειακή ένωση που απαρτίζονταν από τα τρία γειτονικά βασίλεια της Δυτικής Ευρώπης: Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο. Ο όρος πλέον χρησιμοποιείται πλέον γενικότερα κυρίως στις αναλύσεις περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων των οποίων οι τρεις προαναφερθείσες χώρες πρωτοστάτησαν.

⁴¹ Ν.Μούσης, *Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο, οικονομία, πολιτική*, Κεφάλαιο 2^ο: Οι Ευρωπαϊκές Συνθήκες, σελ.20, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2008.

Η Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας⁴², γνωστή και ως ΕΚΑΕ ή EΥΡΑΤΟΜ, υπογράφεται στη Ρώμη το 1957 και τίθεται σε ισχύ το 1958. Η εν λόγω Συνθήκη *«απέβλεπε στη δημιουργία μιας κοινής αγοράς πυρηνικών υλικών και εφοδίων, στην κατάρτιση μιας κοινής πυρηνικής νομοθεσίας, στη εγκατάσταση ενός κοινού συστήματος εφοδιασμού σε πρώτες ύλες, ενός συστήματος ελέγχου για την ειρηνική χρησιμοποίηση της πυρηνικής ενέργειας καθώς και των κοινών κανόνων ασφάλειας και υγιεινής του πληθυσμού και των εργαζομένων έναντι της ραδιενέργειας»*⁴³. Η Συνθήκη αποσκοπούσε στην ανάπτυξη της έρευνας και της τεχνολογίας της πυρηνικής ενέργειας ώστε αυτή να χρησιμοποιηθεί από τα ευρωπαϊκά κράτη για ειρηνικούς σκοπούς. Εντούτοις, το εγχείρημα αυτό δεν στέφθηκε με επιτυχία λόγω οικονομικών εμποδίων και φιλοδοξιών κάποιων κρατών –μελών να αναπτύξουν την πυρηνική ενέργεια για ίδιους σκοπούς και όχι πάντα βάση της κοινής τεχνολογικής οδού που υποδείκνυε η Συνθήκη. Η EΥΡΑΤΟΜ, σε αντίθεση με την ΕΚΑΧ, δεν ήταν περιορισμένης διάρκειας και δεν συγχωνεύθηκε με την Ευρωπαϊκή Ένωση και, παρά το γεγονός ότι και οι δύο έχουν κοινά θεσμικά όργανα, διατηρεί ξεχωριστή νομική προσωπικότητα. Εν κατακλείδι, θα πρέπει να σημειωθούν τα εξής παρακάτω σχετικά με τις δύο αυτές κοινοτικές συνθήκες.

Κατά πρώτον, εξαίρουν και καταδεικνύουν τη σημασία των ενεργειακών πόρων για την οικονομία των χωρών της κοινότητας καθώς επηρεάζουν τους νευραλγικούς τομείς της, όπως οι μεταφορές και η βιομηχανία, ενώ ταυτόχρονα επηρεάζονται από αυτούς. Το δεδομένο αυτό δεν αλλάζει όταν με την πάροδο των ετών, οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες μετεξελίσσονται σε Ευρωπαϊκή Ένωση και ο άνθρακας και χάλυβας παραχωρούν την θέση τους στους υδρογονάνθρακες. Η ενέργεια αποτελούσε και αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της διαδικασίας της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης.

Κατά δεύτερον, οι εν λόγω συνθήκες εγκαινιάζουν τη μέθοδο της κοινής δράσης, την αποκαλούμενη και κοινοτική μέθοδο⁴⁴ δράσης που πλέον αναφέρεται στον θεσμικό τρόπο λειτουργίας του πρώτου πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η κοινοτική μέθοδος βασίζεται στη λογική της ολοκλήρωσης, τηρώντας την αρχή της επικουρικότητας, και χαρακτηρίζεται ιδίως από τα ακόλουθα κύρια στοιχεία:

- το μονοπώλιο του δικαιώματος πρωτοβουλίας της Επιτροπής·

⁴² Σύνοψη νομοθεσίας της ΕΕ, Η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_euratom_el.htm

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Γλωσσάριο της ΕΕ, σχετικός ιστότοπος: http://europa.eu/scadplus/glossary/community_intergovernmental_methods_el.html

- τη γενικευμένη εφαρμογή της λήψης αποφάσεων με ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο
- τον ενεργό ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (γνώμη, προτάσεις τροπολογιών κ.λπ.)
- την ομοιόμορφη ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου που εξασφαλίζεται από το Δικαστήριο

2.2 Η διεθνοποίηση των ενεργειακών αναγκών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Τη χρονική περίοδο σύναψης των Κοινοτικών Συνθηκών, τα μέλη των Κοινοτήτων ήταν ενεργειακά αυτόνομα με τον άνθρακα και τον χάλυβα να αποτελούν τα κύρια ενεργειακά προϊόντα και την ατομική ενέργεια να προσδοκάται πως θα τα αντικαταστήσει στο μέλλον.

Ήδη όμως από τη δεκαετία του '60, το πετρέλαιο και τα πετρελαϊκά προϊόντα υποσκελίζουν τον άνθρακα. Παρόλο το γεγονός ότι οι αρχικές συνθήκες δεν δίνουν αρμοδιότητες στα κοινοτικά όργανα για το πετρέλαιο και τους υδρογονάνθρακες γενικότερα, διατάξεις σχετικές με την αγορά πετρελαίου υπήρχαν στη Συνθήκη της ΕΟΚ. Το 1968 εξαλείφονται τα τελωνειακά εμπόδια στις ανταλλαγές πετρελαϊκών προϊόντων μεταξύ των κρατών-μελών της κοινότητας με όλες τις ελευθερίες που προβλέπει η Συνθήκη της Ρώμης όπως για παράδειγμα η ελευθερία εγκατάστασης και η ελευθερία παροχής υπηρεσιών, να εφαρμόζονται και στον τομέα του πετρελαίου⁴⁵.

Το γεγονός αυτό αλλάζει τα δεδομένα στον ενεργειακό τομέα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για δύο λόγους. Εκτός του ότι απαιτεί μία αναπροσαρμογή στην εσωτερική αγορά, επιβάλλει, ως μας επιτραπεί ο όρος, και μία «διεθνοποίηση» της κοινοτικής αγοράς ενέργειας καθώς, αδύναμες να καλύψουν τις ενεργειακές τους ανάγκες οι χώρες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στρέφονται όλο και περισσότερο σε εξωτερικές αγορές προμήθειας υδρογονανθράκων. Ιστορικά, θα υποστηρίζαμε, πως είναι ακριβώς αυτή η χρονική περίοδος που αναδεικνύει την αναγκαιότητα μίας συντονισμένης, και κατά βάση κοινής, ενεργειακής πολιτικής εκ μέρους των κρατών-μελών των κοινοτήτων τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό επίπεδο.

Η πετρελαϊκή κρίση του 1973⁴⁶ αποτελεί ορόσημο στην ιστορία της ενεργειακής πολιτικής των ευρωπαϊκών κοινοτήτων, αλλά και του ισχύοντος συστήματος ενεργειακής ασφάλειας σε παγκόσμιο επίπεδο⁴⁷, δείχνοντας με σαφή τρόπο τόσο την εξάρτηση των κρατών μελών από

⁴⁵ Ν.Μούσης, *Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο, οικονομία, πολιτική*, Κεφάλαιο 19^ο: Ενεργειακή Πολιτική, σελ.425, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2008.

⁴⁶ Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση συνέβη μετά τον αραβο-ισραηλινό πόλεμο του Γιομ-Κιτουρ το 1973. Οι αραβικές χώρες εξαγωγείς πετρελαίου, μέλη του ΟΠΕΚ, επέβαλαν εμπάργκο στις εξαγωγές για κάποιο χρονικό διάστημα προς τις χώρες τις εχθρικά διακείμενες προς τα αραβικά συμφέροντα. Στην ουσία, αποτελούσε την απάντηση των χωρών αυτών προς την στρατιωτική βοήθεια που παρείχαν οι ΗΠΑ στο Ισραήλ.

⁴⁷ D.Yergin, *The fundamentals of energy security*, HIS - CERA Special Report, 2007, p.6

εξωτερικές πηγές ενέργειας, όσο και την ευπάθεια τους σε περιπτώσεις κρίσεως. Η εν λόγω ευπάθεια αφορά τον ενεργειακό τομέα στο γενικότερο του πλαίσιο και ειδικότερα, στο σημείο εξάρτησης των οικονομιών των ευρωπαϊκών κρατών από βασικά ενεργειακά προϊόντα και πρωτίστως το πετρέλαιο η κατανάλωση του οποίου επιδιώχθηκε να μειωθεί και να αντικατασταθεί από άλλα καύσιμα (ΦΑ, άνθρακας). Ακόμη πιο συγκεκριμένα, η πετρελαϊκή κρίση του 1973 ανέδειξε την ευπάθεια των ευρωπαϊκών κρατών στις πολιτικές κρίσεις του αραβικού κόσμου «μία κατάσταση που φαίνεται να κατέστησε την εξαρτημένη από τις εισαγωγές και στρατιωτικά αδύναμη Ένωση εκτεθειμένη σε μυριάδες , συνδεδεμένες με την ενέργεια , καταχρήσεις»⁴⁸.

«Λαμβάνοντας υπόψη την εμπειρία που αποκτήθηκε κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου, μπορούσε να θεωρηθεί ότι τα κράτη μέλη πρέπει να ενώσουν τις δυνάμεις με την άρθρωση μιας κοινής ενεργειακής πολιτικής. Εντούτοις, αυτό δεν συνέβη. Ο ζήλος με τον οποίο οι εθνικές κυβερνήσεις έχουν διατηρήσει τον έλεγχο στον τομέα της ενέργειας είναι εντυπωσιακός»⁴⁹. Η πετρελαϊκή κρίση του 1973 , όμως, έδωσε μία νέα δυναμική στη διεθνή ενεργειακή συνεργασία και ώθησε τις ευρωπαϊκές κοινότητες , και μετέπειτα την Ένωση, να λάβουν δέσμη μέτρων στον ενεργειακό τομέα. Επίσης, έννοιες όπως οικονομία της ενέργειας, ορθολογική χρήση της ενέργειας, νέες και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας καθώς και η ανάπτυξη τεχνολογιών για την υδροποίηση και αεριοποίηση του άνθρακα, έχουν τις ρίζες τους σε αυτή τη δεκαετία ως ακόλουθο της πρώτης πετρελαϊκής κρίσης.

Η σύσταση του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας (ΔΟΕ) / International Energy Agency (IEA) οφείλεται, επίσης, σε μεγάλο βαθμό στις επιπτώσεις της πρώτης πετρελαϊκής κρίσης. Το 1974, έπειτα από πρωτοβουλία των ΗΠΑ, πραγματοποιήθηκε διάσκεψη στην Ουάσιγκτον που κατέληξε στη σύναψη της Διεθνούς Συμφωνίας για την Ενέργεια⁵⁰ και τη σύσταση , στα πλαίσια του ΟΟΣΑ, του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας^{51, 52}. Ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας

---

⁴⁸ “a situation that appeared to render the import –dependent and military impotent EU open to a myriad of energy –related abuses”, F.Hoogeveen F. ,W.Perlot W.,The EU policies of security of energy supply towards Middle East and Caspian region: major power politics. *Perspectives on Global Development and Technology*, 6, 2007, pp. 488-489.

⁴⁹ K. Sodupe, E. Benito, Pan-European Energy Co-operation: Opportunities, Limitations and Security of Supply to the EU, *Journal of Common Market Studies*, Vol.34, No 1, 2001, pp. 165-177 :“In the light of the experience gained during that period, it may have been thought that the Member States should join forces by articulating a common energy policy. However, this did not happen. The zeal with which national governments have maintained control over the energy sector has been striking”, p. 165

⁵⁰ J. C. Woodliffe , A New Dimension to International Co-operation: The OECD International Energy Agreement, *The International Comparative Law Quarterly*, Vol. 24, No. 3, 1975, pp. 525-541

⁵¹ International Energy Agency. Επίσημος ιστότοπος : <http://www.iea.org/index.asp>

⁵² M. Willrich and M. A. Conant, The International Energy Agency: An Interpretation and Assessment, *The American Journal of International Law*, Vol. 71, No. 2 ,1977, pp. 199-223

αποτελούσε μία άμεση μα καθυστερημένη απάντηση στην δημιουργία του OPEC⁵³ και την αυξανόμενη δυναμική του καρτέλ πετρελαίου που δημιουργούνταν ήδη από τη δεκαετία του '60, με κύριο στόχο την παρατήρηση των αγορών αργού πετρελαίου⁵⁴ και τον συντονισμό διατήρησης αποθεμάτων του καυσίμου μεταξύ των μελών του.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέδωσε δύο Οδηγίες το 1973, 73/238/EEC «Μέτρα για την άμβλυνση των επιπτώσεων των δυσχερειών εφοδιασμού με αργό πετρέλαιο και προϊόντα πετρελαίου»⁵⁵ και το 1977, 77/706/EEC « Καθορισμός κοινοτικού στόχου για τη μείωση της κατανάλωσης πρωτόγονους ενέργειας σε περίπτωση δυσχερειών με αργό πετρέλαιο και προϊόντα πετρελαίου»⁵⁶, αντίστοιχα για να συγχρονίσει τις πολιτικές για τα στρατηγικά αποθέματα πετρελαίου με αυτές του ΔΟΕ. Οι συγκεκριμένες Οδηγίες περιλαμβάνουν την υποχρέωση, εκ μέρους των κρατών – μελών, της διατήρησης αποθεμάτων προϊόντων πετρελαίου για 90 ημέρες βάσει της μέσης εγχώριας κατανάλωσης του προηγούμενου ημερολογιακού έτους. Οι Οδηγίες, επίσης, αναφέρουν ότι η δημιουργία των αποθεμάτων μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους (προσφυγή σε κάποιο οργανισμό για παράδειγμα) και τα κράτη- μέλη διατηρούν την ευχέρεια να διατηρούν τα αποθέματά τους, βάσει διακυβερνητικών συμφωνιών, σε κάποιο άλλο κράτος- μέλος. Το κράτος- μέλος, που θα διατηρεί τα αποθέματα, δε θα μπορεί να εμποδίσει την απόσυρση μέρους ή όλου αυτών από το κράτος- μέλος που είναι κάτοχος αυτών των αποθεμάτων. Τέλος, σχετικά, με τη χρησιμοποίηση των αποθεμάτων, οι κοινοτικές Οδηγίες δεν

---

⁵³ F.Baumann, Europe's Way to Energy Security. The Outer Dimension of Energy Security: from Power Politics to Energy Governance, *European Foreign Affairs Review*, No 15, pp. 80

⁵⁴ Η επίτευξη των στόχων που έθεσε αρχικά ο ΔΟΕ δεν κατέστη δυνατή κατά την πετρελαϊκή κρίση του 1979 και της κατακόρυφης πτώσης της πετρελαϊκής παραγωγή λόγω της Ιρανικής Επανάστασης. A.Florini, Global Governance and Energy, pp.158, in *Energy Security. Economics, Politics, Strategies, and Implications*, edited by Carlos Pascual & Jonathan Elkind, Brookings Institution Press, Washington DC, 2010. «Η γραμματεία του ΔΟΕ ουδέποτε επικαλέστηκε κατάσταση έκτακτης ανάγκης στο σύστημα κατανομής πετρελαίου. Απεναντίας προσπάθησε – χωρίς επιτυχία-να συντονίσει τις δράσεις των μελών του ανεπίσημα. Ένας από τους στόχους του ΔΟΕ ήταν να θέσει στόχους πετρελαϊκών εισαγωγών για το κάθε μέλος. Σε μία σύνοδο του 1980, τα μέλη ενέκριναν ένα σύνολο στόχων, αλλά ήταν τόσο υψηλοί που τελικά δεν κάποια ουσιαστική επίδραση στον περιορισμό της πετρελαϊκής ζήτησης. Μέσα στα επόμενα δύο χρόνια, τα μέλη του ΔΟΕ προσπάθησαν αλλά απέτυχαν, παρόλη την ισχυρή υποστήριξη εκ μέρους των ΗΠΑ, να διαπραγματευτούν μία συμφωνία για μία δέσμη αντικειμενικών κριτηρίων σύμφωνα με τα οποία ο ΔΟΕ θα μπορούσε να θέσει εθνικούς στόχους εισαγωγής (...)η αποτυχία να επιτευχθεί συμφωνία κατέδειξε την δυσκολία των κυβερνήσεων να περιορίσουν την κυρίαρχη αυτονομία τους για το γενικότερο καλό. Τα μέλη του ΔΟΕ παρομοίως δεν κατάφεραν να συμφωνήσουν σε μία επίσημη βάση κανόνων για τη διαχείριση και τη χρήση των αποθεμάτων πετρελαίου».

⁵⁵ Κείμενο διαθέσιμο στα αγγλικά: Council Directive 73/238/EEC of 24 July 1973 on measures to mitigate the effects of difficulties in the supply of crude oil and petroleum products: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31973L0238:EN:HTML>

⁵⁶ Κείμενο διαθέσιμο στα αγγλικά: Council Decision of 7 November 1977 on the setting of a Community target for a reduction in the consumption of primary sources of energy in the event of difficulties in the supply of crude oil and petroleum products: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31977D0706:EN:HTML>

είναι τόσο ακριβείς όσο αυτές του ΔΟΕ⁵⁷ και σε περίπτωση ανάγκης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι επιφορτισμένη με την οργάνωση διαβούλευσης μεταξύ των κρατών-μελών.

Οι χώρες της BENELUX και η Γερμανία αποτέλεσαν ιδρυτικά μέλη του ΔΟΕ ενώ, η Γαλλία έγινε μέλος μόλις το 1992. Ο ΔΟΕ έχει κατορθώσει να συμβάλει θετικά⁵⁸ στο συντονισμό των αντιδράσεων των μελών του σε μία σειρά κρίσεων και διαταραχών στην παγκόσμια αγορά πετρελαίου. Πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις αποτελούν εκείνες του πολέμου του Κόλπου 1990-1991, της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, του πολέμου του Ιράκ 2003, την επαύριον του τυφώνα Κατρίνα 2005 και του πολέμου της Λιβύης το 2011 με την ενεργοποίηση του μέτρου Στρατηγικών Αποθεμάτων Πετρελαίου⁵⁹ συμβάλλοντας στην αποτροπή μονομερούς χειραγώγησης της αγοράς πετρελαίου.

Το προφίλ του ΔΟΕ είναι αυτό ενός πολιτικού φόρουμ των κρατών –μελών του με στόχο τον συντονισμό των ενεργειακών τους πολιτικών . Αποτελεί ένα συμβουλευτικό σώμα στους τομείς της ενεργειακής ασφάλειας, των οικονομικών της ενέργειας και των σχετικών περιβαλλοντικών θεμάτων ⁶⁰ αλλά και μία από τις εγκυρότερες πηγές στατιστικών στοιχείων για την ενέργεια. Ξεκίνησε ως οργανισμός κρατών – καταναλωτών πετρελαίου έχει γίνει το σημαντικότερο think tank σχετικά με τα ενεργειακά ζητήματα διατηρώντας έτσι ένα σημαντικό εργαλείο επηρεασμού των ενεργειακών αγορών και των σχετικών πολιτικών.

Η καθαρά ευρωπαϊκή προσπάθεια συντονισμού προσφοράς και ζήτησης ενέργειας στην επικράτειά της , και συγχρόνως η πρώτη της πρωτοβουλία σε θέματα ενέργειας σε διεθνές επίπεδο, έρχεται το 1991 με τον (Ευρωπαϊκό) Χάρτη Ενέργειας/ Energy Charter⁶¹ που προτάθηκε από τον Ολλανδό πρωθυπουργό Ruud Lubbers. Ο Χάρτης υπογράφηκε από 58 συνολικά κράτη συμπεριλαμβανομένων , των κρατών των ευρωπαϊκών κοινοτήτων, την ΕΥΡΑΤΟΜ, τη Ρωσία και την Ουκρανία . Ακολούθησε το 1994, η νομικά δεσμευτική Σύμβαση για τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Ενέργειας σύμφωνα με την οποία θεσπίζεται ένα πλαίσιο διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαϊκών και λοιπών βιομηχανικών χωρών με σκοπό, ιδίως, την ανάπτυξη του ενεργειακού δυναμικού των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και

---

⁵⁷ J.P.Favennec, *Géopolitique de l'énergie. Besoins, ressources, échanges mondiaux*. IFP publications, éditions Technip, Paris, 2009, Chapitre 4 : Sécurité des approvisionnements et politique énergétiques, pp. 137-138.

⁵⁸ Ibid, p. 160

⁵⁹ Αντίστοιχος αγγλικός όρος : Strategic Petroleum Reserve (SPR)

⁶⁰ W.F. Martin, E.M.Hartje, The International Energy Agency, in *Energy & Security. Toward a New Foreign Policy Strategy*, editors J.H.Kalicki & D.C. Goldwyn , Woodrow Wilson Center Press, pp.97-116

⁶¹ Επίσημος ιστότοπος: <http://www.encharter.org/index.php?id=1&L=0>

τη διασφάλιση του ενεργειακού ανεφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁶². Οι ΗΠΑ και ο Καναδάς δεν έχουν υπογράψει τη Σύμβαση ενώ, οι Νορβηγία, Αυστραλία και , κυρίως η Ρωσία δεν την έχουν επικυρώσει.

Κεντρική ιδέα τόσο του Χάρτη, όσο και της Συνθήκης αποτελεί η αρχή της συμπληρωματικότητας⁶³ και των αμοιβαίων συμφερόντων μεταξύ των χωρών της Δυτικής Ευρώπης, οι οποίες διαθέτουν προηγμένη τεχνολογία και τεχνογνωσία, και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης ,και κυρίως αυτές τις ΕΣΣΔ⁶⁴, που είναι πλούσιες σε ενεργειακούς πόρους. Ο Χάρτης αποτελεί, ουσιαστικά, ένα κώδικα συμπεριφοράς όσο και μία πολιτική βούληση για ενδυνάμωση, μέσω της ενέργειας, των δημοκρατικών θεσμών στην περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης μέσω της οικονομικής και τεχνολογικής στήριξης που θα της παρέχει η Δυτική. Πρέπει, επίσης, να σημειωθεί το γεγονός ότι η Συνθήκη αυτή αποτελεί την πρώτη σημαντική πολυμερή Συνθήκη που υπογράφηκε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου⁶⁵. Ο Χάρτης Ενέργειας κατάφερε να συμπεριλάβει στους κόλπους του σημαντικές, για τα ζητήματα ενέργειας, χώρες της Κασπίας και της Ανατολικής όπως το Αζερμπαϊτζάν , η Γεωργία, το Καζακστάν, το Τουρκμενιστάν, η Τουρκία αλλά, και χώρες της Μέσης Ανατολής και της Νοτιοανατολικής Ασίας.

Η μοναδικότητα της Συνθήκης για τον Χάρτη Ενέργειας⁶⁶ έγκειται στο γεγονός ότι παρέχει ένα σύνολο νομικά δεσμευτικών κανόνων για τις διεθνείς επενδύσεις στον ενεργειακό τομέα. Λειτουργεί, ως εκ τούτου, σαν ένα κανονιστικό/ ρυθμιστικό όργανο που θεσπίζει ένα καθορισμένο σύνολο κανόνων που αφορούν τη διαμετακόμιση, το ενεργειακό εμπόριο (βασίζόμενοι στις διατάξεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου) και τις επενδύσεις.

Ο Χάρτης Ενέργειας , έχει να επιδείξει επιτυχίες στην προσπάθεια για την ειρηνική των διεθνών ενεργειακών διαφορών⁶⁷. Ο Χάρτης, διαθέτει ένα μηχανισμό επίλυσης διαφορών και ο αριθμός των περιπτώσεων διαιτησίας με βάση το μηχανισμό αυτό έχουν αυξηθεί. Πολλές από

---

⁶² Σύνοψη νομοθεσίας της ΕΕ, Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας:

http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/127028_el.htm

⁶³ Ν.Μούσης , *Ευρωπαϊκή Ένωση . Δίκαιο, οικονομία, πολιτική*, Κεφάλαιο 19^ο : Ενεργειακή Πολιτική, σελ.416, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2008

⁶⁴ K.Sodupe, E.Benito, Pan-European Energy Co-operation: Opportunities, Limitations and Security of Supply to the EU, *Journal of Common Market Studies*, Vol.34, No 1, pp.170, 2001

⁶⁵ R.S. Axelrod, The European Energy Charter Treaty. Reality or illusion?, *Energy Policy*, Vol.24, No.6. 1996, pp.497-505

⁶⁶ A.J. Bradbrook, Significance of the Energy Charter Treaty, *Applied Energy*, No 64, Elsevier Science Ltd, 1999

⁶⁷ K. Beckman Karel.2012.The Energy Charter Treaty is entering a crucial phase,*European Energy Review*,

2012:<http://www.europeanenergyreview.eu/site/pagina.php?id=3737&zoeck=international%20energy%20forum> (πρόσβαση στις 19/5/ 2013)

αυτές τις περιπτώσεις περιλαμβάνουν διαφορές μεταξύ επενδυτών που εδρεύουν στην ΕΕ και κρατών που δεν είναι μέλη της ΕΕ. Οι εταιρείες ενέργειας και οι επενδυτές, δεν μπορούν να προσφεύγουν κατά των κυβερνήσεων των χωρών τους, μόνο κατά ξένων κυβερνήσεων.

Η πρόκληση που αντιμετωπίζει ο Χάρτης Ενέργειας αφορά κυρίως τη Ρωσία στην οποία, οι διατάξεις του Χάρτη εξακολουθούν να ισχύουν μόνο προσωρινά. Ο Χάρτης Ενέργειας, έχει σε μεγάλο βαθμό σχεδιαστεί ως ένα ενεργειακό εργαλείο της ΕΕ για να αντιμετωπίσει τη Ρωσία στη μετά –ψυχροπολεμική εποχή και δεδομένου ότι η Ρωσία δεν είχε επικυρώσει τη Συνθήκη, ο Χάρτης φαίνεται να έχει αποτύχει στον βασικό του στόχο .

2.3 Συνθήκη του Μάαστριχτ και Συνθήκη του Άμστερνταμ

Στη δεκαετία του '90, η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση ή ευρύτερα γνωστή ως Συνθήκη του Μάαστριχτ⁶⁸ καλεί τα κράτη –μέλη σε στενότερη συνεργασία σε όλους τους τομείς συμπεριλαμβανομένου και του τομέα της ενέργειας. Η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση το 1979 με την Ιρανική Επανάσταση και η τρίτη πετρελαϊκή κρίση το 1990 με τον Πόλεμο του Κόλπου δημιουργούν ανισοροπίες στην πετρελαϊκή προσφορά και ζήτηση, γεγονός που συμβάλει και σε ανισοροπία των τιμών των καυσίμων.

Η ενέργεια , στα πλαίσια της ΕΕ , εντάσσεται στις λεγόμενες τομεακές πολιτικές.Ως τομεακές ορίζονται οι πολιτικές εκείνες της Ένωσης που αφορούν σε μεγάλους τομείς των οικονομιών των κρατών –μελών⁶⁹ ονομαστικά : τη βιομηχανία, την έρευνα, την ενέργεια, τις μεταφορές , τη γεωργία και την αλιεία. Ενώ οι Συνθήκες υπαγορεύουν ρητά την ανάπτυξη κοινών πολιτικών στους τρεις τελευταίους τομείς , κάτι τέτοιο δεν ίσχυε για τους υπόλοιπους τομείς. Για τον τομέα της ενέργειας συγκεκριμένα, μπορεί να υποστηριχθεί πως οι κοινές πολιτικές ορίζονταν εν μέρει από τα κείμενα των ιδρυτικών Συνθηκών και κυρίως αυτού της ΕΥΡΑΤΟΜ.

Το χαρακτηριστικό των τομεακών πολιτικών , είναι ότι τα κράτη – μέλη διατηρούν πολλές αρμοδιότητες στη χάραξη των εν λόγω πολιτικών κινούμενα με τη λογική προώθησης των εθνικών συμφερόντων και όχι των κοινοτικών. Η μετεξέλιξη των τομεακών πολιτικών σε κοινοτικές/ ενωσιακές οφείλεται στο γεγονός συνειδητοποίησης από τα κράτη – μέλη , των

⁶⁸ Σύνοψη της νομοθεσίας ΕΕ, Συνθήκη του Μάαστριχτ :

http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_el.htm

⁶⁹ Ν. Μούσης , *Ευρωπαϊκή Ένωση . Δίκαιο, οικονομία, πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2008,Μέρος 5^ο : Τομεακές Πολιτικές, σελ. 355

ωφελημάτων που αποφέρει η στενότερη συνεργασία και ο συντονισμός τόσο εντός των πλαισίων της Ένωσης όσο και στο εξωτερικό της περιβάλλον.

Η απουσία ισχυρής νομικής βάσης (κείμενο Συνθήκης) είναι ένα ισχυρό επιχείρημα ενάντια στην ανάπτυξη κοινών πολιτικών από τα κράτη- μέλη στους μεγάλους τομείς της οικονομίας τους. Όπως ήδη αναφέρθηκε, το κείμενο της ιδρυτικής Συνθήκης της ΕΥΡΑΤΟΜ αλλά και αυτό της ΕΚΑΧ προβλέπουν τον συντονισμό των ενεργειών των κρατών –μελών στην παραγωγή , κατανάλωση και εμπόριο ατομικής ενέργειας και άνθρακα. Κάτι ανάλογο δεν ισχύει και για τον τομέα των υδρογονανθράκων, που πλέον αποτελούν τα βασικά ενεργειακά καύσιμα των κρατών-μελών.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ επικεντρώνεται στην υλοποίηση του στόχου της Ενιαίας Αγοράς⁷⁰ που επιτρέπει την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, προσώπων , υπηρεσιών και κεφαλαίων. Στην καλή λειτουργία της κοινής αγοράς θα συμβάλλει καταλυτικά η ανάπτυξη των διευρωπαϊκών δικτύων στα οποία συμπεριλαμβάνεται και ο ενεργειακός τομέας σε συνδυασμό , όμως, με τους τομείς μεταφορών και επικοινωνιών. Στην ουσία τα διευρωπαϊκά δίκτυα είναι η μόνη αναφορά στην ενέργεια που γίνεται στις Συνθήκες του Μάαστριχτ (άρθρο 129B) και ,μετέπειτα, του Άμστερνταμ (άρθρο 154⁷¹). Γενικά, τα αποτελέσματα της Συνθήκης του Άμστερνταμ χαρακτηρίζονται μετριοπαθή⁷² και δεν συνέβαλαν ουσιαστικά στην διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και συνεπώς και σε μεγαλύτερη σύγκλιση στον ενεργειακό τομέα. Πιο συγκεκριμένα, πρωταρχικός στόχος των διευρωπαϊκών δικτύων ενέργειας είναι «η προοδευτική διασύνδεση των δικτύων μεταφοράς ΦΑ και ηλεκτρισμού, που επαυξάνουν την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού όλων των περιοχών της Ένωσης και η διεθνής ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων μεγάλων καταναλωτριών ενέργειας. Οι κοινοτικοί προσανατολισμοί επιδιώκουν την ανάπτυξη των διευρωπαϊκών δικτύων ενέργειας και καθορίζουν τους βασικούς άξονες δράσης της διευρυμένης Κοινότητας σε αυτόν τον τομέα»⁷³. Η υλοποίηση της κοινής αγοράς , με άλλα λόγια, θα δημιουργήσει τις συνθήκες για τη λειτουργία

---

⁷⁰ Η Κοινή Αγορά αποτελούσε έναν από τους βασικούς στόχους της Συνθήκης της Ρώμης για την ίδρυση της ΕΟΚ το 1957. Στο άρθρο 2 της εν λόγω Συνθήκης αναφέρεται πως «Η Κοινότητα έχει σαν αποστολή, με τη δημιουργία μιας κοινής αγοράς (...) να προάγει την αρμονική ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολο της Κοινότητας, τη συνεχή και ισόρροπη επέκταση της οικονομίας, αυξημένη σταθερότητα, επιταχυνόμενη ανύψωση του βιοτικού επιπέδου και σχέσεις περισσότερο στενές μεταξύ των κρατών που συνενώνει»

⁷¹ Το κείμενο της Συνθήκης του Άμστερνταμ διαθέσιμο ηλεκτρονικά στον παρακάτω σύνδεσμο:
<http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>

⁷² A.Moravcsik , K. Nikolaidis , Explaining the Treaty of Amsterdam: Interests, Influence, Institutions, *Journal of Common Market Studies*, Vol. 37, No 1, 1999, pp.59-85

⁷³ Ν. Μούσης, *Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα , 2008, Κεφάλαιο 6: Κοινή Αγορά, σελ.120

μίας εσωτερικής αγοράς ενέργειας για την ΕΕ , η οποία από πλευράς της αποτελεί αναπόσπαστο και συμβατό μέρος της κοινής αγοράς.

2.4 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Η συνθήκη της Νίκαιας⁷⁴, που εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο του 2000 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας και υπεγράφη στις 26 Φεβρουαρίου 2001, τέθηκε σε ισχύ την 1η Φεβρουαρίου 2003. Αποτελεί καρπό της διακυβερνητικής διάσκεψης που είχε ξεκινήσει τον Φεβρουάριο του 2000 με αντικείμενο την αναγκαία μεταρρύθμιση των θεσμικών οργάνων της ΕΕ εν όψει της εισόδου δέκα νέων μελών στους κόλπους της.

Η Συνθήκη για το Σύνταγμα της Ευρώπης εκπονήθηκε ως η παράταση της διαδικασίας θεσμικών μεταρρυθμίσεων που ξεκίνησε με τη Συνθήκη της Νίκαιας. Κατά τη Σύνοδο του Λάκεν το Δεκέμβριο του 2001, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συγκάλεσε την Ευρωπαϊκή Συνέλευση. Η Ευρωπαϊκή Συνέλευση απαρτιζόταν από εκπροσώπους των κρατών μελών, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, των εθνικών κοινοβουλίων και της Επιτροπής και συνεδρίαζε δημοσίως από το Φεβρουάριο του 2002 έως τον Ιούλιο του 2003.

Πρότεινε τη ριζική μεταρρύθμιση της Ένωσης ώστε να καταστεί πιο αποτελεσματική, πιο διαφανής, πιο κατανοητή και να προσεγγίσει περισσότερο τους πολίτες. Καρπό των εργασιών της αποτελεί το σχέδιο Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης που αποτέλεσε και τη βάση για τις διαπραγματεύσεις της διακυβερνητικής διάσκεψης της περιόδου 2003/2004.

Η διακυβερνητική διάσκεψη διεξήχθη από τον Οκτώβριο του 2003 έως τον Ιούνιο του 2004 και κατέληξε σε συμφωνία σχετικά με τη Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης. Σκοπός της εν λόγω Συνταγματικής Συνθήκης ήταν να αντικαταστήσει όλες τις Συνθήκες που καταρτίστηκαν την τελευταία πεντηκονταετία με εξαίρεση τη Συνθήκη της ΕΥΡΑΤΟΜ.

Η Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της ΕΕ⁷⁵ αποτελείται από τέσσερα μέρη. Στο τρίτο μέρος , που αποτελείται από τις διατάξεις που αφορούν τις πολιτικές και τη λειτουργία της Ένωσης και υπό τον τίτλο III «Εσωτερικές Πολιτικές και Δράσεις» , το τμήμα 10 του Κεφάλαιο III « Πολιτικές σε άλλους τομείς» αφορά την ενέργεια.

Άρθρο III-256

⁷⁴ Το πλήρες κείμενο της Συνθήκης διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/12001C/htm/C_2001080EL.000101.html

⁷⁵ Το πλήρες κείμενο της Συνθήκης στον παρακάτω σύνδεσμο : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:FULL:EL:PDF>

1. Στο πλαίσιο της εγκαθίδρυσης και λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς και λαμβανομένης υπόψη της απαίτησης να προστατευθεί και να βελτιωθεί το περιβάλλον, η πολιτική της Ένωσης στον τομέα της ενέργειας έχει ως στόχο:

α) να διασφαλίζει τη λειτουργία της αγοράς ενέργειας,

β) να διασφαλίζει τον ενεργειακό εφοδιασμό της Ένωσης, και

γ) να προωθεί την ενεργειακή αποδοτικότητα και την εξοικονόμηση ενέργειας καθώς και την ανάπτυξη νέων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

2. Με την επιφύλαξη της εφαρμογής άλλων διατάξεων του Συντάγματος, ευρωπαϊκός νόμος ή νόμος-πλαίσιο θεσπίζει τα μέτρα που απαιτούνται για την επίτευξη των στόχων της παραγράφου 1. Εκδίδεται μετά από διαβούλευση με την Επιτροπή των Περιφερειών και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή.

Ο εν λόγω νόμος ή νόμος-πλαίσιο δεν θίγει το δικαίωμα κράτους μέλους να καθορίζει τους όρους εκμετάλλευσης των ενεργειακών του πόρων, την επιλογή του μεταξύ διαφόρων ενεργειακών πόρων και τη γενική διάρθρωση του ενεργειακού του εφοδιασμού, με την επιφύλαξη του άρθρου III-234 παράγραφος 2 στοιχείο γ).

3. Κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 2, ευρωπαϊκός νόμος ή νόμος-πλαίσιο του Συμβουλίου θεσπίζει τα μέτρα της εν λόγω παραγράφου, όταν πρόκειται για διατάξεις κυρίως φορολογικού χαρακτήρα. Το Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Άρθρο III-234

1. Ευρωπαϊκός νόμος ή νόμος-πλαίσιο θεσπίζει τις δράσεις οι οποίες πρέπει να αναληφθούν για την πραγμάτωση των στόχων του άρθρου III-233. Εκδίδεται μετά από διαβούλευση με την Επιτροπή των Περιφερειών και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή.

2. Κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 1 και με την επιφύλαξη του άρθρου III-172, το Συμβούλιο, μετά από πρόταση της Επιτροπής, εκδίδει ομόφωνα ευρωπαϊκούς νόμους ή νόμους-πλαίσιο που θεσπίζουν:

α) διατάξεις κυρίως φορολογικού χαρακτήρα,

β) μέτρα που επηρεάζουν:

i) τη χωροταξία,

ii) την ποσοτική διαχείριση των υδάτινων πόρων, ή που αφορούν αμέσως ή εμμέσως τη διαθεσιμότητα των εν λόγω πόρων,

iii) τις χρήσεις της γης, εξαιρουμένης της διαχείρισης των αποβλήτων,

γ) μέτρα που επηρεάζουν αισθητά την επιλογή ενός κράτους -μέλους μεταξύ διαφορετικών πηγών ενέργειας και τη γενική διάρθρωση του ενεργειακού του εφοδιασμού.

Η αναφορά στον τομέα της ενέργειας στη Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει κατά κύριο λόγο νομική βάση. Οι ενεργειακές πολιτικές φαίνεται να

ασκούνται de facto μέσω δύο κύριων συνιστωσών. Την εσωτερική αγορά και την προστασία του περιβάλλοντος.

Το άρθρο III-234 επισημαίνει ρητά ότι οι διατάξεις που αφορούν μέτρα που επηρεάζουν αισθητά την επιλογή ενός κράτους –μέλους μεταξύ διαφορετικών πηγών ενέργειας και τη γενική διάρθρωση του ενεργειακού του εφοδιασμού , επιλογές με ουσιαστικά οικονομικό αντίκτυπο, θα λαμβάνονται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο με ομοφωνία και όχι βάση της διαδικασίας συναπόφασης.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αντέδρασε στην προσθήκη του κεφαλαίου για την ενέργεια, στην Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της ΕΕ, υποστηρίζοντας ότι οι συγκεκριμένες διατάξεις εμποδίζουν την περαιτέρω ανάπτυξη του κοινοτικού κεκτημένου που έχει διαμορφωθεί στους διάφορους τομείς της ενέργειας.

Τελικά το κεφάλαιο για την ενέργεια συμπεριλήφθηκε στο κείμενο της Συνθήκης μετά από τις έντονες πιέσεις κρατών- μελών κατά τη διάρκεια της διακυβερνητικής διάσκεψης.

Για να τεθεί σε ισχύ η συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της ΕΕ, προϋπέθετε την επικύρωσή της από όλα τα κράτη μέλη. Το κείμενο του Συντάγματος προέβλεπε ότι η διαδικασία επικύρωσης θα διαρκούσε δύο χρόνια και ότι το Σύνταγμα θα ετίθετο σε ισχύ το αργότερο την 1η Νοεμβρίου 2006.Εξαιτίας των δυσκολιών που αντιμετώπισαν ορισμένα κράτη μέλη όσον αφορά την επικύρωση, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων αποφάσισαν, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ιουνίου 2005, να δρομολογήσουν μια «περίοδο προβληματισμού» σχετικά με το μέλλον της Ευρώπης⁷⁶.

Κατά τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 21ης και 22ας Ιουνίου 2007, οι Ευρωπαίοι ιθύνοντες κατέληξαν σε συμβιβασμό. Δόθηκε εντολή για τη σύγκληση μιας διακυβερνητικής διάσκεψης με σκοπό την οριστικοποίηση και την έκδοση μιας «μεταρρυθμιστικής συνθήκης» για την Ευρωπαϊκή Ένωση και όχι τελικά Συντάγματος. Το τελικό κείμενο της συνθήκης στο οποίο κατέληξε η διακυβερνητική διάσκεψη εγκρίθηκε στη διάρκεια της άτυπης συνόδου κορυφής που πραγματοποιήθηκε στη Λισαβόνα στις 18 και 19 Οκτωβρίου. Η Συνθήκη της Λισαβόνας υπογράφηκε από τα κράτη μέλη στις 13 Δεκεμβρίου 2007.

---

⁷⁶ Ένα Σύνταγμα για την Ευρώπη, επίσημος ιστότοπος: http://europa.eu/scadplus/constitution/introduction_el.htm

2.5 Το κεφάλαιο “ενέργεια” της Συνθήκης της Λισαβόνας, 2007

Η Συνθήκη της Λισαβόνας⁷⁷ (ή Συνθήκη για τη Λειτουργία της ΕΕ) υπεγράφη στις 13 Δεκεμβρίου του 2007 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Δεκεμβρίου του 2009. Η Συνθήκη καλείται να εκσυγχρονίσει τις δομές της Ένωσης ώστε να λειτουργεί πιο αποτελεσματικά μετά την είσοδο των 12 νέων μελών και να δώσει στην Ένωση τα εργαλεία για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προκλήσεων στο εξωτερικό της περιβάλλον. Η Συνθήκη της Λισαβόνας ευελπιστεί να δώσει στην ΕΕ μια βελτιωμένη ικανότητα παρέμβασης σε τομείς άμεσης προτεραιότητας για την Ένωση και σηματοδοτεί μία ιδιαίτερη επέκταση στις εσωτερικές πολιτικές της⁷⁸. Ένας από τους τομείς αυτούς είναι και η ενέργεια ενώ, είναι η πρώτη φορά, μετά τις ιδρυτικές Συνθήκες, που εμπεριέχεται ξεχωριστό κεφάλαιο αναφορικά με τα ενεργειακά σε κείμενο Συνθήκης της Ένωσης. Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι το γεγονός αυτό αποτελεί μία ποιοτική αναβάθμιση της σημασίας της ενεργειακής πολιτικής στους κόλπους της ΕΕ.

Επιπλέον, η Συνθήκη της Λισαβόνας επιδιώκει την ενίσχυση της παρουσίας της ΕΕ στη διεθνή σκηνή μέσω της συνένωσης των μέσων εξωτερικής πολιτικής που διαθέτει προσδίδοντας της « διεθνές νομικό καθεστώς»⁷⁹. Σύμφωνα με τη Συνθήκη, « η Ένωση έχει την ικανότητα να είναι υποκείμενο του διεθνούς δικαίου, που διαθέτει διεθνή δικαιώματα και υποχρεώσεις» όπως και «την δυνατότητα να επικαλείται ή να υφίσταται κανόνες διεθνούς δικαίου», αναγνωρίζοντας έτσι ρητά τη νομική προσωπικότητα της ΕΕ διασαφηνίζοντας το νέο καθεστώς της Συνθήκης της Λισαβόνας έναντι τόσο των πολιτών των κρατών – μελών της ΕΕ αλλά και έναντι των εξωτερικών τρίτων⁸⁰. Το νέο αυτό νομικό καθεστώς, θα επιτρέψει στην Ένωση να αυξήσει το ρόλο που διαδραματίζει στη διεθνή σκηνή για την προώθηση των αξιών και των συμφερόντων της, όσον αφορά το εξωτερικό εμπόριο, την αναπτυξιακή πολιτική και την ανθρωπιστική βοήθεια. Ταυτόχρονα, και αυτό αποτελεί ένα σημείο που αφορά άμεσα και τον ενεργειακό τομέα, η Συνθήκη ενθαρρύνει την ανάπτυξη μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής⁸¹ καθώς επίσης

⁷⁷ Το κείμενο της Συνθήκης διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EL>

⁷⁸ L. V. Langenhove, D. Marchesi, Lisbon Treaty and the emergence of Third Generation Regional Integration, *Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series*, Vol.8, No.9, 2008, pp.12

⁷⁹ The Lisbon Treaty.10 easy –to – read fact sheets, Fondation Robert Schuman, pp.22 : <http://www.robert-schuman.eu/en/dossiers-pedagogiques/traite-lisbonne/10fiches.pdf> (πρόσβαση 10/4/2012)

⁸⁰ Θ. Χίου –Μανιατοπούλου, *Η μεταρρυθμιστική συνθήκη της Λισαβόνας*, εκδόσεις Παπαζήσης, 2008, σελ.19

⁸¹ Ibid. Υποστηρίζεται πως η θέσπιση της θέσης του Υπατού Εκπροσώπου της Ένωσης για τις Εξωτερικές Σχέσεις και την Πολιτική Ασφάλειας θα επενεργήσει θετικά προς αυτή την κατεύθυνση.

και τη συνοχής και την ενότητα της εξωτερικής δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε όλους τους τομείς.

Οι διατάξεις για την ενέργεια στη Συνθήκη της Λισαβόνας υπάγονται στον τίτλο XXI και άρθρο 194. Παραθέτουμε το κείμενο:

«1. Στο πλαίσιο της εγκαθίδρυσης ή της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς και λαμβανομένης υπόψη της απαίτησης να προστατευθεί και να βελτιωθεί το περιβάλλον, η πολιτική της Ένωσης στον τομέα της ενέργειας, σε πνεύμα αλληλεγγύης μεταξύ κρατών μελών, έχει ως στόχο:

*α) να διασφαλίζει τη λειτουργία της αγοράς ενέργειας,
β) να διασφαλίζει τον ενεργειακό εφοδιασμό της Ένωσης, και
γ) να προωθεί την ενεργειακή αποδοτικότητα και την εξοικονόμηση ενέργειας καθώς και την ανάπτυξη νέων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, και δ) να προωθεί τη διασύνδεση των ενεργειακών δικτύων.*

2. Με την επιφύλαξη της εφαρμογής των λοιπών διατάξεων των Συνθηκών, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, θεσπίζουν τα μέτρα που απαιτούνται για την επίτευξη των στόχων της παραγράφου 1. Τα εν λόγω μέτρα θεσπίζονται μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών.

Τα μέτρα αυτά δεν επηρεάζουν το δικαίωμα κράτους μέλους να καθορίζει τους όρους εκμετάλλευσης των ενεργειακών του πόρων, την επιλογή του μεταξύ διαφόρων ενεργειακών πηγών και τη γενική διάρθρωση του ενεργειακού του εφοδιασμού, με την επιφύλαξη του άρθρου 175, παράγραφος 2, στοιχείο γ).

3. Κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 2, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας ομοφώνως σύμφωνα με ειδική νομοθετική διαδικασία και μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, θεσπίζει τα ως άνω μέτρα, όταν πρόκειται για μέτρα κυρίως φορολογικού χαρακτήρα».

Επίσης, το κείμενο της Συνθήκης στο Κεφάλαιο 1- Οικονομική Πολιτική και συγκεκριμένα το Άρθρο 122 αναφέρει:

«Με την επιφύλαξη άλλων διαδικασιών που προβλέπονται στις Συνθήκες, το Συμβούλιο, προτάσεις της Επιτροπής, μπορεί να θεσπίζει, σε πνεύμα αλληλεγγύης μεταξύ κρατών μελών, τα κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπιση της οικονομικής κατάστασης, ιδίως εάν ανακύψουν σοβαρές δυσκολίες στον εφοδιασμό με ορισμένα προϊόντα, ιδίως στον τομέα της ενέργειας».

Εν κατακλείδι, να επαναλάβουμε πως η Συνθήκη της Λισαβόνας συμβάλει στην ποιοτική αναβάθμιση της ενεργειακής πολιτικής παγιώνοντας τους στόχους και της προτεραιότητές τις και παρέχοντας μία νέα νομική βάση για τη νομοθεσία της ΕΕ στα ενεργειακά ζητήματα . Ιδιαίτερος σημαντική είναι η ρήτρα αλληλεγγύης που εισάγει. Ο συντονισμός της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ θα βασίζεται στο πνεύμα αλληλεγγύης που θα πρέπει να επικρατεί μεταξύ των κρατών –μελών γενικά αλλά, και ειδικότερα, σε περιπτώσεις κρίσεως του ενεργειακού εφοδιασμού, που επηρεάζει άμεσα την οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση.

Επιπλέον, με τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας από την 1^η Δεκεμβρίου 2009, το Κοινοβούλιο απέκτησε νέες σημαντικές νομοθετικές εξουσίες. Η Συνθήκη της Λισαβόνας

αυξάνει τους τομείς στους οποίους εφαρμόζεται η διαδικασία της συναπόφασης. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συναποφασίζει πλέον με το Συμβούλιο των Υπουργών στο σύνολο, σχεδόν, της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών στους τομείς της γεωργίας, της μετανάστευσης, της ενέργειας καθώς και στην κατάρτιση του προϋπολογισμού της Ε.Ε.

ΤΙΤΛΟΣ I- Κατηγορίες και τομείς αρμοδιοτήτων της Ένωσης

Άρθρο 4- παράγραφος 2

1. Η Ένωση έχει **συντρέχουσα αρμοδιότητα** με τα κράτη μέλη όταν οι Συνθήκες της απονέμουν αρμοδιότητα μη εμπίπτουσα στους τομείς των άρθρων 3 και 6.

2. Οι συντρέχουσες αρμοδιότητες της Ένωσης και των κρατών μελών αφορούν τους εξής κύριους τομείς:

α) την εσωτερική αγορά,

β) την κοινωνική πολιτική, για τις πτυχές που καθορίζονται στην παρούσα Συνθήκη,

γ) την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή,

δ) την γεωργία και την αλιεία, με την εξαίρεση της διατήρησης των βιολογικών πόρων της θάλασσας,

ε) το περιβάλλον,

στ) την προστασία των καταναλωτών,

ζ) τις μεταφορές,

η) τα διευρωπαϊκά δίκτυα,

θ) **την ενέργεια,**

ι) τον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης,

ια) τις κοινές προκλήσεις για την ασφάλεια στον τομέα της δημόσιας υγείας, για τις πτυχές που καθορίζονται στην παρούσα Συνθήκη.

« Οι συντρέχουσες αρμοδιότητες, αφορούν τομείς όπου ΕΕ και τα κράτη –μέλη μπορούν να νομοθετούν και να υιοθετούν υποχρεωτικούς κανόνες. «Τα κράτη-μέλη ασκούν την αρμοδιότητά τους στο μέτρο που η Ένωση δεν ασκεί το δικό της. Τα κράτη-μέλη ασκούν εκ νέου αρμοδιότητές τους στο μέτρο, που η Ένωση αποφάσισε να παύσει την άσκηση των δικών της αρμοδιοτήτων. Ο όρος συντρέχουσες αρμοδιότητες χρησιμοποιείται ακριβέστερα για να προσδιορίσει τομείς νομικής δραστηριότητας, στους οποίους η άσκηση της αρμοδιότητας της Ένωσης δεν αποκλείει την άσκηση νομικών αρμοδιοτήτων των κρατών-μελών υπό την προϋπόθεση ότι σέβονται την υπεροχή του κοινοτικού δικαίου και δεν νομοθετούν αντίθετα ως προς το υφιστάμενο κοινοτικό δίκαιο και τις συναφείς αρχές του»⁸²

Ως εκ τούτου, το δικαίωμα κάθε κράτους –μέλους να καθορίζει τους όρους εκμετάλλευσης των ενεργειακών του πόρων, τις επιλογές του μεταξύ διαφόρων ενεργειακών πηγών και τη γενική διάρθρωση του ενεργειακού του εφοδιασμού δεν ακυρώνεται ,ούτε προβλέπεται κάποιος συγκεκριμένος μηχανισμός ευθυγράμμισης των εθνικών ενεργειακών συμφερόντων του συνόλου της ΕΕ.

⁸² Θ.Χίου –Μανιατοπούλου. Η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη της Λισαβόνας, εκδόσεις Παπαζήση,2008, σελ.21-22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΟΙ ΚΥΡΙΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ

Το ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3, βάση της ιστορικής και νομικής ανάλυσης που έχει προηγηθεί στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2, ορίζει, παραθέτοντας σαφή επιχειρήματα και στοιχεία, τους κύριους παράγοντες διαμόρφωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Ο διακυβερνητισμός (αντικρουόμενα εθνικά συμφέροντα) και ο υπερεθνικισμός (ρόλος Ευρωπαϊκής Επιτροπής και προσπάθεια εναρμόνισης των εθνικών συμφερόντων σε επίπεδο ΕΕ), που είναι οι δύο κυρίαρχες θεωρίες δομής και λειτουργίας της ΕΕ, αποτελούν το κύριο πλαίσιο ανάλυσης, δίνοντας σαφείς απαντήσεις για τα βήματα που έχουν γίνει έως τώρα, για τις δεσμευτικές αποφάσεις που έχουν ληφθεί όπως και για τα εμπόδια που τίθενται στην περαιτέρω ολοκλήρωση και σύγκλιση του ενεργειακού τομέα της ΕΕ.

Γίνεται ενδελεχής επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας αλλά, η ανάλυση και σε αυτό το κεφάλαιο βασίζεται σε πλήθος πρωτογενών πηγών. Χρησιμοποιούνται επίσημα κείμενα της ΕΕ και στατιστικά στοιχεία από τις βάσεις της Eurostat. Τα στατιστικά στοιχεία αυτά έχουν επεξεργαστεί κατάλληλα ώστε να ορίσουν το ενεργειακό προφίλ της ΕΕ, και σε σχέση με τις παγκόσμιες ενεργειακές εξελίξεις, και να αποδείξουν το μέγεθος της ευπάθειάς της σε ενεργειακά προϊόντα τρίτων χωρών, που αποτελεί και έναν από τους κύριους παράγοντες διαμόρφωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.

Η διαδικασία ολοκλήρωσης του ενεργειακού τομέα της ΕΕ βρίσκεται εν εξελίξει αλλά, αποτελεί, όμως, έως σήμερα τον λιγότερο επιτυχημένο τομέα ολοκλήρωσης στην ευρύτερη διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης⁸³. Η ανάδυση της σημερινής μορφής της ΕΕ οφείλεται στη διαδικασία ολοκλήρωσης των ζωτικών τομέων της οικονομίας των κρατών –μελών που ξεκίνησε με την ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων με βάση τα ενεργειακά προϊόντα, πριν περίπου μισό αιώνα.

Η διαμόρφωση και η συνεχής εξέλιξη της σύγχρονης ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ βασίζεται, όμως, σε τρεις κύριους παράγοντες: τα αντικρουόμενα ενεργειακά συμφέροντα των κρατών – μελών της (επιδίωξη επικράτησης του διακυβερνητισμού), την υψηλή εξάρτηση σε ενεργειακά προϊόντα τρίτων χωρών και τις συντονισμένες προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (υπερεθνικισμός /supranationalism, νεολειτουργισμός) να θέσει συγκεκριμένους

---

⁸³ A. Pointvogl, Perceptions, realities, concession –What is driving the integration of European energy policies?, *Energy Policy*, no. 37, 2009, pp.5704-5716

στόχους και να δημιουργήσει το κατάλληλο πλαίσιο για τη λειτουργία μίας συγκροτημένης ενεργειακής πολιτικής στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον της Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη τις εξωτερικές παγκόσμιες και περιφερειακές ενεργειακές εξελίξεις, επιδιώκει να συμβιβάσει τα αντικρουόμενα συμφέροντα των κρατών – μελών στον ενεργειακό τομέα θέτοντας στόχους και προτεραιότητες και κυρίως μία βάση για τις μελλοντικές εξελίξεις στον τομέα της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.

ΓΡΑΦΗΜΑ 2 Οι κύριοι παράγοντες διαμόρφωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ

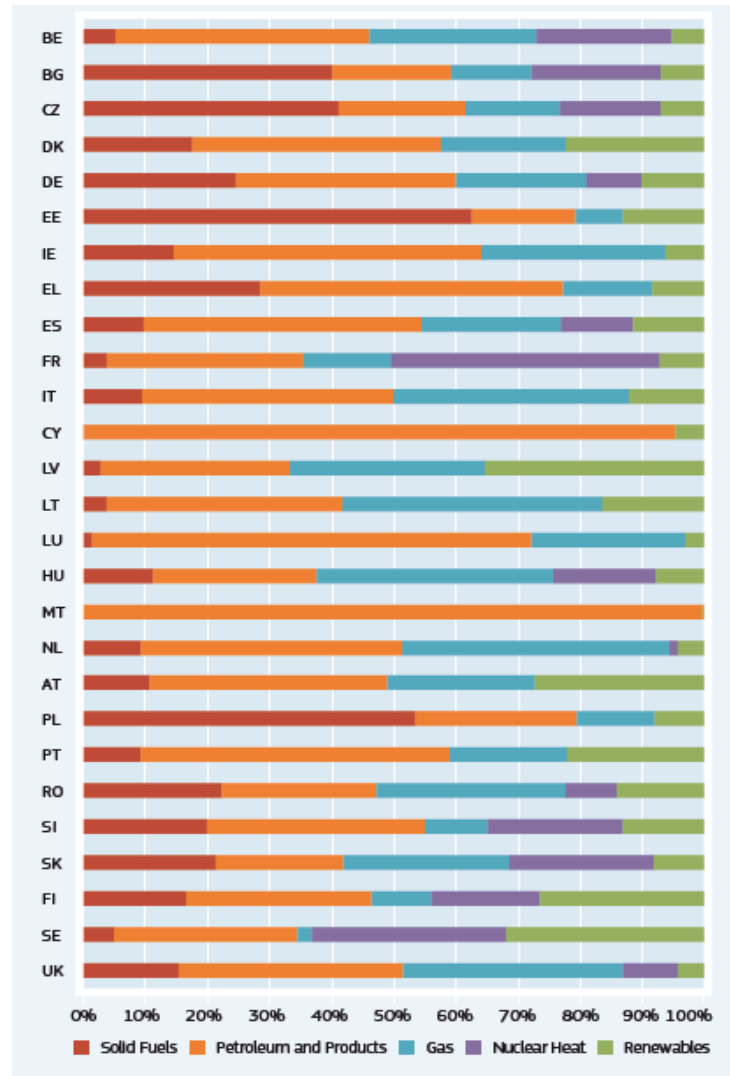
Όπως αναλύσαμε ενδελεχώς, στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1, ο τομέας της ενέργειας χαρακτηρίζεται από υψηλή πολυπλοκότητα λόγω του μεγάλου αριθμού των εμπλεκόμενων φορέων και δρώντων των οποίων τα συμφέροντα είναι τις περισσότερες φορές αντικρουόμενα. Το φαινόμενο αυτό είναι προφανές στην περίπτωση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Η διάσταση μεταξύ των κύριων στόχων της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής που θα αναλυθούν στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 και των στρατηγικών επιλογών των εμπλεκόμενων δρώντων, είτε πρόκειται για εθνικές κυβερνήσεις, είτε πρόκειται για ομάδες συμφερόντων, είτε πρόκειται για εταιρείες ενέργειας, καθιστούν γενικά την ανάλυση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ ένα δύσκολο εγχείρημα και μάλιστα τη δεδομένη χρονική στιγμή της οικονομικής κρίσης και της αναζήτησης νέων μηχανισμών οικονομικής διακυβέρνησης.

ΓΡΑΦΗΜΑ 3 Φορείς διαμόρφωσης και άσκησης ενεργειακής πολιτικής στην ΕΕ

Τα κράτη -μέλη της ΕΕ δεν έχουν καταφέρει να εξισορροπήσουν πλήρως τα αντικρουόμενα συμφέροντα κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης μίας κοινής ενεργειακής πολιτικής , τόσο στο εσωτερικό όσο και στη διεθνή σκηνή. Ευνόησαν σταθερά τον κανόνα προώθησης των εθνικών προτιμήσεων στην προώθηση των ενεργειακών τους συμφερόντων. Ο κανόνας αυτός αντικατοπτρίζεται στα κείμενα των Συνθηκών που εξ αρχής ορίζουν ότι η νομοθεσία της ΕΕ δεν μπορεί να επηρεάσει την επιλογή ενός κράτους μέλους στην επιλογή των πηγών ενέργειας, ή η συνολική δομή του συστήματος προμηθειών ενέργειας . Αντανακλάται, επίσης, άμεσα στα διαφορετικά ενεργειακά μείγματα των κρατών- μελών της που απεικονίζονται στο ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1 Ενεργειακό μίγμα κρατών-μελών ΕΕ-27, ακαθάριστη εγχώρια κατανάλωση % (2011)

Πηγή:EC ,EU energy in figures, Statistical pocketbook 2013⁸⁴

Τα κίνητρα για την ολοκλήρωση των πολιτικών του ενεργειακού τομέα της ΕΕ είναι σε μεγάλο βαθμό ασαφείς και οι λόγοι που πολλές φορές εθνικές πολιτικές και συμφέροντα ιδιωτικών εταιρειών ενέργειας παρακάλυαν τη διαδικασία ολοκλήρωσης είναι συχνά δύσκολο να αναλυθούν και να εξηγηθούν πλήρως ενώ, η δυναμική τους αλλάζει στα πλαίσια της ευρύτερης διαδικασίας ολοκλήρωσης της ΕΕ και των συνθηκών που επικρατούν στο περιφερειακό και παγκόσμιο ενεργειακό σκηνικό.

⁸⁴ Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στον παρακάτω σύνδεσμο: http://ec.europa.eu/energy/publications/doc/2013_pocketbook.pdf

Πολλές μελέτες και αναλύσεις ,σχετικές με την ολοκλήρωση του ενεργειακού τομέα της ΕΕ, καταλήγουν σε δύο βασικά συμπεράσματα. Πρώτον, ότι παρά τις προσπάθειες για την άρθρωση μιας κοινής ενεργειακής πολιτικής στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον της Ένωσης, οι σημαντικές νομοθετικές πρωτοβουλίες στον ενεργειακό τομέα συνεχίζουν να προέρχονται ,κατά κύριο λόγο, από την επιλογή των κρατών –μελών της Ένωσης να εκχωρήσουν συγκεκριμένες αρμοδιότητες στα όργανα της Ένωσης στους τομείς του περιβάλλοντος, της έρευνας, των υποδομών και κυρίως του ανταγωνισμού στο πλαίσιο της ενιαίας αγοράς και όχι στον ενεργειακό τομέα αυτό καθαυτό⁸⁵. Παρατηρείται έλλειψη πολιτικής συναίνεσης μεταξύ των κρατών –μελών , δεδομένης και της απουσίας ισχυρού νομικού πλαισίου όπως, διαπιστώσαμε από την ανάλυση των Συνθηκών, αναφορικά με την εφαρμογή των ενεργειακών στρατηγικών.

Δεύτερον, ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει επιτελέσει σημαντικό έργο στην επισήμανση των θετικών πλευρών της διαδικασίας ολοκλήρωσης στον ενεργειακό τομέα κυρίως στις περιπτώσεις μία κοινής εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής ⁸⁶, την εσωτερική αγορά ενέργειας , την κοινή προσέγγιση στην αντιμετώπιση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής. Ο ρόλος της Επιτροπής σε αυτό το επίπεδο είναι άμεσος , επιτελώντας στην ουσία το θεσμικό της ρόλο ως ρυθμιστή της ατζέντας των θεμάτων με τα οποία πρέπει να ασχοληθεί η ΕΕ ,θεματοφύλακα των Συνθηκών και της κοινοτικής μεθόδου στη λειτουργία της Ένωσης και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με διαδοχικές Βίβλους και Ανακοινώσεις κατάφερε να θέσει τα πλαίσια για την υλοποίηση των στόχων της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, τους οποίους ορίζει και ιεραρχεί, τα δομικά στοιχεία που θα την απαρτίζουν και τα απαραίτητα θεσμικά, οικονομικά, τεχνικά εργαλεία που απαιτούνται για την υλοποίηση των εν λόγω στόχων. Η διαδικασία αυτή δεν ήταν ομαλή και επιταχύνθηκε από εσωτερικούς , πχ. διεύρυνση ΕΕ, και εξωτερικούς παράγοντες πχ. ρώσο-ουκρανικές κρίσεις και διακοπή ροών ΦΑ προς τις αγορές της ΕΕ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιδιώκει από τη δεκαετία του '60 μία «κοινοτικοποίηση» (communitarianisation) του ενεργειακού τομέα της ενεργειακής πολιτικής ΕΕ και με συστηματική προσπάθεια, όπως μπορούμε να συμπεράνουμε από τη μελέτη των σχετικών πρωτογενών πηγών και επίσημων εγγράφων της ΕΕ, αλλά μόνο την τελευταία δεκαετία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατάφερε να εκμεταλλευτεί συγκεκριμένες ευκαιρίες και να συμβάλει

---

⁸⁵ Βλέπε B.Eberlein , Regulation by cooperation: the “third way” in making rules for the internal energy markets. in P.Cameron (ed.), *Legal Aspects of EU Energy Regulation.Implementing the new directives on electricity and gas across Europe*, Oxford, 2005 ,pp.59-88 και J.H. Matlary, *Energy Policy in the European Union*, Palgrave Macmillan, 1997

⁸⁶ A.V. Belyi., EU external energy policies: a paradox of integration, in Orbie J. (ed.), *Europe’s Global Role- External Policies of the European Union*, Ashgate Hampshire , 2008, pp.203-216

ουσιαστικά στη δημιουργία και την αναθεώρηση του πλαισίου της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Να προωθήσει τη σύγκλιση των εθνικών ενεργειακών συμφερόντων και την κατανόηση της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ ως ένα κοινό πρόβλημα που απαιτεί λύση σε ένα υπερεθνικό επίπεδο⁸⁷.

Η ανάλυση που ακολουθεί, δομείται σε δύο ενότητες και επιδιώκει να επιχειρηματολογήσει επαρκώς υπέρ των τριών παραγόντων που ορίσαμε ως κινητήριους παράγοντες διαμόρφωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Στην ενότητα 3.1 η διαδικασία ολοκλήρωσης του ενεργειακού τομέα της εντάσσεται στην ανάλυση της ευρύτερης διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ώστε να αναδειχθεί η αλληλεπίδραση του διακυβερνητισμού, βάση των εθνικών ενεργειακών συμφερόντων, και του κοινοτισμού / υπερεθνικισμού, βάση της δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η ενότητα 3.2 αναλύει την ενεργειακή ευπάθεια της ΕΕ βάσει στατιστικών στοιχείων και εντάσσει την ΕΕ ως ενεργειακό καταναλωτή στο σύγχρονο περιφερειακό και παγκόσμιο ενεργειακό περιβάλλον. Αναλύονται, επίσης, εν συντομία οι κρίσεις ανεφοδιασμού ΦΑ του 2006 και 2009 και πώς αυτές συνέβαλαν στη περαιτέρω σύγκλιση των εθνικών ενεργειακών πολιτικών.

3.1 Η διαδικασία ολοκλήρωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ο ισχυρός διακυβερνητισμός

Οι θεωρίες του λειτουργισμού (functionalism) και του νεολειτουργισμού αποτελούν την πιο περιεκτική και εξελιγμένη θεωρητική βάση για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Ο λειτουργισμός του David Mitrany⁸⁸ προάγει τον ρόλο των διεθνών θεσμών στην επίλυση των διακρατικών προβλημάτων. Οι θεσμοί αυτοί συστήνονται κατόπιν συντονισμένης δράσης σε τεχνικούς αρχικά τομείς, όπως χαρακτηριστικά αυτός της ενέργειας, που στη συνέχεια θα απαιτήσουν συντονισμένη δράση και σε άλλους τομείς, το αποκαλούμενο φαινόμενο της διάχυσης ή spill-over phenomenon, με απώτερο στάδιο την συνεργασία σε πολιτικό επίπεδο⁸⁹. Η μέθοδος της κοινοτικής δράσης βρίσκεται, όμως, πιο κοντά στην θεωρία του νεολειτουργισμού

⁸⁷ T. Maltby, European Union energy policy integration: A case of European Commission policy entrepreneurship and increasing supranationalism, *Energy Policy*, No.55, 2013, pp.435-444

⁸⁸ D.Mitrany, *A Working Peace System*, Chicago, Quadrangle, 2° éd., 1966

⁸⁹ M.Smouts (ed.), *Les nouvelles relations internationales. Pratiques et théories*, Paris, Presse de Sciences Po, 1998, pp.142.

(neofunctionalisme) που αναπτύχθηκε, κυρίως, από τους Ernst Haas⁹⁰, L.N. Lindberg⁹¹, J.S. Nye⁹², R.O. Keohane⁹³, P. Taylor⁹⁴ και P.Schmitter⁹⁵ με κύριο αντικείμενο την διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Κεντρική πρόβλεψη του νεολειτουργισμού ήταν ότι η ευρωπαϊκή οικονομική και, μετέπειτα, πολιτική ολοκλήρωση θα είναι μία διαδικασία αυτότροφοδοτούμενη. Ο νεολειτουργισμός προκρίνει την πολλαπλασιαστική ενέργεια (spillover effect) ή διαφορετικά την επενέργεια διάχυσης η οποία τροφοδοτείται κυρίως από μη-κρατικούς φορείς, όπως για παράδειγμα οι οικονομικές ελίτ και οι ομάδες πιέσεις⁹⁶. Σύμφωνα με τη θεωρία του νεολειτουργισμού, υπάρχουν δύο τύποι πολλαπλασιαστικής ενέργειας καθένας από τους οποίους εμβαθύνει και διευρύνει τη διαδικασία ολοκλήρωσης και βασίζεται στην πίεση που ασκούν οι διάφορες ομάδες πιέσεις, η κοινή γνώμη, οι διάφορες ελίτ και άλλοι εσωτερικοί παράγοντες και διαδικασίες.

Ο πρώτος τύπος πολλαπλασιαστικής ενέργειας είναι λειτουργικός και προϋποθέτει το συνεχή συντονισμό των πολιτικών της Ένωσης. Η συνεργασία σε ένα τομέα δημιουργεί την ανάγκη συνεργασίας και σε άλλους τομείς, η αλληλεγγύη μεταξύ των διαφόρων φορέων ενισχύεται και δημιουργεί με την σειρά της την ανάγκη για την εγκατάσταση επιπλέον θεσμών, όπως για παράδειγμα στον ενεργειακό τομέα, η συνεργασία στον τομέα παραγωγής και διακίνησης των ενεργειακών πόρων που εγκαινιάζουν οι Ιδρυτικές Συνθήκες δημιουργεί την ανάγκη δημιουργίας μιας κοινής αγοράς ενέργειας, στα πλαίσια της ενιαίας αγοράς που εγκαινιάζει η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

---

⁹⁰ E.Haas, *The Uniting of Europe. Political, Social and Economic Forces 1950 – 1957*, 2° ed. Stanford University Press, 1968/ E.Haas, *Beyond the Nation State : Functionalism and International Organisation*, Stanford University Press, 1964 / E.Haas, *International Integration: The European and the Universal Process in International Political Communities: An Anthology*, New York : Doubleday,1966, pp.93-130

⁹¹ L.N. Lindberg,*The Political Dynamics of European Economic Integration*, Stanford University Press, 1963 / L.N. Lindberg L.N, S.A. Scheingold S.A., *Europe's Would-be Polity: Patterns of Change in the European Community*, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice- Hall,1970

⁹² J.S.Nye (ed.), *International regionalism*, ed. Little Brown,Boston, 1968 / J.S.Nye, *Peace in Parts: Integration and Conflict in regional Organization*, ed. Little Brown, Boston, 1971

⁹³ R.O.Keohane R.O., *The Demand for International Regimes*, in Krasner, S.D. (ed.), *International Regimes*, Ithaca: Cornell University Press, 1983, pp.325-55 / R.O.Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton, Princeton University Press,1984 / R.O.Keohane,S. Hoffmann (eds.) , *The new European Community : Decision – Making and Institutional Change*,Westview Press,1991, pp. 1-40 / R.O.Keohane, J.S. Nye , *International Independence and Integration in F.Greenstein F. and Polsby N. (eds.) , Handbook of Political Science*, Andover, Mass Addison –Wesley, 1975,pp.363-414 / R.O.Keohane J.S. Nye, *Power and Interdependence:World Politics in Transition*, ed. Little Brown,Boston,1977

⁹⁴ P.Taylor P., *The Limits of European Integration*, ed. Groom Helm,London, 1983

⁹⁵ P.Schmitter P., *A Revised Theory of Regional Integration*, in Lindberg and Scheingold (ed.), *Regional Integration*,Harvard University Press, 1971 pp.232-64

⁹⁶ A.Macleod, D. O'Mearu (ed.), *Théories des relations internationales. Contestations et résistance*, éd. Athéna, Québec, coédition CEPES (Centre d'Études des Politiques Étrangères et de Sécurité), 2007

Ο δεύτερος τύπος είναι πολιτικός. Η αποτελεσματική ρύθμιση των αλληλοεξαρτώμενων οικονομιών των κρατών –μελών της Ένωσης απαιτεί την τεχνοκρατική εποπτεία μίας υπερεθνικής αρχής και στο σημείο αυτό οι νεολειτουργιστές τονίζουν ιδιαίτερος το ρόλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η θεωρία του νεολειτουργισμού, εντούτοις, δεν κατορθώνει να προβλέψει με ακριβή τρόπο την τροχιά και την εξελικτική πορεία της ΕΕ. Σε αντίθεση με την θεωρία του νεολειτουργισμού, σύμφωνα με τον οποίο η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση θα έπρεπε να λειτουργήσει με τρόπο ντετερμινιστικό και να οδηγήσει στη δημιουργία ενός ισχυρού υπερεθνικού μηχανισμού, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δεν προχώρησε σταθερά σε όλους τους τομείς και υπήρξαν πολλές διαφοροποιήσεις και διακυμάνσεις στην διαδικασία ολοκλήρωσης σε ζητήματα, χρονικές περιόδους και κράτη –μέλη και ο τομέας της ενέργειας αποτελεί ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα. Η αδυναμία του νεολειτουργισμού να κάνει ορθές προβλέψεις σχετικά με τις διαφοροποιήσεις που διέπουν την εξέλιξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης οφείλεται στην έλλειψη επαρκούς ανάλυσης της θεωρίας της διεθνούς πολιτικής οικονομίας. Ο νεολειτουργισμός περιγράφει τα κίνητρα πολυμερούς συνεργασίας βασιζόμενος στις εσωτερικές οικονομικές πολιτικές των κρατών-μελών αλλά, αδυνατεί να εξηγήσει τις βασικές αιτίες διαφοροποίησης των κρατών-μελών στις επιλογές τους σχετικά με την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Ο Andrew Moravcsik⁹⁷ προτείνει μία διαφορετική ανάγνωση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης βάσει της θεωρίας του φιλελεύθερου διακυβερνητισμού⁹⁸ (liberal intergovernmentalism) . Ο φιλελεύθερος διακυβερνητισμός επιχειρεί να εξηγήσει τις διακρατικές συμφωνίες και τις εθνικές επιλογές για θεσμική λαμβάνοντας υπόψη και τις θεωρίες περί διεθνούς αλληλεξάρτησης του φιλελεύθερου φάσματος. Τα δομικά στοιχεία του φιλελεύθερου διακυβερνητισμού είναι τρία : η υπόθεση περί ορθολογικής συμπεριφοράς των κρατών ,δηλαδή τα κόστη και τα οφέλη της οικονομικής αλληλεξάρτησης αποτελούν τους κύριους καθοριστικούς παράγοντες των εθνικών επιλογών , η φιλελεύθερη θεωρία σχετικά με τη διαμόρφωση των εθνικών επιλογών και η διακυβερνητική ανάλυση σχετικά με τις διακρατικές διαπραγματεύσεις.

Στο πεδίο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης⁹⁹, η θεωρία του φιλελεύθερου διακυβερνητισμού προσπαθεί να αναλύσει τη δομή και την εξέλιξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης σαν το

---

⁹⁷ A. Moravcsik, Liberalism and International Relations Theory, Harvard University, CFIA Working Paper No. 92-6, 1992

⁹⁸ A. Moravcsik, Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach, *Journal of Common Market Studies*, 1993, pp.473- 524

⁹⁹ A. Moravcsik, *National Preference Formation and Interstate Bargaining in the European Community, 1955-1986*, Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1992

αποτέλεσμα των ορθολογικών στρατηγικών των εθνικών κυβερνήσεων των κρατών –μελών που λειτουργούν με βάση την ισχύ τους και την εξυπηρέτηση των ίδιων συμφερόντων. Ο φιλελεύθερος διακυβερνητισμός υποστηρίζει ότι οι σημαντικές αποφάσεις στην ιστορία της ΕΕ , μέσω των οποίων διαμορφώθηκαν ή μεταρρυθμίστηκαν κοινές δράσεις και πολιτικές , ελήφθησαν μέσω των διακυβερνητικών διαπραγματεύσεων. Οι αποκλίνουσες εθνικές πολιτικές, γεγονός που χαρακτηρίζει τον ενεργειακό τομέα, αυξάνουν το κόστος της συνεργασίας. Εντούτοις, ο Moravcsik υποστηρίζει ότι τα κράτη –μέλη έχουν την τάση να συνεργάζονται όταν η συνεργασία αυξάνει τον έλεγχο τους στις εγχώριες πολιτικές και εξαλείφει τις αρνητικές εξωτερικές συνιστώσες. Οι κυβερνήσεις θέτουν ως στόχο το συντονισμό τους μειώνοντας με τον τρόπο αυτό το κόστος της μη συνεργασίας.

Οι πολιτικές που αφορούν κυρίως δημόσια αγαθά με κοινωνικές και οικονομικές προεκτάσεις , όπως η προστασία του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας και τα ενεργειακά προϊόντα που αφορούν τη μελέτη μας , που επηρεάζουν και επηρεάζονται από τις διεθνείς συνθήκες (τιμές υδρογονανθράκων , διαθεσιμότητα ενεργειακών προϊόντων, διακοπές στην αλυσίδα ανεφοδιασμού) προκαλούν σημαντικές αρνητικές εξωτερικές συνιστώσες. Όταν το κόστος της συνεργασίας αντισταθμιστεί με τη μείωση των αρνητικών εξωτερικών συνιστωσών, η συνεργασία σε επίπεδο εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής ενέργειας των κρατών –μελών της ΕΕ , μπορεί να συνδράμει στην επίτευξη της βέλτιστης ισορροπίας μεταξύ των εθνικών συμφερόντων, της διατήρησης των ρυθμιστικών κανόνων και προτύπων και της μείωσης των αρνητικών εξωτερικών επιδράσεων.

Εν προκειμένω, διαπιστώνουμε ότι, με την πάροδο των ετών, τα κράτη-μέλη έχουν σταδιακά αναθέσει πολύ σημαντικές αρμοδιότητες στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στη διαμόρφωση και την άσκηση της ενεργειακής πολιτικής. Η Επιτροπή έχει επεκτείνει σημαντικά τις αρχικά ασαφείς και μέτριες αρμοδιότητες της στον ενεργειακό τομέα σε βαθμό, μάλιστα, που τα κράτη –μέλη δεν είχαν προβλέψει¹⁰⁰.

Το διάστημα 1960 έως το 2006, παρατηρούμε ότι οι δράσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για μία συντονισμένη πολιτική της ΕΕ απέναντι στην αυξανόμενη εξάρτηση των κρατών-μελών σε ενεργειακές εισαγωγές, οδήγησαν σε μετριοπαθή αποτελέσματα. Η Επιτροπή δεν κατάφερε να

---

¹⁰⁰ S.Mayer, Path dependence and Commission activism in the evolution of the European Union's external energy policy, *Journal of International Relations and Development* , No.11, 2008, pp.251-278, doi:10.1057/jird.2008.12

εκμεταλλευτεί ευκαιρία που δημιούργησε η πετρελαϊκή κρίση του 1973 που οδήγησε τελικά σε αποκλίνουσες εθνικές επιλογές.

Το 1968, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δίνει τις πρώτες κατευθυντήριες γραμμές για την ενεργειακή πολιτική των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων¹⁰¹ επισημαίνοντας τους κινδύνους της αυξανόμενης ενεργειακής εξάρτησης. Το κείμενο χαρακτηρίζει την έλλειψη ολοκλήρωσης στον ενεργειακό τομέα επικίνδυνη τάση που μπορεί να ανατραπεί μέσω μίας κοινοτικής ενεργειακής πολιτικής που θα συμπεριλαμβάνει τον ενεργειακό τομέα στην κοινή αγορά λειτουργώντας αντισταθμιστικά για τους κινδύνους που θα προκύψουν από την αυξανόμενη εξάρτηση των κρατών-μελών σε ενεργειακές εισαγωγές και την ανεπαρκή διαφοροποίηση των πηγών ανεφοδιασμού. Παρατηρούμε, ότι η γενική κατεύθυνση των συγκεκριμένων προτάσεων δεν διαφοροποιείται και στις μελλοντικές προτάσεις της Επιτροπής περί ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ.

Η πετρελαϊκή κρίση του 1973, έφερε στο προσκήνιο τα ζητήματα ευπάθειας της ΕΕ σε περιπτώσεις διακοπής του ενεργειακού ανεφοδιασμού και την ανεπάρκεια ενεργειακών πηγών για να καλύψουν τις ανάγκες της ΕΕ. Εντούτοις, η χάραξη της ενεργειακής πολιτικής εκείνη την περίοδο παρέμεινε σε αυστηρά διακυβερνητικό επίπεδο, με τα κράτη-μέλη να κάνουν αυστηρά εθνικές επιλογές στο ενεργειακό τους μίγμα¹⁰².

Το 1981, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην Ανακοίνωσή της με τίτλο « Η ανάπτυξη μιας ενεργειακής στρατηγικής για την Κοινότητα»¹⁰³ προβλέπει μία σημαντική αύξηση της ενεργειακής ζήτησης αλλά, αναγνωρίζοντας την ανομοιογένεια στις ενεργειακές προτιμήσεις μεταξύ των κρατών-μελών, δεν προτείνει κάποιο ουσιαστικό εργαλείο για τη σύγκλιση των εθνικών ενεργειακών πολιτικών.

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986¹⁰⁴ θέτει τις βάσεις για τη δημιουργία μίας Ενιαίας Αγοράς το 1992, παρέχοντας το κατάλληλο έδαφος για νομοθετικές ρυθμίσεις και στην εσωτερική αγορά ενέργειας. Ένα σχέδιο δράσης για τον ενεργειακό τομέα με χρονικό ορίζοντα ολοκλήρωσης το 1995 εστιάζει στην εφαρμογή της ρήτηρας της κοινοτικής αλληλεγγύης με

---

¹⁰¹ EC Communication "First guidelines for a Community Energy Policy" COM (68) 1040 :<http://aei.pitt.edu/5134/1/5134.pdf>

¹⁰² Βλ. σχετικά E.Kirchner, C.Berk, European Energy Security Co-operation: Between Amity and Enmity, *Journal of Common Market Studies*, Vol.48, no.4, 2010

¹⁰³ «The development of an energy strategy for the community», COM (81) 540
: http://aei.pitt.edu/1508/1/energy_30_May_COM_81_540.pdf

¹⁰⁴ Κείμενο διαθέσιμο στον παραπάνω σύνδεσμο: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaties_establishing_the_european_communities_single_european_act/treaties_establishing_the_european_communities_single_european_act_el.pdf

σκοπό τη γεωγραφική διαφοροποίηση των ενεργειακών εισαγωγών της Κοινότητας και μία πιο ενοποιημένη εσωτερική αγοράς ενέργειας με την εξάλειψη δασμών στο ενεργειακό εμπόριο. Εντούτοις, οι εξωτερικοί ενεργειακοί στόχοι δε συνοδεύτηκαν από τις απαραίτητες νομοθετικές ρυθμίσεις για την υλοποίησή τους ,ενώ οι πρώτες Οδηγίες για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ενέργειας υιοθετήθηκαν το 1996 και το 1998, που θα αναλυθούν πιο λεπτομερώς στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 , ενότητα 4.2.

Οι Συνθήκες Μάαστριχτ, Άμστερνταμ, Νίκαιας δεν προβλέπουν κάποια «κοινοτική» διάσταση στις εξωτερικές ενεργειακές σχέσεις της ΕΕ. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είχε την αποκλειστική αρμοδιότητα, σε διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αποφάσεων στις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ήταν περιορισμένη στις διατάξεις για την εσωτερική αγορά ενέργειας , παρότι το Άρθρο 3 της Συνθήκης του Μάαστριχτ , προβλέπει την αύξηση των αρμοδιοτήτων της Επιτροπής σε θέματα ενεργειακών υποδομών. Τη δεκαετία του '90 , ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας ήταν η πρώτη συντονισμένη και επιτυχημένη προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να ενισχύσει την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ μέσω της εξαγωγής του κοινοτικού κεκτημένου.

Η Πράσινη Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την «Ασφάλεια του ενεργειακού ανεφοδιασμού», COM, COM (2000) 769 ¹⁰⁵ θέτει με σαφήνεια το πλαίσιο των προτεραιοτήτων της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ καταδεικνύοντας ταυτόχρονα ποια σημεία αποτελούν τροχοπέδη για την χάραξη μιας πραγματικά «κοινής» ενεργειακής πολιτικής από τα κράτη-μέλη της. Δίνει ,επίσης, μεγαλύτερη έμφαση στο θέμα της αύξησης της εξάρτησης από τις ενεργειακές εισαγωγές και κατορθώνει να θέσει το ζήτημα της ασφάλειας του ενεργειακού ανεφοδιασμού στο επίκεντρο των συζητήσεων για την ενεργειακή πολιτική της ΕΕ¹⁰⁶ από τώρα και στο εξής. Προτείνει ένα σαφές σχέδιο για την ανάπτυξη μιας στρατηγικής για την ασφάλεια του ενεργειακού ανεφοδιασμού με κύριο εργαλείο την εφαρμογή μιας πολιτικής ζήτησης που δεν θα περιορίζεται στον υπάρχον στενό κύκλο ενεργειακών προμηθευτών και θα εφαρμόσει φορολογικά μέτρα και πολιτικές εξοικονόμησης ενέργειας στο εσωτερικό της ΕΕ. Στο εσωτερικό της ΕΕ θα πρέπει να αναπτυχθούν, επίσης, μηχανισμοί μετριασμού των κινδύνων. Οι

---

¹⁰⁵ Σύνοψη της Βίβλου στον παρακάτω σύνδεσμο: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=el&type_doc=COMfinal&an_doc=2000&nu_doc=769

¹⁰⁶ S. Furfari, *Politique et Géopolitique de l'énergie. Une analyse des tensions internationales au XXIe siècle*, éditions Technip, Paris, 2012: Chapitre 10, La sécurité de l'approvisionnement, pp.380-381

μηχανισμοί αυτοί προϋποθέτουν , όμως, την ύπαρξη και την εφαρμογή της ρήτρας αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών – μελών στον ενεργειακό τομέα.

Οι διευρύνσεις των ετών 2004 και 2007, η παγκόσμια αυξητική τάση των τιμών των ενεργειακών προϊόντων και η αύξηση της εξάρτησης σε ένα μόνο κύριο προμηθευτή, τη Ρωσία, συνέβαλαν στην ενδυνάμωση του ρόλου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Με καταλυτικό και τον ρόλο των ρώσο-ουκρανικών κρίσεων των ετών 2006 και 2009, που θα αναλυθούν στην επόμενη ενότητα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατόρθωσε σταδιακά να μετατοπίσει την αντίληψη των κρατών –μελών για την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ ώστε να αρχίσουν να την αντιλαμβάνονται ως ένα ζήτημα του απαιτεί κοινές δράσεις σε επίπεδο ΕΕ¹⁰⁷.

3.2 Η ενεργειακή ευπάθεια της ΕΕ ως κύριος παράγοντας διαμόρφωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ

Η ανάγκη μιας πιο αποτελεσματικής αντιμετώπισης σημαντικών διεθνών ενεργειακών κρίσεων¹⁰⁸ , με σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις, και τα μεταβαλλόμενα χαρακτηριστικών των διεθνών ενεργειακών αγορών, αποτελούν μια επιπλέον σημαντική συνιστώσα της εξέλιξης και της διάρθρωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Τη διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνουν γεγονότα όπως, διεθνείς πετρελαϊκές κρίσεις (συμμετοχή κρατών-μελών ευρωπαϊκών κοινοτήτων στον ΔΟΕ και εναρμόνιση κοινοτικής νομοθεσίας κτλ.) , φυσικές καταστροφές (π.χ. πυρηνικό ατύχημα στη Φουκουσίμα που πυροδότησε συζητήσεις σχετικά με το μέλλον παραγωγής και χρήσης πυρηνικής ενέργειας στην ΕΕ μετά και την ανακοίνωση της Γερμανίας για μελλοντική αναστολή λειτουργίας όλων των πυρηνικών εργοστασίων της χώρας), και το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής του οποίου η αντιμετώπιση βρίσκεται στη βάση του περιβαλλοντικού πυλώνα της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.

Υπάρχουν αναλυτές ¹⁰⁹ που υποστηρίζουν ότι οι πιο επιτυχημένες προσπάθειες της ΕΕ για το συντονισμό της ενεργειακής πολιτικής , αποτελούν μέρος ευρύτερων προσπαθειών σε διεθνές-περιφερειακό (πολυμερείς ρυθμιστικοί οργανισμοί) και διμερές επίπεδο (προμηθεύτριες χώρες, χώρες διαμετακόμισης , χώρες - σημαντικοί εισαγωγείς ενέργειας) για την αντιμετώπιση

---

¹⁰⁷ T. Maltby, European Union energy policy integration: A case of European Commission policy entrepreneurship and increasing supranationalism, *Energy Policy*, No.55, 2013, pp.435-444

¹⁰⁸ F. Hoogeveen, W. Perlot, *The EU's policies of security on energy supply towards the Middle East and the Caspian region: major power politics. Perspectives on Global Development and Technology*, 6, 2007, pp.485-507

¹⁰⁹ A. Tekin, P. A. Williams, *Geo-Politics of the Euro-Asia Energy Nexus .The European Union, Russia and Turkey*, Palgrave Macmillan, 2010

παγκόσμιων ενεργειακών και περιβαλλοντικών προκλήσεων. Οι υδρογονάνθρακες καταλαμβάνουν το υψηλότερο ποσοστό στο συνολικό ενεργειακό μίγμα της ΕΕ. Η ανεπαρκής παραγωγή υδρογονανθράκων από τα κράτη – μέλη της ΕΕ συμβάλει στην αυξανόμενη εξάρτηση σε εισαγόμενες πηγές αποτελεί την κύρια και διακριτή εξωτερική διάσταση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Στον τομέα των εισαγωγών ΦΑ, η κατανάλωση του οποίου αναμένεται να αυξηθεί τα επόμενα χρόνια, η ΕΕ εξαρτάται σε υψηλό βαθμό σε ένα προμηθευτή, τη Ρωσία, και μία οδό διαμετακόμισης, μέσω Ουκρανίας. Μέχρι την αποπεράτωση της πρώτης φάσης του αγωγού ΦΑ Nord Stream¹¹⁰, που μεταφέρει ρώσικο ΦΑ στην Ευρώπη μέσω της Βαλτικής Θάλασσας, το 80% του εισαγόμενου από τη Ρωσία ΦΑ διοχετεύονταν στην ΕΕ μέσω Ουκρανίας.

Οι ρώσο-ουκρανικές κρίσεις της περιόδου 2005-2006 και 2009, που οδήγησαν σε διακοπές προμηθειών ΦΑ προς την ΕΕ, κατ' αρχάς επαναπροσδιόρισαν τις σχέσεις της ΕΕ με τη Ρωσία, η οποία σταμάτησε να θεωρείται αξιόπιστος ενεργειακός εταίρος και κατά δεύτερον, συνέβαλαν σημαντικά στον καθορισμό της στρατηγικής για την ενεργειακή ασφάλεια και την ασφάλεια ανεφοδιασμού της ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, η διακοπή της ροής ανεφοδιασμού με ΦΑ το 2006 και το 2009 οδήγησε σε ελλειμματικές προμήθειες στα παρακάτω κράτη-μέλη της ΕΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 Ρώσο-ουκρανικές κρίσεις ΦΑ. Ποσοστό μείωσης προμηθειών στις ευρωπαϊκές αγορές

2006	
Κράτος –μέλος ΕΕ	Ποσοστό μείωσης
Αυστρία	33%
Γαλλία	25-30%
Πολωνία	14%
Σλοβακία	33%
Σλοβενία	33%
2009	
Κράτος-μέλος ΕΕ	Ποσοστό μείωσης
Αυστρία	66%
Βουλγαρία	100%
Γαλλία	15%
Γερμανία	10%
Ελλάδα	80%
Ιταλία	25%
Ουγγαρία	45%
Πολωνία	33%
Σλοβακία	97%
Σλοβενία	50%

¹¹⁰ Η επίσημη ιστοσελίδα του αγωγού : <http://www.nord-stream.com/>

Οι κρίσεις αυτές αξιολογήθηκαν ως επίδειξη πολιτικής ισχύος , από πλευράς Ρωσίας και έχουν επιταχύνει τα βήματα προς μία κοινή ενεργειακή πολιτική από μέρους της ΕΕ ανασύροντας μνήμες από τις ενεργειακές κρίσεις των δεκαετιών του '70 και τη χρήση των ενεργειακών πόρων για άσκηση πολιτικής επιρροής.

Αυτές οι διαδοχικές κρίσεις προμήθειας ΦΑ αερίου ανέδειξαν εξαιρετικά ευάλωτη κατάσταση ορισμένων κρατών- μελών, κυρίως της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης , και αποκάλυψε την αδυναμία της ΕΕ και των κρατών -μελών της να έχουν μία συντονισμένη αντίδραση σε περιπτώσεις απρόβλεπτων διακοπών στην παροχή ΦΑ, παρόλο που η συνολική διαθέσιμη ποσότητα ΦΑ στο σύνολο της επικράτειας της ΕΕ στο παρέμεινε αρκετή, δεδομένων των υφιστάμενων υποδομών αποθήκευσης. Οι κύριες παρατηρήσεις που ανακύπτουν από τις ρώσο-ουκρανικές κρίσεις ΦΑ είναι οι εξής:

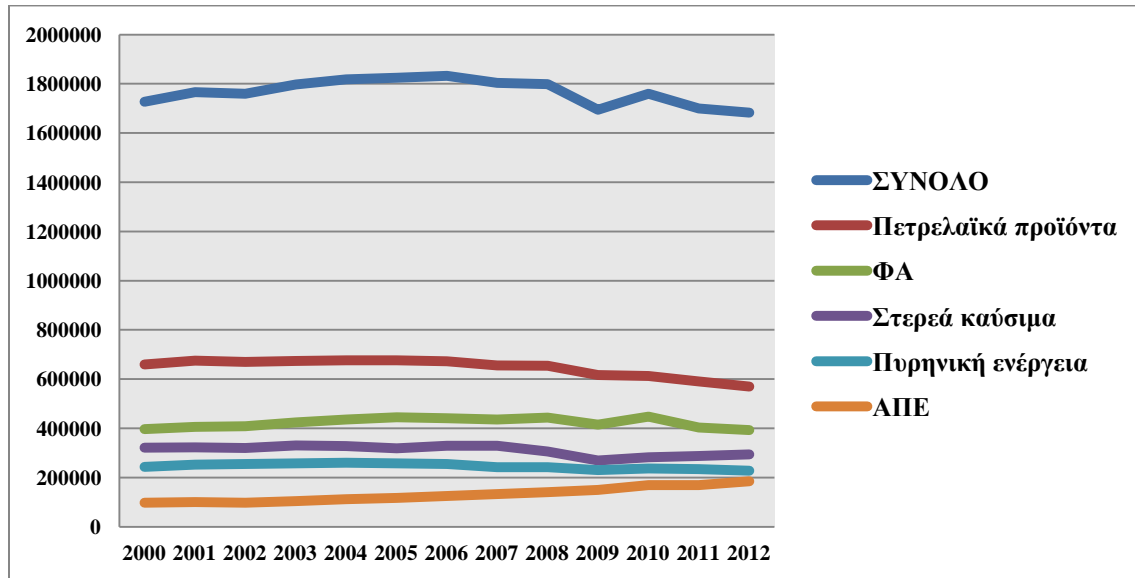
- Η απουσία μιας πραγματικά διαφοροποιημένης σύνθεσης ενεργειακών πηγών και η πολύ υψηλή εξάρτηση ορισμένων κρατών – μελών της ΕΕ από τις ρωσικές εισαγωγές ΦΑ
- Η έλλειψη διασυνδέσεων που απαιτούνται για τη μεταφορά του ΦΑ από τη Δυτική Ευρώπη στις αγορές της Ανατολικής Ευρώπης
- Η ανεπάρκεια των υφιστάμενων υποδομών ενέργειας (αδυναμία αντιστροφής της ροής των αγωγών μεταξύ των κρατών - μελών)
- Η περιορισμένες , και άνισες μεταξύ των κρατών –μελών , δυνατότητες αποθήκευσης
- Η διαφωνία μεταξύ των κρατών- μελών σε σχέση με τις ενεργειακές σχέσεις με τη Ρωσία
- Η ανεπαρκής ανταπόκριση των θεσμικών οργάνων της ΕΕ

Οι κρίσεις προμήθειας ΦΑ αποτέλεσαν , εγερτήριο δράσης για τα κράτη- μέλη και τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, καθώς και καταλύτης για μια απτή και ρεαλιστική πρόοδος στον τομέα προμηθειών ΦΑ. Το γεγονός αυτό , επέτρεψε σημαντική πρόοδο σε διάφορους σχετικούς τομείς , ιδίως στον τομέα της εσωτερικής ασφάλειας του εφοδιασμού μέσω της σταδιακής κατασκευής αναγκαίων υποδομών που συμπεριλαμβάνουν την ανάπτυξη των διασυνδέσεων μεταξύ των κρατών-μελών , τη δημιουργία μηχανισμών για την πρόληψη και τη διαχείριση κρίσεων στον τομέα προμηθειών ΦΑ¹¹¹ , αλλά και τη διαμόρφωση μιας εξωτερικής ευρωπαϊκής στρατηγικής διαφοροποίησης. Οι υπο-ενότητες που ακολουθούν αναλύουν με τη βοήθεια στατιστικών στοιχείων και πινάκων, το προφίλ της ΕΕ ως ενεργειακού καταναλωτή προσδιορίζουν το μέγεθος της ευπάθειας του ενεργειακού της τομέα. Επίσης, αναλύονται οι σύγχρονες παγκόσμιες ενεργειακές τάσεις και οι επιπτώσεις τους για την ΕΕ.

¹¹¹ Η ΕΕ ενέκρινε ένα νέο νομοθετικό πλαίσιο για τη διασφάλιση της εσωτερικής ασφάλειας του εφοδιασμού στον τομέα του φυσικού αερίου, με τον Κανονισμό 994/2010/ ΕΕ σχετικά με τα μέτρα για τη διασφάλιση ασφάλειας του εφοδιασμού με ΦΑ και την κατάργηση της οδηγίας 2004/67 / ΕΚ : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:295:0001:0022:EL:PDF>

3.2.1 Η ΕΕ ως ενεργειακός καταναλωτής. Στατιστικά στοιχεία

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2 Ακαθάριστη εγχώρια κατανάλωση, ανά καύσιμο, ΕΕ-28 (Μτοε)

Πηγή: Eurostat_code tsdcc320¹¹²

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 Ακαθάριστη εγχώρια κατανάλωση, ανά καύσιμο, ΕΕ -28 (Μτοε)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Διαφορά(%)
ΣΥΝΟΛΟ	1726913	1765876,5	1760211,4	1796906	1818139	1824234	1831899	1803606	1799191	1694898	1759729	1699485	1683495	-2.51
Πετρελαϊκά Προϊόντα	659632,9	674971,5	669541,1	673520,8	676213,1	676550	672031,9	655391,6	654662,6	616901,6	612402	590916,8	569220,4	-13.70
ΦΑ	396144,1	406361,1	407866,8	424679	435364	445263,3	440349,6	435110,9	443937,9	415554,4	447156,7	403844,2	392829,5	-0.83
Στερεά καύσιμα	321292,6	323219	320324,3	330310,7	327429,9	318137	329722,5	328888,8	305750,4	269098,2	282866,2	287503,7	293913,6	-9.06
Πυρηνική ενέργεια	243840,8	252665,3	255556	257017,4	260286,1	257516	255499	241409,9	241908,7	230767,3	236562,5	234006,7	227718,5	-6.61
ΑΠΕ	97479,2	100517,3	98067,7	104204,1	111721,4	117146	124810,8	132222,6	140947,2	150209,7	168883,5	168852,7	184431,7	89.2%

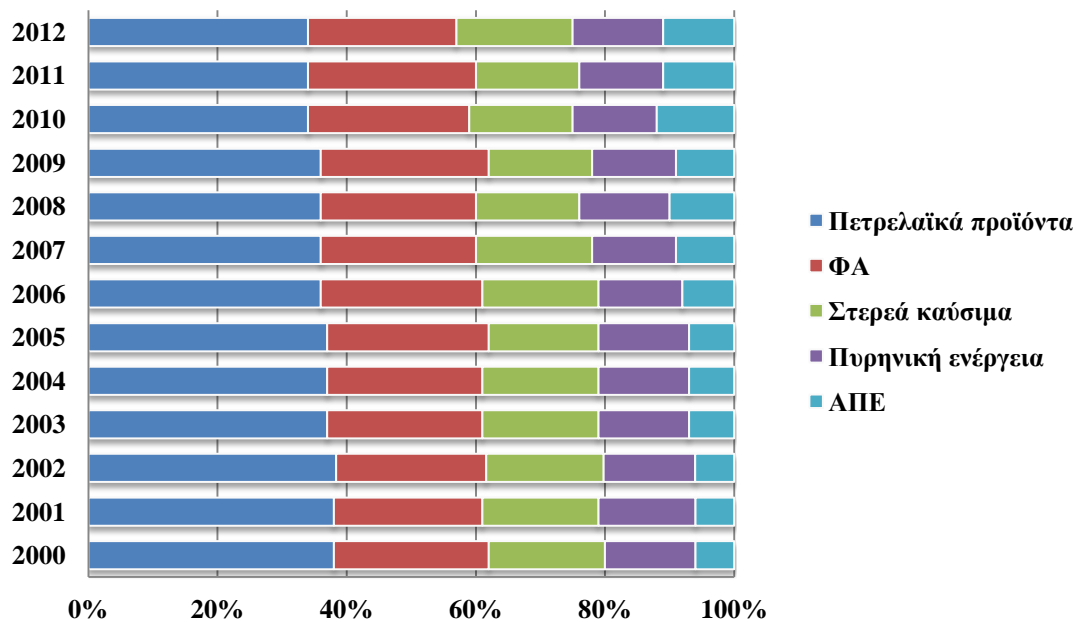
Πηγή: ibid

¹¹²Σχετικός σύνδεσμος:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsdcc320&language=en>

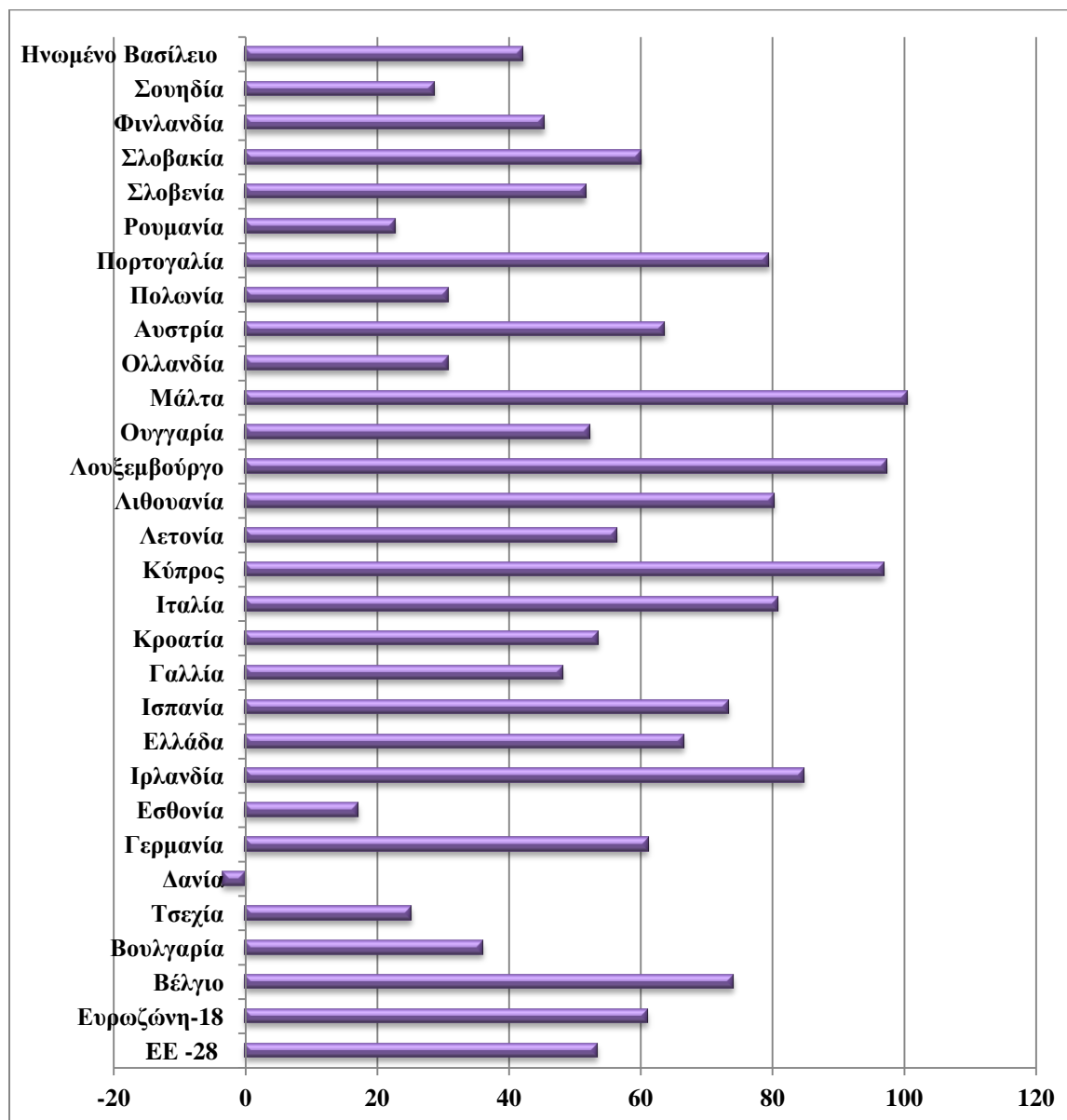

ΓΡΑΦΗΜΑ 4 Ενεργειακό μίγμα ΕΕ-28, 2000-2012

Σύμφωνα με τα παραπάνω διαγράμματα, την τελευταία δεκαετία παρατηρείται μία μείωση στην κατανάλωση πετρελαϊκών προϊόντων (-13.7%) και της πυρηνικής ενέργειας (6.61%). Παρά τη μείωση των τελευταίων ετών, γενικά, παρατηρούμε αύξηση στην κατανάλωση ΦΑ, ενώ τη σημαντικότερη αύξηση παρατηρούμε στις ΑΠΕ (89.2%). Η αύξηση στην κατανάλωση ΦΑ και ΑΠΕ οφείλεται κατά κύριο λόγο στους αποκαλούμενους στόχους 20-20-20 και τους δεσμευτικούς κανόνες για αλλαγές στο ενεργειακό μίγμα της ΕΕ που εισήγαγε η δέσμη για την ενέργεια και το κλίμα το 2008. Οι στόχοι 20-20-20 αναλύονται λεπτομερώς στην ενότητα 4.1. Εντούτοις, σύμφωνα με το γράφημα 4 δεν παρουσιάζεται μεγάλη διαφοροποίηση στο ενεργειακό μίγμα της ΕΕ με την πάροδο των ετών και παρά τους στόχους της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ που προωθούν την κατανάλωση ΦΑ και ΑΠΕ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3 Ενεργειακή εξάρτηση-όλα τα προϊόντα 2012 (%)

Πηγή: Eurostat 2014_code tsdcc310¹¹³

Ως ενεργειακή εξάρτηση ορίζεται το ποσοστό των καθαρών εισαγωγών προϊόντων ενέργειας για την ακαθάριστη τελική κατανάλωση. Το αρνητικό πρόσημο στην ενεργειακή εξάρτηση υποδηλώνει ότι η χώρα είναι καθαρός εξαγωγέας ενέργειας ενώ, ενώ ποσοστό εξάρτησης πάνω από το 100% δηλώνει ότι η χώρα είναι καθαρός εισαγωγέας ενέργειας και έχει ,

¹¹³ Σχετικός σύνδεσμος :

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdcc310>

επίσης, αποθηκεύσει ενεργειακά προϊόντα. Μελετώντας το παραπάνω γράφημα διαπιστώνουμε ότι, εκτός της Εσθονίας, όλα τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΕ έχουν ποσοστό εξάρτησης πάνω από 20 % ενώ , μόνο η Δανία , παρουσιάζει αρνητικό ποσοστό εξάρτησης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 Ενεργειακή εξάρτηση-όλα τα προϊόντα,ΕΕ-28/ Ευρωζώνη-18 (%)

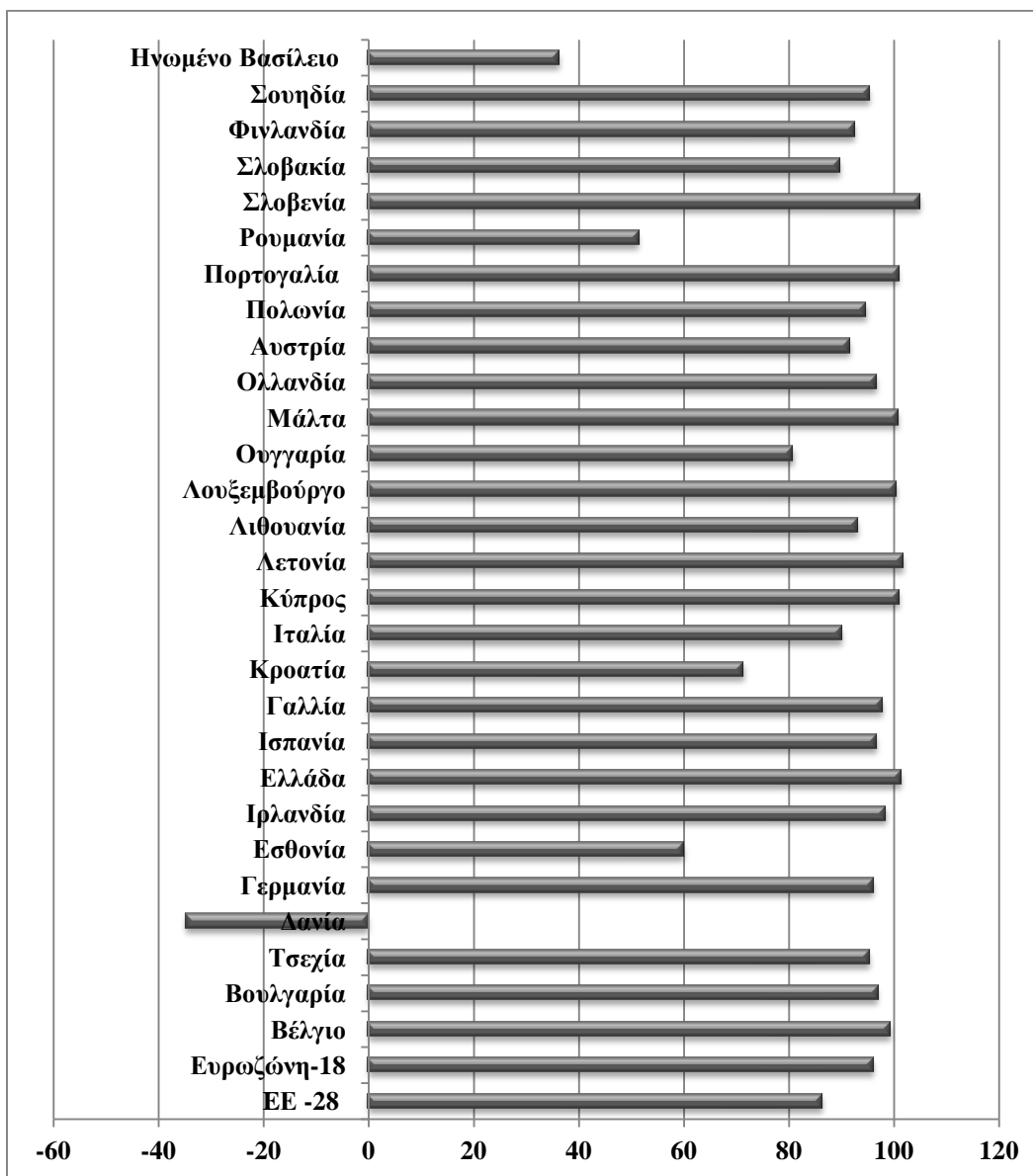
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΕ-28	47,4	47,5	48,8	50,1	52,2	53,6	52,9	54,7	53,7	52,7	53,9	53,4
Ευρωζώνη-18	63,3	64	64,2	64,1	65,2	65,5	63,9	64,9	63,8	62,1	62,2	61

Πηγή:ibid

Ο παραπάνω πίνακας δείχνει την αύξηση της ενεργειακής εξάρτησης σε εισαγόμενα ενεργειακά προϊόντα στο σύνολο των κρατών –μελών της ΕΕ, που άγγιξε το 53,4% το 2012. Πρόκειται για μία αύξηση της τάξης του 12.6 % σε σχέση με τα επίπεδα του 2001. Η αύξηση της ενεργειακής εξάρτησης του συνόλου της ΕΕ οφείλεται ,κατά κύριο λόγο, στις διευρύνσεις των 2004 και 2007 και την είσοδο νέων –κρατών μελών των οποίων η ενεργειακή εξάρτηση είναι πολύ υψηλή , Κύπρος και Μάλτα για παράδειγμα.

Επίσης, κάποια από αυτά τα κράτη, συγκεκριμένα η Πολωνία, η Σλοβενία και η Σλοβακία έχουν υψηλή εξάρτηση σε εισαγωγές από τη Ρωσία και επηρεάστηκαν από τις ρώσο-ουκρανικές κρίσεις ΦΑ, όπως παρουσιάζεται και στον ΠΙΝΑΚΑ 5. Αναφορικά με το ποσοστό ενεργειακής εξάρτησης των χωρών της Ευρωζώνης, το υψηλό ποσοστό εξηγείται από το γεγονός ότι τα περισσότερα κράτη- μέλη της έχουν ποσοστό εξάρτησης που κυμαίνεται από 40 έως 100%. Η υψηλή ενεργειακή εξάρτηση τόσο του συνόλου της ΕΕ όσο και της Ευρωζώνης , αποτελεί κύριο παράγοντα διαμόρφωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ στα πλαίσια της αύξησης της εγχώριας παραγωγής ενέργειας μέσω των ΑΠΕ και της διαφοροποίησης των πηγών και των οδών διαμετακόμισης με σκοπό την ενίσχυση της ασφάλειας του ενεργειακού ανεφοδιασμού.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4 Ενεργειακή εξάρτηση-πετρέλαιο (όλα τα προϊόντα) 2012 (%)

Πηγή: Eurostat 2014_codetsdcc310¹¹⁴

¹¹⁴ Σχετικός σύνδεσμος:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsdcc310&language=en>

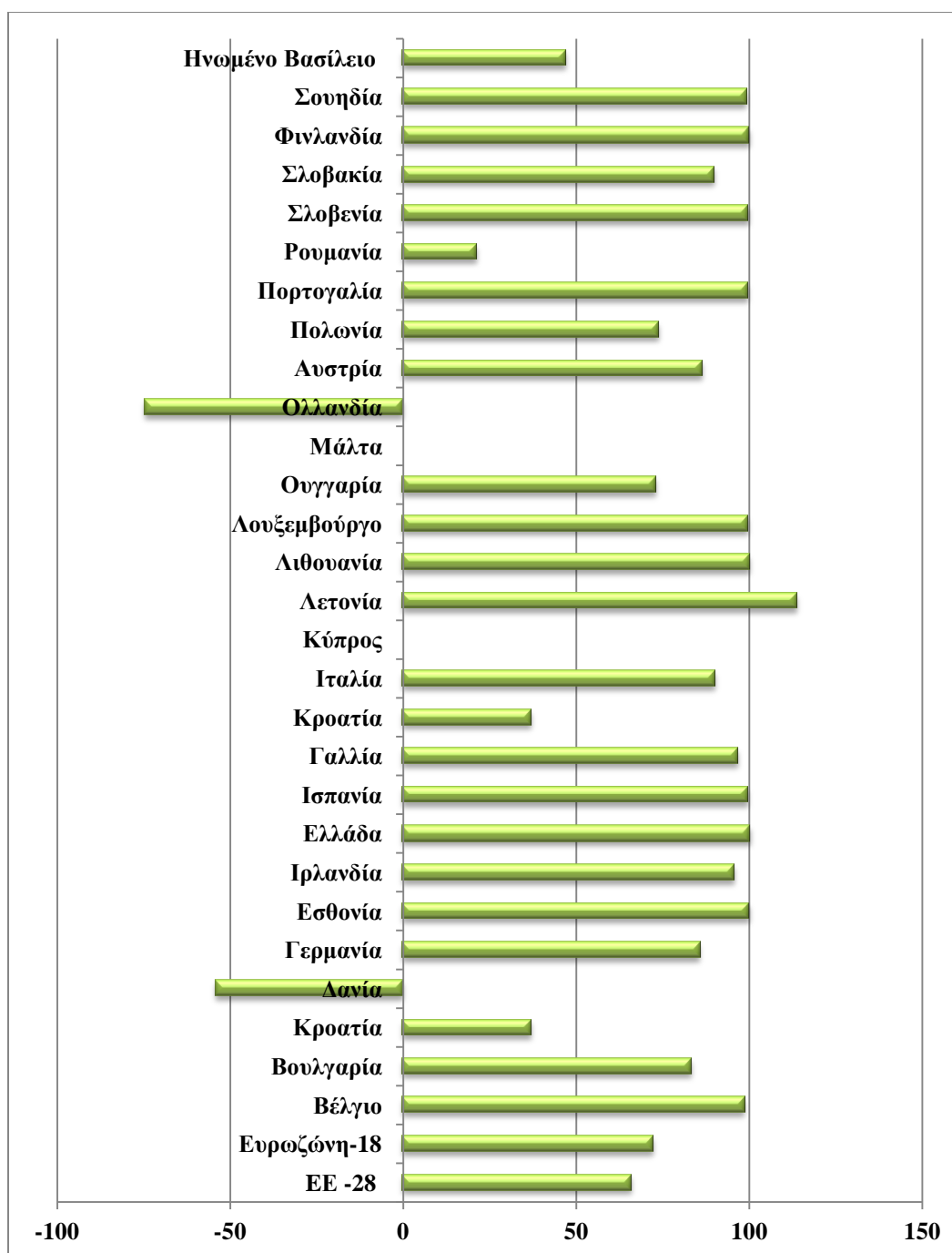
ΠΙΝΑΚΑΣ 8 Ενεργειακή εξάρτηση-πετρελαϊκά προϊόντα , ΕΕ-28 (%)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΕ-28	77,3	75,8	78	79,6	82,1	83,4	82,3	84,3	83,5	84,4	85,1	86,4
Ευρωζώνη-18	96,8	96,4	97,1	96,6	97,5	97,2	95,8	97,1	96,2	96,3	95,5	96

Πηγή:ibid

Από το 2001 έως το 2012 η ενεργειακή εξάρτηση ,σε εισαγόμενα πετρελαϊκά προϊόντα, του συνόλου των κρατών-μελών της ΕΕ αυξήθηκε κατά περίπου 10 ποσοστιαίες μονάδες ενώ, το 2012, η πλειοψηφία των κρατών –μελών παρουσιάζουν εξάρτηση σε ποσοστό που προσέγγιζε ή υπερέβαινε το 90 %.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5 Ενεργειακή εξάρτηση –ΦΑ, 2012 (%)

Πηγή: Eurostat 2014_code tsdcc310¹¹⁵

¹¹⁵ Σχετικός σύνδεσμος:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?jsessionid=9ea7d07e30df7c9c7894cdcd4a61b36299b30faac55c.e340aN8Pc3mMc40Lc3aMaNyTbxyMe0?tab=table&plugin=1&pcode=tsdcc310&language=en>

Μάλτα και Κύπρος δεν εμφανίζονται στο διάγραμμα καθώς δεν υπάρχουν διαθέσιμα καταγεγραμμένα στοιχεία. Η Ολλανδία και Δανία είναι τα μόνα κράτη –μέλη που διαθέτουν αρνητικό ποσοστό εξάρτησης ενώ, η πλειοψηφία των κρατών –μελών παρουσιάζουν ποσοστό εξάρτησης άνω του 80 %.

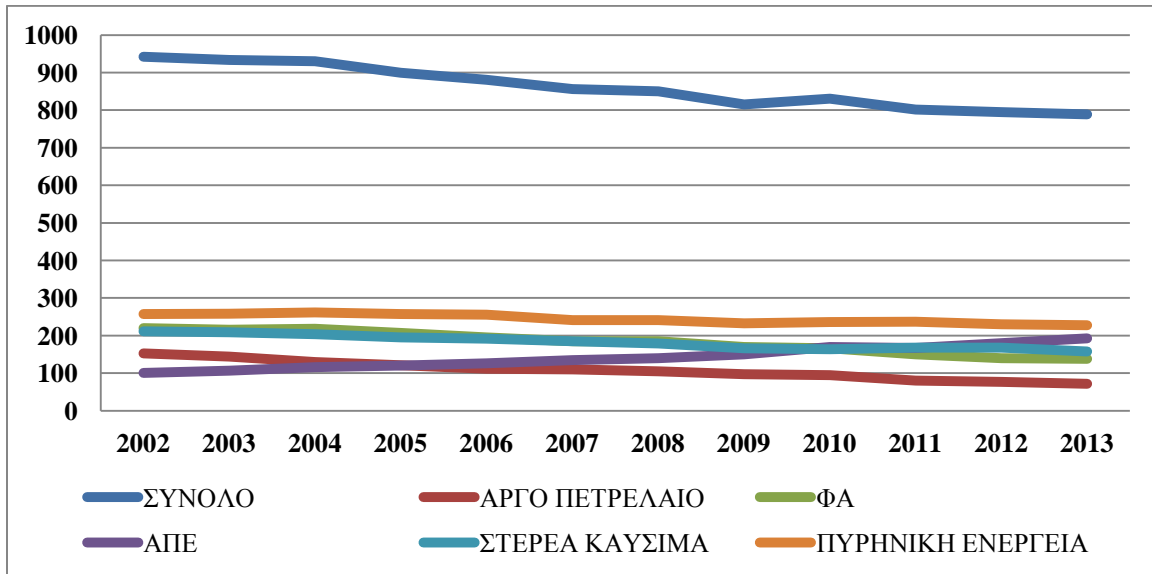
ΠΙΝΑΚΑΣ 9 Ενεργειακή εξάρτηση –ΦΑ, ΕΕ -28/ Ευρωζώνη-18 (%)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΕ-28	47,1	50,9	52	53,6	57,1	60,3	59,5	61,7	63,4	62,1	67,1	65,8
Ευρωζώνη-18	64,7	63,9	69,6	69,4	72	74,4	71,6	72,8	73,8	70,6	74,7	72,1

Πηγή: ibid

Το ΦΑ αποτελεί, πλέον, βασικό στοιχείο του συνολικού ενεργειακού μίγματος της ΕΕ. Όπως φαίνεται και στο ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2, η κατανάλωση ΦΑ παρουσιάζει από το 2000 αυξητική τάση, η μείωση που παρουσιάστηκε το 2011 δεν επαρκεί για να καθορίσει αν αυτή η τάση θα συνεχιστεί και τα επόμενα έτη. Το ποσοστό της εξάρτησης σε εισαγωγές ΦΑ διατηρεί με το πέρασμα των ετών αυξητική τάση και πιο συγκεκριμένα μεταξύ των ετών 2000 και 2011 αυξήθηκε κατά 18 περίπου ποσοστιαίες μονάδες αγγίζοντας το 65.8 % το 2011 με τις Δανία και Ολλανδία να αποτελούν τις μόνες εξαγωγείς χώρες μεταξύ των 28 της ΕΕ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6 Πρωτογενής παραγωγή ενέργειας, ανά καύσιμο, ΕΕ -28 (Μtoe)

Πηγή: Eurostat 2014_code ten00076¹¹⁶

ΠΙΝΑΚΑΣ 10 Πρωτογενής παραγωγή ενέργειας, ανά καύσιμο, ΕΕ -28 (Μtoe)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Change %
ΣΥΝΟΛΟ	942	934	930	900	881	856	850	815	831	802	795	789	-1,53%
Αργό πετρέλαιο	153	144	130	121	112	110	105	97	95	80	77	72	-0,81%
ΦΑ	220	216	218	207	195	185	185	170	166	150	140	138	-0,82%
ΑΠΕ	101	107	116	120	126	135	140	150	170	167	180	193	92%
Στερεά Καύσιμα	211	209	204	195	192	185	179	166	164	168	168	158	-0,53%
Πυρηνική ενέργεια	257	258	262	257	256	241	241	233	236	237	230	228	-0,29%

Πηγή: ibid

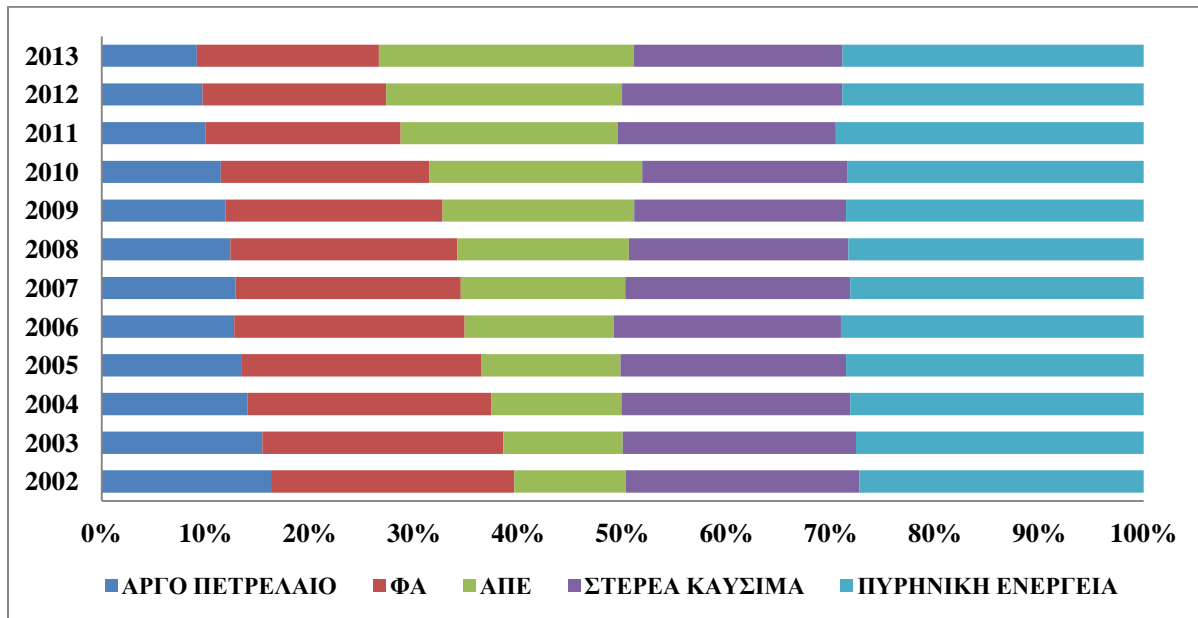
Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, η παραγωγή υδρογονανθράκων την περίοδο 2001-2012 παρουσιάζει μείωση. Σημαντική αύξηση παρατηρείται μόνο στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ που αγγίζει το ποσοστό του 92 % για το διάστημα 2002-2013 που οφείλεται στους δεσμευτικούς κανόνες 20-20-20. Η διαχρονική μείωση της εγχώριας παραγωγής ΦΑ έχει αυξήσει τις εισαγωγές και, συνεπώς, δημιούργησε υψηλότερη εξάρτηση από τις χώρες –παραγωγούς.

¹¹⁶ Σχετικός σύνδεσμος:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=ten00076&plugin=>

ΓΡΑΦΗΜΑ 5 Διαχρονική εξέλιξη εγχώριας παραγωγής ανά καύσιμο (%) 2002-2013

ΠΙΝΑΚΑΣ 11 Εισαγωγές ΦΑ, ΕΕ – 28 (TJ-terajoules)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΕ-28	11.274.896	11.505.220	12.442.860	13.254.557	13.927.453	15.060.482	15.629.741	15.331.971	16.260.048	15.746.236	17.026.789	16.534.475	16.069.217

Πηγή: Eurostat 2014_code code nrg_103a¹¹⁷

Όπως προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα, οι εισαγωγές της ΕΕ σε ΦΑ παρουσιάζουν μία συνεχή αυξητική τάση της τάξης του 10,2 % το χρονικό διάστημα 2000-2012.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12 Εισαγωγές ΦΑ, βάση χώρας προέλευσης (TJ-terajoules)

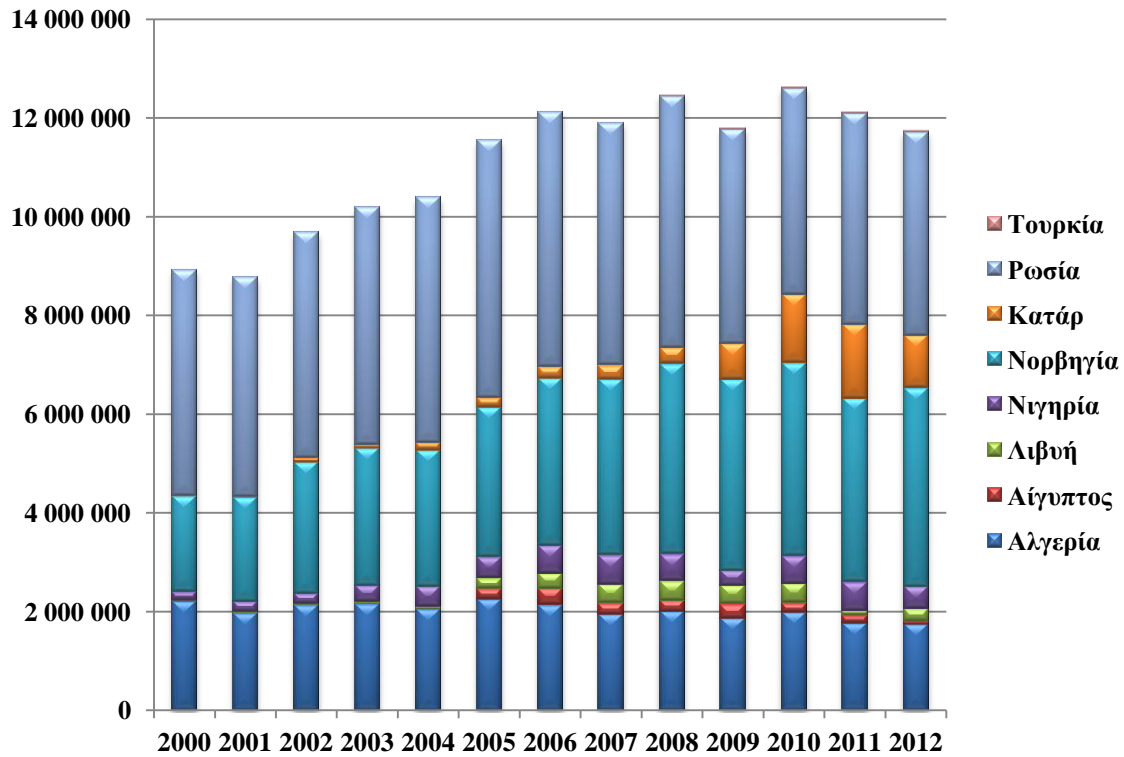
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Αλγερία	2.203.075	1.957.182	2.132.477	2.158.803	2.042.137	2.256.826	2.132.236	1.945.792	2.000.109	1.867.044	1.986.351	1.767.006	1.737.510
Αίγυπτος	0	0	0	0	0	202.419	327.394	221.305	230.147	277.799	186.284	158.134	72.867
Λιβύη	33.442	33.216	25.536	30.390	47.809	209.499	321.150	383.615	398.006	379.882	381.660	92.579	246.469
Νιγηρία	172.020	216.120	217.882	335.929	410.260	436.319	563.905	588.317	540.366	316.251	576.077	589.290	455.339
Νορβηγία	1.921.081	2.103.603	2.644.194	2.779.192	2.766.898	3.040.181	3.388.189	3.572.087	3.854.497	3.855.669	3.905.143	3.713.876	4.014.988
Κατάρ	12.443	27.463	87.952	80.414	160.170	195.713	232.721	275.496	316.464	723.595	1.374.583	1.485.596	1.079.762
Ρωσία	4.581.813	4.437.193	4.574.870	4.807.107	4.963.370	5.207.198	5.152.538	4.914.801	5.098.751	4.335.211	4.184.220	4.277.873	4.101.710
Τουρκία	0	0	0	0	0	0	0	0	16.727	27.192	24.894	27.405	23.464

Πηγή: Eurostat 2014_code nrg_124a¹¹⁸

¹¹⁷ Σχετικός σύνδεσμος: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

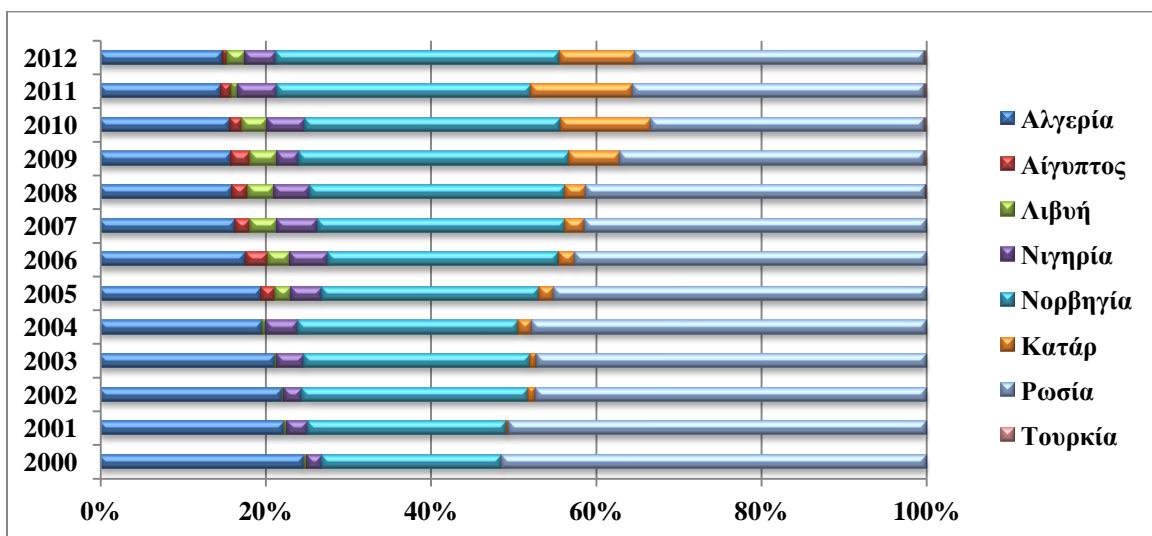
¹¹⁸ Σχετικός σύνδεσμος: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7 Εισαγωγές ΦΑ, βάση χώρας προέλευσης (TJ-terajoules)

Πηγή: ibid

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8 Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών ΦΑ βάση χώρας προέλευσης (ποσοστιαία μερίδια)

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω διαγράμματα, οι εισαγωγές ΦΑ της ΕΕ βασίζονται σε τρεις κύριους προμηθευτές :Ρωσία, Νορβηγία, Αλγερία. Η Ρωσία αποτελεί ,σταθερά, τον πιο σημαντικό προμηθευτή της ΕΕ σε ΦΑ ενώ, παρατηρούμε ότι από το 2006 και έπειτα, έτος της πρώτης ρώσο-ουκρανικής κρίσης ΦΑ, η ΕΕ αρχίζει να διαφοροποιεί περισσότερο τους προμηθευτές της σε ΦΑ γεγονός που επιβεβαιώνει το επιχείρημά μας ότι οι εξωτερικές ενεργειακές κρίσεις αποτελούν κίνητρο για τη θέση σε εφαρμογή του στόχου της διαφοροποίησης των ενεργειακών προμηθευτών. Η εξάρτηση σε προμηθευτές ποικίλλει σημαντικά από το ένα κράτος- μέλος στο άλλο. Πιο συγκεκριμένα, για ιστορικούς λόγους, ορισμένα κράτη- μέλη βασίζονται σε έναν και μοναδικό προμηθευτή για το 100% των αναγκών τους σε φυσικό αέριο ενώ, σε επίπεδο ΕΕ το εύρος των πηγών προμήθειας ΦΑ μπορεί να είναι πιο ευρύ. Ενώ οι περισσότερα δυτικοευρωπαϊκές κράτη- μέλη έχουν ένα αρκετά καλά διαφοροποιημένο σύστημα προμήθειας ΦΑ , άλλα κράτη -μέλη, κυρίως στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη βασίζονται πλήρως (όπως η Εσθονία, η Φινλανδία, η Λετονία και η Σλοβακία) ή κυρίως (όπως η Βουλγαρία, η Τσεχία, η Ελλάδα, τη Λιθουανία, η Πολωνία) σε μια κύρια πηγή, η οποία στις περισσότερες περιπτώσεις είναι Ρωσία. Η εξάρτηση σε εισαγωγές ΦΑ δεν είναι αποτελεί από μόνη της ένα εγγενώς αρνητικό φαινόμενο. Ωστόσο, αναγκάζει την ΕΕ να επανεξετάσει τα θέματα ασφάλειας ανεφοδιασμού και της διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13 Εισαγωγές πετρελαίου (όλα τα προϊόντα), ΕΕ-28 (toe)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΕ -28	870.631,9	882.631	877.390,4	895.455,1	930.364,3	954.748,6	966.645,4	946.042	946.042	906.426,1	918.612,6	897.130,3	904.714,5

Πηγή: Eurostat 2014_code nrg_102a¹¹⁹

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι οι εισαγωγές προϊόντων πετρελαίου παρουσιάζουν μία μικρή μείωση της τάξης του 4,6 % για το χρονικό διάστημα 2000-2012

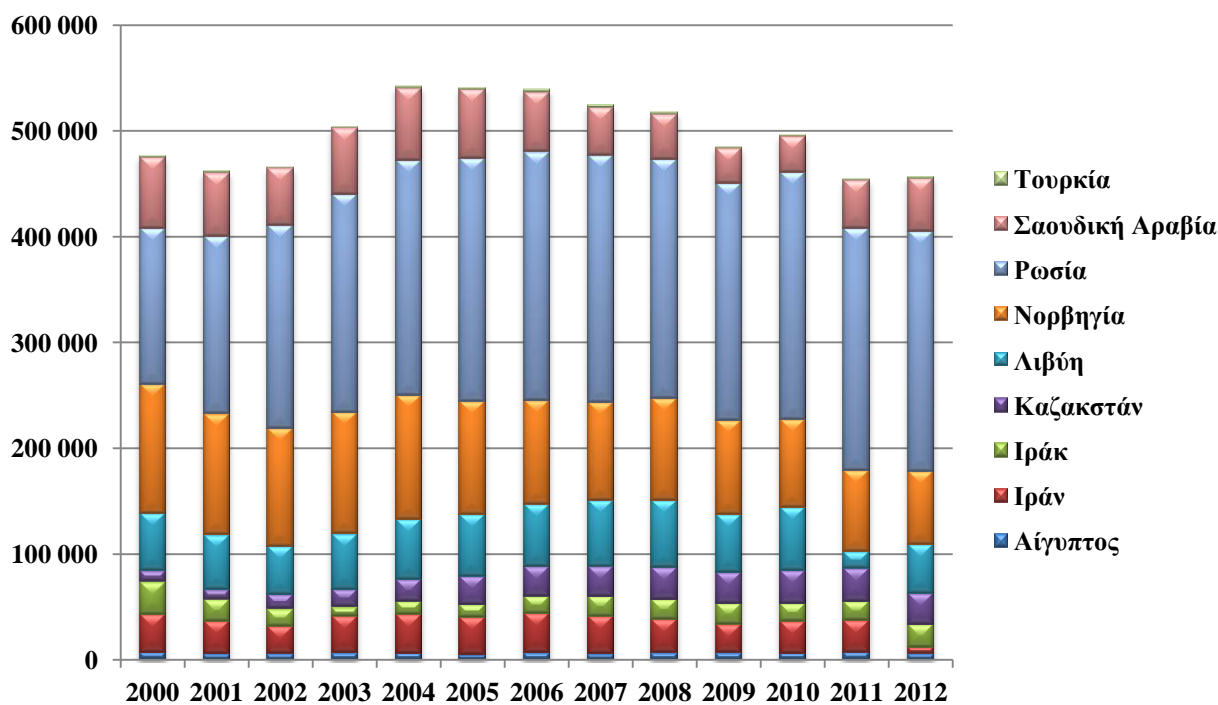
¹¹⁹ Σχετικός σύνδεσμος: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

ΠΙΝΑΚΑΣ 14 Εισαγωγές πετρελαίου (όλα τα προϊόντα), βάση χώρας προέλευσης (toe)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Αίγυπτος	5.579	3.600	3.811	3.460	3.952	1.716	3.739	3.208	4.313	5.141	4.654	5.866	4.366
Ιράκ	31.331	20.392	16.045	8.475	12.553	12.290	16.610	19.094	18.851	19.828	16.952	18.197	21.536
Καζακστάν	9.720	8.598	12.753	14.540	19.068	25.568	26.003	25.875	27.332	27.792	28.709	29.215	26.843
Λιβύη	45.858	43.138	39.081	46.181	50.068	50.453	51.698	54.476	56.420	47.047	52.964	14.223	42.772
Νορβηγία	114.905	107.155	101.788	104.573	106.888	96.955	87.454	83.836	85.562	79.191	71.610	63.687	58.211
Ρωσία	119.568	137.528	156.013	170.974	186.023	189.776	191.919	189.145	181.770	176.343	181.767	177.754	176.087
Σαουδική Αραβία	65.143	57.496	53.145	61.536	64.460	60.748	51.069	40.290	38.912	29.809	30.774	41.108	46.210
Τουρκία	705	424	0	0	170	271	29	904	239	779	618	232	977

Πηγή: Eurostat 2014_code nrg_123a¹²⁰

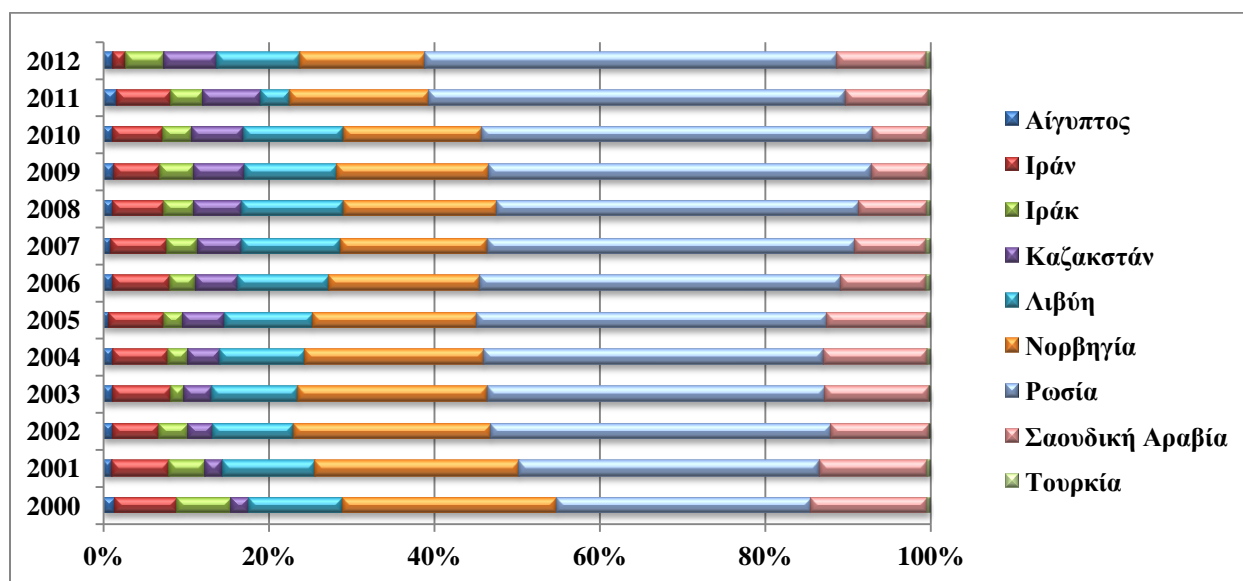
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9 Εισαγωγές πετρελαίου (όλα τα προϊόντα), βάση χώρας προέλευσης (toe)

Πηγή: ibid

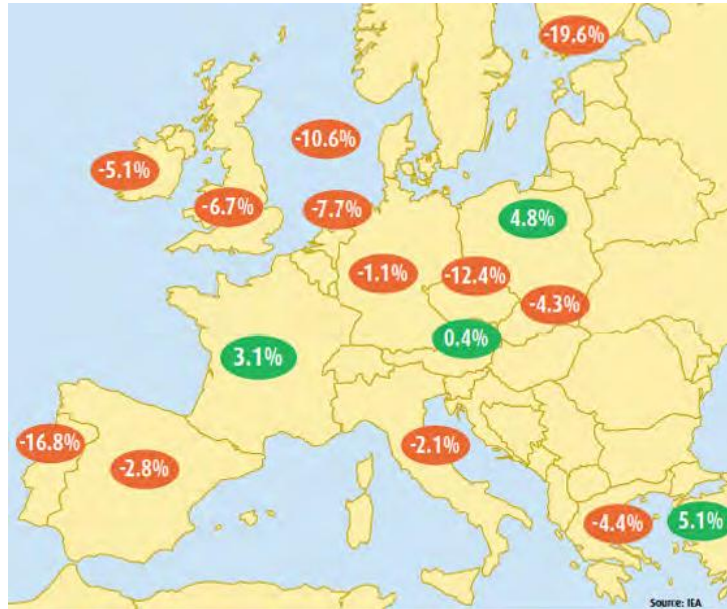
¹²⁰ Σχετικός σύνδεσμος: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nrg_123a&lang=en

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10 Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών πετρελαίου (όλα τα προϊόντα) βάση χώρας προέλευσης (ποσοστιαία μερίδια)

Από τα παραπάνω διαγράμματα διαπιστώνουμε ότι σε αντίθεση με την περίπτωση του ΦΑ, οι εισαγωγές πετρελαίου παρουσιάζουν μεγαλύτερη διαφοροποίηση αναφορικά με τους προμηθευτές. Στον τομέα , λοιπόν, των εισαγωγών πετρελαίου λειτουργεί ικανοποιητικά ο στόχος της διαφοροποίησης των προμηθευτών. Η Ρωσία αποτελεί και πάλι τον κύριο προμηθευτή της ΕΕ σε αργό πετρέλαιο, και σε συνδυασμό με τα υψηλά ποσοστά προμήθειας ΦΑ, επιβεβαιώνεται η στενή ενεργειακή εταιρική σχέση που υφίσταται μεταξύ της ΕΕ και της Ρωσίας.

ΓΡΑΦΗΜΑ 6 Διακύμανση κατανάλωσης ΦΑ Ιανουάριος 2011 – Ιούλιος 2012

Πηγή: Martinez Miguel et al., 2013. Geopolitics of gas in the Mediterranean, Report, SciencesPo – Paris), p.23

Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης ήταν άνισα για τον τομέα του ΦΑ με μερικές χώρες να επηρεάζονται περισσότερο αρνητικά από κάποιες άλλες και συγκεκριμένα η Φιλανδία, το Λουξεμβούργο, η Ουγγαρία, η Ιταλία, η Σουηδία, η Γερμανία, η Τσεχία και η Ισπανία. Το παραπάνω γράφημα δείχνει τη διακύμανση της κατανάλωσης ΦΑ την περίοδο Ιανουαρίου 2011 – Ιουλίου 2012. Διαπιστώνουμε σημάδια ανάκαμψης σε ορισμένες χώρες αλλά, στη πλειοψηφία επικρατεί μείωση της κατανάλωσης. Η μείωση της κατανάλωσης ΦΑ έπληξε κυρίως τους τομείς του ηλεκτρισμού και της βιομηχανικής παραγωγής των οποίων η δυναμικότητα επέστρεψε στα επίπεδα του 2008.

3.2.2 Παγκόσμιες ενεργειακές τάσεις. Η θέση της ΕΕ

Το παρόν ενεργειακό σκηνικό αλλάζει ραγδαία και πολλές από τις μακροχρόνιες παραδοχές σχετικά με τον τομέα αναδιαμορφώνονται. Χώρες που άλλοτε αποτελούσαν σημαντικούς εισαγωγείς μετατρέπονται σε εξαγωγείς και χώρες που έως τώρα ορίζονταν ως μείζονες εξαγωγείς ενέργειας μετατρέπονται σε σημαντικά κέντρα ανάπτυξης της παγκόσμιας ενεργειακής ζήτησης. Το κέντρο βάρους της παγκόσμιας ζήτησης ενέργειας μετατοπίζεται καθοριστικά στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, ιδιαιτέρως στην Κίνα, την Ινδία και τις χώρες της Μέσης Ανατολής, με αποτέλεσμα η παγκόσμια χρήση ενέργειας να αυξηθεί κατά 1/3 από τα σημερινά επίπεδα.

Χαρακτηριστικά, η Κίνα αναμένεται να αναδειχθεί ο μεγαλύτερος εισαγωγέας πετρελαίου και η Ινδία ο μεγαλύτερος εισαγωγέας άνθρακα έως το 2020. Οι ΗΠΑ αναμένεται να κατορθώσουν να καλύψουν το σύνολο των ενεργειακών τους αναγκών από εγχώριες πηγές έως το 2035. Οι αλλαγές αυτές θα σηματοδοτήσουν και μία μετατόπιση του κέντρου βάρους του ενεργειακού εμπορίου από την περιοχή του Ατλαντικού Ωκεανού στην ασιατική ζώνη του Ειρηνικού Ωκεανού. Οι υψηλές τιμές του πετρελαίου, οι συνεχιζόμενες διαφορές στις τιμές μεταξύ φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας μεταξύ διάφορων περιοχών του πλανήτη και η αύξηση του κόστους των ενεργειακών εισαγωγών για πολλές χώρες επιστούν την προσοχή μεταξύ του ενεργειακού τομέα και του ευρύτερου τομέα της οικονομίας. Οι διακυμάνσεις των τιμών των ενεργειακών προϊόντων αναμένεται να επηρεάσουν την ανταγωνιστικότητα της βιομηχανίας, επηρεάζοντας τις επενδυτικές αποφάσεις και τις στρατηγικές των εταιρειών. Ο αντίκτυπος των υψηλών ενεργειακών τιμών μπορεί να μειωθεί με τη σύσταση και την προώθηση πιο αποτελεσματικών, ανταγωνιστικών και διασυνδεδεμένων αγορών ενέργειας.

Αναφορικά με τα περιβαλλοντικά ζητήματα, καθώς ο ενεργειακός τομέας είναι υπεύθυνος για τα 2/3 των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου ο ρόλος του στην επίτευξη ή μη των στόχων για την καταπολέμηση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής θα είναι καθοριστικός.

Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας θα αντιπροσωπεύουν έως το 2035 σχεδόν το ήμισυ της παγκόσμιας αύξησης παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από διάφορες πηγές, κυρίως όμως από αιολική και ηλιακή ενέργεια. Η παγκόσμια επέκταση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, σε σχέση με τα σημερινά επίπεδα, αναμένεται να φτάσει το 45% με πρωταγωνίστρια την Κίνα η

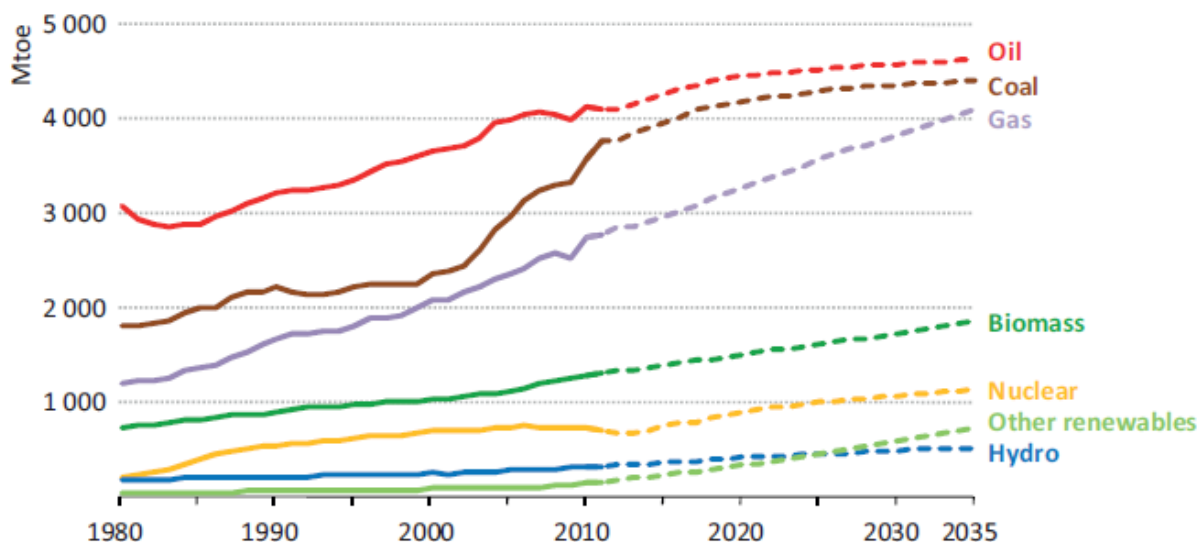
οποία θα έχει τη μεγαλύτερη απόλυτη αύξηση παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ συγκριτικά με την αθροιστική αύξηση σε Ιαπωνία, ΗΠΑ και ΕΕ.

Η παρούσα ενότητα θα παρουσιάσει και θα αναλύσει στατιστικά στοιχεία και προβλέψεις για τις παγκόσμιες ενεργειακές τάσεις, και το ρόλο του κατέχει η ΕΕ σε αυτές, με χρονικό ορίζοντα το 2035. Χρησιμοποιούνται τα πιο πρόσφατα στοιχεία , World Energy Outlook 2013, του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας και της ενεργειακής εταιρείας BP. Τα σχεδιαγράμματα που θα παρουσιάζονται περιέχονται στο World Energy Outlook του 2013 και έχουν διαμορφωθεί σύμφωνα με το New Policies Scenario του ΔΟΕ. Το συγκεκριμένο σενάριο πρόβλεψης του ΔΟΕ συμπεριλαμβάνει τις υφιστάμενες πολιτικές και τα μέτρα που ίσχυαν για τις ενεργειακές αγορές , έως τα μέσα του 2013, λαμβάνοντας υπόψη και άλλες σχετικές δεσμεύσεις που έχουν ανακοινωθεί έστω και αν δεν έχουν καθοριστεί πλήρως τα μέσα εφαρμογής τους.

Σύμφωνα με την τελευταία ετήσια έκθεση του ΔΟΕ , World Energy Outlook (WOE) 2013, οι κύριες ενεργειακές τάσεις ,με χρονικό ορίζοντα το 2035, παρουσιάζονται παρακάτω.

Οι δημογραφικές τάσεις θα συνεχίσουν να αποτελούν τον κύριο παράγοντα μεταβολών στο παγκόσμιο ενεργειακό μίγμα. Η αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού, με ετήσιο ρυθμό 0,9 % έως το 2035 (7 δις το 2010 , 8,7 δις το 2035) συγκεντρώνεται αποκλειστικά σε αστικές περιοχές και κυρίως της Αφρικής και της Ινδίας. Στις χώρες του ΟΟΣΑ παρατηρούνται πολύ μικρές αλλαγές στα πληθυσμιακά τους μεγέθη. Το παγκόσμιο ΑΕΠ αναμένεται να αυξηθεί κατά μέσο όρο 3,6% ετησίως έως το 2035, με γρηγορότερους ρυθμούς στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, και κατά συνέπεια το μέγεθος της παγκόσμιας οικονομίας αναμένεται να διπλασιαστεί. Η ενεργειακή ζήτηση αναμένεται να αυξηθεί κατά 1/3 έως το 2035 με ετήσιο ρυθμό αύξησης 1,6%. Αύξηση στη ζήτηση παρουσιάζουν όλα τα ενεργειακά προϊόντα : πετρέλαιο 13%, άνθρακας 17 %, ΦΑ 48%, πυρηνική ενέργεια 66% και ΑΠΕ κατά 77%.

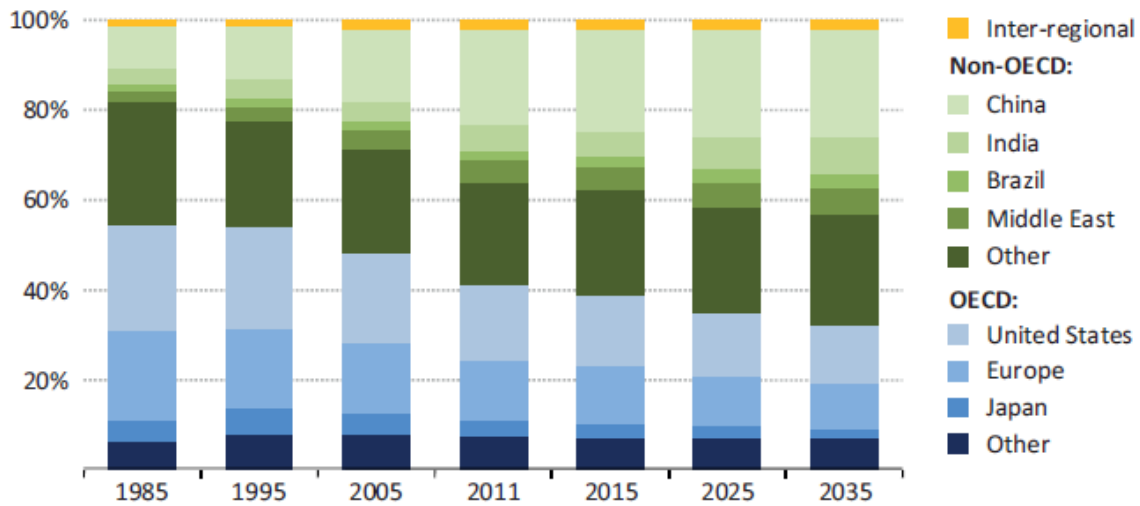
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11 Παγκόσμια ζήτηση πρωτογενούς ενέργειας ανά καύσιμο έως το 2035

Πηγή : WEO- IEA 2013, p.63

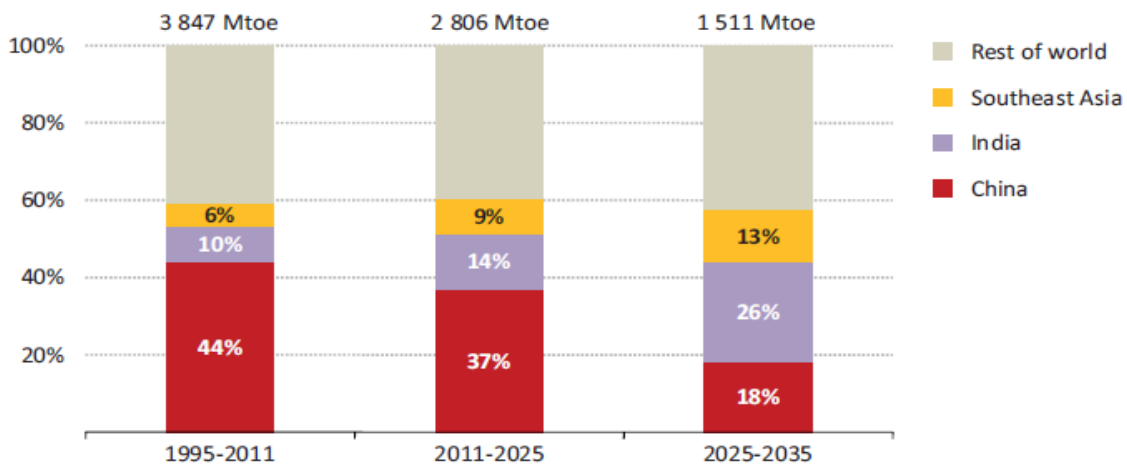
Τη δυναμική των ενεργειακών αγορών θα καθορίσουν σε μεγάλο βαθμό οι αναδυόμενες οικονομίες. Οι αναδυόμενες οικονομίες αντιπροσωπεύουν άνω του 90% του καθαρού ποσοστού αύξησης της παγκόσμιας ενεργειακής ζήτησης. Έως το 2025 η Κίνα θα ηγείται της αύξησης της παγκόσμιας ενεργειακής ζήτησης και θα ακολουθήσει η Ινδία και οι χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας. Οι χώρες της Μέσης Ανατολής μετατρέπονται σε σημαντικούς καταναλωτές ενέργειας, κυρίως ΦΑ. Έως το 2020, η περιοχή της Μέσης Ανατολής προβλέπεται να αναδειχθεί στο δεύτερο μεγαλύτερο καταναλωτή ΦΑ παγκοσμίως και ως το 2030 ο τρίτος μεγαλύτερος καταναλωτής πετρελαίου. Η θέση των χωρών της Μέσης Ανατολής στις παγκόσμιες ενεργειακές αγορές θα επαναπροσδιοριστεί. Την περίοδο 2015-2030 οι ΗΠΑ αναμένεται να γίνει η μεγαλύτερη παράγωγος χώρα πετρελαίου ενώ, η Βραζιλία θα καταστεί έως το 2035 η μεγαλύτερη εξαγωγέας πετρελαίου. Η Κίνα θα εξελιχθεί έως το 2030 η μεγαλύτερη εισαγωγέας και καταναλώτρια πετρελαίου και η ΕΕ η μεγαλύτερη εισαγωγέας ΦΑ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12 Κατανομή παγκόσμιας ζήτησης πρωτογενούς ενέργειας ανά περιοχή

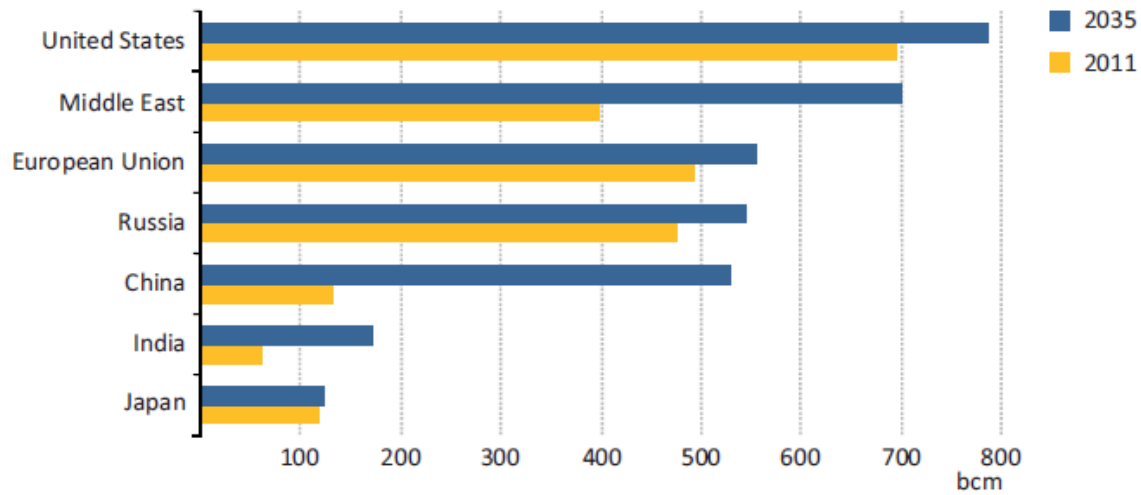
Πηγή : WEO- IEA 2013, p.65

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 13 Κατανομή της αύξησης της παγκόσμιας ζήτησης πρωτογενούς ενέργειας ανά περιοχή

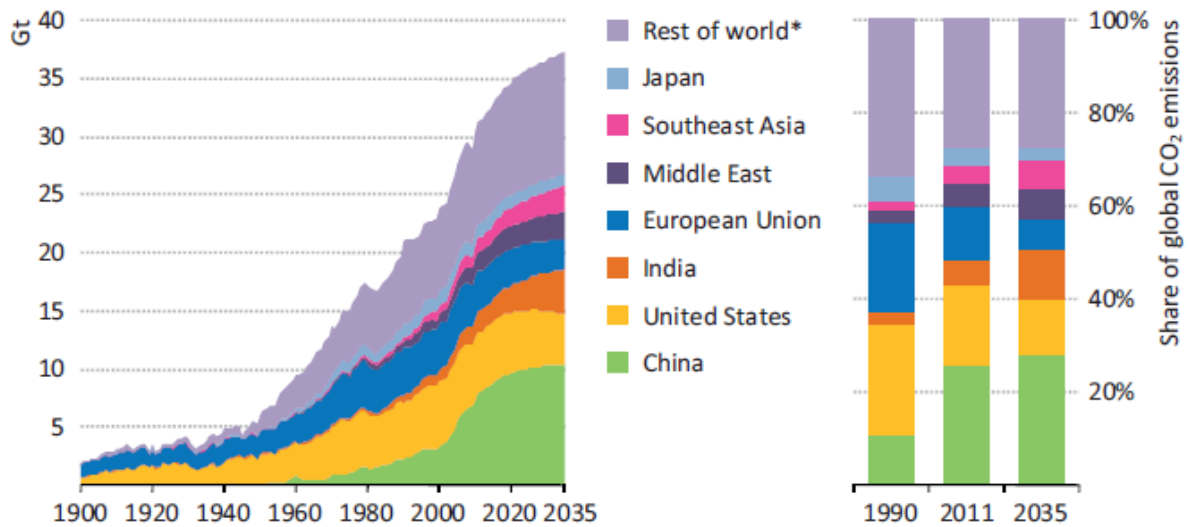
Πηγή : WEO- IEA 2013, p.68

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 14 Διακύμανση ζήτησης ΦΑ σε επιλεγμένες περιοχές έως το 2035

Πηγή : WEO- IEA 2013, p.102

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 15 Ποσοστά εκπομπών CO₂ , από κατανάλωση ενεργειακών προϊόντων, ανά περιοχή

* Rest of world includes international bunkers.

Πηγή : WEO- IEA 2013, p.82

Η ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας αναμένεται να αυξηθεί περισσότερο από κάθε άλλο καύσιμο. Ο άνθρακας θα παραμείνει η κύρια πηγή παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας αλλά , το μερίδιο των

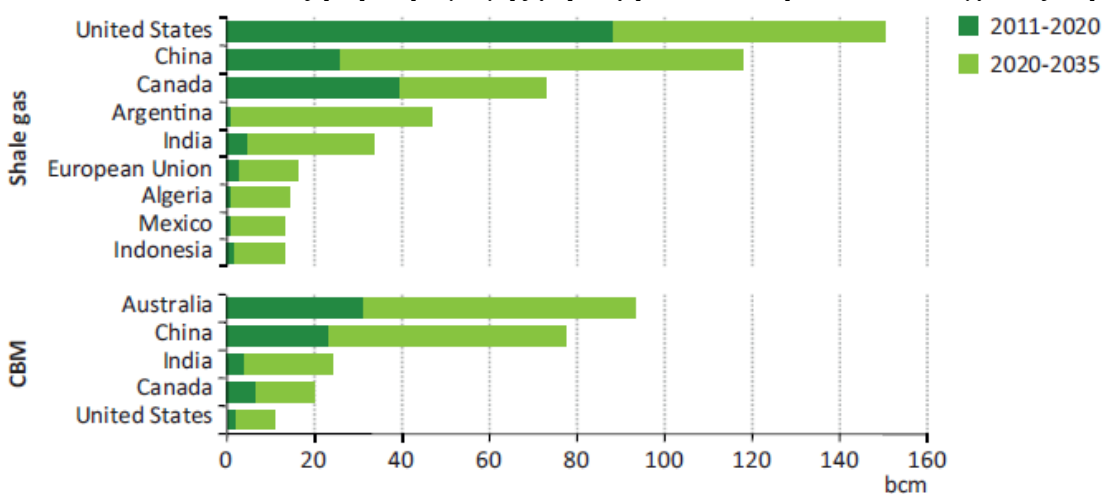
ΑΠΕ θα αυξηθεί πάνω από 30 % έως το 2035. Οι νέες πηγές φυσικού αερίου, συμβατικού και μη, θα επιφέρουν μεγαλύτερη διαφοροποίηση στην παγκόσμια αλυσίδα ανεφοδιασμού. Νέοι προμηθευτές συμβατικού ΦΑ στις περιοχές του Ιράκ, της Βραζιλίας της Ανατολική Αφρικής και της Ανατολικής Μεσογείου προστίθενται στους παραδοσιακούς παραγωγούς ΦΑ όπως η Ρωσία, η περιοχή της Κασπίας, της Μέσης Ανατολής, της Δυτικής και Βορείου Αφρικής. Η παγκόσμια παραγωγή μη-συμβατικού ΦΑ θα αυξηθεί σημαντικά από τις σχετικές εξελίξεις σε ΗΠΑ, Αυστραλία και Κίνα. Αναμένονται , επίσης, στενότερες διασυνδέσεις μεταξύ των μεταφορέων ΥΦΑ , ιδιαίτέρως στην περιοχές της Βορείου Αμερικής και του Ασιατικού Ειρηνικού Ωκεανού, που ενδέχεται να μειώσει τις τιμολογιακές διαφορές ΥΦΑ μεταξύ διαφορετικών περιφερειακών αγορών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15 Τεχνικώς ανακτήσιμα αποθέματα ΦΑ ανά είδος και πηγή , 2012

	Conventional	Unconventional			Sub-total	Total
		Tight gas	Shale gas	Coalbed methane		
E. Europe/Eurasia	143	11	15	20	46	190
Middle East	124	9	4	-	13	137
Asia-Pacific	44	21	53	21	95	138
OECD Americas	46	11	48	7	66	112
Africa	52	10	39	0	49	101
Latin America	32	15	40	-	55	86
OECD Europe	26	4	13	2	19	46
World	468	81	212	50	343	810

Πηγή : WEO- IEA 2013, p.108

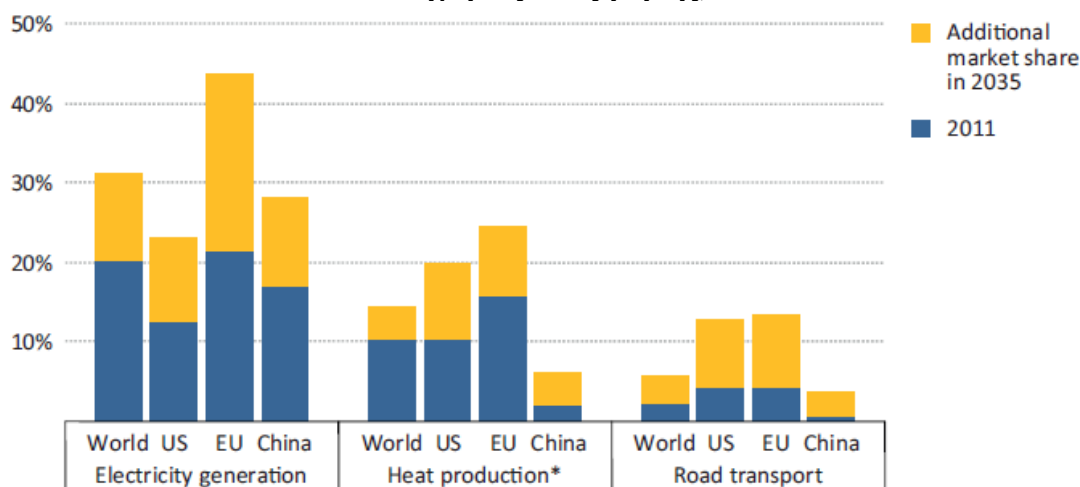
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 16 Αύξηση παραγωγής μη συμβατικού αερίου σε επιλεγμένες περιοχές

Πηγή : WEO- IEA 2013, p.118

Το μερίδιο των ΑΠΕ στην πρωτογενή χρήση ενέργειας αναμένεται να ανέλθει στο 18% το 2035 συγκριτικά με το 13% του 2011 κυρίως από τη ζήτηση για νέες τεχνολογίες, οι οποίες θα είναι και πιο ανταγωνιστικές, ΑΠΕ παραγωγής θέρμανσης και καύσιμα για τις μεταφορές. Η εκτεταμένη χρήση βιομάζας στις αναπτυσσόμενες χώρες αναμένεται να μειωθεί. Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από τις ΑΠΕ αναμένεται να προσεγγίσει αυτή που προέρχεται από άνθρακα. Η μεγαλύτερη ανάπτυξη των ΑΠΕ, σχεδόν τα 2/3 της συνολικής ανάπτυξης, θα συμβεί σε χώρες εκτός ΟΟΣΑ κυρίως στην Κίνα.

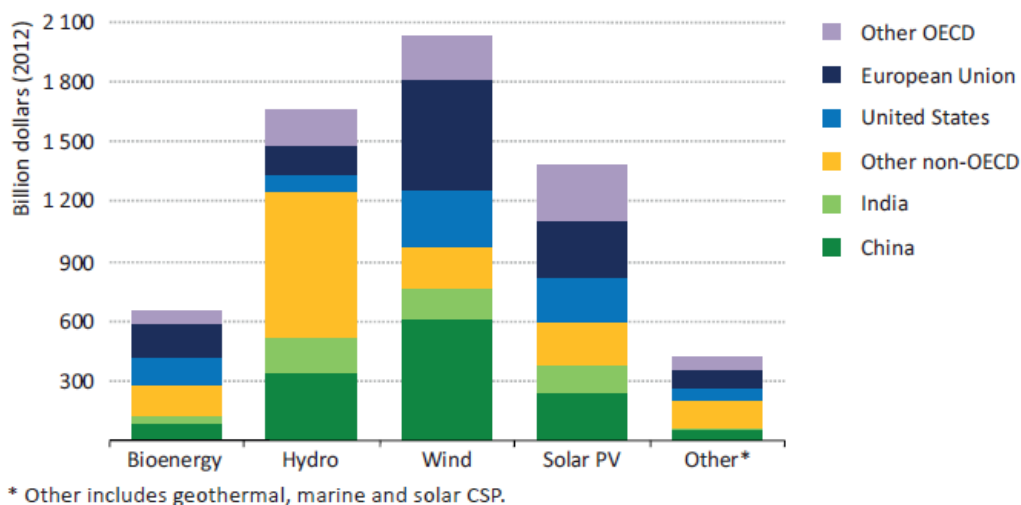
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 17 Μερίδιο των ΑΠΕ στη συνολική ζήτηση πρωτογενούς ενέργειας βάση κατηγορίας και ζήτησης, 2011 & 2035

* Excludes traditional biomass. Note: US = United States; EU = European Union.

Πηγή : WEO- IEA 2013, p.201

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 18 Επενδύσεις στην παραγωγή ενέργειας βάση ΑΠΕ, 2013-2035

Πηγή : WEO- IEA 2013, p.225

Θα παρατηρηθεί βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης σε παγκόσμιο επίπεδο. Προωθούνται πολιτικές βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης, σε ΕΕ αλλά και σε ΗΠΑ και Κίνα, με αφορμή περιβαλλοντικές ανησυχίες και προσπάθειες βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του ενεργειακού τομέα. Θα συνεχιστεί η ανικανότητα καθολικής πρόσβασης σε ενεργειακές πηγές στα οικονομικά ασθενέστερα στρώματα του πλανήτη. Σύμφωνα με τις τελευταίες εκτιμήσεις, περίπου 1,3 δις άνθρωποι σήμερα δεν διαθέτουν πρόσβαση σε ηλεκτρική ενέργεια (περίπου το 20% του παγκόσμιου πληθυσμού) ενώ, 2,6 δις άνθρωποι βασίζονται στη βιομάζα για τη μαγειρική . Περισσότερο από το 95% των ανθρώπων αυτών βρίσκεται στην υπο-σαχάρια Αφρική και τις αναπτυσσόμενες περιοχές της Ασίας.

Εντός του συγκεκριμένου πλαισίου, η συνολική και κατά κεφαλήν ζήτηση ενέργειας στα κράτη- μέλη της ΕΕ αναμένεται να μειωθεί έως το 2035. Η μεγαλύτερη μείωση αναμένεται να παρατηρηθεί στην κατανάλωση πετρελαίου και άνθρακα με αποτέλεσμα έως το 2035 τα συμβατικά καύσιμα να καταλαμβάνουν το 67 % της συνολικής ενεργειακής κατανάλωσης ενώ το 2012 καταλάμβαναν το 77%. Ενώ οι εισαγωγές πετρελαίου και άνθρακα θα μειωθούν σταδιακά, οι εισαγωγές ΦΑ θα αυξηθούν και θα φτάσουν το 84%. Οι ΑΠΕ θα αυξήσουν το ποσοστό τους στην παραγωγή ενέργειας στο 17 % το 2035 συγκριτικά με το παροντικό 6 %. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η Κίνα θα εκτοπίσει σταδιακά την ΕΕ από την πρώτη θέση παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ. Η αύξηση κατανάλωσης ενέργειας από ΑΠΕ και ΦΑ θα οδηγήσει σε μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Η ενδογενής (ΕΕ) παραγωγή ενέργειας ,

ιδιαίτερος στον τομέα των συμβατικών καυσίμων, αναμένεται να μειωθεί σταδιακά κατά 5 % και το ποσοστό εξάρτησης σε εισαγωγές προϊόντων τρίτων χωρών θα μείνει σχετικά σταθερό στο 55%.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΟΙ ΠΥΛΩΝΕΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ

Ο καθορισμός των στόχων της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ βασίζεται στην αλληλεπίδραση των παραγόντων που αναλύσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο και αποτελεί, συνεπώς, μία εξελικτική διαδικασία. Οι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ διαμορφώνονται γύρω από τρεις κύριους πυλώνες: την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, την ανταγωνιστικότητα της ενεργειακής αγοράς της ΕΕ και την ασφάλεια του ενεργειακού ανεφοδιασμού. Οι στόχοι αυτοί είναι συχνά ασύμβατοι μεταξύ τους, καθιστώντας την εξέλιξη της ενεργειακής πολιτικής μία ειδικής φύσεως περίπτωση σε σύγκριση με την εξέλιξη της κοινής αγροτικής πολιτικής, για παράδειγμα, που ήταν πιο ομαλή και σταδιακή. Στις επιμέρους ενότητες που απαρτίζουν το ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4, αναλύουμε τους τρεις πυλώνες ξεχωριστά. Οι δράσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη σύγκλιση των αντικρουόμενων εθνικών ενεργειακών συμφερόντων στα πλαίσια του μεταλλασσόμενου περιφερειακού και παγκόσμιου ενεργειακού σκηνικού αποτελούν τον άξονα της ανάλυσής μας. Η ανάλυση βασίζεται, σχεδόν εξ' ολοκλήρου, σε πρωτογενείς πηγές, στα σχετικά επίσημα έγγραφα της ΕΕ.

Το τρίπτυχο των στόχων που περιλαμβάνει τη βιώσιμη ανάπτυξη, την ασφάλεια ανεφοδιασμού και την ανάγκη δημιουργίας μίας εσωτερικής αγοράς ενέργειας αναφέρεται ήδη στην πρώτη Πράσινη Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που σχετίζεται με την ενέργεια και δημοσιεύτηκε το 1994 με τίτλο « Για μια ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης», COM(94) 659¹²¹. Η Πράσινη Βίβλος Ευρωπαϊκής Επιτροπής « Ευρωπαϊκή Στρατηγική για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια », COM (2006) 105¹²² που δημοσιεύτηκε μετά την πρώτη ρώσο-ουκρανική κρίση του 2006, ορίζει τους στόχους αυτούς ως τη κύρια βάση για τη διαμόρφωση της ενεργειακής στρατηγικής στο εσωτερικό και εξωτερικό της περιβάλλον.

Διαπιστώνουμε ότι οι τρεις αυτοί στόχοι επαναλαμβάνονται με συνέπεια και στα μελλοντικά σχετικά κείμενα της Επιτροπής ορίζοντας κατά αυτό τον τρόπο τους τρεις βασικούς πυλώνες της δυνητικά «κοινής» ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. «Αυτή η τριάδα στόχων έγινε επίσημα το κύριο χαρακτηριστικό της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής»¹²³.

¹²¹ Κείμενο διαθέσιμο στα αγγλικά στον παρακάτω σύνδεσμο : http://aei.pitt.edu/1185/1/energy_gp_COM_94_659.pdf

¹²² Κείμενο διαθέσιμο ηλεκτρονικά : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0105:FIN:el:PDF>

¹²³ A. Tekin, P.A. Williams, *Geo-Politics of the Euro-Asia Energy Nexus .The European Union, Russia and Turkey*, Palgrave Macmillan, 2010, p. 22 : “This trinity of objectives officially became the main feature of European Energy Policy”

ΓΡΑΦΗΜΑ 7 Τρίπτυχο στόχων ενεργειακής πολιτικής ΕΕ

4.1 Η βιώσιμη ανάπτυξη ως συνιστώσα της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ

Βιώσιμη ανάπτυξη, σύμφωνα με την έκθεση Brundtland (1987) του ΟΗΕ¹²⁴, ορίζεται η οικονομική ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες της σημερινής γενιάς χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανοποίηση των αναγκών των μελλοντικών γενιών¹²⁵. Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι αρκετά ευρεία και σχετίζεται με περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα όσο και με την οικονομική δραστηριότητα αυτή καθαυτή.

Το Άρθρο 2 της Συνθήκης του Μάαστριχτ ορίζει ως μία από τις κύριες αποστολές της ΕΕ την προαγωγή της αρμονικής και ισορροπημένης ανάπτυξης των οικονομικών δραστηριοτήτων και το Άρθρο 2 της Συνθήκης του Άμστερνταμ αναφέρεται στην ανάγκη για αρμονική, ισορροπημένη και αειφόρο ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων της ΕΕ. Σταδιακά, λοιπόν, αναγνωρίστηκε η συσχέτιση μεταξύ περιβαλλοντικών ζητημάτων, κοινωνικών και οικονομικών δραστηριοτήτων και η ανάπτυξη της ΕΕ εξελίσσεται με γνώμονα την ισόρροπη

¹²⁴ Report of the World Commission on Environment and Development "Our Common Future", United Nations, 1987 :

http://conspect.nl/pdf/Our_Common_Future-Brundtland_Report_1987.pdf

¹²⁵ Ο ορισμός της έκθεσης Brundtland για τη βιώσιμη ανάπτυξη "Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs. It contains within it two key concepts:

- the concept of **needs**, in particular the essential needs of the world's poor, to which overriding priority should be given; and
- the idea of **limitations** imposed by the state of technology and social organization on the environment's ability to meet present and future needs."

οικονομική ανάπτυξη και τη σταθερότητα των τιμών, την άκρως ανταγωνιστική κοινωνική οικονομία της αγοράς, με στόχο την πλήρη απασχόληση και την κοινωνική πρόοδο, και το υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ τον Ιούνιο του 2001¹²⁶ εγκρίνει την πρόταση της Επιτροπής¹²⁷ για τη στρατηγική της ΕΕ για την αειφόρο ανάπτυξη. Η στρατηγική αυτή θα βασίζεται στο συντονισμό των κοινών πολιτικών που αφορούν τις οικονομικές, τις περιβαλλοντικές και τις κοινωνικές πτυχές της ανάπτυξης και στον καθορισμό μιας δέσμης προτεραιοτήτων για τον περιορισμό της αλλαγής του κλίματος και την αύξηση της χρήσης καθαρών πηγών ενέργειας, τον περιορισμό των κινδύνων για τη δημόσια υγεία, τη διαχείριση των φυσικών πόρων με πιο υπεύθυνο τρόπο, τη βελτίωση των συστημάτων μεταφορών και την καλύτερη διαχείριση του εδάφους.

Η επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης, συνεπώς, εξαρτάται και από τις επιλογές της ΕΕ στον ενεργειακό τομέα. Η αύξηση της χρήσης των ΑΠΕ και της ενεργειακής αποδοτικότητας είναι τα κύρια εργαλεία που αναπτύσσει η ΕΕ ώστε, να μειωθούν οι ρύποι του φαινομένου του θερμοκηπίου που παράγονται από το συνολικό ενεργειακό της μίγμα ενώ, ταυτόχρονα να μειωθεί και η εξάρτησή της σε υδρογονάνθρακες αφού και τα δύο αυτά εργαλεία στοχεύουν στην εκμετάλλευση των εγχώριων ενεργειακών δυνατοτήτων των κρατών – μελών της ΕΕ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τονίζει, από τη δεκαετία του '90^{128, 129}, τη σημασία της ενσωμάτωσης των ΑΠΕ στο μελλοντικό ενεργειακό μίγμα της ΕΕ όχι μόνο για την θετική συμβολή στα περιβαλλοντικά ζητήματα αλλά, και για την αύξηση της ενεργειακής ασφάλειας μέσω της μείωσης της εξάρτησης στους υδρογονάνθρακες. Τονίζεται, επίσης, η συμβολή στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, στην τεχνολογική πρόοδο και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας.

Το 2007, Ανακοίνωση της Επιτροπής με τίτλο « *Ενεργειακή Πολιτική για τη Ευρώπη* », COM (2007)1¹³⁰, προτείνει τον εξής στρατηγικό στόχο : την ανάληψη πρωτοβουλίας εκ μέρους της ΕΕ

---

¹²⁶ Τα συμπεράσματα του Συμβουλίου διαθέσιμα στον παρακάτω σύνδεσμο : http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/background/docs/goteborg_concl_en.pdf

¹²⁷ Ανακοίνωση της Επιτροπής - Αειφόρος ανάπτυξη της Ευρώπης για έναν καλύτερο κόσμο: Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αειφόρο ανάπτυξη (Πρόταση της Επιτροπής ενόψει του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Göteborg) COM (2001) 0264 : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52001DC0264:EL:HTML>

¹²⁸ Ανακοίνωση της Επιτροπής «Ενέργεια για το μέλλον: Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας- Πράσινη Βίβλος για κοινοτική στρατηγική», COM (96) 576 : http://europa.eu/legislation_summaries/other/127018_el.htm

¹²⁹ Ανακοίνωση της Επιτροπής «Ενέργεια για το μέλλον: Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας- Λευκή Βίβλος για κοινοτική στρατηγική και σχέδιο δράσης», COM (97) 599: http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com97_599_en.pdf

¹³⁰ Κείμενο διαθέσιμο ηλεκτρονικά : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0001:FIN:EL:PDF>

για διεθνείς διαπραγματεύσεις με στόχο τη δέσμευση μείωσης 20% των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου έως το 2020 και 60% έως το 2050, με βάση τα επίπεδα του '90. Αυτός ο στόχος σίγουρα προσδιόρισε το ρόλο της ΕΕ στην προσπάθεια να ηγηθεί της προσπάθειας για ένα ενεργειακό σύστημα συμβατό με το περιβάλλον¹³¹

Η ίδια η ΕΕ καλείται

- να μειώσει σε ποσοστό 20% τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου,
- να αυξήσει το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο ενεργειακό της μείγμα σε ποσοστό 20% και
- να μειώσει κατά 20 % τη χρήση πρωτογενούς ενέργειας μέσω της βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης

Οι παραπάνω στόχοι είναι γνωστοί και ως στόχοι 20-20-20, που ιδανικά εκπληρωθούν έως το 2020, ώστε η ΕΕ να οδηγηθεί σε μια μορφή «νέας βιομηχανικής επανάστασης» που θα χαρακτηρίζεται από μία ενεργειακή οικονομία υψηλής ενεργειακής απόδοσης και ταυτόχρονης μείωσης των εκπομπών CO₂. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που ακολουθεί, τον Μάρτιο του 2007¹³² ενέκρινε τους εν λόγω στόχους, στα πλαίσια μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης της κλιματικής και ενεργειακής πολιτικής¹³³. Τον Ιανουάριο του 2008 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε δεσμευτική νομοθεσία για την υλοποίηση των στόχων 20-20-20. Η γνωστή ως «δέσμη για το κλίμα και την ενέργεια», η οποία συμφωνήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο τον Δεκέμβριο του 2008 και έγινε νόμος τον Ιούνιο του 2009¹³⁴.

Τη στήριξη των κρατών-μελών της ΕΕ υπέρ της περαιτέρω ανάπτυξης των ΑΠΕ σφραγίζει η Οδηγία 2009/28/ΕΚ¹³⁵ που εισάγει δεσμευτικά μέτρα για την αύξηση του μεριδίου των ΑΠΕ στο ενεργειακό μίγμα των κρατών –μελών της. Σύμφωνα με την έκθεση προόδου, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για τις ΑΠΕ το 2013¹³⁶, μετά την υιοθέτηση της Οδηγίας, παρατηρείται σημαντική αύξηση στην κατανάλωση ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στα περισσότερα

¹³¹ “This target definitely identified the role of EU in leading the effort to create a climate-compatible energy system”, Eurostat, 2009, Panorama of Energy: Energy Statistics to support EU policies and solutions, p.4, κείμενο διαθέσιμο ηλεκτρονικά: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GH-09-001/EN/KS-GH-09-001-EN.PDF

¹³² Διαθέσιμο ηλεκτρονικά το κείμενο των συμπερασμάτων : http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/el/ec/93144.pdf

¹³³ Ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετική με τις δράσεις για το κλίμα: http://ec.europa.eu/climateaction/eu_action/index_el.htm

¹³⁴ Περιλαμβάνει τα παρακάτω νομοθετήματα: Την Οδηγία 2009/29/ΕΚ «για τροποποίηση της οδηγίας 2003/87/ΕΚ με στόχο τη βελτίωση και την επέκταση του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου της Κοινότητας»: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:140:0063:0087:EL:PDF> και την απόφαση 406/2009 ΕΚ «περί των προσπαθειών των κρατών μελών να μειώσουν τις οικείες εκπομπές αερίων θερμοκηπίου, ώστε να τηρηθούν οι δεσμεύσεις της Κοινότητας για μείωση των εκπομπών αυτών μέχρι το 2020»: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:140:0136:0148:EL:PDF>

¹³⁵ Οδηγία 2009/28/ΕΚ σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0028&from=EN>

¹³⁶ http://ec.europa.eu/energy/renewables/reports/reports_en.htm & 2013 Renewable Energy Progress Report, COM (2013) 175: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0175&from=EN>

κράτη-μέλη της ΕΕ. Η ανάλυση των δεδομένων αποδεικνύει, ότι η ΕΕ στο σύνολό της είναι σε τροχιά επίτευξης των στόχων 20-20-20, με το μερίδιο των ΑΠΕ το 2011 να αγγίζει το 13%. Ωστόσο, η πρόοδος στον επιδιωκόμενο στόχο των ΑΠΕ ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ. Η Γερμανία, η Σουηδία, η Δανία και η Αυστρία κατατάσσονται στις πρώτες θέσεις υλοποίησης των στόχων των ΑΠΕ και παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ, ενώ κάποια άλλα κράτη, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, θα πρέπει να καταβάλουν επιπλέον προσπάθειες.

Η Οδηγία 2009/28/ΕΚ εισάγει, για πρώτη φορά, υποχρεωτικούς εθνικούς στόχους. Κάθε κράτος-μέλος θα πρέπει να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα της πολιτικής του υπέρ των ΑΠΕ, έτσι ώστε να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ των κρατών-μελών που έχουν μια καλά αναπτυγμένη βιομηχανία ΑΠΕ και εκείνων που δεν έχουν, και προκειμένου να δημιουργηθεί ένα σταθερό επενδυτικό περιβάλλον για την ανάπτυξη όλων των τεχνολογιών ΑΠΕ. Εντούτοις, η ολιστική λογική των στόχων της Οδηγίας αυτής φαίνεται να έχει θέσει ένα σημαντικό εμπόδιο για την επιτυχή εφαρμογή των πολιτικών των ΑΠΕ σε τοπικό επίπεδο.

Πράγματι, τα θέματα που σχετίζονται με τις ΑΠΕ χαρακτηρίζονται από πολυπλοκότητα που απορρέει κυρίως από την ποικιλία των πιθανών πηγών και τεχνολογιών ΑΠΕ. Η πολυπλοκότητα αυτή είναι αποτελέσματα των διαφορετικών δυνατοτήτων κάθε κράτους- μέλους και ειδικών παραγόντων που ευνοούν ή δεν ευνοούν, την ανάπτυξη.

Σύμφωνα με τις διατάξεις της Οδηγίας 2009/28 / ΕΚ, τα κράτη-μέλη οφείλουν να καταρτίζουν εθνικά σχέδια δράσης(National RE Action Plans /NREAPs), συμπεριλαμβανομένων και των διατάξεων που προβλέπει το κάθε κράτος-μέλος για να διευκολυνθεί η ανάπτυξη των ΑΠΕ. Το άρθρο 6 της Οδηγίας διαπιστώνει ότι η αποκέντρωση των τεχνολογιών των ΑΠΕ έχει πολλά πλεονεκτήματα: την αξιοποίηση των τοπικών πηγών ενέργειας, τη δημιουργία τοπικών θέσεων εργασίας και την αύξηση της τοπικής ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού λόγω της μεταφορά ενέργειας σε μικρότερες αποστάσεις και η μείωση των απωλειών ενέργειας κατά τη μεταφορά. Ωστόσο, η ευελιξία που παρέχεται σε κάθε κράτος-μέλος για την εφαρμογή της Οδηγίας, συνεπάγεται τον κίνδυνο εθνικών παραλείψεων στην τήρηση των στόχων 20-20-20. Η Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2012 (271) με τίτλο *«Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: ένας σημαντικός παράγοντας στην ευρωπαϊκή αγορά*

ενέργειας»¹³⁷, καλεί για μια μεγαλύτερη συνοχή μεταξύ των εθνικών προσεγγίσεων, προκειμένου να αποφευχθεί ο κατακερματισμός της εσωτερικής αγοράς ΑΠΕ. Η Ανακοίνωση δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ανάγκη ανάπτυξης μηχανισμών συνεργασίας για τη διευκόλυνση του εμπορίου των προϊόντων ΑΠΕ μεταξύ των κρατών-μελών και την περαιτέρω φιλελευθεροποίηση της αγοράς των ΑΠΕ.

Η οικονομική κρίση είχε αρνητικές επιπτώσεις στον τομέα των ΑΠΕ, ιδιαίτερα στο κόστος κεφαλαίου. Η οικονομική κρίση σε συνδυασμό με την καθυστέρηση στα έργα υποδομής, τις νομικές και διοικητικές στρεβλώσεις, εμποδίζει την πλήρη υλοποίηση των στόχων ΑΠΕ 2020. Η Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής COM (2014) 15 με τίτλο «Ένα πλαίσιο πολιτικής για το κλίμα και την ενέργεια για την περίοδο 2020-2030»¹³⁸ επανακαθορίζει τον στόχο των ΑΠΕ στο 27% μέχρι το 2030, που θα είναι υποχρεωτικός μόνο σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Δεν εισάγονται νέοι δεσμευτικοί εθνικοί στόχοι για τις ΑΠΕ. Με άλλα λόγια, τα κράτη-μέλη της ΕΕ δεν υποχρεούνται να ρυθμίσουν άμεσα την ενεργειακή πολιτική με τον πανευρωπαϊκό στόχο για τις ΑΠΕ. Αυτή η μεγαλύτερη ευελιξία που παρέχεται στις εθνικές επιλογές, εγείρει ερωτήματα σχετικά με τη μελλοντική ανάπτυξη των ΑΠΕ. Ενώ κάποιος θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι μια τέτοια απόφαση είναι ρεαλιστική αντικατοπτρίζοντας τον αργό ρυθμό ανάπτυξης λόγω της οικονομικής κρίσης και την ανάγκη της μείωσης των τιμών της ενέργειας, η απόφαση αυτή θα μπορούσε να οδηγήσει σε σημαντική μείωση της ανάπτυξης των ΑΠΕ τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο. Τέλος, είναι αμφίβολο αν η ρήτρα για περισσότερη αλληλεγγύη, που περιλαμβάνεται στο πλαίσιο της πολιτικής ενέργεια-κλίμα για το 2030, μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ, θα είναι επαρκής για την περαιτέρω ανάπτυξη των ΑΠΕ.

Η ενεργειακή αποδοτικότητα εντάχθηκε στους κύριους στόχους της στρατηγικής της Λισαβόνας¹³⁹, που αποσκοπούσε στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της ΕΕ μέσω και της προστασίας του περιβάλλοντος και της συμμόρφωσης της ΕΕ με τις διατάξεις του Πρωτοκόλλου του Κιότο¹⁴⁰. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προτείνει διάφορα μέτρα για την

¹³⁷ Κείμενο διαθέσιμο ηλεκτρονικά στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0271&from=EN>

¹³⁸ Κείμενο διαθέσιμο ηλεκτρονικά στον παρακάτω σύνδεσμο: http://ec.europa.eu/energy/doc/2030/com_2014_15_en.pdf

¹³⁹ Οι προτεραιότητες αυτές συμπεριλαμβάνονται στην Πράσινη Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Πράσινη Βίβλος Ευρωπαϊκής Επιτροπής « Η ενεργειακή απόδοση - ή περισσότερα αποτελέσματα με λιγότερα μέσα », COM(2005) 265: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0265:FIN:EL:PDF>

¹⁴⁰ Το Πρωτόκολλο του Κιότο, που υπογράφηκε το 1997, ορίζει νομικά δεσμευτικές οριακές τιμές εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τις βιομηχανικές χώρες. Επίσης, καθιερώνει καινοτόμους μηχανισμούς υλοποίησης με βάση τη λειτουργία των δυνάμεων της αγοράς - οι γνωστοί ελέκτικοι μηχανισμοί του Πρωτοκόλλου του Κιότο - οι οποίοι αποσκοπούν στη διατήρηση σε χαμηλά επίπεδα του κόστους περιορισμού των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του πρωτοκόλλου, οι βιομηχανικές χώρες υποχρεούνται να μειώσουν τις δικές τους εκπομπές έξι αερίων του θερμοκηπίου (CO₂, μεθάνιο, υποξείδιο του

αύξηση της αποδοτικότητας σε όλα τα στάδια της ενεργειακής αλυσίδας: παραγωγή, μεταποίηση, διανομή και την τελική κατανάλωση. Τα μέτρα εστιάζουν κυρίως στον τομέα των μεταφορών και των κτιρίων¹⁴¹, όπου το δυναμικό εξοικονόμησης είναι μεγαλύτερο.

Ιδιαίτερη έμφαση έχει δοθεί στη διαδικασία διαβούλευσης όλων των συντελεστών και φορέων σχετικών με την ενέργεια (δημόσιων και ιδιωτικών, τοπικών και περιφερειακών) και η συμμετοχή στη διαδικασία του βιομηχανικού κλάδου που αντιμετωπίζεται ως ισότιμος εταίρος στη χάραξη της πολιτικής για την ενεργειακή απόδοση.

Η ενεργειακή απόδοση εντάσσεται στους στόχους 20-20-20 (μείωση κατά 20 % της χρήσης πρωτογενούς ενέργειας μέσω της βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης) και την αναπτυξιακή στρατηγική της ΕΕ για το 2020 « Ευρώπη 2020»¹⁴² που επιδιώκει να καταστήσει την ευρωπαϊκή οικονομία «έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς». Η Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Σχέδιο για την Ενεργειακή Απόδοση» το 2011¹⁴³ προτείνει συγκεκριμένα μέτρα για τη δημιουργία σημαντικών οφελών από τη μείωση κατανάλωσης ενέργειας στα νοικοκυριά, τις επιχειρήσεις και τους δημόσιους φορείς. Η Ανακοίνωση ορίζει την ενεργειακή απόδοση ως τον οικονομικά αποδοτικότερο τρόπο για την ενίσχυση του ενεργειακού ανεφοδιασμού της ΕΕ και κατ' επέκταση η ενεργειακή απόδοση θα μπορούσε , επίσης, να χαρακτηριστεί ως ένας εγγύριος ενεργειακό πόρος.

Με την Οδηγία 2012/27/EU¹⁴⁴ θεσπίζεται ένα κοινό πλαίσιο δεσμευτικών μέτρων για την επίτευξη του στόχου για την ενεργειακή απόδοση έως το 2020. Τα κράτη- μέλη απαιτείται να κάνουν πιο αποτελεσματική χρήση της ενέργειας σε όλα τα στάδια της ενεργειακής αλυσίδας. Πιο συγκεκριμένα, η Οδηγία θέτει δεσμευτικούς στόχους για τα συνολικά επίπεδα κατανάλωσης της ΕΕ έως το 2020, ενώ τα κράτη –μέλη έχουν την υποχρέωση να ορίσουν ενδεικτικούς εθνικούς στόχους ενεργειακής απόδοσης και να πετύχουν ορισμένα ποσά εξοικονόμησης

---

*αζώτου, υδρογονάνθρακες, υπερφθοράνθρακες και εξαφθοριούχο θείο) κατά περίπου 5% σε σχέση με τα επίπεδα του 1990 κατά τη διάρκεια της πρώτης «περιόδου δέσμευσης», η οποία καλύπτει τα έτη 2008 έως 2012. Η πενταετής περίοδος δέσμευσης επιλέχθηκε αντί μιας μονοετούς περιόδου, ώστε να εξομαλυνθούν οι ενδεχόμενες ετήσιες διακυμάνσεις των εκπομπών που οφείλονται σε ανεξέλεγκτους παράγοντες, όπως είναι ο καιρός. Για τις αναπτυσσόμενες χώρες δεν καθορίστηκαν στόχοι περιορισμού των εκπομπών. Το Πρωτόκολλο του Κιότο τέθηκε σε ισχύ το Φεβρουάριο του 2005. Στις αρχές του 2009, 183 κράτη και η Ευρωπαϊκή Ένωση είχαν επικυρώσει το πρωτόκολλο. Αυτό σημαίνει ότι 37 ανεπτυγμένες χώρες και η ΕΕ των 15 (τα 15 κράτη μέλη όταν υπογράφηκε το πρωτόκολλο) έχουν δεσμευθεί να επιτύχουν τους στόχους του Κιότο. Μόνο μία μεγάλη χώρα που αρχικά υπέγραψε τη συνθήκη δεν έχει επικυρώσει το Πρωτόκολλο του Κιότο, οι ΗΠΑ, από την ιστοσελίδα: <http://www.europedia.moussis.eu/discus/> με βάση το βιβλίο του Ν. Μούση, *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτική*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2008.*

¹⁴¹ Πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόωθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας των κτιρίων:

<http://www.buildup.eu/>

¹⁴² Σχετικός σύνδεσμος: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm

¹⁴³ EC Communication COM (2011) 209 “Energy Efficiency Plan”:

http://ec.europa.eu/clima/policies/roadmap/docs/efficiency_plan_en.pdf

¹⁴⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0001:0056:EN:PDF>

ενέργειας, με τα σχετικά μέτρα να συμπεριλαμβάνουν τους τελικούς καταναλωτές(προώθηση συσκευών υψηλής ενεργειακής απόδοσης και απόδοση πόρων στον οικοσχεδιασμό), μεγάλες επιχειρήσεις και δημόσιους φορείς.

Το «Πλαίσιο πολιτικής για το κλίμα και την ενέργεια για την περίοδο 2020-2030» προτείνει την αύξηση του στόχου της ενεργειακής απόδοσης στο 30% , χωρίς όμως , όπως και στην περίπτωση των ΑΠΕ να θέτει δεσμευτικούς στόχους.

4.2 Η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας ΦΑ και ηλεκτρισμού της ΕΕ

Η υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες ενέργειας αποτελεί μία γενική προτεραιότητα για την ΕΕ και , ταυτόχρονα, έναν από τους κύριους στόχους της ενεργειακής πολιτικής της. Μία εύρυθμη εσωτερική αγορά ενέργειας θα διασφαλίσει ένα ανταγωνιστικό και ασφαλή ενεργειακό εφοδιασμό για τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και τους πολίτες των κρατών –μελών της ΕΕ με χαμηλότερες τιμές.

Μία ενιαία , πανευρωπαϊκή εσωτερική αγορά ενέργειας αποτελεί, επίσης, προϋπόθεση για την ύπαρξη μίας ενιαίας φωνής στις εξωτερικές ενεργειακές σχέσεις με τρίτες χώρες , ενισχύοντας και τον ανταγωνισμό των ευρωπαϊκών εταιρειών ενέργειας έναντι των ανταγωνιστών τους παγκοσμίως, και θα συμβάλει θετικά στην επίτευξη του στόχου της διαφοροποίησης ενεργειακών πηγών και προμηθευτών.

Η υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας βασίζεται στην υλοποίηση των τριών παρακάτω στόχων

- Τη δυνατότητα επιλογής εκ μέρους των καταναλωτών μεταξύ διάφορων προμηθευτών φυσικού αερίου (ΦΑ) και ηλεκτρισμού σε χαμηλότερες και πιο δίκαιες τιμές
- Τη δυνατότητα πρόσβασης στην αγορά μικρότερων επιχειρήσεων και κυρίως εκείνων που επενδύουν σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
- Τη διευκόλυνση της λειτουργία του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής CO₂

Η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας θα γίνει πραγματικότητα εφόσον γίνει διαθέσιμο ένα ευρωπαϊκό, ενοποιημένο , ασφαλές και συνεκτικού δίκτυο μεταφοράς για να την υποστηρίξει. Για το λόγο αυτό απαιτούνται επενδύσεις στις υποδομές και η αναβάθμιση των ήδη υπαρχόντων.

Το άνοιγμα των αγορών ενέργειας στον ανταγωνισμό έχει καίρια σημασία για την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της ΕΕ στο σύνολό της. Η ανάπτυξη μιας εσωτερικής αγοράς όχι μόνο θα εξαλείψει μέρος της ανασφάλειας που είναι συνυφασμένη με τα εισαγόμενα ορυκτά καύσιμα, αλλά θα ευνοήσει επίσης την ανάπτυξη μιας κοινής ευρωπαϊκής αγοράς, προωθώντας

αφενός την καινοτομία στην ενέργεια μέσω του ανταγωνισμού και αφετέρου την τυποποίηση των διεθνών υποδομών και μεθόδων¹⁴⁵.

Σύμφωνα και με τους περιβαλλοντικούς στόχους της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, απαιτείται και η ανάπτυξη συνδέσεων για την παραγωγή και τη διοχέτευση ηλεκτρικού ρεύματος από νέες και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στο δίκτυο παροχής ηλεκτρικής ενέργειας. Οι εταιρείες ενέργειας θα πρέπει να βρουν συμφέροντες τρόπους για την εκμετάλλευση νέων πηγών ενέργειας σε τιμές ανταγωνιστικές, με τις αντίστοιχες των υφιστάμενων πηγών, χωρίς να επιβαρύνουν το περιβάλλον.

Γενικά, οι προϋποθέσεις για την απελευθέρωση μιας αγοράς ενέργειας συμπεριλαμβάνουν τη λειτουργία κανόνων ανταγωνισμού στον τομέα της παραγωγής των ενεργειακών προϊόντων, το διαχωρισμό των δικτύων και την ελεύθερη πρόσβαση σε αυτά καθώς και το διασυνοριακό εμπόριο.

Στην Ευρώπη, η τάση της απελευθέρωσης και της ιδιωτικοποίησης της αγοράς ενέργειας εδράζει στην προοπτική των ιδρυτικών συνθηκών και την επιθυμία δημιουργίας μιας κοινής αγοράς ανοιχτής στους κανόνες του ανταγωνισμού προς όφελος του γενικού συμφέροντος.

Το πρώτο βήμα έγινε το 1968 με την άρση των τελωνειακών εμποδίων στις ανταλλαγές πετρελαϊκών προϊόντων μεταξύ των κρατών-μελών των τότε ευρωπαϊκών κοινοτήτων. Μετά από μία περίοδο προφανούς πολιτικής διστακτικότητας¹⁴⁶ εγκρίθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 η πρώτη νομοθετική δέσμη μέτρων (Οδηγία 96/92/ΕΚ¹⁴⁷ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και Οδηγία 98/30/ΕΚ¹⁴⁸ σχετικά με τους κοινούς κανόνες που θα πρέπει να διέπουν την εσωτερική αγορά ΦΑ). Η πρώτη αυτή δέσμη μέτρων εγκαινιάζει μία περίοδο μεταρρυθμίσεων στον ενεργειακό τομέα με την απελευθέρωση και την εισαγωγή της πολιτικής του ανταγωνισμού. Επίσης, εγκαινιάζει το διάλογο σχετικά με τα οφέλη

---

¹⁴⁵ Μεταφορές και Ενέργεια: <http://www.eu4journalists.eu/index.php/dossiers/greek/C47/32/>

¹⁴⁶ Μία από τις κύριες διατάξεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ αποτελούσε η υλοποίηση του στόχου της Ενιαίας Αγοράς, που επιτρέπει την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων. Στην καλή λειτουργία της κοινής αγοράς θα συμβάλει καταλυτικά η ανάπτυξη των διευρωπαϊκών δικτύων στα οποία συμπεριλαμβάνεται και ο ενεργειακός τομέας σε συνδυασμό, όμως, με τους τομείς μεταφορών και επικοινωνιών. Στην ουσία τα διευρωπαϊκά δίκτυα είναι η μόνη αναφορά στην ενέργεια που γίνεται στις Συνθήκες του Μάαστριχτ (άρθρο 129B) και ,μετέπειτα, του Άμστερνταμ (άρθρο 154).

¹⁴⁷ Το κείμενο της Οδηγίας διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1997:027:0020:0029:EL:PDF>

¹⁴⁸ Το κείμενο της Οδηγίας διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1998:204:0001:0012:EL:PDF>

της ρύθμισης της εσωτερικής αγοράς ενέργειας, της συνεργασίας των εμπλεκόμενων φορέων και επιφέρει μία σημαντική αναδιάρθρωση των ενεργειακών αγορών¹⁴⁹.

Η πρώτη νομοθετική δέσμη μέτρων αντικαταστάθηκε με μία δεύτερη δέσμη μέτρων το 2003 (Οδηγία 2003/54/EK¹⁵⁰ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και Οδηγία 2003/55/EK¹⁵¹ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου) μετά από αίτημα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισαβόνας το 2000¹⁵².

Η τρίτη δέσμη νομοθετικών μέτρων που, αντιστοίχως καταργεί την προηγούμενη υιοθετήθηκε το 2009. Οι σχετικές οδηγίες της τρίτης δέσμης είναι η Οδηγία 2009/73/EK¹⁵³ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ΦΑ και η Οδηγία 2009/72/EK¹⁵⁴ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Εκτός των βασικών διατάξεων για την ορθή λειτουργία των αγορών ενέργειας, η τρίτη δέσμη μέτρων για την ενέργεια περιλαμβάνει και νέες διατάξεις που αφορούν σε νέους κανόνες που προβλέπουν το διαχωρισμό των δικτύων, στην περαιτέρω ενίσχυση της εξουσίας ανεξαρτησίας και της ανεξαρτησίας δράσης των εθνικών Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας και στη βελτίωση λειτουργίας των αγορών λιανικής προς το τιμολογιακό όφελος των καταναλωτών.

Η Οδηγία 2009/73/EK επιδιώκει να προσφέρει τη δέουσα ρυθμιστική και να συμπληρώσει το ανεπαρκές νομικό πλαίσιο που θέτει εμπόδια στη διανομή και την πώληση ΦΑ επί ίσοις όροις και χωρίς διακρίσεις. Η Οδηγία 2009/73/EK ακολουθεί της Ανακοίνωσης της Επιτροπής « *Ενεργειακή Πολιτική για τη Ευρώπη* » ,COM (2007)1 στην οποία τονίζεται η σημασία ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς ΦΑ και η δημιουργία ίσων όρων ανταγωνισμού. Αναγκαία προϋπόθεση για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας αποτελεί ο αποτελεσματικός διαχωρισμός των δικτύων από τις δραστηριότητες παραγωγής και προμήθειας(

---

¹⁴⁹Βλ. D. Klackenberg, Dag et al., Rethinking the EU regulatory strategy for the internal energy market, *Centre for European Policy Studies (CEPS) Task Force Report*, No.19, Brussels, 2004

¹⁵⁰Το κείμενο της Οδηγίας διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://www.energy-community.org/pls/portal/docs/36275.PDF>

¹⁵¹ Το κείμενο της Οδηγίας διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:176:0057:0078:EL:PDF>

¹⁵² Το Συμβούλιο της Λισαβόνας του Μαρτίου 2000 θεσπίζει την αποκαλούμενη «Στρατηγική της Λισαβόνας» με σκοπό να καταστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) η πιο ανταγωνιστική οικονομία στον κόσμο και να επιτευχθεί ο στόχος της πλήρους απασχόλησης πριν από το έτος 2010. Η στρατηγική βασίζεται σε τρεις πυλώνες: τον οικονομικό, τον κοινωνικό και τον περιβαλλοντικό. Αποτελέσματα Ευρωπαϊκού

Συμβουλίου: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm

¹⁵³Το κείμενο της Οδηγίας διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0094:0136:EL:PDF>

¹⁵⁴Το κείμενο της Οδηγίας διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0055:0093:EL:PDF>

European Transmission System Operators for Gas¹⁵⁵) , γεγονός που δεν ικανοποίησαν αποτελεσματικά οι διατάξεις της πρότερης σχετικής Οδηγίας 2003/55/EK.

Σχετικό ψήφισμα του Κοινοβουλίου τον Ιούλιο του 2007 αναφέρει τον διαχωρισμό μεταφοράς και ιδιοκτησίας ως το πιο αποτελεσματικό μέσο για την άνευ διακρίσεων προώθηση επενδύσεων υποδομής και τη δίκαιη πρόσβαση των νεοεισερχόμενων επιχειρήσεων στο δίκτυο¹⁵⁶ και τη διαφάνεια της αγοράς.

Οι διατάξεις περί διαχωρισμού θα πρέπει να εφαρμοστούν οριζόντια στους κλάδους τους ΦΑ και του ηλεκτρισμού διότι οι δύο αυτοί κλάδοι συνδέονται κάθετα, ενώ θα πρέπει να τηρηθεί η αρχή της μη διάκρισης μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Στις διάφορες μορφές οργάνωσης της εσωτερικής αγοράς ΦΑ και ηλεκτρισμού υπάρχει η ανάγκη εξασφάλισης ισότιμων όρων ανταγωνισμού που θα βασίζεται κυρίως στην ικανότητα των μεγάλων , μη οικιακών πελατών , να επιλέγουν τους προμηθευτές τους και να συνάπτουν συμβάσεις με περισσότερους από έναν προμηθευτές. Θα βασίζεται , επίσης, στη διασφάλιση διαφανών τιμολογίων , τόσο για τους οικιακούς όσο και για τους μη οικιακούς καταναλωτές, και στην ανεξαρτησία των διαχειριστών των συστημάτων αποθήκευσης και τη βελτίωση πρόσβασης τρίτων σε εγκαταστάσεις αποθήκευσης.

Η Οδηγία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην συνεργασία των κρατών –μελών στο εσωτερικό επίπεδο της ΕΕ και σε περιφερειακό επίπεδο. Σε εσωτερικό επίπεδο, η υλοποίηση της εσωτερική αγοράς ΦΑ απαιτεί την ενίσχυση της ενοποίησης των εθνικών αγορών και τη συνεργασία των διαχειριστών των δικτύων σε κοινοτικό επίπεδο. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του 2007 καλεί την Επιτροπή να καταρτίσει νομοθετικές προτάσεις για την περαιτέρω εναρμόνιση των εξουσιών και την ενίσχυση της ανεξαρτησίας των εθνικών Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας.

Οι Εθνικές Ρυθμιστικές Αρχές Ενέργειας υποχρεούνται να διαδραματίζουν ενεργό ρόλο ούτως ώστε να εξασφαλίζεται η διαφάνεια των τιμολογίων (μη επιβολή διακρίσεων μεταξύ των καταναλωτών , ορθός αντικατοπτρισμός του κόστους) και να παρέχουν τις κατάλληλες πληροφορίες προς την Επιτροπή ώστε αυτή να ασκεί σωστά τα καθήκοντα παρατήρησης και εποπτείας της σωστής λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς ΦΑ (στα πεδία ζήτησης-προσφοράς, υποδομών μεταφοράς , διανομής , αποθήκευσης κτλ.). Υποχρεούνται, επιπλέον, να αναφέρουν

---

¹⁵⁵ Επίσημη ιστοσελίδα: <http://www.entsog.eu/>

¹⁵⁶ Σχετικός Κανονισμός 715/2009 σχετικά με τους όρους πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1775/2005, κείμενο διαθέσιμο ηλεκτρονικά: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0036:0054:EL:PDF>

στην Επιτροπή τις περιπτώσεις κρατών –μελών στα οποία οι τιμές παρακωλύουν τον ανταγωνισμό και την ορθή λειτουργία της αγοράς ΦΑ. Τέλος, θα πρέπει να έχουν την εξουσία να εκδίδουν δεσμευτικές αποφάσεις για τις επιχειρήσεις ΦΑ όπως και να επιβάλουν ή να προτείνουν στο αρμόδιο δικαστήριο την επιβολή αποτρεπτικών κυρώσεων σε επιχειρήσεις ΦΑ που δεν συμμορφώνονται ως προς τις υποχρεώσεις τους.

Με τον Κανονισμό 713/2009¹⁵⁷, προβλέπεται η ίδρυση του Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας¹⁵⁸ των κρατών –μελών της ΕΕ (Agency for Cooperation of Energy Regulators¹⁵⁹ -ACER). Ο Οργανισμός λειτουργεί από το 2011 και πρόκειται για ανεξάρτητο κοινοτικό όργανο με διοικητική και οικονομική αυτονομία. Ο εν λόγω Οργανισμός, αντικατέστησε την Ευρωπαϊκή ομάδα ρυθμιστικών αρχών για την ηλεκτρική ενέργεια και το ΦΑ (ERGEG- European Regulators' Group for Electricity and Gas). Η λειτουργία αυτής της ομάδας στηριζόταν στην εθελοντική συνεργασία των εθνικών ρυθμιστικών αρχών. Η συνεργασία αυτή, όμως, θα πρέπει να ενταχθεί σε μια κοινοτική δομή με σαφείς αρμοδιότητες και εξουσία έκδοσης ατομικών ρυθμιστικών αποφάσεων. Ο Οργανισμός Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας θα παρέχει πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ των εθνικών ρυθμιστικών αρχών ενέργειας και θα εποπτεύει την περιφερειακή συνεργασία μεταξύ των διαχειριστών των συστημάτων μεταφοράς ΦΑ και ηλεκτρικής ενέργειας ώστε να εξασφαλίζεται η συμβατότητα των κανονιστικών πλαισίων.

Η Οδηγία τονίζει , επίσης, τη σημασία διασφάλισης του ενεργειακού εφοδιασμού που συνιστά σημαντικό στοιχείο της δημόσιας ασφάλειας , και , κατά συνέπεια συνδέεται εγγενώς με την αποτελεσματική λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ΦΑ και την ενσωμάτωση των απομονωμένων αγορών ΦΑ των κρατών –μελών. Τα δίκτυα μεταφοράς και άλλα πάγια στοιχεία που συνδέονται με την προμήθεια ΦΑ είναι ουσιώδη για τη δημόσια ασφάλεια και την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας και θα πρέπει να υπάρχει σωστή αξιολόγηση του βαθμού ανεξαρτησίας λειτουργίας του δικτύου και του επιπέδου εξάρτησης από τρίτες χώρες. Η συνεργασία των κρατών-μελών και των εθνικών ρυθμιστικών αρχών είναι καθοριστική για την αντιμετώπιση καταστάσεων που συνεπάγονται ή ενδέχεται να συνεπάγονται βραχυπρόθεσμα σοβαρή διαταραχή του ενεργειακού εφοδιασμού που να επηρεάζει κράτος ή κράτη –μέλη. Η

---

¹⁵⁷ Το κείμενο του Κανονισμού διαθέσιμο ηλεκτρονικά: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0001:0014:EL:PDF>

¹⁵⁸ *Piebalgs to propose new EU energy regulator*, Reuters, 2-11-2008, <http://www.reuters.com/article/2008/11/02/energy-regulator-piebalgs-idUSL235083720081102> (πρόσβαση 11/10/2013)

¹⁵⁹ Επίσημη ιστοσελίδα: http://acernet.acer.europa.eu/portal/page/portal/ACER_HOME

Οδηγία ενθαρρύνει την Επιτροπή να υποβάλει συστάσεις για τη διαπραγμάτευση σχετικών συμφωνιών με τρίτες χώρες. Τέλος ,η Οδηγία αναφέρεται στην ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος μέσω της ενίσχυσης της ενεργειακής επάρκειας και της χρήσης και άλλων μορφών ΦΑ όπως το βιοαέριο και το ΦΑ από βιομάζα. Επισημαίνεται η ανάγκη αντιμετώπισης της ενεργειακής φτώχειας και η διασφάλιση του απαραίτητου ενεργειακού εφοδιασμού των ευάλωτων καταναλωτών.

Η Οδηγία 2009/72/EK σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας κινείται στο ίδιο πλαίσιο με αυτή που αφορά την αγορά ΦΑ. Επισημαίνει ότι δεν εξασφαλίζεται σε όλα τα κράτη – μέλη η αδιάκριτη πρόσβαση στο δίκτυο με επαρκή εποπτεία και ίσοι όροι ανταγωνισμού, τη σημασία των οποίων τόνισε η Ανακοίνωση της Επιτροπής το 2007 « *Ενεργειακή Πολιτική για την Ευρώπη*». Η παροντική εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας πάσχει από έλλειψη ρευστότητας και διαφάνειας εμποδίζοντας με αυτό τον τρόπο την αποτελεσματική κατανομή των πόρων , την αντιστάθμιση κινδύνου και την είσοδο νέων επιχειρήσεων. Μία εύρυθμη εσωτερική αγορά ηλεκτρισμού θα παρέχει τα κατάλληλα κίνητρα σε νέους παραγωγούς να επενδύσουν στο δίκτυο μέσω διαφανούς διαδικασίας χορήγησης αδειών , κατά πρώτον και , κατά δεύτερον να επενδύσουν σε νέες τεχνολογίες και ΑΠΕ.

Τονίζεται η ανάγκη διαχωρισμού των δικτύων από τις δραστηριότητες παραγωγής και προμήθειας για να εξαλειφθεί ο κίνδυνος διακρίσεων στην εκμετάλλευση των δικτύων. Η ενσωμάτωση των απομονωμένων αγορών ηλεκτρικής ενέργειας ορισμένων κρατών- μελών είναι καίριας σημασίας για την αποτελεσματική λειτουργία του συνόλου της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και τη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού του συνόλου της ΕΕ. Οι ρυθμιστικές αρχές θα πρέπει να καλύπτουν τους τομείς ΦΑ και ηλεκτρικής ενέργειας και να αυξηθεί η ρυθμιστική εποπτεία επί των επιχειρήσεων που προμηθεύουν ηλεκτρική ενέργεια προς αποφυγή κερδοσκοπικών πρακτικών και για να εξασφαλισθεί το δικαίωμα εφοδιασμού με ηλεκτρική ενέργεια σε λογικές τιμές των οικιακών καταναλωτών και των μικρών επιχειρήσεων.

Η Οδηγία τονίζει , ιδιαιτέρως, τη σημασία της προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών και τη διαθεσιμότητα αποτελεσματικών μέσων διακανονισμού των διενέξεων που τυχόν προκύπτουν όπως και την εξάλειψη φαινομένων ενεργειακής φτώχειας μέσω της προστασίας των ευάλωτων καταναλωτών.

Η υλοποίηση διευρωπαϊκών δικτύων στον τομέα της ενέργειας (ΔΕΔ-Ε)/ Trans- European Energy Networks TEN-E¹⁶⁰, επιπρόσθετα με τους τομείς μεταφορών και επικοινωνιών, περιεχόταν στις διατάξεις της Συνθήκης του Άμστερνταμ με σκοπό τη συμβολή τους στην υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς και την αειφόρο ανάπτυξη. Σε αντίθεση με τους τομείς μεταφορών και επικοινωνιών, στο τομέα της ενέργειας δεν καταγράφεται αρχικά κάποια σημαντική πρόοδος.

Η Απόφαση 1362/2006/ΕΚ¹⁶¹ καθόρισε νέους προσανατολισμούς με βασικούς στόχους τη διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών, την ενίσχυση της ασφάλειας ανεφοδιασμού μέσω της ενδυνάμωσης της συνεργασίας με τρίτες χώρες (Κασπία, Μεσόγειος, Μαύρη Θάλασσα, Μέση Ανατολή και χώρες Κόλπου) και την επέκταση των διασυνοριακών υποδομών στα νέα κράτη – μέλη. Βάσει αυτών των προσανατολισμών ορίστηκαν τρεις κατηγορίες έργων αναφορικά με την κοινοτική χρηματοδότηση και την κατανομή των κοινοτικών πόρων : τα έργα προτεραιότητας (προνομιακή μεταχείριση), τα έργα ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος (διασυνοριακού χαρακτήρα) και τα έργα κοινού ενδιαφέροντος (δίκτυα ηλεκτρισμού και ΦΑ με προοπτικές πιθανής οικονομικής βιωσιμότητας).

Για το χρονικό άξονα 2007-2013 προβλέπεται ποσό ύψους 155 εκατ. ευρώ για τα ΔΕΔ-Ε ενώ, το 2011 προτάθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κανονισμός COM(2011) 658¹⁶² δίνοντας προτεραιότητα στις ενεργειακές υποδομές που αποτελούν σημαντική παράμετρο για την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας και την ενίσχυση της ασφάλειας ανεφοδιασμού. Ο συγκεκριμένος προϋπολογισμός, όμως, επαρκούσε για την πραγματοποίηση, κυρίως, μελετών σκοπιμότητας των υποδομών και το συγκεκριμένο χρηματοδοτικό πλάνο, γενικά, χαρακτηρίζεται ανεπαρκές και λειτούργησε κατά βάση για την αποτροπή αποτυχιών της αγοράς ενέργειας (market failure)¹⁶³. Στις 4 Φεβρουαρίου του 2011, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο¹⁶⁴ έθεσε το φιλόδοξο στόχο της υλοποίησης της εσωτερικής αγοράς ενέργειας έως το 2014¹⁶⁵. Σήμερα ,

---

¹⁶⁰Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα Διευρωπαϊκά Δίκτυα

Ενέργειας: http://ec.europa.eu/energy/infrastructure/tent_e/ten_e_en.htm

¹⁶¹Το κείμενο της Απόφασης διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:262:0001:0023:EL:PDF>

¹⁶²Το κείμενο του Κανονισμού διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0658:FIN:EL:PDF>

¹⁶³T. Maltby, European Union energy policy integration: A case of European Commission policy entrepreneurship and increasing supranationalism, *Energy Policy*, no. 55, 2013, pp.435 - 444

¹⁶⁴Συμπεράσματα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st00/st00002-re01.en11.pdf>

¹⁶⁵Ομιλία του Günther Oettinger, Επιτρόπου για την Ενέργεια, για το στόχο υλοποίησης της εσωτερικής αγοράς ενέργειας το 2014 “Getting to 2014”: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-11-614_en.htm?locale=FR

ενώ έχει διαπιστωθεί σημαντική πρόοδος σε πολλούς τομείς, ο στόχος αυτός φαίνεται πολύ δύσκολα επιτεύξιμος.

Το τρίτο νομοθετικό πακέτο για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση. Ορισμένα κράτη –μέλη δεν έχουν ακόμη μεταφέρει στη εθνική τους νομοθεσία το νομοθετικό πακέτο κυρίως τις διατάξεις που αφορούν στο διαχωρισμό των δικτύων μεταφοράς και προμήθειας ενεργειακών προϊόντων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναμένεται να κινήσει διαδικασίες επί παραβάσει κατά των κρατών-μελών που δεν έχουν μεταφέρει πλήρως το τρίτο νομοθετικό πακέτο επιδιώκοντας την αυστηρή εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού.

Η Επιτροπή θα λάβει τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των καταναλωτών, βάση ευρωπαϊκής νομοθεσίας , να γίνονται εμφανή και στο εκάστοτε εθνικό δίκαιο και να τηρούνται ορθώς από όλους τους παράγοντες της αγοράς. Η έλλειψη ενημέρωσης των καταναλωτών για τις εναλλακτικές επιλογές παροχής ηλεκτρικής ενέργειας μπορεί να δράσει ανασταλτικά στη μείωση του τελικού λιανικού κόστους. Όταν θεσπίστηκε το πακέτο , η Επιτροπή πίστεψε ότι η απελευθέρωση θα αύξανε τον ανταγωνισμό, θα απέτρεπε τα μονοπώλια και θα εξασφάλιζε πιο συμφέρουσες τιμές για τους τελικούς καταναλωτές λιανικής . Κάτι τέτοιο, όμως, δεν κατέστη δυνατό και σε πολλά κράτη –μέλη, μάλιστα παρατηρείται αύξηση των τιμών ενέργειας¹⁶⁶.

Στα δίκτυα χοντρικής παρατηρούνται, επίσης, πολλές στρεβλώσεις. Διατηρούνται τα πρώην κρατικά μονοπώλια μέσω των δημόσιων επιχειρήσεων που επωφελούνται της απουσίας μιας πλήρους ανοιχτής αγοράς που θα ευνοήσει και την είσοδο νέων ανταγωνιστικών επιχειρήσεων με τις ίδιες ευκαιρίες. Το ουσιαστικό πρόβλημα με την εσωτερική αγορά ηλεκτρισμού της ΕΕ είναι ότι το υπάρχον δίκτυο είναι κατασκευασμένο βάση μεγάλων κεντρικών μονάδων που συνδέονται με τους καταναλωτές μέσω εθνικών δικτύων. Οι υποδομές του δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας είναι το «κλειδί» για την διασύνδεση των περιφερειακών αγορών της ΕΕ και την ενσωμάτωση της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας από τις ΑΠΕ. Η διασυνδεσιμότητα των ευρωπαϊκών δικτύων με αυτά των περιοχών της Μαύρης Θάλασσας και του Μεσογειακού δακτυλίου θα επιτρέψει τη διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας ,θα μειώσει τον κίνδυνο διαρροών ενέργειας και θα εξισορροπήσει το κόστος συντήρησης των υποδομών.

---

¹⁶⁶ «Φτωγά» τα αποτελέσματα της απελευθέρωσης αγοράς ενέργειας στην ΕΕ», *EurActiv.gr*, 21/6/2012
: <http://euractiv.gr/energeia/%C2%ABftoxa%C2%BB-ta-apotelesmata-tis-apeleytherosis-tis-agoras-energeias-stin-ee> (πρόσβαση στις 22/6/2014)

Το τρίτο νομοθετικό πακέτο μέτρων που υιοθετείται το 2009 και αφορά τον τομέα του ΦΑ, κατά κύριο λόγο, οδηγεί σε σημαντικές αλλαγές με σημαντικότερη αυτή της δημιουργίας ανεξάρτητων διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς. Οι υποδομές μεταφοράς ΦΑ γίνονται ένα είδος κοινού δημόσιου τομέα μεταφοράς του καυσίμου με σκοπό να προσφέρει σε όλους συμμετέχοντες στην αγορά του ΦΑ απρόσκοπτη πρόσβαση στο δίκτυο. Η «πρόσβαση τρίτων στο δίκτυο» υιοθετεί στην ουσία του μοντέλο που χρησιμοποιείται στις τηλεπικοινωνίες όπου κάθε πάροχος μπορεί να παρέχει τις υπηρεσίες του στον πελάτη του χρησιμοποιώντας το δίκτυο που ήδη υπάρχει αποφεύγοντας τη δημιουργία νέων υποδομών εξοικονομώντας με αυτό τον τρόπο πόρους¹⁶⁷.

Ο πλήρης διαχωρισμός των δικτύων μεταφοράς από τους φορείς παραγωγής και προσφοράς ΦΑ προκαλεί κλυδωνισμούς μεταξύ των κρατών –μελών της ΕΕ αφού αλλάζει το ιδιοκτησιακό καθεστώς των μεγάλων εταιρειών ενέργειας. Η σχετική Οδηγία δίνει τρεις δυνατότητες¹⁶⁸ για το διαχωρισμό των δικτύων μεταφοράς ΦΑ από τις διαδικασίες παραγωγής και προσφοράς

- Το μοντέλο πλήρους διαχωρισμού διαδικασίας παραγωγής –διανομής (ownership unbundling model). Πώληση ΦΑ από τους προμηθευτές σε επιχειρήσεις μεταφοράς.
- Το μοντέλο ανεξάρτητου διαχειριστή του συστήματος (Independent System Operator -ΙΤΟ). Οι εταιρείες παραγωγής και οι διαχειριστές του δικτύου μεταφοράς είναι δυνατό να συνδέονται αλλά, τα κράτη –μέλη θα πρέπει να ορίσουν ένα ανεξάρτητο διαχειριστή του συστήματος που θα μπορούσε να λειτουργήσει, σε γενικές γραμμές, σαν διαχειριστής του δικτύου μεταφοράς και θα είναι υπεύθυνος για τη λειτουργία , τη συντήρηση και την ανάπτυξη των υποδομών του δικτύου μεταφοράς.
- Το μοντέλο ανεξάρτητου διαχειριστή μεταφοράς(Transmission System Operators-TSO). Αυτός ο διαχειριστής θα πρέπει να είναι αυτόνομος και να λειτουργεί υπό καθεστώς νομικής , τεχνικής , οικονομικής , υλικής και διοικητικής ανεξαρτησίας.

Ανεξάρτητα με το πιο μοντέλο θα επιλεγεί τελικά, η προσπάθεια φιλελευθεροποίησης της αγοράς ΦΑ αλλάζει τις έως τώρα δομές λειτουργίας της και εισάγει τα κράτη-μέλη σε μία μεταβατική φάση. Φαντάζει εξαιρετικά δύσκολο οι δυνάμεις της αγοράς να μπορέσουν από μόνες τους να διασφαλίσουν την ασφάλεια ανεφοδιασμού. Απαιτούνται πολιτικές ενέργειες τόσο στο πεδίο της εσωτερικής αγοράς, όσο και στις εξωτερικές ενεργειακές σχέσεις, καθώς, το

¹⁶⁷ J.P. Favennec, *Géopolitique de l'énergie. Besoins, ressources, échanges mondiaux*, IFP Publications, éditions Technip, Paris, 2009, Chapitre 3 : Structure des industries de l'énergie, pp.109

¹⁶⁸ Σύμφωνα με το κείμενο εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Ιανουάριος 2010) που προσφέρει ερμηνευτικά σχόλια για τις Οδηγίες 2009/72/ΕΚ και 2009/73/ΕΚ , διαθέσιμο ηλεκτρονικά:

http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/interpretative_notes/doc/implementation_notes/2010_01_21_the_unbundling_regime.pdf

σύστημα των συμβάσεων μακράς διάρκειας με τους ενεργειακού προμηθευτές δεν ευνοεί τον ανταγωνισμό και τη διαφοροποίηση, ενώ η είσοδος νέων εμπορικών δρόμων στην αγορά ενδέχεται να αυξήσει το κόστος των συναλλαγών και ανοίξει δίαυλο για κερδοσκοπικές πρακτικές.

4.3 Η ενίσχυση της ασφάλειας του ενεργειακού ανεφοδιασμού

Η ασφάλεια ενεργειακού ανεφοδιασμού και οι εξωτερικές σχέσεις της ΕΕ με τους ενεργειακούς της εταίρους έχει, σε μεγάλο βαθμό, παραμεληθεί ως κοινό πεδίο δράσης σε επίπεδο ΕΕ ενώ, έχουν διατηρηθεί τα κύρια προνόμια των κρατών – μελών. Όπως, ήδη έχουμε αναφέρει και αναλύσει, η ΕΕ βρέθηκε αντιμέτωπη με σοβαρές παγκόσμιες και περιφερειακές ενεργειακές κρίσεις που ανέδειξαν τα τρωτά σημεία των εισαγωγών-χωρών της Ευρώπης. Παρόλα αυτά, τα κράτη-μέλη της ΕΕ τάχθηκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα υπέρ μιας διακυβερνητικής προσέγγισης, η οποία αποκλείει τις κοινές θεσμικές δομές που μπορεί να προσφέρει η ΕΕ και αντί αυτών βασίζεται είτε σε διεθνείς ενεργειακούς οργανισμούς (πχ. ΔΟΕ), είτε στις διμερείς διακυβερνητικές συμφωνίες των κρατών –μελών με τις προμηθεύτριες χώρες και τις ενεργειακές τους εταιρείες. Επιπλέον, η αδυναμία της ΕΕ να αναπτύξει μια κοινή εξωτερική πολιτική έχει εντείνει αυτή την τάση και παραμένει ένα από τα εμπόδια για τη διαμόρφωση μίας κοινής εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής.

Το 2006 θέτονται οι πρώτες βάσεις της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ η οποία, θα προκύψει μέσα από το συγκερασμό των εσωτερικών –κοινοτικών πολιτικών της ΕΕ στον ενεργειακό τομέα και των διακυβερνητικών στοιχείων στα πλαίσια της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ).

Η Πράσινη Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής COM(2006) 105 με τίτλο « *Ευρωπαϊκή Στρατηγική για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια* » αφιερώνει ένα μεγάλο μέρος της στην ουσιαστικής σημασίας, όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στο κείμενο, ανάγκη για μία συνεκτική εξωτερική πολιτική ενέργειας. Σύμφωνα με τη Βίβλο, το πρώτο βήμα για μία συνεκτική εξωτερική ενεργειακή πολιτική είναι η συμφωνία των στόχων και των δράσεων σε κοινοτικό επίπεδο. Περαιτέρω, η εξωτερική διάσταση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ θα πρέπει να καλύψει κάποιες βασικές επιδιώξεις

- Τη διασφάλιση και τη διαφοροποίηση των ενεργειακών προμηθειών μέσω της αναβάθμισης των ήδη υπαρχόντων και της κατασκευής νέων υποδομών

- Την αναβάθμιση των ενεργειακών εταιρικών σχέσεων με παραγωγούς, χώρες διαμετακόμισης και άλλους διεθνείς παράγοντες. Σημειώνεται η σκοπιμότητα μίας νέας πρωτοβουλίας έναντι της Ρωσίας και η αναβάθμιση της ενεργειακής εταιρικής σχέσης με τη συγκεκριμένη χώρα που πρόκειται για το σημαντικότερο προμηθευτή ενέργειας της ΕΕ. Επίσης, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, προτείνεται η διεύρυνση και η σταδιακή ενοποίηση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας και η δημιουργία ενός κοινού ρυθμιστικού χώρου στην περιφέρεια της ΕΕ με την ανάπτυξη κοινών κανόνων για το εμπόριο, τη μεταφορά και την προστασία του περιβάλλοντος. Η δημιουργία μίας πανευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας, με την ενσωμάτωση των περιφερειακών ενεργειακών εταιρών, θα διευκολύνονταν με τη διεύρυνση της Ενεργειακής Κοινότητας Νοτιοανατολικής Ευρώπης και μέσω μίας νέας συνθήκης ή διμερών συμφωνιών για την αναβάθμιση των σχέσεων με τους ενεργειακούς εταίρους της Κασπίας και της Μεσογείου.
- Την αποτελεσματική αντίδραση της ΕΕ σε εξωτερικές καταστάσεις κρίσεως με τη δημιουργία ενός επίσημου αρμόδιου οργάνου που θα επιλαμβάνεται των έκτακτων εξωτερικών συμβάντων στο πεδίο της προσφοράς
- Την ένταξη της ενεργειακής πολιτικής σε άλλες πολιτικές με εξωτερική διάσταση και πιο συγκεκριμένα στην αναβάθμιση των σχέσεων με παγκόσμιους ενεργειακούς εταίρους (χώρες και οργανισμούς όπως ο ΔΟΕ και οι G8) για την αντιμετώπιση κοινών ενεργειακών προκλήσεων, όπως, η παγκόσμια αύξηση της ενεργειακής ζήτησης και η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής μέσω της προώθησης των ΑΠΕ και μίας διεθνούς συμφωνίας για την ενεργειακή απόδοση.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 23^{ης} και 24^{ης} Μαρτίου 2006, επικύρωσε τους τρεις βασικούς στόχους της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής -ανταγωνιστικότητα, περιβαλλοντική βιωσιμότητα και ασφάλεια ανεφοδιασμού, ενώ στο κείμενο συμπερασμάτων της Προεδρίας¹⁶⁹, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τον Ύπατο Εκπρόσωπο της ΕΕ σε θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας, να συνεργασθούν στενά για το σημαντικό θέμα των εξωτερικών σχέσεων στον τομέα της ενέργειας και να προσφέρουν τα πρώτα στοιχεία μιας στρατηγικής της Ένωσης ώστε να συζητηθούν κατά την επόμενη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Η επόμενη σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου διεξήχθη στις 15 και 16 Ιουνίου του 2006. Εκτελώντας την εντολή που είχαν λάβει στο προηγούμενο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, η Επιτροπή και ο Ύπατος Εκπρόσωπος της ΕΕ για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας, υπέβαλαν έγγραφο με τίτλο «*Εξωτερική Πολιτική για την εξυπηρέτηση των ενεργειακών συμφερόντων της Ευρώπης*»¹⁷⁰. Το κείμενο επισημαίνει ότι η αυξανόμενη ενεργειακή εξάρτηση της ΕΕ που προέρχεται από ασταθείς χώρες και περιοχές, που χρησιμοποιούν μάλιστα την ενέργεια ως μέσο πολιτικής πίεσης, εγκυμονεί κινδύνους. Η υιοθέτηση μιας σφαιρικής προσέγγισης των εσωτερικών και εξωτερικών ενεργειακών πολιτικών θα εξασφαλίσει, σύμφωνα με το έγγραφο την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού αξιοποιώντας ολόκληρο το φάσμα των εσωτερικών και εξωτερικών ενωσιακών πολιτικών και θα

¹⁶⁹ Μέρος 2^ο, σημεία 43 έως 51, κείμενο συμπερασμάτων διαθέσιμο ηλεκτρονικά στον παρακάτω σύνδεσμο : http://www.okeobservatory.gr/projpdf/pdf_texenid_12.pdf

¹⁷⁰ Κείμενο διαθέσιμο ηλεκτρονικά: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/st09971.gr06.pdf>

αντιμετωπίσει με αποτελεσματικότερο τρόπο στρατηγικές μειζόνων ενεργειακών προμηθευτών που μπορεί να προκαλέσουν αρνητικές συνέπειες στην ενεργειακή αγορά της ΕΕ.

Ταυτόχρονα, όμως, δεν αμφισβητείται το δικαίωμα των κρατών μελών της ΕΕ να διαμορφώνουν τις δικές τους εξωτερικές ενεργειακές σχέσεις και να επιλέγουν τις συνιστώσες των ενεργειακών τους πηγών. Βάσει αυτών, το έγγραφο συνοψίζει τους τρόπους με τους οποίους οι εξωτερικές σχέσεις της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων και των δράσεων της ΚΕΠΠΑ, μπορούν να αξιοποιηθούν ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και θέτει κάποιες κατευθυντήριες γραμμές. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ιουνίου 2006¹⁷¹ αποτίμησε θετικά το έγγραφο της Επιτροπής και του Ύπατου Εκπροσώπου χαρακτηρίζοντάς το ως «στερεή βάση για τη διεξαγωγή της εξωτερικής πολιτικής με πνεύμα αλληλεγγύης και με σκοπό την εξασφάλιση αξιόπιστων, οικονομικά προσιτών και σταθερών ενεργειακών ροών προς την Ένωση»¹⁷². Επίσης, καλεί την Προεδρία, την Επιτροπή και τον Ύπατο εκπρόσωπο να συνεχίσουν τις προσπάθειες για την εκπόνηση μίας συνεκτικής και συντονισμένης εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής με χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων, συμπεριλαμβανομένων και των δράσεων της ΚΕΠΠΑ και ΕΠΑΑ, και ορίζει συγκεκριμένες προτεραιότητες. Παρακάτω αναφέρονται οι πιο σημαντικές από αυτές:

- Η νέα ενεργειακή συμφωνία με τη Ρωσία
- Η επέκταση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας της ΕΕ ώστε να συμπεριλάβει και τα γειτονικά κράτη και η καλύτερη αξιοποίηση των μηχανισμών της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας προς εξυπηρέτηση των στόχων της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ
- Η υποστήριξη νέων έργων υποδομών που θα συμβάλλουν στη διάνοιξη νέων οδών ενεργειακού εφοδιασμού
- Η ενσωμάτωση των ενεργειακών στόχων στην εμπορική πολιτική της ΕΕ

Για πρώτη φορά, λοιπόν, προβλέπεται μία εξωτερική διάσταση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ η οποία βασίζεται στη διαφοροποίηση των πηγών ανεφοδιασμού, κυρίως στον τομέα του ΦΑ, και την ανάπτυξη διε-ευρωπαϊκών δικτύων ανεφοδιασμού. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με την τακτική θεσμική αξιολόγηση και αναθεώρηση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, ανέδειξε τη σημασία της εξωτερικής της διάστασης. Μετά την Ανακοίνωση του 2007 «*Ενεργειακή Πολιτική για τη Ευρώπη*», COM (2007)1 που εισάγει το πρώτο νομοθετικό πακέτο ενεργειακών και περιβαλλοντικών στόχων με τον καθορισμό των στόχων 20-20-20. Η δεύτερη επισκόπηση της ενεργειακής στρατηγικής της ΕΕ το 2008, με την Ανακοίνωση «*Σχέδιο δράσης της ΕΕ για την*

¹⁷¹ Το κείμενο συμπερασμάτων του Συμβουλίου διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο σύνδεσμο:

<http://register.consilium.europa.eu/pdf/gr/06/st10/st10633-re01.el06.pdf>

¹⁷² Όπως παραπάνω, σημείο 23

ενεργειακή ασφάλεια και αλληλεγγύη» COM (2008) 781¹⁷³, θέτει, επίσης, ευθέως το ζήτημα της ασφάλειας ενεργειακού ανεφοδιασμού.

Η Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δηλ. Συνθήκη της Λισαβόνας), έφερε σημαντικές αλλαγές στο πεδίο της ενεργειακής πολιτικής. Το άρθρο 194 παρέχει την πρώτη συγκεκριμένη νομική βάση για μια ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική. Το άρθρο αυτό είναι στην ουσία το αποτέλεσμα ενός προσεκτικά διαμορφούμενου συμβιβασμού ανάμεσα στο σεβασμό της εθνικής κυριαρχίας σε θέματα διαχείρισης φυσικών πόρων και της ενεργειακής φορολόγησης, και της κοινή αρμοδιότητα σε θέματα ενέργειας μεταξύ των κρατών – μελών της ΕΕ¹⁷⁴. Η Συνθήκη, ωστόσο, διευκρινίζει ότι οι κύριοι στόχοι της συνολικής ενεργειακής πολιτικής της Ευρώπης που αναφέρονται στο άρθρο 194 (1) της Συνθήκης πρέπει να πληρούνται «σε πνεύμα αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών-μελών». Επίσης, ενώ η Συνθήκη δεν παρέχει ένα σαφές πλαίσιο και κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή της ρήτρας αλληλεγγύης στη διαμόρφωση και την άσκηση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, η σημασία και η αποτελεσματικότητα της ρήτρας αυτής έχει αποδειχθεί πολλές φορές αδύνατη σε σχέση με τη δύναμη προμηθευτριών και χωρών διέλευσης (πχ. ρώσο-ουκρανικές κρίσεις).

Η αυξανόμενη τρωτότητα σε εξωτερικές ενεργειακές κρίσεις και η υψηλή εξάρτηση των κρατών -μελών της ΕΕ σε εξωτερικές ενεργειακές πηγές έχει προκαλέσει ένα εσωτερικό ανταγωνισμό σχετικά με τη διαφοροποίηση της προσφοράς και των εισαγωγών. Τα περισσότερα κράτη- μέλη της ΕΕ και οι ιδιωτικές εταιρείες ενέργειας ασχολούνται, άνευ προηγουμένου, με στρατηγικές διαφοροποίησης ενεργειακών πηγών και πόρων. Ως αποτέλεσμα, έχουν προκύψει διάφορα ανταγωνιστικά και αμφιλεγόμενα έργα υποδομών που στοχεύουν στη διαφοροποίηση των οδών εφοδιασμού, όπως για παράδειγμα οι αγωγοί ΦΑ Nord Stream, Nabucco και South Stream. Παρ' όλα αυτά, η ΕΕ εξακολουθεί να επιδιώκει τη χάραξη μιας συνεκτικής και συλλογικής στρατηγική διαφοροποίησης για τις προμήθειες και τις διεθνείς ενεργειακές συνεργασίες, σύμφωνα και με την Ανακοίνωση της Επιτροπής του 2011, σχετικά με την εξωτερική διάσταση της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής, « Η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ. Σύμπραξη με τους εταίρους πέραν των συνόρων», COM (2011) 539¹⁷⁵.

¹⁷³ Το κείμενο της Ανακοίνωσης διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0781&from=EN>

¹⁷⁴ S.Andoura, Europe's external energy relations in D.Kora (ed.) "A Eurasian energy primer: The transatlantic perspective", Atlantic Council, 2013

¹⁷⁵ Κείμενο διαθέσιμο ηλεκτρονικά : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0539:FIN:EN:PDF>

Με την εξασφάλιση μεγαλύτερης διαφοροποίησης των πηγών και των οδών ανεφοδιασμού, κυρίως σε ΦΑ, επιδιώκεται ο περιορισμός των κινδύνων εξάρτησης σε εισαγωγές , ιδιαιτέρως για τα κράτη -μέλη που εξαρτώνται από έναν μόνο προμηθευτή. Οι κινήσεις αυτές στοχεύουν, επίσης, στην διόρθωση των υπερβολικών ανισορροπιών στις αγορές φυσικού αερίου μεταξύ της ηπειρωτικής και της κεντρικής Ευρώπης, προκειμένου να δημιουργηθεί μια πανευρωπαϊκή αγορά φυσικού αερίου την πάροδο των ετών. Για το σκοπό αυτό, η ΕΕ έχει δεσμευτεί να «μιλά» πιο συχνά «με μία φωνή» στη διεθνή ενεργειακή σκηνή, και πιο συνεκτικά μέσω της ενίσχυσης των εταιρικών ενεργειακών της σχέσεων με τις κύριες χώρες διέλευσης και τις προμηθεύτριες χώρες . Στην πράξη, οι ενεργειακές εταιρείες έχουν διαδραματίσει , μέχρι σήμερα ,σημαντικό ρόλο στην τόνωση της μεγαλύτερης διαφοροποίησης και ευελιξίας στις αγορές ΦΑ. Έχουν, για παράδειγμα, πρωτοστατήσει σε επενδυτικά σχέδια για την αύξηση της προσφοράς ΥΦΑ από ένα διαφοροποιημένο φάσμα πηγών όπως , η Μέση Ανατολή, το Κατάρ, η Αφρική, καθώς και η Βόρεια και η Νότια Αμερική και την ανάπτυξη υποδομών αποθήκευσης στα κράτη- μέλη της ΕΕ. Η ανάπτυξη ενός Νότιου Διαδρόμου ΦΑ αποτελεί το σχέδιο –ναυαρχίδα για τη διαφοροποίηση των πηγών και των οδών ανεφοδιασμού σε ΦΑ, το οποίο θα αναλύσουμε λεπτομερώς στο δεύτερο μέρος της Διατριβής.

Η ενδυνάμωση της ασφάλειας ενεργειακού ανεφοδιασμού της ΕΕ επιδιώκεται και μέσω της στρατηγικής προσέγγισης στις ενεργειακές εταιρικές σχέσεις με τους εξωτερικούς συνεργάτες είτε πρόκειται για χώρες παραγωγούς και χώρες διαμετακόμισης, είτε πρόκειται για ιδιωτικές εταιρείες ενέργειας. Κάτι τέτοιο, μπορεί να σημαίνει την ανάγκη άμεσης διαπραγμάτευσης της ΕΕ με τους προμηθευτές και τις χώρες διέλευσης (Ρωσία, Ουκρανία, Κεντρική Ασία, κλπ.). Όταν είναι απαραίτητο, στο όνομα των κοινών συμφερόντων και της αλληλεγγύης των κρατών-μελών της ΕΕ, η ΕΕ θα διαπραγματεύεται τους όρους παροχής ενέργειας προς τις ευρωπαϊκές αγορές, αφήνοντας τις ιδιωτικές εταιρείες ενέργειας να διαπραγματεύονται και να συνάπτουν τις τελικές συμβάσεις, που θα αφορούν τιμές και ποσότητες, με τους προμηθευτές.

Η ΕΕ επιδιώκει να συνάψει σταδιακά συμφωνίες –πλαίσια με βασικές χώρες προμήθειας και διέλευσης και να θεσπίσει, επί ίσοις όροις, κανόνες στις ενεργειακές σχέσεις σύμφωνα με τις αρχές της αλληλεξάρτησης, της αμοιβαιότητας και της αλληλεγγύης. Η εντολή προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να διαπραγματευθεί συμφωνίες-πλαίσιο με χώρες προμήθειας και διαμετακόμισης στην Κεντρική Ασία (Αζερμπαϊτζάν και Τουρκμενιστάν) είναι ένα πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση. Ωστόσο, μια τέτοια προσέγγιση δεν αποτελεί τον κανόνα.

Απεναντίας οι ενεργειακές εταιρικές σχέσεις βασίζονται σε μία ad hoc προσέγγιση και σε διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες που έχουν συναφθεί με τους προμηθευτές ή / και τις χώρες διέλευσης, ιδίως με τη Ρωσία.

Η έλλειψη διαφάνειας στις διμερείς συμβάσεις προμηθειών, που υπογράφηκαν από τα κράτη-μέλη, υπήρξε, πολλές φορές στο παρελθόν, επιζήμια για την ευρωπαϊκή ενεργειακή αλληλεγγύη και την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών -μελών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του αγωγού Nord Stream, ο οποίος συνδέει τη Γερμανία και τη Ρωσία μέσω υποθαλάσσιου αγωγού στην περιοχή της Βαλτικής Θάλασσας, παρακάμπτοντας έτσι χώρες διέλευσης όπως η Ουκρανία, η Πολωνία και τα κράτη της Βαλτικής. Το γεγονός αυτό προκάλεσε την οργή κατά της Γερμανίας και κατέδειξε την έλλειψη ενεργειακής αλληλεγγύης στην Ευρώπη.

Το Νοέμβριο του 2012, η ΕΕ έθεσε σε εφαρμογή ένα μηχανισμό ανταλλαγής πληροφοριών όσον αφορά τις νέες και τις υφιστάμενες διακυβερνητικές συμφωνίες μεταξύ κρατών μελών και των τρίτων χωρών τρίτων στον τομέα της ενέργειας (π.χ. η συμφωνία μεταξύ Ρωσίας και Βουλγαρίας για την κατασκευή του αγωγού South Stream), αλλά όχι με συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου που έχουν συναφθεί μεταξύ των προμηθευτών και βιομηχανικές επιχειρήσεις. Ο μηχανισμός αυτός προτάθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην Ανακοίνωσή της σχετικά με την ασφάλεια ενεργειακού ανεφοδιασμού και τη διεθνή συνεργασία « *Η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ. Σύμπραξη με τους εταίρους πέραν των συνόρων* », COM (2011) 539 και συστήθηκε με την Απόφαση 994/2012/ΕΕ¹⁷⁶ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση ενός μηχανισμού ανταλλαγής πληροφοριών σε σχέση με τις διακυβερνητικές συμφωνίες μεταξύ των κρατών- μελών της ΕΕ και τρίτων χωρών στον τομέα της ενέργειας. Ο στόχος του μηχανισμού αυτού είναι να αυξηθεί η διαφάνεια μεταξύ των κρατών μελών, και να διασφαλίσει ότι οι συμφωνίες αυτές συμμορφώνονται με τους κανόνες της ΕΕ σχετικά με την εσωτερική αγορά ενέργειας και τους στόχους των πολιτικών ενεργειακής ασφάλειας.

Η λειτουργία των εσωτερικών αγορών ενέργειας βασίζεται κατά κύριο στις εισαγωγές οι οποίες εάν δεν διέπονται από τον ελεύθερο ανταγωνισμό και τη διαφάνεια, η ΕΕ ευάλωτη στην πολιτική αστάθεια των προμηθευτών και τη μεταβλητότητα των τιμών. Για τους λόγους αυτούς,

---

¹⁷⁶ Κείμενο διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2012:299:FULL&from=EL>

η εξωτερική ενεργειακή πολιτική πρέπει να αντανakλά στη διασυνδεσιμότητα της εσωτερικής αγοράς ενέργειας καθώς και την αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών –μελών της ΕΕ.

Η εύρυθμη λειτουργία της ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας μπορεί να επιτευχθεί μόνο εάν ληφθούν , επίσης, υπόψη οι εξωτερικοί παράγοντες που έχουν άμεσο αντίκτυπο στην εσωτερική αγορά. Σε αυτό το πλαίσιο, ένα βασικό ζήτημα είναι ο σεβασμός του κοινοτικού ενεργειακού κεκτημένου της ΕΕ από τρίτους φορείς, καθώς και στις εξωτερικές συμφωνίες για τον ενεργειακό εφοδιασμό.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε επίσημη διαδικασία το 2012 για να διερευνήσει κατά πόσον η ρωσική Gazprom παραβιάζει τους αντιμονοπωλιακούς κανόνες της ΕΕ, και ιδίως, κατά πόσον μπορεί να καταχράται τη δεσπόζουσα θέση της σε προμήθειες ΦΑ προς ορισμένες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης .Το ευαίσθητο θέμα των δασμολογικών διακρίσεων είναι στο επίκεντρο της έρευνας, καθώς και το ζήτημα καθορισμού των τιμών βάση του πετρελαϊκού δείκτη.

Μία άλλη σημαντική παράμετρος είναι η απουσία συμμόρφωσης των σχετικών συμβάσεων υποδομών, που έχουν υπογραφεί με τρίτες χώρες, με το ευρωπαϊκό κεκτημένο. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει την απαίτηση συμμόρφωσης με το κανονιστικό πλαίσιο που θεσπίστηκε από το τρίτο ενεργειακό πακέτο μέτρων. Η Ρωσία αμφισβητεί ισχυρισμούς μη συμμόρφωσης, όπως θα δούμε και στην περίπτωση του αγωγού South Stream, θεωρώντας ότι δεν υπόκειται σε αυτούς τους κανόνες, και αμφισβητεί την εγκυρότητα της νομοθεσίας της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της τρίτης δέσμης μέτρων για την ενέργεια, δηλώνοντας ότι περιέχει δυσμενείς διακρίσεις. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει παραμείνει σταθερή απέναντι σε αυτές τις επικρίσεις, και έχει προτείνει την ενίσχυση του ενεργειακού διαλόγου με τη Ρωσία για αυτά τα ζητήματα. Έχει, επίσης, καλέσει τα κράτη -μέλη να εμπλέκονται στις πρώιμες φάσεις των διαπραγματεύσεων για τις συμβάσεις υποδομών, προκειμένου να διασφαλιστεί η συμμόρφωσή τους με τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΕ

Η ιδιαίτερη φύση της ΕΕ (δεν αποτελεί ούτε διεθνή οργανισμό, ούτε κράτος αλλά, ένα *sui generis* νομικό πρόσωπο) δεν της επιτρέπει για να χρησιμοποιήσει βία (hard power) και λειτουργεί περισσότερο ως κανονιστική δύναμη στο εξωτερικό της περιβάλλον. Η ταυτότητα ασφάλειας της ΕΕ, δεν αποτελεί το άθροισμα των ταυτοτήτων ασφάλειας όλων των κρατών - μελών, παρόλο που αυτά την διαμορφώνουν.

Η απροθυμία των κρατών-μελών να αναθέσουν κυριαρχικά δικαιώματα στην ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας, οδήγησε την ΕΕ να υιοθετήσει μια μεταμοντέρνα προσέγγιση της ασφάλειας με τη χρήση κυρίως οικονομικών και πολιτικών εργαλείων εξωτερικής πολιτικής. Ως εκ τούτου, η ταυτότητα ασφάλειας της ΕΕ βασίζεται στην προώθηση κυρίως πολιτικών και οικονομικών προτύπων, και όχι στρατιωτικής ισχύος. Επίσης, η ενισχυμένη αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών –μελών της είναι συνώνυμο της ασφάλειας για την ΕΕ , το ίδιο το οικοδόμημα της ΕΕ, με τις ιδρυτικές συνθήκες, βασίστηκε στην αρχή της ενισχυμένης αλληλεξάρτησης μεταξύ των κρατών – μελών της μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο. Ως εκ τούτου, αποτελεί μια βασική πτυχή της ταυτότητας ασφάλειας της ΕΕ.

Η διαμόρφωση της ταυτότητας της ενεργειακής ασφάλειας, ιδιαιτέρως στον εξωτερικό τομέα, της ΕΕ βασίζεται στις ίδιες αρχές και παραδοχές. Τα κράτη-μέλη δεν είναι πρόθυμα, όπως διαπιστώσαμε και στην ανάλυση περί διατάξεων για τον ενεργειακό τομέα στα πλαίσια των Συνθηκών, να αναθέσουν πλήρη κυριαρχικά δικαιώματα στην ΕΕ στον τομέα της εξωτερικής ενεργειακής ασφάλειας.

Δεδομένης, όμως, της υψηλής εξάρτησης σε ενεργειακά προϊόντα τρίτων –κρατών, η εξωτερική διάσταση της ενεργειακής ασφάλειας είναι ζωτικής σημασία για την ΕΕ. Η ασφάλεια ανεφοδιασμού αποτελεί την κύρια συνιστώσα της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ και έχει πλέον επικρατήσει ο όρος ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ να είναι συνώνυμος της ενίσχυσης της ασφάλειας ανεφοδιασμού.

Η ΕΕ καλείται να χρησιμοποιήσει εργαλεία οικονομικής και πολιτικής φύσεως, τα οποία θα αυξήσουν πρώτον την ενεργειακή αλληλεξάρτηση, και κατά συνέπεια την αλληλεγγύη, των κρατών-μελών της στο εξωτερικό και εσωτερικό επίπεδο. Η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας της ΕΕ βασίζεται σε αυτή τη λογική. Κατά δεύτερον, θα δημιουργήσουν

αμοιβαία οφέλη μεταξύ ΕΕ και εξωτερικών ενεργειακών εταίρων - η ΕΕ παρέχει μία μεγάλη ενεργειακή αγορά στην οποία οι εξωτερικοί ενεργειακοί προμηθευτές μπορούν να διοχετεύσουν τα προϊόντα τους – με απώτερο σκοπό τον ασφαλή και απρόσκοπτο ανεφοδιασμό, σε επαρκείς ποσότητες και συμφέρουσες τιμές για τους τελικούς καταναλωτές.

Η ΕΕ θα πρέπει, ως εκ τούτου, να αναπτύξει ένα δίκτυο ανεφοδιασμού , οικονομικά και τεχνικά, βιώσιμο και σταθερό το οποίο δεν θα επιτρέπει την ανάπτυξη μονοπωλιακών πρακτικών ούτε από τα κράτη –μέλη της , ούτε από τους εξωτερικούς προμηθευτές. Θα πρέπει, εν συνεχεία, να αναπτύξει ένα κατάλληλο ρυθμιστικό πλαίσιο που θα επιτρέψει την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ενέργειας , βασισμένης στην αλληλεξάρτηση των κρατών – μελών, μέσω και της επέκτασης του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου και στους εξωτερικούς ενεργειακούς εταίρους στη βάση πάντα αμοιβαίων οφελών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ «ΦΥΣΙΚΗΣ» ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΑΝΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ.Ο ΝΟΤΙΟΣ ΔΙΑΔΡΟΜΟΣ ΦΑ

Βάσει της ανάλυσης που έγινε στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 σχετικά με την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας , το ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 επικεντρώνεται στη σημασία της ασφάλειας ενεργειακού ανεφοδιασμού και με συγκεκριμένη επιχειρηματολογία αποδεικνύουμε γιατί, η υλική ασφάλεια ανεφοδιασμού αποτελεί η ίδια μία ξεχωριστή και σημαντική παράμετρο της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ. Από την ανάλυση των στόχων της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 και των στατιστικών στοιχείων στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3, αποδεικνύονται εκτός άλλων τα εξής : η σημασία του ΦΑ στο ενεργειακό μίγμα της ΕΕ, οι αυξητικές τάσεις στην ενεργειακή κατανάλωση και η συνεπαγόμενη αύξηση των εισαγωγών. Πιο συγκεκριμένα, το κεφάλαιο αυτό αναλύει τη στρατηγική ενίσχυσης της ασφάλειας ανεφοδιασμού σε ΦΑ και της μέσω της ανάπτυξης ενός δικτύου αγωγών που συναπαρτίζουν το Νότιο Διάδρομο ΦΑ. Η ανάλυση των αγωγών λαμβάνει υπόψη τόσο τις γεωπολιτικές συνθήκες όσο, και την οικονομική – εμπορική πραγματικότητα και βιωσιμότητα των υποδομών.

5.1 Η « φυσική» ασφάλεια ανεφοδιασμού. Κύρια συνιστώσα της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ

Στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 επιδιώξαμε να ορίσουμε την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας μέσω της ανάλυσης των βασικών αρχών που την διέπουν (διαθεσιμότητα, αξιοπιστία, προσιτότητα , περιβαλλοντική βιωσιμότητα). Διαπιστώσαμε ότι η σχετική βιβλιογραφία βρίθει ορισμών για την ενεργειακή ασφάλεια αλλά, ο πιο συνοπτικός είναι αυτός που δίνει ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας τον οποίο και παραθέτουμε πάλι.

Η ενεργειακή ασφάλεια , λοιπόν, συνίσταται στη « φυσική συνεχή διάθεση πηγών ενέργειας σε προσιτές τιμές και με σεβασμό προς το περιβάλλον (...) Η Ενεργειακή Ασφάλεια έχει πολλές πτυχές: η μακροπρόθεσμη ενεργειακή ασφάλεια συνδέεται κυρίως με τις έγκαιρες επενδύσεις στον τομέα παροχής ενέργειας σύμφωνα με την οικονομική ανάπτυξη και τις περιβαλλοντικές ανάγκες. Από την άλλη πλευρά, η βραχυπρόθεσμη ασφάλεια ενεργειακού ανεφοδιασμού είναι η ικανότητα του συστήματος να αντιδρά άμεσα σε αιφνίδιες αλλαγές προσφοράς και ζήτησης ενέργειας. Ένας διαφορετικός τρόπος προσδιορισμού της ενεργειακής ασφάλειας είναι η μελέτη των διαφορετικών πηγών ενέργειας (άνθρακας, πετρέλαιο, φυσικό αέριο και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας), τα

ενδιάμεσα μέσα (ηλεκτροπαραγωγή, διυλιστήρια) και τους τρόπους μεταφοράς (δίκτυα, αγωγοί, λιμάνια, πλοία). Όλα αυτά ενέχουν κίνδυνο διακοπών στην παροχή ή βλαβών στη λειτουργία τους, θέτοντας με τον τρόπο αυτό σε κίνδυνο την ασφάλεια του απρόσκοπτου ενεργειακού ανεφοδιασμού».

Βάσει του παραπάνω ορισμού, ο τελικός στόχος της ασφάλειας ανεφοδιασμού είναι να εξασφαλίσει ότι οι ενεργειακές απώλειες που μπορεί να προκύψουν από διακοπές παροχής ή από την ανισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης δεν θα επηρεάσουν αρνητικά την ομαλή λειτουργία της οικονομίας, την κοινωνική σταθερότητα και την στρατιωτική ασφάλεια ενός κράτους. Υπό αυτή την έννοια, θα πρέπει να διαχωρίσουμε τη φυσική ασφάλεια του ενεργειακού ανεφοδιασμού από τις γεωπολιτικές προκλήσεις που η εξάρτηση σε ενεργειακά προϊόντα τρίτων χωρών μπορεί να επιφέρει. Η συζήτηση σχετικά με την ασφάλεια του ενεργειακού ανεφοδιασμού δε θα πρέπει να περιορίζεται μόνο στα θέματα που αφορούν την εκ προμελέτης ,π.χ. εκ μέρους της Ρωσίας, διακοπή ανεφοδιασμού με ΦΑ προς την ΕΕ ή στις ακούσιες διακοπές παροχής από φυσικά αίτια. Προβλήματα στην αλυσίδα ανεφοδιασμού μπορούν να προκύψουν από μία πληθώρα παραγόντων, εσωτερικών και εξωτερικών, όπως εμφύλιοι πόλεμοι, τρομοκρατικές επιθέσεις, απεργίες στις ενεργειακές βιομηχανίες και άλλα γεγονότα τα οποία δεν είναι απαραίτητα πολιτικά προμελετημένα. Η συζήτηση περί διασφάλισης της ανθεκτικότητας του δικτύου ανεφοδιασμού θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη όλα όσα προαναφέραμε. Με άλλα λόγια, η υλική ασφάλεια ανεφοδιασμού αποτελεί η ίδια μία ξεχωριστή και σημαντική παράμετρο της ενεργειακής ασφάλειας¹⁷⁷.

Στο πλαίσιο αυτό , η διαφοροποίηση των οδών ανεφοδιασμού προς την περιοχή της Κασπίας, της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου προβλέπεται να συμβάλει στην υλική ενίσχυση του ενεργειακού συστήματος ανεφοδιασμού της ΕΕ. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που εξετάσαμε στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3, η εγχώρια κατανάλωση της ΕΕ αναμένεται να αυξηθεί με ρυθμό σχεδόν αντιστρόφως ανάλογο της σταθερής μείωσης των εγχώριων ενεργειακών πόρων. Τα στοιχεία αυτά εγείρουν βάσιμες ανησυχίες για μία μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη ανισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης. Αν οι στατιστικές προβλέψεις επιβεβαιωθούν, η εξάρτηση της σε ενεργειακές εισαγωγές θα αγγίξει το 81% σε σύγκριση με το

---

¹⁷⁷ J.Stern Jonathan, Security of European Natural Gas Supplies: The impact of import dependence and liberalization, *Chatham House report*, 2002: http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Energy,%20Environment%20and%20Development/sec_of_eur_o_gas_jul02.pdf (πρόσβαση στις 7/3/2014)

παροντικό 62,4% γεγονός που ενισχύει το επιχείρημα ότι το ενεργειακό σύστημα ανεφοδιασμού της ΕΕ χρειάζεται, εκτός των άλλων, νέες οδούς διαμετακόμισης και νέες ενεργειακές πηγές ώστε να καταστεί ανθεκτικό¹⁷⁸. Δεν υπονοούμε ότι οι νέες πηγές και οδοί ανεφοδιασμού μπορούν να αντικαταστήσουν τις ήδη υπάρχουσες. Τόσο τα κοιτάσματα της περιοχής της Κασπίας όσο και τα ενδεχόμενα κοιτάσματα της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου δεν είναι συγκρίσιμα σε μέγεθος με αυτά της Ρωσίας. Τα κοιτάσματα της Κασπίας και της Ανατολικής Μεσογείου είναι συμπληρωματικά των ήδη υπαρχόντων προμηθευτών και δεν μπορούν να τους αντικαταστήσουν.

Ο Νότιος Διάδρομος ΦΑ έχει σημαντικές γεωπολιτικές προεκτάσεις. Εκτός των περιβαλλοντικών και οικονομικών παραμέτρων στα πλαίσια της ευρωπαϊκής πολιτικής ΦΑ, ο σημαντικότερος, ίσως, λόγος για την υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου είναι η στρατηγική ανεξάρτησης από τις εισαγωγές ρώσικου ΦΑ που επιχειρεί να κατορθώσει η ΕΕ¹⁷⁹. Οι ρωσο-ουκρανικές κρίσεις του 2006 και του 2009 υπονόμισαν την αξιοπιστία της Ρωσίας ως ενεργειακού εταίρου της ΕΕ. Η υλοποίηση του Νότιου Διαδρόμου θα περιορίσει το ρωσικό μονοπώλιο στις αγορές ΦΑ της δυτικής Ευρώπης. Επιπλέον, φιλοδοξεί να ελέγξει την αύξηση του γεωπολιτικού ερείσματος της Ρωσίας λόγω του ρόλου που μπορεί να παίξει στην αλυσίδα ανεφοδιασμού και τις ιδιαίτερες διμερείς ενεργειακές σχέσεις που διατηρεί με ορισμένα κράτη-μέλη της ΕΕ (υψηλή εξάρτηση σε εισαγωγές ρώσικου ΦΑ).

Η στρατηγική ΦΑ της ΕΕ προς τις παραγωγούς χώρες της Κασπίας δεν αποσκοπεί μόνο στην εξασφάλιση επιπλέον ποσοτήτων ΦΑ για τις αγορές των κρατών –μελών της ώστε, να διασφαλιστεί η φυσική ασφάλεια του ενεργειακού τους ανεφοδιασμού. Πρόκειται για μία πολυδιάστατη εξωτερική ενεργειακή διακυβέρνηση με σκοπό τη σταδιακή ενσωμάτωση όλων των φορέων που συμμετέχουν στην αλυσίδα ανεφοδιασμού στο ευρωπαϊκό ενεργειακό ρυθμιστικό πλαίσιο ώστε οι ενεργειακές σχέσεις να σταματήσουν να λειτουργούν σε διμερές πολιτικό επίπεδο αλλά, σε ένα πολυμερές πλαίσιο συνεργασίας που προωθεί τον ανταγωνισμό των ενεργειακών αγορών.

---

¹⁷⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή-MEMO/11/710,19/10/2011, Η δέσμη μέτρων της Επιτροπής για την ενεργειακή υποδομή:[http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-11-710_en.htm?locale=en](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-710_en.htm?locale=en)

¹⁷⁹ M.Siddi, EU energy security. The Russia factor and future prospects for the Southern Corridor, *TEPSA Brief*, 2011, pp.3 : <http://www.tepsa.be/index.asp?ID=0> (πρόσβαση 8/3/2014)

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, η στρατηγική του Νοτίου Διαδρόμου αποτελεί μία προσπάθεια διάχυσης των ευρωπαϊκών κανόνων και αξιών στο σύστημα ενεργειακής διακυβέρνησης των ενεργειακών εταίρων της ΕΕ¹⁸⁰.

Χωρίς το κατάλληλο θεσμικό και ρυθμιστικό πλαίσιο, μία διαφοροποίηση που θα βασίζεται μόνο στη λογική της φυσικής ασφάλειας ανεφοδιασμού μέσω διαφοροποίησης των πηγών ανεφοδιασμού στη βάση ενός, αντιστοίχως διαφοροποιημένου, συστήματος υποδομών δε θα μπορέσει να λειτουργήσει ικανοποιητικά και δεν είναι ικανή να λύσει τις οικονομικές και πολιτικές προκλήσεις που σχετίζονται με τον εξωτερικό ενεργειακό ανεφοδιασμό. Νέες πολιτικές και άλλου τύπου προκλήσεις, που δεν σχετίζονται απαραίτητως αυστηρά με την αγορά και με οικονομικούς παράγοντες, θα προκύψουν παράλληλα με τις νέες πηγές και οδούς ανεφοδιασμού εάν η πολιτική της διαφοροποίησης δε συνοδεύεται και από μία διαδικασία δημιουργίας ενός ενοποιημένου θεσμικού πλαισίου. Ως εκ τούτου, η φυσική ασφάλεια ανεφοδιασμού δε θα πρέπει να θεωρείται επαρκής για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των γεωπολιτικών προκλήσεων και των μονοπωλιακών πρακτικών, εκ μέρους των προμηθευτών της, που έχει αντιμετωπίσει τα τελευταία χρόνια η ΕΕ. Επομένως, η στρατηγική της πολιτικής ενσωμάτωσης και της επέκτασης του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου στους εξωτερικούς ενεργειακούς εταίρους, που θα αναλύσουμε στο κεφάλαιο που ακολουθεί, είναι εξίσου σημαντική με τη φυσική ασφάλεια ανεφοδιασμού αφού επιδιώκει να αποσυνδέσει, στο μέτρο του δυνατού, τον ενεργειακό ανεφοδιασμό από τις πολιτικές και γεωπολιτικές επιδιώξεις των ενεργειακών της εταίρων.

Ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού αερίου αποτελεί σχέδιο υποδομών, μετά από πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ανακοίνωση του 2008 με «*Δεύτερη επισκόπηση της ενεργειακής στρατηγικής-Σχέδιο δράσης της ΕΕ για την ενεργειακή ασφάλεια και αλληλεγγύη*», COM (2008) 781 με γνώμονα τη διαφοροποίηση των προμηθειών ΦΑ την και την ενίσχυση, μέσω της διαφοροποίησης, της ασφάλειας ανεφοδιασμού. Η υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ αποσκοπεί, επίσης, να δώσει στις παράγωγες χώρες της Κασπίας, της Μέσης Ανατολής αλλά, και στη Ρωσία νέες οδούς εξαγωγής των κοιτασμάτων τους¹⁸¹. Τα πρώτα βήματα για την υλοποίηση ενός Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ στην ουσία ξεκίνησαν από το 1997 με το πρόγραμμα ενεργειακής συνεργασίας INOGATE (Interstate Oil & Gas Transport to Europe) μεταξύ της ΕΕ

¹⁸⁰ A. F. Galib, EU's external energy governance: A multidimensional analysis of the southern gas corridor, *Energy Policy*, no 65, 2014, pp. 27-36

¹⁸¹ C. Van der Linde, *Southern Gas Corridor: can it serve both security of supply and demand?*, The Hague, 2009, p 3

και των χωρών της Κεντρικής Ασίας. Το πρόγραμμα αυτό επεκτάθηκε μέσω της Πρωτοβουλία Μπακού (Baku Initiative) το 2004 που είχε σκοπό να διευκολύνει τη σταδιακή ολοκλήρωση των ενεργειακών αγορών και τη δημιουργία υποδομών μεταφοράς ΦΑ στην ΕΕ¹⁸².

Αρκετά σχέδια αγωγών ΦΑ έχουν μελετηθεί , επαναξιολογηθεί, απορριφθεί και επανεμφανιστεί στα πλαίσια του Νότιου Διαδρόμου ΦΑ. Αρχικά , προβλέπονταν η κατασκευή ενός αγωγού χωρητικότητας 31 bcm με το όνομα Nabucco που θα ξεκινούσε από το Μπακού του Αζερμπαϊτζάν, θα περνούσε μέσα από Γεωργία και Τουρκία και θα έφτανε στα βουλγαρικά σύνορα και στη συνέχεια στον κεντρικό σταθμό ΦΑ του Baumgarten της Αυστρίας . Το 2013, όμως, η κοινοπραξία του Shah Deniz αποφάσισε να συνδέσει το Μπακού με την ευρωπαϊκή αγορά μέσω Ελλάδας με τους αγωγούς TAP και TANAP. Με τη περάτωση της κατασκευής αυτών των αγωγών θα ικανοποιηθεί αρχικά το 2% της ευρωπαϊκής ζήτησης ΦΑ ενώ , παραμένει ο δεδηλωμένος στόχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για ενίσχυση του Νότιου Διαδρόμου ΦΑ ώστε να παρέχει τελικά το 10% της ευρωπαϊκής ζήτησης ΦΑ . Το ποσοστό του 2% μπορεί φαίνεται αρχικά μικρό , αλλά οι χώρες που θα λαμβάνουν το φυσικό αέριο, μέσω Βουλγαρίας και Ελλάδας - είναι εκείνες που διατηρούν τις μεγαλύτερες ανησυχίες σχετικά με την ενεργειακή τους ασφάλεια λόγω της εξάρτησης τους από το ρωσικό ΦΑ . Το σχέδιο του Νότιου Διαδρόμου ΦΑ αναμένεται, επίσης, να υποκινήσει περαιτέρω διασυνδέσεις υποδομών ΦΑ στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων . Η Επιτροπή έχει καταβάλει σημαντικές προσπάθειες κατά την τελευταία δεκαετία για την υποστήριξη πρώτα του αγωγού Nabucco , και τώρα των αγωγών TAP / TANAP , μέσω και της εξαίρεσης των έργων από τη ρύθμιση σχετικά με την πρόσβαση τρίτων μερών στο δίκτυο , όπως προβλέπεται από τις νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με την απελευθέρωση της αγοράς ΦΑ εντός ΕΕ .

Τον Ιούνιο του 2013, η κοινοπραξία Shah Deniz και τα κύρια μέλη της (SOCAR , BP , Statoil Total , Lukoil , NICO και TPAO) ολοκλήρωσαν οι διαπραγματεύσεις, που διήρκεσαν πάνω από μια δεκαετία , για την έγκριση κατασκευής του Trans - Adriatic Pipeline (TAP) ως το τελικό σκέλος του αγωγού που μεταφέρει φυσικό αέριο από το κοιτάσμα Shah Deniz της Κασπίας Θάλασσας στις ευρωπαϊκές αγορές . Έξι μήνες αργότερα , η κοινοπραξία μέσω τελικής επενδυτικής απόφασης για την ανάπτυξη του δεύτερου σταδίου του κοιτάσματος Shah Deniz

---

¹⁸²M. Kottari et al., Energy Politics, pipelines and the Black Sea basin: On the route to diversification of EU energy sources, *European Centre for Energy & Resource Security (EUCERS)*, King's College, London, 2013: <http://www.kcl.ac.uk/sspp/departments/warstudies/research/groups/eucers/strategy-paper-young-researchers-Vol-1.pdf>

κατέθεσε σχέδιο επέκτασης του αγωγού του Νοτίου Καυκάσου , μέσω του Αζερμπαϊτζάν και της Γεωργία , την κατασκευή του Trans - Anatolian Gas Pipeline (TANAP) κατά μήκος της τούρκικης επικράτειας και την κατασκευή του αγωγού TAP που θα διασχίσει μέρος της επικράτειας της Ελλάδας και της Αλβανία και μέσω υποθαλάσσιου αγωγού θα φτάσει την Ιταλία. Η πρώτη παράδοση φυσικού αερίου στην Ευρώπη (10 bcm / y), μέσω των αγωγών που αναφέρθηκαν παραπάνω, έχει προγραμματιστεί για το 2019. Επίσης 6 bcm / y θα διοχετευτούν στην Τουρκία για την κάλυψη των δικών της εγχώριων αναγκών ΦΑ . Η πρόοδος της κατασκευής των εν λόγω αγωγών θα σηματοδοτήσει την επιτυχία πραγματοποίησης ενός αμφιλεγόμενου έργου που σχεδιάζεται εδώ και πολλά χρόνια και για το οποίο υπάρχουν ακόμη ανησυχίες σχετικά με τα περιθώρια μακροπρόθεσμη κερδοφορίας από τον εφοδιασμό της ΕΕ με επιπλέον ποσότητες ΦΑ .

Οι αγωγοί TANAP και TAP , ωστόσο , ανταγωνίζονται τον πολύ μεγαλύτερο, σε μήκος και χωρητικότητα, αγωγό South Stream της Gazprom , που παρά το υψηλό του κόστος (που σήμερα υπολογίζεται σε 28 δις. €) παραμένει στα άμεσα σχέδια της Ρωσίας για τη μεταφορά φυσικού αερίου προς την Ιταλία (μέσω της Μαύρης Θάλασσας , της Βουλγαρία , της Σερβία , της Ουγγαρία και της Σλοβενίας) . Η χωρητικότητα του South Stream υπολογίζεται σε 63 bcm / y που αντανάκλα την πεποίθηση της Ρωσίας για αύξηση της ζήτησης ΦΑ εκ μέρους της ΕΕ και της απόφασής της να πληρώσει υψηλό τίμημα ώστε να μείνει κυρίαρχος παίκτης στην αγορά προμήθειας ΦΑ. Ωστόσο, ο South Stream , δεν έχει λάβει στήριξη από την ΕΕ ή την απαλλαγή από την ρύθμιση σχετικά με την πρόσβασης τρίτων στο δίκτυο προμήθειας ΦΑ , προσθέτοντας έτσι ρυθμιστικές δυσχέρειες στην κατασκευή του.

Η διαφοροποίηση των πηγών ΦΑ που παρέχεται από το Νότιο Διάδρομο Φυσικού Αερίου δεν αποτελεί πανάκεια για την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια, αλλά αποτελεί ένα σημαντικό βήμα για την επέκταση των ενεργειακών συνόρων της ΕΕ προς τον Καύκασο και δυνητικούς μελλοντικούς εταίρους όπως Ιράκ , το Τουρκμενιστάν και το Ισραήλ. Ωστόσο, παραμένει ακόμη αβέβαιο πόσοι αγωγοί , τι μεγέθους και από ποια πηγή θα τροφοδοτήσουν την ΕΕ με φυσικό αέριο μέσω Νοτίου Διαδρόμου την επόμενη δεκαετία.

5.2 Τα σχέδια υποδομών του Νότιου Διαδρόμου ΦΑ. Ανάλυση αγωγών ΦΑ

Όπως , ήδη, αναφέραμε ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού αερίου περιλαμβάνει έργα υποδομών μέσω της εδαφικής επικράτειας του Αζερμπαϊτζάν , της Γεωργίας και της Τουρκίας κατά κύριο λόγο αλλά, θα επιτρέψουν τη δημιουργία και άλλων οδών στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αλλά και στη Μαύρη Θάλασσα¹⁸³. Η κατασκευή του Διακασπιακού Αγωγού ΦΑ (Trans-Caspian pipeline), υποθαλάσσιος αγωγός στην Κασπία μεταξύ των Αζερμπαϊτζάν και Τουρκμενιστάν ενδεχομένως και του Καζακστάν, θα αποτελέσει, επίσης, σημαντικό βήμα για την υλοποίηση του Νότιου Διαδρόμου καθώς παρακάμπτει και τη Ρωσία αλλά, και το Ιράν. Ο Νότιος Διάδρομος θα αποτελέσει τον τέταρτο άξονα εισόδου ΦΑ στην Ευρώπη μετά το Βόρειο Διάδρομο από τη Νορβηγία, τον Ανατολικό Διάδρομο από την Ρωσία, τον Μεσογειακό Διάδρομο από την Βόρεια Αφρική (συμπεριλαμβανομένου και του εισαγόμενου ΥΦΑ).

ΓΡΑΦΗΜΑ 8 Νότιος Διάδρομος ΦΑ. Υπάρχοντες και προτεινόμενοι αγωγοί

Πηγή : <http://vestnikkavkaza.net/news/politics/37535.html>

Το κοινό στοιχείο των περισσότερων σχεδίων αγωγών που προορίζονται για το Νότιο Διάδρομο είναι η επιδίωξη μεταφοράς αζέρικου ΦΑ από τη δεύτερη φάση ανάπτυξης του κοιτάσματος Shaz Deniz (Shaz Deniz II).

¹⁸³ Ενδεχομένως υπό τη μορφή Συμπιεσμένου ΦΑ ή Υγροποιημένου ΦΑ

5.2.1 Διασυνδετικός αγωγός Τουρκίας-Ελλάδας/ Interconnection Turkey–Greece (ITG)

Μέχρι του παρόντος, η Ελλάδα είναι το πρώτο κράτος- μέλος της ΕΕ στο οποίο διοχετεύεται αζέρικο αέριο μέσω Τουρκίας η οποία , εξάγει ένα μικρό μέρος από το ΦΑ που εισάγει από την πρώτη φάση παραγωγής του κοιτάσματος Shah Deniz. Το ΦΑ εισάγεται μέσω του διασυνδετικού αγωγού Τουρκίας – Ελλάδας/ Interconnection Turkey–Greece (ITG). Ο αγωγός ITG ήταν ένα πολύ σημαντικό βήμα για την είσοδο αζέρικου ΦΑ στην Ευρώπη και είχε μάλιστα και την υποστήριξη των ΗΠΑ¹⁸⁴.

Το ολοκληρωμένο σχέδιο του διασυνδετικού αγωγού προβλέπει και τη σύνδεση Ελλάδας-Ιταλίας και περιλαμβάνει τρία ξεχωριστά κομμάτια

1 . Ο διασυνδετικός αγωγός Τουρκίας – Ελλάδας (Interconnector Turkey – Greece, ITG) ο οποίος λειτουργεί από το 2007 . Το έργο αναπτύχθηκε από την τουρκική εταιρία BOTAS και την ελληνική ΔΕΠΑ και ανήκει στον Ελληνικό Διαχειριστή Εθνικού Συστήματος ΦΑ (ΔΕΣΦΑ) και αποτελεί μέρος του Ελληνικού Εθνικού Συστήματος Μεταφοράς Φυσικού Αερίου (ΕΣΜΦΑ). Συνδέει την πόλη Karacabey στη βορειοδυτική Τουρκία με την Κομοτηνή στη βορειοανατολική Ελλάδα .

2 . Μία επέκταση μήκους 590 χιλιομέτρων που θα κατασκευαστεί από την Κομοτηνή έως τα παράλια του Ιονίου στο νομό Θεσπρωτίας. Θα ανήκει και θα λειτουργεί από τον ΔΕΣΦΑ . Θα ενσωματώνει μια σειρά από εγκαταστάσεις εδάφους - σταθμούς συμπίεσης στη Νέα Μεσημβρία και τη Θεσπρωτία , ένα μετρητικό σταθμό στη Θεσπρωτία και ένα σταθμό – συντήρησης αναγκαίο για τη λειτουργία του αγωγού¹⁸⁵.

3 . Έναν υποθαλάσσιο αγωγό , υπό την ονομασία Poseidon , ο οποίος θα διασχίσει το Ιόνιο Πέλαγος και θα φθάσει στα Στενά του Οτράντο στην Ιταλία. Θα ανήκει και θα λειτουργεί από την κοινοπραξία IGI και την IGI Poseidon SA , που ιδρύθηκε το 2008 μεταξύ της ΔΕΠΑ (50 %) και η Edison (50 %) . Η εμπορική διαχείριση του αγωγού , όμως, έχει οριστεί σε 80 % για την Edison και 20 % για την ΔΕΠΑ .

Η κύρια πηγή τροφοδοσίας του διασυνδετικού αγωγού Τουρκίας- Ελλάδας- Ιταλίας προγραμματιζόνταν να προέλθει από τη δεύτερη φάση ανάπτυξης του κοιτάσματος Shaz Deniz. Εντούτοις, για το κομμάτι διασύνδεσης Ελλάδας- Ιταλίας προκρίθηκε τελικά ο αγωγός TAP.

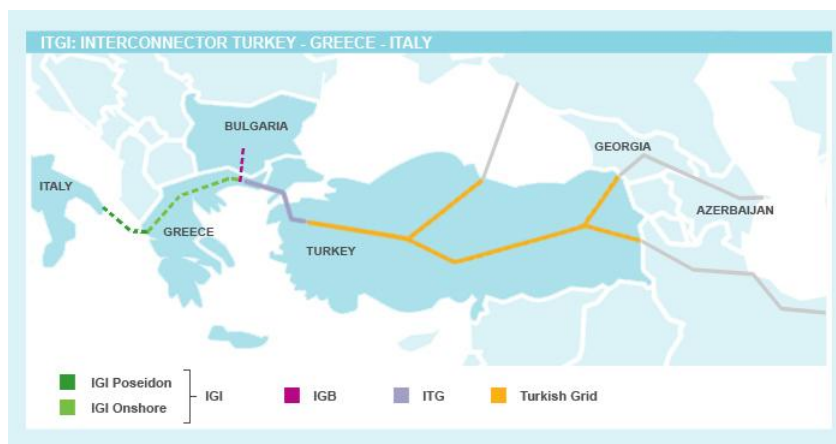
¹⁸⁴ Ο Γενικός Γραμματέας Ενέργειας των ΗΠΑ παρέστη στα εγκαίνια του αγωγού βλ. σχετικό άρθρο : A.Carassava, Greece and Turkey open gas pipeline, *New York Times*, 19/11/2007:

http://www.nytimes.com/2007/11/19/world/europe/19greece.html?_r=1& (πρόσβαση 5/7/2012)

¹⁸⁵ Y.Stouraras, S. Dunchev, N.Paratsiokas, Greece as Europe's Energy Highway: Natural Gas pipeline projects going through Greece, Foundation for Economic & Industrial Research, Athens, 2011

Η IGI Poseidon SA σχεδιάζει μια άλλη επέκταση του συστήματος ITGI. Έναν ανεξάρτητο διασυνδεδετικό αγωγό (Interconnector Greece –Bulgaria IGB¹⁸⁶) που θα συνδέει την Κομοτηνή με την βουλγαρική πόλη Dimitrograd. Ο αγωγός θα έχει αμφίδρομη ροή και η χωρητικότητά του προβλέπεται να ανέλθει στο 4, 5-5 bcm ετησίως. Η κοινοπραξία συμπεριλαμβάνει τη ΔΕΠΑ, την ιταλική Edison (50% συνολικά) και τη βουλγαρική Energy Holding¹⁸⁷ (BEH 50%) – ICGB AD. Το συγκεκριμένο σχέδιο αγωγού ήταν μία εναλλακτική λύση έναντι του Nabucco με μικρότερο μήκος και χαμηλότερο κόστος κατασκευής. Διατηρεί, επίσης, το πλεονέκτημα να περιλαμβάνει ένα συνδυασμό πηγών φυσικού αερίου από το Αζερμπαϊτζάν και τα αραβικά, κυπριακά και ισραηλινά κοιτάσματα και σε μορφή ΥΦΑ. Αν προκριθεί η λύση του ΥΦΑ, το αέριο θα μεταφέρεται μέσω του Αιγαίου και να αποθηκεύεται σε εγκαταστάσεις που βρίσκονται στη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την Ουγγαρία και την Αυστρία.

ΓΡΑΦΗΜΑ 9 Ο διασυνδεδετικός αγωγός Τουρκίας – Ελλάδας – Ιταλίας

Πηγή: Edison

¹⁸⁶ Επίσημη ιστοσελίδα του έργου: http://www.icgb.eu/about/igb_project

¹⁸⁷ Bulgarian Energy Holding: <http://www.bgenh.com/index.php/en/>

ΓΡΑΦΗΜΑ 10 Ο διασυνδεδετικός αγωγός Ελλάδας- Βουλγαρίας

Πηγή: http://www.icgb.eu/about/igb_project

ΠΙΝΑΚΑΣ 16 Συνοπτική ανάλυση Διασυνδεδετικού Αγωγού Τουρκίας - Ελλάδα¹⁸⁸

ΕΡΓΟ <i>Interconnector Turkey-Greece-Italy(ITGI)</i>	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ (bcm per annum) ITG: 11.5 IGI : 9 IGB : 5	ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΟ ΚΟΣΤΟΣ (€) IGI-Offshore section: 500 ml IGI-Greek section: 600 ml IGB: 160 ml	ΠΛΑΝΟ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ITG: λειτουργεί από το 2007 IGI: ολοκλήρωση το2016 IGB: έναρξη εμπορικής δραστηριότητας από το 2017	ΜΗΚΟΣ (Km) ITG:296 IGI: 600 onshore & 200 offshore IGB : 182
ΜΕΤΟΧΟΙ	DEPA, Edison			
ΚΥΡΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> • Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων θα παράσχει δάνεια για τις απαραίτητες επενδύσεις • Η ελληνική οικονομική κρίση επηρέασε αρνητικά την κοινοπραξία του Shaz Deniz II Consortium σχετικά με την δυνατότητα πραγματοποίησης του έργου • Το έργο έχει συμπεριληφθεί στα «Έργα Κοινού Ενδιαφέροντος» της ΕΕ • Το κομμάτι IGB έχει ήδη εξασφαλίσει τη συγχρηματοδότηση από την ΕΕ με ποσό ύψους has already secured 45 million euro (\$56.2 million) στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Ενεργειακού Προγράμματος Αποκατάστασης /European Energy Programme for Recovery :Commission Decision C (2010) 5813, as amended by Decision C (2012) 6405 			

¹⁸⁸ M.Kottari, Which is the role of Greece in the EU Energy Policy, *Greek Centre of European Studies & Research EKEME Working Papers Series*, 2012: http://www.ekeme.gr/html/EKEME%20PAPER_final.pdf

5.2.2 Οι αγωγοί ΦΑ Nabucco & Nabucco West

Ο Nabucco είναι το πρώτο έργο του αγωγού ΦΑ που έλαβε δημόσια και δυναμική στήριξη από την ΕΕ και τις ΗΠΑ. Κατά τη διάρκεια υπογραφής της διακρατικής συμφωνίας για την κατασκευή του αγωγού, ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Baroso χαρακτήρισε τον Nabucco ως «αμιγώς ευρωπαϊκό έργο»¹⁸⁹. Πρόκειται, επίσης, για το πρώτο σχέδιο συστήματος μεταφοράς φυσικού αερίου που δεν περιλαμβάνει απλά έναν αγωγό που ξεκινά από μια χώρα-παραγωγό για να εξυπηρετήσει μια συγκεκριμένη αγορά. Ο Nabucco επεδίωκε να αναβαθμίσει το ρόλο των χώρων διέλευσης, που αποτελεί εξέλιξη για τις μεταφορές ΦΑ γενικά και από τις αλλαγές αφορούν το σύστημα ΦΑ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βάσει των στόχων της ενεργειακής της πολιτικής για ενίσχυση του ανταγωνισμού και μείωση των τιμών. Ο Nabucco σχεδίαζε να μεταφέρει ΦΑ από το Αζερμπαϊτζάν και από το Τουρκμενιστάν και από πηγές της Μέσης Ανατολής, όπως το Ιράκ, και της Ανατολικής Μεσογείου όπως η Αίγυπτος.

Οι εκτιμήσεις για την πρώτη φάση λειτουργίας του αγωγού Nabucco ήταν η μεταφορά 16 bcm ΦΑ από το κοίτασμα Shah Deniz II του Αζερμπαϊτζάν, 6 bcm προορίζονταν για την Τουρκία και τα υπόλοιπα 10 bcm για την ΕΕ. Οι υψηλές προσδοκίες για τις μεταφερόμενες ποσότητες ΦΑ, το υψηλό κόστος κατασκευής και οι διαφωνίες σχετικά με την τελική διαδρομή που θα ακολουθήσει ο αγωγός δεν επέτρεψαν την πραγματοποίησή του.

Η κοινοπραξία του Nabucco πρότεινε ένα πιο ανανεωμένο σχέδιο αγωγού, μικρότερου μήκους με την ονομασία Nabucco West. Ο Nabucco West θα ξεκινούσε από την Τουρκία, θα διέσχιζε την τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την Ουγγαρία και θα έφτανε στον τερματικό σταθμό του Baumgarten στην Αυστρία. Στην ουσία, δηλαδή, απορρίφθηκε το ανατολικό κομμάτι του αρχικά σχεδιαζόμενου αγωγού που θα συνέδεε το Αζερμπαϊτζάν με την Τουρκία μέσω Γεωργίας. Η απόφαση της κοινοπραξίας του Shaz Deniz τον Ιούνιο του 2013 να επιλέξει τον αγωγό TAP για τη μεταφορά αζέρικου ΦΑ στην ΕΕ διέκοψε τα σχέδια κατασκευής και του Nabucco West.

---

¹⁸⁹ B.Aras, E.Iseri, The Nabucco natural gas pipeline: from opera to reality, *Foundation for Political Economic and Social Research*, SETA Brief No:34, 2009, p.6

ΓΡΑΦΗΜΑ 11 Ο αγωγός ΦΑ Nabucco

Πηγή: Nabucco Pipeline: <http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/pipeline/route>

ΓΡΑΦΗΜΑ 12 Ο αγωγός ΦΑ Nabucco & οι ανταγωνιστικοί αγωγοί

Πηγή: Natural Gas Europe: <http://www.naturalgaseurope.com/bp-socar-duo-coup-de-grace-to-nabucco>

ΓΡΑΦΗΜΑ 13 Ο αγωγός ΦΑ Nabucco West

Πηγή: Nabucco West

ΠΙΝΑΚΑΣ 17 Συνοπτική ανάλυση αγωγού Nabucco¹⁹⁰

ΕΡΓΟ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ (bcm per annum)	ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΟ ΚΟΣΤΟΣ (€)	ΠΛΑΝΟ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	ΜΗΚΟΣ(Km)
NABUCCO	10-31	€7.9 bn	2013-2017 Εμπορική δραστηριότητα: 2017-2018	3,900
ΜΕΤΟΧΟΙ	BEH Bulgaria, BOTAS Turkey, FGSZ Hungary, OMV Gas & Power GmbH Austria, TRANSGAZ Romania			
ΚΥΡΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> • 3 κύρια ζητήματα <ul style="list-style-type: none"> i. Χρηματοδότηση του υψηλού του κόστους ii. Η διαθέσιμη ποσότητα ΦΑ για την αναμενόμενη χωρητικότητα του iii. Η τελική διαδρομή • “Light” Nabucco project –West Nabucco: θα διασχίζει την Τουρκία , τη Βουλγαρία και θα καταλήγει στην Αυστρία • Η κοινοπραξία του Shaz Deniz II είχε επιλέξει το έργο Nabucco West ως έναν από τους πιθανούς αγωγούς που θα μπορούσαν να μεταφέρουν αζέριο αέριο προς τη Δυτική Ευρώπη¹⁹¹ 			

¹⁹⁰ M. Kottari , Which is the role of Greece in the EU Energy Policy, *Greek Centre of European Studies & Research EKEME Working Papers Series*, 2012: http://www.ekeme.gr/html/EKEME%20PAPER_final.pdf

¹⁹¹ O. Vukmanovic, B. Lewis, Shaz Deniz partners back Nabucco West pipeline: BP, *Reuters*, 28 June 2012, article available at : <http://www.reuters.com/article/2012/06/28/us-caspian-nabucco-idUSBRE85R13220120628> (πρόσβαση 4/7/2012)

5.2.3 Ο αγωγός ΦΑ Νοτιοανατολικής Ευρώπης/ South-East Europe Gas Pipeline (SEEP)

Επίσης, ο αγωγός ΦΑ Νοτιοανατολικής Ευρώπης(South-East Europe Gas Pipeline, SEEP) που προτάθηκε από την BP δεν κατέστη δυνατό να κατασκευαστεί. Η σημασία του αγωγού SEEP έγκειτο στο γεγονός ότι λόγω της διαδρομής του μέσω Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Ουγγαρίας και Κροατίας θα προσέγγιζε μεγαλύτερο αριθμό αξιόπιστων αγορών φυσικού αερίου, από πλευράς ζήτησης, σε σύγκριση με τους ITGI και TAP¹⁹². Επρόκειτο στην ουσία για έναν «τροποποιημένο» Nabucco, του οποίου η λειτουργία θα βασιζόνταν, ομοίως, στη χρήση του βορειοδυτικού τμήματος του τουρκικού συστήματος μεταφοράς φυσικού αερίου και η κύρια πηγή αποθέματα αζέρικου ΦΑ από το κοιτάσμα Shaz Deniz II. Η κοινοπραξία Shaz Deniz II ανακοίνωσε, τον Ιούνιο του 2012, ότι θα επιλέξει μεταξύ των αγωγών Nabucco και TAP για την εξαγωγή των κοιτασμάτων ΦΑ του κοιτάσματος Shah Deniz II προς την Ευρώπη οπότε, τα σχέδια για την κατασκευή του SEEP σταμάτησαν.

ΓΡΑΦΗΜΑ 14 Ο αγωγός ΦΑ SEEP

Πηγή: Financial Times

ΠΙΝΑΚΑΣ 18 Συνοπτική ανάλυση αγωγού South –East Gas Pipeline (SEEP)

ΕΡΓΟ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ (bcm per annum)	ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΟ ΚΟΣΤΟΣ (€)	ΠΛΑΝΟ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	ΜΗΚΟΣ(Κm)
South-East Europe Pipeline (SEEP)	10	14 bn	Ολοκλήρωση το 2017	3.800
ΜΕΤΟΧΟΙ	British Petroleum (BP)			
ΚΥΡΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> • Θα χρησιμοποιούσε παλιούς και νέους αγωγούς συνδέοντας τα τούρκο-βουλγαρικά σύνορα με την Αυστρία • Ο κόστος κατασκευής του είναι μικρότερο από αυτό του Nabucco επιτρέποντας μεγαλύτερα περιθώρια κέρδους . Η χρηματοδότηση εκ μέρους της BP's μπορούσε να διασφαλίσει την κατασκευή του • Θα απαιτούνταν αναβάθμιση του δικτύου μεταφοράς ΦΑ της Τουρκίας (Natural Gas Transmission System-NGTS) • Αποτελούσε μία δεύτερη καλύτερη λύση για την ΕΕ μετά τον Nabucco 			

¹⁹² E.Soltanov, The South- East Europe Pipeline: great benefit for a greater number of actors, *Instituto Affari Internazionali*, IAI Working Papers, 2012

5.2.4 Ο Διαδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου/Trans - Adriatic Pipeline (TAP)

Ο Διαδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου(Trans - Adriatic Pipeline -TAP) σχεδιάστηκε ώστε να προσφέρει μια συντομότερη και οικονομικότερη οδό μεταφοράς ΦΑ από το αζέρικο κοίτασμα Shah Deniz II στις αγορές της ΕΕ, με τη χρήση του Εθνικού Συστήματος Μεταφοράς Φυσικού (ΕΣΜΦΑ) Αερίου της Ελλάδας και της Τουρκία μέχρι την Κομοτηνή και στη συνέχεια, μέσω ενός νέου χερσαίου αγωγού που θα συνδέει την Ελλάδα και την Αλβανία. Ο αγωγός αυτός θα είναι μέρος ενός Ανεξάρτητου Συστήματος Φυσικού Αερίου (Α.Σ.Φ.Α.) και όχι μέρος των ελληνικών ΕΣΜΦΑ. Η τριμερής διακυβερνητική συμφωνία με μεταξύ Ελλάδας- Ιταλίας – Αλβανίας εγκρίθηκε και από τις τρεις χώρες το πρώτο εξάμηνο του 2013.

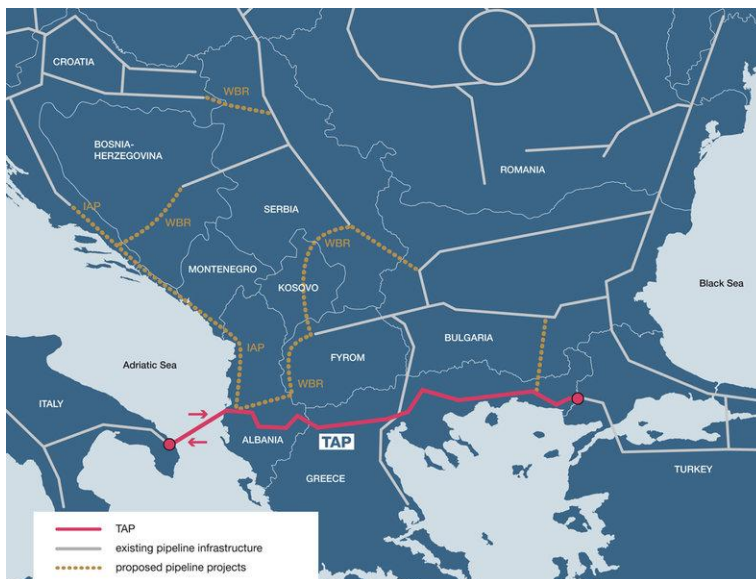
Ήδη από τον Φεβρουάριο του 2012 η κοινοπραξία του Shaz Deniz II ανακοίνωσε την προτίμησή της υπέρ του TAP για τη μεταφορά ΦΑ από την Τουρκία στην Ιταλία έναντι του ITGI και τον Ιούνιο του 2013 ανακοίνωσε την τελική της απόφαση για προτίμηση υπέρ του TAP, απόφαση, που όπως ήδη αναφέραμε, ακύρωσε άλλα σχέδια αγωγών ΦΑ.

Ο αγωγός φυσικού αερίου TAP δεν εξαρτάται, αποκλειστικά, από δημόσια χρηματοδότηση, γεγονός που ενισχύει τις πιθανότητες να κατασκευαστεί εντός του προβλεπόμενου χρονοδιαγράμματος. Το έργο έχει αναγνωριστεί από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως «Έργο Κοινού Ενδιαφέροντος» στο πλαίσιο του Διευρωπαϊκού Δικτύου Ενέργειας (Trans European Energy Network - TEN-E). Η αρχική του δυναμικότητα θα είναι 10 bcm/y αλλά, θα κατασκευαστεί με τέτοιο τρόπο ώστε μελλοντικά να φτάσει τα 20 bcm/y.

Το κομμάτι του υποθαλάσσιου αγωγού που θα συνδέει Ελλάδα – Ιταλία μέσω της Αδριατικής θα συμπληρώσει το κενό που υπήρχε στις υποδομές της Νοτίου Ευρώπης. Η κοινοπραξία του TAP , εξετάζει , επίσης, το ενδεχόμενο κατασκευής εγκαταστάσεων αποθήκευσης φυσικού αερίου στην κεντρική Αλβανία, στην περιοχή Dumre, με τη χρήση υπόγειων θόλων άλατος, που θα συνδέονται με την υποδομή του αγωγού δίνοντας τη δυνατότητα αμφίδρομης ροής περίπου 8,5 bcm . Αυτή η υποδομή αναμένεται να ενισχύσει την αξιοπιστία του εφοδιασμού με ΦΑ, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις κρίσεων, των ενεργειακών αγορών της ΕΕ και για της Νοτιοανατολικής Ευρώπης γενικότερα και υποστηρίζεται ότι είναι ένα από τα βασικά πλεονεκτήματα του αγωγού TAP.

ΓΡΑΦΗΜΑ 15 Ο αγωγός TAP

Πηγή: TAP pipeline

ΠΙΝΑΚΑΣ 19 Συνοπτική ανάλυση Διαδριατικού Αγωγού (TAP)

ΕΡΓΟ <i>Trans-Andriatic Pipeline (TAP)</i>	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ(bcm per annum) 10 με δυνατότητα επέκτασης στα 20	ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΟ ΚΟΣΤΟΣ (€) 1,5 bn	ΠΛΑΝΟ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ 2017/2018	ΜΗΚΟΣ(Km) onshore : 700 offshore Adriatic Sea: 105
ΜΕΤΟΧΟΙ	Socar (20%),BP(20%) , Statoil (20%), Fluxys (16%) ,Total (10%),E.ON (9%), Axpo(5%)			
ΚΥΡΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> • Το πλάνο κατασκευής του αγωγού θα συγχρονιστεί με την ανάπτυξη της δεύτερης φάσης εκμετάλλευσης του κοιτάσματος Shaz Deniz phase II • Κύριο πλεονέκτημα: Συμμετοχή της Statoil που διατηρεί το 25,5% της κοινοπραξίας Shah Deniz • Το έργο συμπεριλαμβάνεται στα «Έργα Κοινού Ενδιαφέροντος» της ΕΕ 			

5.2.5 Ο αγωγός ΦΑ Trans-Anatolian Pipeline/ TANAP

Ο αγωγός ΦΑ Trans-Anatolian pipeline (TANAP) σκοπεύει να μεταφέρει ΦΑ που θα παράγεται από το Shah Deniz II άλλα κοιτάσματα του Αζερμπαϊτζάν και πιθανόν και από κοιτάσματα σε άλλες γειτονικές χώρες, μέσω της Τουρκίας προς την Ευρώπη. Το Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ των κυβερνήσεων της Τουρκίας και του Αζερμπαϊτζάν υπεγράφη τον Δεκεμβρίου το 2011 στην Άγκυρα και τον Ιούνιο του 2012 υπεγράφη και δεσμευτική διακρατική συμφωνία για την πραγματοποίηση του αγωγού.

Η κρατική εταιρία πετρελαίου του Αζερμπαϊτζάν (SOCAR) και οι τουρκικές (BOTAS) και Turkish Petroleum Corporation (TPAO) συναποτελούν την κοινοπραξία του έργου TANAP . Η ακριβής διαδρομή του αγωγού δεν έχει καθοριστεί ακόμη αλλά, ο αγωγός θα ξεκινήσει από τα σύνορα Γεωργίας - Τουρκίας , και θα διασχίσει την κεντρική Τουρκία, όπως φαίνεται στο γράφημα 13. Η κοινοπραξία έχει, όμως, ανακοινώσει, ότι ένα σκέλος του αγωγού θα συνδεθεί με την Βουλγαρία και ένα δεύτερο με την Ελλάδα ώστε να συνδεθεί και να τροφοδοτήσει τον αγωγό TAP.

ΓΡΑΦΗΜΑ 16 Ο αγωγός TANAP

Πηγή: <http://www.tanap.com/en/#!prettyPhoto/0/>

ΠΙΝΑΚΑΣ 20 Συνοπτική ανάλυση αγωγού TANAP

ΕΡΓΟ <i>Trans-Anatolian Pipeline(TANAP)</i>	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ (bcm per annum)	ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΟ ΚΟΣΤΟΣ(€)	ΠΛΑΝΟ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ 2014-2018	ΜΗΚΟΣ (Km) 2,000
ΜΕΤΟΧΟΙ	SOCAR (80%), BOTAS (15%), TPAO (5%)			
ΚΥΡΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> Υψηλή χωρητικότητα που μπορεί να αυξηθεί μετά την κατασκευή και του αγωγού Trans-Caspian Pipeline και τη δυνατότητα μεταφοράς ΦΑ και από το Τουρκμενιστάν Κύριος αγωγός για την ολοκλήρωση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ Τα δύο εμπλεκόμενα κράτη δεν είναι κράτη-μέλη της ΕΕ. Η ΕΕ πρέπει να διασφαλίσει τη δέσμευσή τους για την αποπεράτωση του έργου 			

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΠΗΓΩΝ ΚΑΙ ΟΔΩΝ ΑΝΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ.ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΔΙΑΔΡΟΜΟΥ ΦΑ

Το ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 επιχειρεί μία κριτική αποτίμηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ και τις κύριες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η ΕΕ για την ομαλή αποπεράτωσή του . Το κεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται στη σημασία της διαφοροποίησης πηγών και οδών ενεργειακού ανεφοδιασμού ώστε, να μειωθεί η εξάρτηση σε εισαγωγές από τη Ρωσία, υπό το πρίσμα και της ρώσο-ουκρανικής κρίσης του 2014 . Εξετάζεται ο ρόλος της Τουρκίας, που δεν αποτελεί κράτος- μέλος της ΕΕ, στην υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ και η προοπτική να καταστεί η Τουρκία ενεργειακός κόμβος και αξιόπιστος ενεργειακός εταίρος της ΕΕ . Τέλος, εξετάζονται οι προοπτικές να τροφοδοτηθεί ο Νότιος Διάδρομος ΦΑ από πηγές εκτός Κασπίας όπως το Κουρδικό Ιράκ και το Ιράν και μελετούμε τις ανακατατάξεις που θα επιφέρει στην παγκόσμια ενεργειακή αγορά η επανάσταση του σχιστολιθικού αερίου στη Βόρεια Αμερική και τι επιπτώσεις μπορεί να έχει στη φυσική ασφάλεια ενεργειακού ανεφοδιασμού της ΕΕ.

Η μέγιστη δυνατή εκμετάλλευση του κοιτάσματος Shah Deniz II και η απρόσκοπτη διοχέτευση του προς τις αγορές της ΕΕ μέσω αξιόπιστων έργων υποδομών αποτελούν τις κύριες μελλοντικές προκλήσεις για την πραγματοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου. Το όλο εγχείρημα απαιτεί την άσκηση ισχυρής ηγεσίας και την ακλόνητη βούληση και συνέπεια για την πραγματοποίησή του από όλα τα μέρη που συμμετέχουν δηλαδή, τις κυβερνήσεις, τις πετρελαϊκές εταιρείες και τις κοινοπραξίες που έχουν αναλάβει την κατασκευή των αγωγών ΦΑ¹⁹³.

Το Αζερμπαϊτζάν και η Τουρκία αποτελούν τις χώρες – κλειδιά για την πραγματοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ. Η πρώτη αποτελεί την κύριο παραγωγό χώρα και η δεύτερη την κύρια χώρα διαμετακόμισης. Η κατασκευή του αγωγού TANAP αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο για την λειτουργία του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ. Ο αγωγός TANAP αποτελεί τελικά, τον κύριο αγωγό «νικητή» σε αυτή την πορεία προτάσεων και σχεδίων για την κατασκευή του Νοτίου Διαδρόμου

---

¹⁹³ A.Livianos, The Conundrum of the Southern Gas Corridor: What are the risks for Europe and Azerbaijan? The viewpoint from an insider, *Institut Français des Relations Internationales, Actuelles d'IFRI*, 2013

ΦΑ¹⁹⁴. Η σημασία του TAP είναι, επίσης, σημαντική αλλά, η εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία του στηρίζεται στη σύνδεσή του με τον αγωγό TANAP.

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η τελική επιλογή του TAP και η απόφαση για την κατασκευή του TANAP σηματοδοτούν την αρχή της πραγματοποίησης του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ. Καθώς, όμως, η αποπεράτωση των έργων υποδομών αργεί ακόμη δεν μπορούμε να μιλάμε για πρακτική λειτουργία του Νοτίου Διαδρόμου.

Υπάρχουν ερευνητές¹⁹⁵ που υποστηρίζουν ότι η τελική επιλογή των TAP, TANAP έναντι του Nabucco σημαίνει πρακτικά και θεωρητικά το τέλος του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ. Παρότι, τα εν λόγω σχέδια υποδομών θα συμβάλουν στη μείωση της εξάρτησης της ΕΕ από το ρωσικό ΦΑ, καταλήγουμε εκ νέου στην προμήθεια ΦΑ από έναν κύριο προμηθευτή και μία κύρια χώρα διαμετακόμισης οι οποίες, όπως και η Ρωσία στο παρελθόν, θα μπορούν δυνητικά να χρησιμοποιήσουν την ενέργεια ως εργαλείο πολιτικής πίεσης και διπλωματίας.

Η λογική του Νοτίου Διαδρόμου, σχεδόν πανομοιότυπη με αυτή του αγωγού ΦΑ Nabucco, έδραζε στη δημιουργία ενός δικτύου αγωγών και την πρόσβαση διαφόρων προμηθευτών στο δίκτυο αυτό ώστε να πραγματοποιηθεί η μέγιστη δυνατή διαφοροποίηση πηγών και προμηθευτών ΦΑ, που η ΕΕ ορίζει ως έναν από τους κύριους στόχους της ενεργειακής της πολιτικής και βασικό παράγοντα για την εξασφάλιση της ενεργειακής της ασφάλειας. Επίσης, η επιλογή του TAP δεν θα κατορθώσει να μειώσει πρακτικά την εξάρτηση της Κεντρικής και Ανατολική Ευρώπης στις ρωσικές προμήθειες ΦΑ που αποτελούσε, επίσης, έναν από τους βασικούς στόχους του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ.

Το έργο του Νοτίου Διαδρόμου θεωρείται από πολλούς, εδώ και καιρό, ως το πιο σημαντικό έργο υποδομής για την επίτευξη της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι πολυετείς διαπραγματεύσεις έχουν δείξει τουλάχιστον δύο πράγματα. Πρώτον, ότι η υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου δεν αποτελεί μεμονωμένο γεγονός αλλά, μία σύνθετη διαδικασία που απαιτεί τη συνεργασία όλων των ενδιαφερόμενων μερών, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνήσεων και των πολυεθνικών εταιρειών ενέργειας, τη διαπραγμάτευση μιας σειρά συμφωνιών και συμβάσεων, την εξεύρεση χρηματοδότησης και την προσαρμογή στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς.

---

¹⁹⁴ A. Livianos, The Conundrum of the Southern Gas Corridor: What are the risks for Europe and Azerbaijan? The viewpoint from an insider, *Institut Français des Relations Internationales, Actuelles d'IFRI*, 2013

¹⁹⁵ A. Loscot –Strachota, J.Lasocki J., End of Nabucco – end of Southern Gas Corridor?, *Energy Post*, 27/6/2013 : <http://www.energypost.eu/end-of-nabucco-end-of-southern-gas-corridor/> (πρόσβαση στις 8/7/2013)

Δεύτερον, οι αποφάσεις που έχουν ληφθεί , σε συνδυασμό με όλα αυτά τα χρόνια καθυστερήσεων και αναβολών, ορίζουν τα όρια της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Στην πραγματικότητα η υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου εξαρτάται από μια σειρά συνθηκών που δεν άπτονται του ελέγχου και της επιρροής της ΕΕ, με σημαντικά βήματα να έχουν γίνει προς αυτή την κατεύθυνση κυρίως, μέσω του τρίτου πακέτου ενέργειας για την απελευθέρωση της αγοράς ΦΑ που υποχρεώνει τους ενεργειακούς εταίρους της ΕΕ να σέβονται το ευρωπαϊκό νομικό κεκτημένο σε θέματα ενέργειας.

6.1 Ο ρόλος της Τουρκίας στην υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ

Η περιγραφική ανάλυση των σχεδίων αγωγών, που έχουν προταθεί για την υλοποίηση του Νότιου Διαδρόμου ΦΑ, αναδεικνύει τον σημαίνοντα ρόλο της Τουρκίας. Η Τουρκία , όπως διαμορφώνεται το δίκτυο αγωγών που θα υλοποιήσει τον Νότιο Διάδρομο ΦΑ έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει τη γεωγραφική της θέση ώστε να ενισχύσει τη θέση της ως βασική περιφερειακή δύναμη και να προσεγγίσει ακόμη περισσότερο την ΕΕ, εφόσον μπορέσει να καταστεί αξιόπιστος ενεργειακός εταίρος¹⁹⁶. Κυβερνητικοί παράγοντες στη Τουρκία πιέζουν την ΕΕ να ανοίξει το ενεργειακό κεφάλαιο και να προχωρήσει η διαδικασία ένταξης αλλά, το ενεργειακό κεφάλαιο είναι κατά βάση συνδεδεμένο με το κυπριακό ζήτημα.

Η διακήρυξη δέσμευσης από πλευράς της Τουρκίας για την υλοποίηση του αγωγού ΦΑ TANAP και τη στήριξη των υπόλοιπων αγωγών που θα υλοποιήσουν τον Νότιο Διάδρομο ΦΑ δεν αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την απρόσκοπτη υλοποίηση των αγωγών. Η πολυπλοκότητα των ενεργειακών ζητημάτων γενικά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Τουρκίας μπορεί να παρεμποδίσουν την υλοποίηση των έργων υποδομών.

Πιο συγκεκριμένα, η Τουρκία εκτός από την επιδίωξη να καταστεί έμπιστος ενεργειακός εταίρος της ΕΕ και σημαντική χώρα διαμετακόμισης ΦΑ, θα πρέπει πρώτα να εξασφαλίσει τις απαραίτητες ποσότητες ΦΑ για την κάλυψη των δικών της εγχώριων αναγκών και να μειώσει τη δική της εξάρτηση από το ρώσικο ΦΑ που φτάνει σε ποσοστό 70%¹⁹⁷. Η πολιτική της διαφοροποίησης των πηγών αποτελεί , επίσης, στρατηγικό στόχο της ενεργειακής πολιτικής της Τουρκίας και, αντίστοιχα, η ενεργειακή της πολιτική συνδέεται άμεσα με τις επιδιώξεις της

---

¹⁹⁶ G.Winrow, The Southern Gas Corridor and Turkey's role as energy transit state and energy hub, *Insight Turkey*, Vol.15, No.1, 2013, pp. 145-163

¹⁹⁷ Η Τουρκία εξαρτάται , επίσης, από τη Ρωσία και στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας καθώς το πυρηνικό εργοστάσιο που επιθυμεί να κατασκευάσει η Τουρκία κοντά στις Μεσογειακές της ακτές θα κατασκευαστεί από ρωσική εταιρεία.

εξωτερικής της πολιτικής¹⁹⁸. Οι σχέσεις της Τουρκίας με τις χώρες που εισάγει ενεργειακές πηγές αποτελεί κρίσιμο ζήτημα στον τομέα της εξωτερικής της πολιτικής. Η Τουρκία δεν διαθέτει επαρκείς ενδογενείς πηγές υδρογονανθράκων για να καλύψει τις εγχώριες ανάγκες της, ιδιαίτερος στον τομέα του ηλεκτρισμού. Οι αρχικές προσδοκίες για κοιτάσματα στην Μαύρη Θάλασσα δεν επιβεβαιώθηκαν, τα κοιτάσματα στην Ανατολική Μεσόγειο δεν είναι άμεσα εκμεταλλεύσιμα και σύμφωνα πρόσφατες εκτιμήσεις είναι ακόμη πολύ νωρίς για να μιλήσουμε για εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα σχιστολιθικού ΦΑ. Οι διαπραγματεύσεις τόσο για την κατασκευή του Nabucco και του TANAP βασίστηκαν στην προϋπόθεση ότι ένα ποσοστό ΦΑ θα παραμένει στην Τουρκία για την κάλυψη των εγχώριων αναγκών, γεγονός που θα μπορούσε να επισκιάσει την εμπιστοσύνη στο ρόλο της Τουρκίας ως αξιόπιστης χώρας διαμετακόμισης¹⁹⁹.

Η περίπτωση της Τουρκίας και ο ρόλος της στην υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ αποτελεί ιδιαίτερος ενδιαφέρουσα περίπτωση μελέτης και ανάλυσης σχετικά με την ανάδυση κρατών με βάση τη γεωπολιτική τους θέση στην αλυσίδα ενεργειακού ανεφοδιασμού και το ρόλο που μπορούν να παίξουν λόγω αυτής της θέσης σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο^{200, 201}. Θεωρητικά, το κράτος διαμετακόμισης συμφωνεί με το παράγωγο κράτος για τα τέλη που θα του αποδώσει το τελευταίο για την άδεια διέλευσης των ενεργειακών πηγών από την επικράτειά του. Οι συμφωνίες μεταξύ κράτους παραγωγής και κράτους διαμετακόμισης μπορεί, επίσης, να συμπεριλαμβάνουν, επίσης, τη χρήση μέρους των πόρων που μεταφέρονται ενδεχομένως και σε μειωμένη τιμή.

Ένα αξιόπιστο κράτος διαμετακόμισης δεν θα διαταράξει την απρόσκοπτη ροή της αλυσίδας ανεφοδιασμού και θα διατηρήσει καλές σχέσεις τόσο με τις χώρες παραγωγής όσο και με τις καταναλώτριες χώρες. Απεναντίας, ένα μη αξιόπιστο κράτος διαμετακόμισης μπορεί να μη σεβαστεί τα συμφωνηθέντα απαιτώντας υψηλότερα κόστη διέλευσης, περαιτέρω εκπτώσεις στην τιμή των ενεργειακών προϊόντων ή να χρησιμοποιήσει παράνομα τις υποδομές διαμετακόμισης.

Η έλλειψη εναλλακτικών διαδρόμων μεταφοράς των ενεργειακών πηγών μπορεί να αυξήσει το γεωπολιτικό έρεισμα της Τουρκίας εν προκειμένω, η οποία όμως παραβιάζοντας τα

---

¹⁹⁸ M.Ozturk et al., A bridge between East & West: Turkey's natural gas policy, *Renewable & Sustainable Energy Reviews*, Vol. 15, 2011, pp. 4286-4284

¹⁹⁹ G.Winrow, The Southern Gas Corridor and Turkey's role as energy transit state and energy hub, *Insight Turkey*, Vol.15, No.1, 2013, pp. 145-163

²⁰⁰ G. Loft, A. Korin, Realism and Idealism in the Energy Security Debate, in G.Loft, A. Korin (eds.), *Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook*, Santa Barbara, California: Praeger Security International, 2009, p. 336

²⁰¹ S.Nies, Oil & gas delivery to Europe. An overview of existing and planned infrastructures, *French Institute for International Relations (IFRI)*, 2008

συμφωνηθέντα θα μείωνε την αξιοπιστία της απέναντι στους επενδυτές. Δεν υφίσταται , όμως, κάποιο αντικειμενικό μέτρο που να ορίζει το ύψος των τελών διέλευσης, ούτε κάποιος μηχανισμός που να εξασφαλίζει την ορθή εφαρμογή των συμφωνιών. Στην περίπτωση της Τουρκίας συγκεκριμένα προβλήματα ανακύπτουν από το γεγονός ότι η Τουρκία δεν υπόκειται στους ευρωπαϊκούς κανόνες ενέργειας. Τόσο στο ευρωπαϊκό κεκτημένο όσο και στο τρίτο νομοθετικό πακέτο για τη ρύθμιση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας περιέχονται ρυθμίσεις για τους όρους διέλευσης ΦΑ.

Η Τουρκία είναι μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και του Χάρτη Ενέργειας εκ των οποίων και οι δύο έχουν μηχανισμό επίλυσης διαφορών αλλά, δεν προβλέπουν κάτι συγκεκριμένο σχετικά με την ελευθερία διαμετακόμισης ενεργειακών προϊόντων και δεν υπάρχει μηχανισμός που να σχετίζεται με τη ρύθμιση των τιμολογίων για την διέλευση των ενεργειακών προϊόντων. Στη Τουρκία δεν υφίσταται κάποιο καθεστώς που να ορίζει τους όρους υπό τους οποίους θα πρέπει να μεταφέρεται στο ΦΑ διαμέσου της τουρκικής επικράτειας, η διέλευση ΦΑ δεν αναγνωρίζεται καν ως εμπορική δραστηριότητα ούτε υπάρχουν διατάξεις σχετικές με τη διαμετακόμιση στα πλαίσια των αρχών ρύθμισης λειτουργίας του εθνικού τουρκικού συστήματος μεταφοράς ΦΑ.

Επίσης, η κατασκευή των αγωγών μπορεί να προσκρούσει σε γεωπολιτικές εντάσεις. Η απειλή μιας νέας σύγκρουσης στον Καύκασο, ιδιαίτερα στη διαφιλονικούμενη περιοχή του Ναγκόρνο-Καραμπάχ, και επανειλημμένες τρομοκρατικές επιθέσεις στις ενεργειακές υποδομές έχουν εγείρει ανησυχίες για την ασφάλεια των δικτύων αγωγών στην Τουρκία και στις χώρες της άμεσης γειτονίας της. Επίσης ,παρά τις θερμές σχέσεις που διατηρεί η Άγκυρα με το Μπακού και Ασγκαμπάτ, οι διαφορές μεταξύ του Αζερμπαϊτζάν και του Τουρκμενιστάν στην Κασπία Θάλασσα θέτουν σε κίνδυνο τις προοπτικές για την κατασκευή του Διακασπιακού Αγωγού ΦΑ και τη μεταφορά ΦΑ από το Τουρκμενιστάν στην Ευρώπη μέσω Τουρκίας. Τέλος, οι γεωπολιτικές διαμάχες στην περιοχή της Ανατολική Μεσογείου, τις οποίες θα αναλύσουμε ενδελεχώς σε σχετικό κεφάλαιο, μπορεί να έχουν αρνητικό, έστω και περιορισμένο, αντίκτυπο στις φιλοδοξίες της Τουρκίας να καταστεί σημαντικό κράτος διαμετακόμισης ενεργειακών πόρων. Παρά τα συνεχιζόμενα προβλήματα αναφορικά με το κουρδικό ζήτημα, είναι πολύ πιθανό να δούμε Τουρκία να διαπραγματεύεται την μεταφορά ΦΑ από την περιοχή του Βορείου

Ιράκ προς την ΕΕ²⁰². Την προοπτική για μεταφορά ΦΑ από το Ιράν έχουν δυσχεράνει οι κυρώσεις λόγω του πυρηνικού της προγράμματος ενώ, η κατάσταση στην Συρία δυσχεραίνει την ολοκλήρωση του Αραβικού αγωγού ΦΑ (Arab Gas pipeline) και την μεταφορά επιπλέον ποσοτήτων ΦΑ από την Αίγυπτο.

Η εξυπηρέτηση των εσωτερικών ενεργειακών αναγκών της Τουρκία θα παραμείνει η προτεραιότητα της τουρκικής ενεργειακής πολιτικής. Η προσπάθειά της να καταστεί σημαντικό κράτος διαμετακόμισης και ενεργειακός κόμβος αποτελούν σημαντικούς αλλά, δευτερεύοντες στόχους. Η τουρκική κυβέρνηση θα πρέπει να αναπτύξει τις απαραίτητες υποδομές και να προβεί σε πλήρη απελευθέρωση της εγχώριας αγοράς ΦΑ ώστε, η χώρα να καταστεί αξιόπιστος ενεργειακός κόμβος. Έχουν ήδη γίνει σημαντικά βήματα για την υλοποίηση των στόχων αυτών και η επιτυχής αποπεράτωση του αγωγού TANAP θα αποτελέσει πραγματικό ορόσημο αναβαθμίζοντας το ρόλο της ως χώρα διαμετακόμισης ΦΑ.

Αν η Τουρκία κατορθώσει να γίνει σε πρώτη φάση μία αξιόπιστη χώρα και σε μία δεύτερη ενεργειακός κόμβος, η γεωπολιτική της θέσης θα αναβαθμιστεί όπως και η αξίωσή της ότι αποτελεί σημαντική περιφερειακή δύναμη επιβεβαιώνοντας το επιχείρημα του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών Ahmet Davutoglu ότι η Τουρκία αποτελεί μία κεντρική χώρα²⁰³ στην επικράτεια της οποίας επικαλύπτονται διαφορετικές περιοχές. Ο Davutoglu, επίσης, υποστήριξε ότι καθώς η Τουρκία βρίσκεται στο σταυροδρόμι της παγκόσμιας ροής ενεργειακών πόρων και το κέντρο των ενεργειακών διαδρόμων²⁰⁴ Ανατολής- Δύσης, Βορρά –Νότου, τόσο οι χώρες παραγωγοί , όσο και οι καταναλώτριες χώρες της ευρύτερης περιοχής της Κασπίας , της Μέσης Ανατολής, του Περσικού Κόλπου, των Βαλκανίων και της υπόλοιπης Ευρώπης θα πρέπει να συμμορφωθούν με τα ενεργειακά συμφέροντα της Τουρκίας. Σε περίπτωση κατασκευής του αγωγού ΦΑ South Stream η Τουρκία θα μπορέσει να αποκτήσει και επιρροή έναντι της Ρωσίας καθώς εάν ο TANAP κατασκευαστεί και λειτουργήσει σωστά, οι επιπλέον ποσότητες ΦΑ που χρειάζεται η Τουρκία για να καλύψει τις εγχώριες ανάγκες της θα προέρχονται από το Αζερμπαϊτζάν και όχι από τη Ρωσία.

---

²⁰² G. Winrow, The Southern Gas Corridor and Turkey's role as energy transit state and energy hub, *Insight Turkey*, Vol.15, No.1,2013, pp. 145-163

²⁰³ A.Davutoglu, Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007," *Insight Turkey*, Vol. 10, No. 1,2008, pp. 78-79

²⁰⁴ Davutoglu: Turkey at Crossroads of Global Energy Transportation," *Today's Zaman*, 10/8/2009:

<http://www.todayszaman.com/news-183531-davutoglu-turkey-a-crossroads-of-global-energy-transportation.html> (πρόσβαση στις 5/3/2014)

Λόγω της αδυναμίας να ανοίξει το ενεργειακό κεφάλαιο λόγω των Κυπριακών ενστάσεων , είναι ενδιαφέρον να μελετήσουμε αν θα υπάρξει θετική προοπτική στις διαδικασίες ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ από τη στιγμή που η Τουρκία θα πείσει την ΕΕ ότι αποτελεί μία αξιόπιστη χώρα διαμετακόμισης, και κατά συνέπεια αξιόπιστο ενεργειακό εταίρο, που θα αποτελέσει τον ακρογωνιαίο λίθο για την πραγματοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ.

ΓΡΑΦΗΜΑ 17 Αγωγοί πετρελαίου (πράσινο) και ΦΑ (κόκκινο) στην τουρκική επικράτεια

Πηγή: Hafner Manfred et al., 2012. Outlook for oil and gas in South and East Mediterranean countries, Mediterranean Prospects (MEDPRO) Technical Report No. 18, European Commission research area, p.49

6.2 Ο αντίκτυπος της επιλογής του αγωγού TAP για τον Νότιο Διάδρομο ΦΑ

Η επιλογή του TAP έναντι των άλλων σχεδίων αγωγών ΦΑ πρόκειται κατά κύριο λόγο για μια εμπορική επιλογή. Ο αγωγός TAP προσφέρει μία μικρότερη και οικονομικότερη οδό διοχέτευσης του αζέρικου ΦΑ σε μία μεγαλύτερη αγορά που δίνει μεγαλύτερη ευελιξία στους προμηθευτές να επιλέξουν πελάτες για το ΦΑ²⁰⁵ (ελληνική και ιταλική αγορά και μέσω αυτών τις αγορές της Δυτικής Ευρώπης , καθώς και διαμετακόμιση μέσω της Βουλγαρίας και των Δυτικών Βαλκανίων).

²⁰⁵ ibid

Οι αντίπαλοι του TAP προβάλλουν επιχειρήματα όπως, ότι ενώ οι αγορές της Δυτικής Ευρώπης διαθέτουν υπερπροσφορά ΦΑ και, μάλιστα, καλά διαφοροποιημένη, ο Nabucco West θα διοχέτευε ΦΑ στις περισσότερες από τις χώρες που επηρεάστηκαν αρνητικά από τις ρωσο-ουκρανικές κρίσεις των ετών 2006 και 2009, συμπεριλαμβανομένων και των χωρών της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Τόνισαν, επίσης, το στρατηγικό πλεονέκτημα του Nabucco, δηλαδή την κατάληξή του στο European Gas Hub στο Baumgarten της Αυστρίας, γεγονός που θα επέτρεπε την αύξηση της ρευστότητας στη αγορά ΦΑ της Κεντρικής Ευρώπης. Το στρατηγικό πλεονέκτημα του Nabucco West έναντι του TAP, όμως, κάμφθηκε λόγω οικονομικών και πολιτικών κριτηρίων. Ο Nabucco West δεν κατάφερε να κατευνάσει τις ανησυχίες σχετικά με τα κονδύλια που θα ήταν σε θέση να χρηματοδοτήσουν τη σαφώς μεγαλύτερο μήκος του συγκριτικά με αυτό του TAP, ενώ η κοινοπραξία TAP κατάφερε να αποδείξει ότι θα παράσχει ΦΑ από το κοίτασμα του Shah Deniz με υψηλότερη τιμή πώλησης και χωρίς έξοδα μεταφοράς συγκριτικά με τον Nabucco West. Εν τω μεταξύ, η καθυστερημένη συμμετοχή της GDF Suez στην κοινοπραξία Nabucco (μετά την αποχώρηση της γερμανικής RWE) απέτυχε να διαλύσει τις ανησυχίες ότι η κοινοπραξία Nabucco αποτελείται από μικρές εμπορικές οντότητες, μερικές από τις οποίες υπόκεινται σε αστάθμητους παράγοντες πολιτικής, ιδιοκτησιακής ή κανονιστικής δομής. Σε αυτό συνηγορεί και το γεγονός ότι ο Nabucco West απέτυχε να προσελκύσει σημαντικές εμπορικές προσφορές σε σχέση με τον ως TAP, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την τελική απόφαση από την κοινοπραξία του Shah Deniz.

Ο TAP εξυπηρετεί την εξαγωγική στρατηγική του Αζερμπαϊτζάν προς την ΕΕ ενώ, ο στόχος εξαγοράς της ελληνικής ΔΕΣΦΑ από την SOCAR αποβλέπει στον περεταίρω έλεγχο των ροών ΦΑ στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της Δυτικής Ευρώπης. Η επιλογή του TAP αποτρέπει τον άμεσο ανταγωνισμό με τις ρωσικές προμήθειες ΦΑ, γεγονός που μπορεί να αποβεί επωφελές τόσο για το Αζερμπαϊτζάν όσο και για τις εταιρείες που συμμετέχουν στην κοινοπραξία που εκμεταλλεύεται το κοίτασμα Shah Deniz καθώς, ο TAP δεν έχει άμεση πρόσβαση στη ζώνη όπου καταλήγουν όλες οι περισσότεροι ρωσικοί διάδρομοι ΦΑ (Γερμανία, Ανατολική Ευρώπη).

Πιο αναλυτικά, η ρωσική εταιρεία Sinterz, που φαίνεται να ελέγχεται έμμεσα από την Gazprom, φαινόταν αρχικά να έχει κλειδωθεί στην εξαγορά της ΔΕΣΦΑ και σε συνδυασμό με την προσφορά δανείου της Gazprom για την ιδιωτικοποίηση της ΔΕΠΑ, η Gazprom φαινόταν έτοιμη να αποκτήσει τον έλεγχο ολόκληρου του ελληνικού συστήματος εμπορίας και μεταφοράς

ΦΑ . Η προοπτική ιδιωτικοποίηση των ΔΕΠΑ , ΔΕΣΦΑ ήταν κρίσιμη για τα σχέδια της κοινοπραξίας Shah Deniz.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέστησε σαφές, μία εβδομάδα πριν την ανακοίνωση της τελικής απόφασης της κοινοπραξίας Shah Deniz για TAP έναντι του Nabucco West, ότι θα επιμείνει στην εφαρμογή των Οδηγιών για την απελευθέρωση της εσωτερικής αγοράς ΦΑ και ηλεκτρισμού, σύμφωνα με την τρίτη δέσμη μέτρων για την ενέργεια και το κλίμα , ώστε να ανακόψει τις μονοπωλιακές πρακτικές της Gazprom στη λειτουργία εθνικού δικτύου ΦΑ της Ελλάδας. Τελικά οι Gazprom και η Sintez αποχώρησαν, αφήνοντας ΔΕΣΦΑ να αποκτηθεί την αζέρικη SOCAR. Οι εξελίξεις αυτές μπορούν να μεταμορφώσουν επιδέξια τον TAP από ένα έργο προορίζονταν κυρίως για τον εφοδιασμό της κορεσμένης ιταλικής αγοράς, σε ένα έργο που θα προμηθεύσει ΦΑ τα Βαλκάνια και τις αγορές της Δυτικής Ευρώπης. Η συμμετοχή της εταιρείας Fluxys στην κοινοπραξία του TAP²⁰⁶, που έχει με πρόσβαση σε ώριμες αγορές ΦΑ όπως η Γερμανία, η Γαλλία, το Βέλγιο, η Ολλανδία , και ακόμη και το Ηνωμένο Βασίλειο, ενισχύει περαιτέρω αυτή τη στρατηγική προοπτική.

Υποστηρίζεται, επίσης, ότι η επιλογή του TAP σηματοδότησε το οριστικό τέλος για τον αγωγό Nabucco και ουσιαστικά , στην αποτυχία του στόχου της διαφοροποίησης των πηγών ανεφοδιασμού και της μείωσης της εξάρτησης από το ρωσικό ΦΑ. Ο στόχος αυτός δεν εξυπηρετείται με την επιλογή του TAP και είναι αμφίβολο , τουλάχιστον παροντικά, αν θα δημιουργηθούν οι υποδομές εκείνες που θα επιτρέψουν τη μεταφορά επιπλέον ΦΑ από τις περιοχές της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής στις ευρωπαϊκές αγορές.

Μπορούμε , επίσης, να υποστηρίξουμε ότι η πολιτική σημασία του TAP είναι υποδεέστερη για το σύνολο της ΕΕ.Ο TAP εξαρτάται απευθείας από το Αζερμπαϊτζάν και την Τουρκία για να αυξήσει την δυναμικότητά του ή για να εξασφαλίσει επιπλέον ποσότητες. Δεδομένης αυτής της εξάρτησης, το Αζερμπαϊτζάν και η Τουρκία μπορεί να επιδιώξουν να εξελίξουν τον TAP όπως αρμόζει στα δικά τους ενεργειακά συμφέροντα και τη δική τους ενεργειακή στρατηγική. Μία τέτοια περίπτωση θα σημάνει αποτυχία εκ μέρους της ΕΕ και ,ίσως, μελλοντική υποχώρησή της στο σχέδιο του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ. Ενώ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε αποστασιοποιηθεί από την υποστήριξη κάθε σχεδίου υποδομής μεταφοράς ΦΑ, η αλήθεια παραμένει ότι ευνοούσε σταθερά τον αγωγό Nabucco, καθώς το σχέδιο ανταποκρίνονταν καλύτερα στους στόχους που

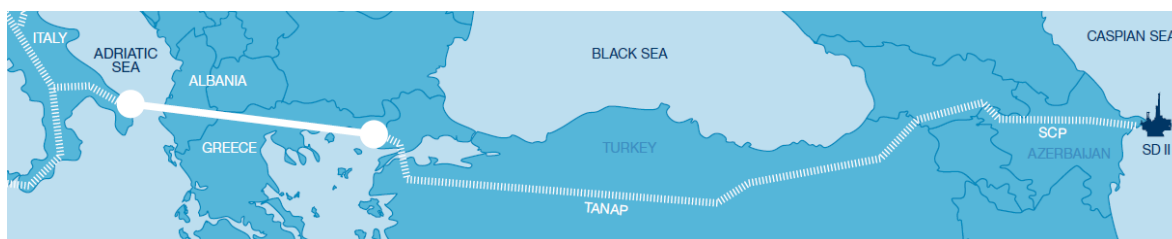
²⁰⁶ Fluxys joins TAP project, Fluxys website, 30/07/2013:http://www.fluxys.com/group/en/NewsAndPress/2013/130730_Press_TAP

αρχικά τέθηκαν για τον Νότιο Διάδρομο και την γενικότερη πολιτική ΕΕ σε θέματα διαμετακόμισης και διαφοροποίησης των προμηθευτών.

Οι πολυετείς διεργασίες για την υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ καταδεικνύουν τα όρια της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Υπήρξε συνεχής πολιτική και οικονομική στήριξη²⁰⁷, η οποία με την οικονομική κρίση έγινε δυσκολότερη. Ομολογουμένως, όμως, οι σημαντικότερες εξελίξεις στην πορεία του έργου έγινε βάση των αποφάσεων των χωρών προμήθειας και διαμετακόμισης και πιο συγκεκριμένα από την απόφαση του Αζερμπαϊτζάν να πουλήσει το ΦΑ του αέριο στην αγορά της ΕΕ, στη συμφωνία του με την Τουρκία για την κατασκευή του αγωγού TANAP και στην επιλογή του TAP έναντι των άλλων σχεδίων αγωγών.

Η επιρροή της ΕΕ σε αυτές τις αποφάσεις ήταν έμμεση και από μόνη της δεν μπορούσε να εξασφαλίσει ούτε επιπλέον ποσότητες ΦΑ για τον Νότιο Διάδρομο, ούτε να εγγυηθεί ένα επαρκές επίπεδο ζήτησης. Παρόλα αυτά, χωρίς την εμπλοκή και τη συνεχή στήριξη της ΕΕ στο έργο του Νοτίου Διαδρόμου, το έργο δεν θα είχε φτάσει στο παροντικό του επίπεδο και δεν θα είχε στην ουσία επιβιώσει. Η πολιτική στήριξη και ο τεχνικός συντονισμός που παρείχαν τα θεσμικά όργανα της ΕΕ ήταν ιδιαίτερος σημαντική για το βαθμό πολυπλοκότητας και κλίμακας του έργου και των αντιτιθέμενων συμφερόντων²⁰⁸. Το κόστος αυτών των προσπαθειών ήταν πολύ υψηλότερο από ότι τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Αυτός, ενδεχομένως, να συνεχίσει να είναι ο ρόλος της ΕΕ στον Νότιο Διάδρομο ΦΑ, αν συνεχίσει να τον στηρίζει.

ΓΡΑΦΗΜΑ 18 Η τελική μορφή του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ. Αγωγοί TAP & TANAP

Πηγή :TAP 2013

²⁰⁷ Μέσω κυρίως του Ευρωπαϊκού Ενεργειακού Προγράμματος Ανάκαμψης – European Energy Program for Recovery (EEPR): http://europa.eu/legislation_summaries/energy/european_energy_policy/en0012_en.htm

²⁰⁸ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πίεσε σκληρά για τη συνέχιση των διαπραγματεύσεων μεταξύ Τουρκίας και Αζερμπαϊτζάν

6.3 Ο ρόλος της Ρωσίας και ο αγωγός ΦΑ South Stream

Το σχέδιο της ΕΕ για την πραγματοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ αλλά, κυρίως, η υποστήριξη υπέρ του αγωγού Nabucco αποτελούν τα κύρια πολιτικά κίνητρα της Ρωσίας για την πρόταση κατασκευής του αγωγού South Stream με σκοπό να συνεχίσει να αποτελεί τον πρώτο και κύριο προμηθευτή της ΕΕ με ΦΑ . Ο Νότιος Διάδρομος ΦΑ επιδιώκει να περιορίσει το μονοπώλιο προμήθειας των αγορών της ΕΕ με ρωσικό ΦΑ. Στον αντίποδα, η Ρωσία επιδιώκει να διατηρήσει αυτό το μονοπώλιο αλλά, και να εμποδίσει και τη διοχέτευση των ενεργειακών πηγών που δεν ελέγχονται από αυτή, όπως οι πηγές της Κασπίας, της Μέσης Ανατολής αλλά, και της Ανατολικής Μεσογείου που αποτελούν στόχο του Νοτίου Διαδρόμου, να διοχετευτούν στις αγορές της ΕΕ²⁰⁹.

Να επισημάνουμε ότι η Ρωσία διοχετεύει το μεγαλύτερο μέρος των αποθεμάτων της σε ΦΑ μέσω αγωγών οι περισσότεροι των οποίων έχουν προορισμό την Ευρώπη. Η ΕΕ βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις προμήθειες ρωσικού ΦΑ αλλά, ταυτόχρονα η Ρωσία στηρίζει ένα μεγάλο μέρος των εξαγωγών της στους πελάτες της εντός ΕΕ. Βάσει αυτών των δεδομένων , θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι η Ρωσία θα έπρεπε να αποτελεί φυσικό σύμμαχο της ΕΕ στα ενεργειακά ζητήματα²¹⁰. Οι σταθερές σχέσεις είναι σημαντικές και για τα δύο μέρη, για την ΕΕ για τη διασφάλιση του ενεργειακού της ανεφοδιασμού και για την Ρωσία για την οικονομική της ευημερία καθώς, μεγάλο μέρος του κρατικού της προϋπολογισμού βασίζεται στις εξαγωγές ενεργειακών προϊόντων.

Όπως απεικονίζεται στο σχετικό γράφημα , ο αγωγός South Stream σκοπεύει να προσπεράσει τις επικράτειες της Ουκρανίας και της Τουρκίας και να φτάσει στην Βουλγαρία μέσω της Μαύρης Θάλασσας , μετά τη συγκατάθεση της Τουρκίας ο αγωγός να περάσει από τα χωρικά της ύδατα. Εν συνεχεία, προβλέπονται δύο διακλαδώσεις μία προς το νότο στην Ελλάδα με συνέχεια προς την Ιταλία και μία προς το βορρά με τερματικό σταθμό το Baumgarten της Αυστρίας. Η τελική γεωγραφική του πορεία είναι παρόμοια με αυτή του αγωγού Nabucco στοχεύοντας στις ίδιες αγορές. Οι κυβερνήσεις της Ελλάδας, της Βουλγαρίας, της Σερβίας ,της Ουγγαρίας, της Ιταλίας, της Σλοβενίας , της Κροατίας και της Αυστρίας υπέγραψαν

²⁰⁹ V.Inozemtsev, Russia's great transit game, *European Energy Review*, 2008,pp. 40-43

²¹⁰ *ibid*

διακυβερνητικές συμφωνίες με την Ρωσία για την κατασκευή του έργου , του οποίου η οικονομική βιωσιμότητα ήταν και παραμένει υπό αμφισβήτηση.

Μετά από μελέτη των διακυβερνητικών συμφωνιών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε ότι καμία από αυτές τις συμφωνίες δεν είναι συμβατή με το ευρωπαϊκό ενεργειακό κεκτημένο και κυρίως με τη δέσμη μέτρων του τρίτου νομοθετικού πακέτο για την απελευθέρωση της εσωτερικής αγοράς ΦΑ της ΕΕ. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όλες οι διακρατικές συμφωνίες δεν τηρούν την υποχρέωση για απαγόρευση ταυτόχρονης ιδιοκτησίας των δικτύων εμπορίας και μεταφοράς του ΦΑ και, βάση αυτής της υποχρέωσης, η Gazprom θα πρέπει να επιτρέπει την χρήση του αγωγού South Stream και σε άλλους προμηθευτές ΦΑ, καλώντας τα συγκεκριμένα κράτη να διαπραγματευτούν εκ νέου τις συμφωνίες βάση των υποχρεώσεων του απορρέουν από την Ευρωπαϊκή νομοθεσία και τις δεσμευτικές διατάξεις της Ενεργειακής Κοινότητας. Στο σημείο αυτό, μπορούμε να διαπιστώσουμε την ενίσχυση της διαπραγματευτικής ικανότητας της ΕΕ στις εξωτερικές ενεργειακές τις σχέσεις μέσω των δεσμευτικών κανόνων που υιοθέτησε για την εσωτερική ενεργειακή αγορά.

Οι εν λόγω εξελίξεις συμπίπτουν βέβαια χρονικά και με την ρώσο- ουκρανική κρίση που ξέσπασε τον Μάρτιο του 2014. Τον Απρίλιο του 2014 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στα πλαίσια επιβολής κυρώσεων στη Ρωσία και σε ρωσικές εταιρείες, εξέδωσε μία μη-δεσμευτική απόφαση σύμφωνα με τη οποία η αγωγός ΦΑ South Stream αντίκειται της ευρωπαϊκής νομοθεσίας και θα πρέπει να βρεθεί άλλη εναλλακτική για την προμήθεια ΦΑ. Η Ρωσία στράφηκε τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου εναντίον του τρίτου νομοθετικού πακέτου για την ενέργεια που υιοθέτησε η ΕΕ το 2009 κατηγορώντας τη ότι παραβιάζει διεθνείς κανόνες.

Στην Βουλγαρία, της οποίας εταιρείες συμμετέχουν άμεσα στην κατασκευή του South Stream και των οποίων τα συμφέροντα θα πληγούν άμεσα λόγω της επιβολής κυρώσεων στην Ρωσία, οι εσωτερικές διαμάχες περί στήριξης ή μη του South Stream συνέβαλαν κατά πολύ στην πτώση της κυβέρνησης Stanishev ²¹¹.

Εν τέλει, η επίλυση των ρυθμιστικών θεμάτων που σχετίζονται με τον South Stream θα πρέπει να εξεταστούν σε ένα ευρύτερο γεωπολιτικό πλαίσιο και να αποτελέσουν μέρος μιας

---

²¹¹Bulgaria's government to collapse over South-Stream, EurActiv,10/6/2014
http://www.euractiv.com/sections/energy/bulgarias-government-collapse-over-south-stream-302702?utm_source=EurActiv+Newsletter&utm_campaign=9f551c1df2-newsletter_energy&utm_medium=email&utm_term=0_bab5f0ea4e-9f551c1df2-245616454 (πρόσβαση στις 12/6/2014)

συνολικής διευθέτησης των εδαφικών και τιμολογιακών διαφορών για τις προμήθειες ΦΑ μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας.

ΓΡΑΦΗΜΑ 19 Ο αγωγός ΦΑ South Stream

Πηγή: http://www.allrussias.com/rf/maps_rf_2.asp

ΠΙΝΑΚΑΣ 21 Συνοπτική ανάλυση αγωγού South Stream

ΕΡΓΟ <i>SOUTHSTREAM</i>	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ (bcm per annum)	ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΟ ΚΟΣΤΟΣ(€)	ΠΛΑΝΟ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ 2012-2015	ΜΗΚΟΣ (Km)
	63	19 – 24 bn		2.380
ΜΕΤΟΧΟΙ	Gazprom, ENI, EDF & Wintershall			
ΚΥΡΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> • Έντονα πολιτικοποιημένο έργο. Διπλωματική διαμάχη μέσω των αγωγών ΦΑ μεταξύ ΕΕ & Ρωσίας • Υψηλό κόστος, εγείνεται σημαντικές ανησυχίες σχετικά με την υλοποίηση του • Η εκτιμώμενη χωρητικότητα πρόσφατα διπλασιάστηκε από 31 σε 63 bcm /annum • Έχουν υπογραφεί οι απαραίτητες διακυβερνητικές συμφωνίες με τις χώρες διέλευσης 			

6.4 Διαθεσιμότητα και διαφοροποίηση πηγών ανεφοδιασμού εκτός Κασπίας

Σύμφωνα με τα σχέδια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο Νότιος Διάδρομος θα συμβάλει στην κάλυψη του 10-20% της συνολικής ζήτησης ΦΑ μέχρι το 2020 με συνολικό ύψος προμηθειών τα 45-90 bcm ΦΑ ετησίως. Η χωρητικότητά του TAP είναι αρκετά μικρότερη, με προβλεπόμενη αρχική χωρητικότητα μόλις τα 10 bcm που ενδέχεται να αυξηθούν σε 20 bcm, ενώ , και το συντομότερο που θα μπορούσε να τεθεί σε λειτουργία είναι 2019. Ως εκ τούτου, αν όλα πάνε σύμφωνα με το προβλεπόμενο πλάνο , η ΕΕ θα έχει τη δυνατότητα να καλύψει μέσω του TAP το 2% των συνολικών της αναγκών σε ΦΑ. Σύμφωνα με αυτά τα μεγέθη, η δυναμικότητα του TAP πέντε φορές μικρότερη από την τρέχουσα δυναμικότητα του αγωγού Nord Stream. Επικριτές του TAP τον χαρακτηρίζουν ως έναν μεσαίου μεγέθους συνδετικό αγωγό και όχι πραγματικό διάδρομο διαμετακόμισης.

Για να εκπληρώσει τη δυναμικότητά του ο Νότιο Διάδρομος, θα πρέπει να διοχετευτεί συμπληρωματικό αέριο από νέες πηγές ,εκτός Κασπίας (Τουρκμενιστάν), της Μέσης Ανατολής (Ιράκ, Ιράν, Κατάρ) και της Ανατολικής Μεσογείου, που αποτελεί το αντικείμενο επόμενου κεφαλαίου. Προς το παρόν, όμως, η μόνη επιβεβαιωμένη πηγή για τη συγκεκριμένη διαδρομή προς τις ευρωπαϊκές αγορές είναι το ΦΑ του Αζερμπαϊτζάν.

Στην προσπάθειά της να καλύψει τις αυξημένες ανάγκες της σε ΦΑ , η Τουρκία έχει κάνει μία σημαντική στροφή στις σχέσεις της με το Ιρακινό Κουρδιστάν. Η Τουρκία άρχισε να δαπανά σημαντικά οικονομικά και γεωπολιτικό κεφάλαια ώστε να δώσει πρόσβαση στα κουρδικά κοιτάσματα υδρογονανθράκων στα τουρκικά λιμάνια και, κατ' επέκταση, τις ευρωπαϊκές και διεθνείς αγορές. Αν είναι επιτυχής, αυτή η τουρκο-κουρδική συνεργασία θα μπορέσει να τροφοδοτήσει τις παγκόσμιες αγορές με πάνω από 1 βαρέλια αργού πετρελαίου αυτή τη δεκαετία και να δώσει στην Τουρκία πρόσβαση σε τουλάχιστον 10 bcm ΦΑ , για να συνεχίσει να τροφοδοτεί την ταχεία οικονομική της ανάπτυξη και να ενισχύσει το διαμετακομιστικό της ρόλο στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου²¹², μειώνοντας ταυτόχρονα και την εξάρτησή της στις εισαγωγές ρωσικού ΦΑ.

Η ενεργειακή αυτή συνεργασία θα μπορούσε, επίσης, να βελτιώσει σημαντικά τη θέση του Κουρδιστάν στους αγώνες του με τη Βαγδάτη για μεγαλύτερη αυτονομία στο ομοσπονδιακό

---

²¹² B. Van Heuvelen, *Beyond the Caspian : Unlocking the energy potential of Iraq's Kurdistan region* in D. Koranyi (ed.) *A Eurasian energy primer: the transatlantic perspective*, Atlantic Council, 2013

σύστημα του Ιράκ. Το κοίτασμα του πεδίου Khor Mor παράγει, ήδη, 335 εκατ. cubic feet τη μέρα (scf /d) ενώ, σύμφωνα με έρευνες έχουν βεβαιωθεί συνολικά, 38 τρις cubic feet ανακτήσιμα κοιτάσματα ΦΑ. Το υψηλό δυναμικό εξαγωγών του Ιρακινού Κουρδιστάν βρίσκεται για πολλά χρόνια δέσμιο των αντιπαραθέσεων που επικρατούν με την κυβέρνηση της Βαγδάτης. Η κυβέρνηση του Nouri al-Maliki επικαλείται ότι το ομοσπονδιακό υπουργείο πετρελαίου έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα να συνάπτει συμφωνίες και να διαχειρίζεται τις εξαγωγές ενώ, η περιφερειακή κυβέρνηση του Κουρδιστάν αξιώνει την ύπαρξη ανεξάρτητης αρχής για τη σύναψη των σχετικών συμβολαίων. Λόγω αυτών των διαφωνιών, οι ενεργειακές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή, δεν μπορούν να κάνουν μακροπρόθεσμες επενδύσεις σε έργα υποδομών καθώς το πολιτικό και οικονομικό ρίσκο είναι υψηλό δεδομένης και της έκρυθμης κατάστασης που επικρατεί στην περιοχή από τις επιχειρήσεις του Ισλαμικού Κράτους Ιράκ και Συρίας (Islamic State of the Iraq & the Levant/ ISIS).

Οι συνομιλίες ,μεταξύ Κουρδικού Ιράκ και Τουρκίας, για το ενδεχόμενο μιας πιο εντατικής ενεργειακής συνεργασίας ξεκίνησαν το 2012. Λαμβάνοντας υπόψη τις πολιτικές επιπλοκές με τη Βαγδάτη και το αβέβαιο νομικό περιβάλλον του Ιράκ, οι δύο πλευρές αποφάσισαν να δομήσουν τη συνεργασία του όχι στη βάση κρατικών συμβάσεων αλλά, στη βάση εμπορικών συμφωνιών²¹³. Μία νέα εμπορική οντότητα δημιουργήθηκε με το όνομα Turkish Energy Company (TEC) που διατηρεί συνεργασία με την Exxon²¹⁴ και θα συμβάλει στην εξαγωγή πετρελαίου και ΦΑ προς την Τουρκία²¹⁵. Εντούτοις, ακόμη και σε αυτή τη βάση η συνεργασία ενέχει υψηλό ρίσκο λόγω της ενδεχόμενης αντίδραση του Ιράκ για εμπλοκή της Τουρκίας στις εσωτερικές της υποθέσεις καθώς, οι πληρωμές ελέγχονται από την κεντρική κυβέρνηση της Βαγδάτης και ο περιφερειακός προϋπολογισμός του Κουρδικού Ιράκ βασίζεται , κατά κύριο λόγο , σε κονδύλια του κεντρικού ομοσπονδιακού προϋπολογισμού. Τέλος, ίσως, η μεγαλύτερη πηγή αστάθειας και αβεβαιότητας στην επικείμενη ενεργειακή συνεργασία μεταξύ Τουρκίας και Κουρδικού Ιράκ, είναι η προοπτική ανεξαρτητοποίησης του Κουρδικού Ιράν και οι επιπτώσεις που θα είχε μια τέτοια προοπτική για την Τουρκία και διεκδικήσεις των Κούρδων στην επικράτειά της. Μια επιτυχημένη ενεργειακή συνεργασία με το Κουρδικό Ιράν θα αυξήσει το

---

²¹³ ibid

²¹⁴ Exxon Mobil Corporation: Exclusive – Turkey, Iraqi Kurdistan ink landmark energy contracts, 29/11/2013: <http://www.4-traders.com/EXXON-MOBIL-CORPORATION-4822/news/Exxon-Mobil-Corporation--Exclusive-Turkey-Iraqi-Kurdistan-ink-landmark-energy-contracts-17568255/> (πρόσβαση στις 25 /9/2014)

²¹⁵ Kurdistan begins oil export via Turkey, *Iraq Business News*, 2/1/2014 : <http://www.iraq-businessnews.com/tag/turkish-energy-company-tec/> (πρόσβαση στις 25 /9/2014)

γεωπολιτικό του κύρος και θα του δώσει δυνατότητες επιρροής στον τομέα εξαγωγής υδρογονανθράκων στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου.

Το ΦΑ του Ιράν, αποτελούσε , πρωταρχικό στόχο εναλλακτικής πηγής τροφοδοσίας του Νοτίου Διαδρόμου²¹⁶. Οι επιβολή κυρώσεων την ΕΕ και τις ΗΠΑ, από τις αρχές του 2010, λόγω του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, ανέκοψαν την προμήθεια πετρελαίου προς την Ευρώπη, που αντιπροσώπευε το 20% των συνολικών εξαγωγών πετρελαίου του Ιράν ενώ, οι κυρώσεις επηρέασαν αρνητικά και το ενδεχόμενο εισαγωγών εκ μέρους της ΕΕ ιρανικού ΦΑ.

Η ρώσο-ουκρανική κρίση του 2014 και η ανάγκη μείωσης των εισαγωγών ΦΑ από τη Ρωσία, έχει οδηγήσει την ΕΕ στην επανεξέταση της προοπτικής εισαγωγών ΦΑ από το Ιράν^{217, 218, 219}. Το Ιράν , διαθέτει το 15, 8% των παγκόσμιων αποθεμάτων ΦΑ, το ποσοστό αυτό αντιπροσωπεύει το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό αποθεμάτων ΦΑ στον κόσμο, μετά τα αποθέματα της Ρωσίας. Το δυναμικό εξαγωγών ΦΑ του Ιράν ανέρχεται στα 150 bcm το χρόνο αλλά, δεν υπάρχουν αγωγοί που να συνδέουν το Ιράν με την ευρωπαϊκή αγορά. Μόνο η Τουρκία συνδέεται με το Ιράν , μέσω του χωρητικότητας 14 bcm/ έτος , αγωγού Tabriz–Ankara και για να φτάσει το ιρανικό ΦΑ στις ευρωπαϊκές αγορές , απαιτούνται νέες υποδομές.

Οι δυτικές κυρώσεις, επιβράδυναν την ανάπτυξη των εγχώριων ιρανικών υποδομών ΦΑ και αποθάρρυναν τις ξένες επενδύσεις στον ιρανικό ενεργειακό τομέα. Κατόπιν της Διάσκεψης της Γενεύης, τον Νοέμβριο του 2013, και της συμφωνίας της διεθνούς κοινότητας σχετικά με το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν²²⁰, οι σχέσεις μεταξύ Ιράν και Δύσης έκαναν ένα θετικό βήμα , γεγονός που αποτελεί σημαντικό παράγοντα για μία μελλοντική ενεργειακή συνεργασία.

Το ιρανικό ΦΑ μπορεί να γίνει , μακροπρόθεσμα, προσβάσιμο κυρίως υπό τη μορφή ΥΦΑ. Το Ιράν, παροντικά, αναβαθμίζει τις εγκαταστάσεις εξαγωγής ΥΦΑ²²¹ και σχεδιάζει και νέους αγωγούς διαμετακόμισης. Η προβλεπόμενη σύνδεση του Ιράν με το Ομάν μέσω αγωγού χωρητικότητας 10 bcm / έτος , θα επιτρέψει στο Ιράν να εξάγει φυσικό αέριο μέσω του κόμβου

---

²¹⁶ βλ. M.Kuhn, *Enabling the Iran gas export options*, Springer Publications, 2014

²¹⁷ J.Saul, H.Gloystein, EU plans for Iran imports if sanctions go, Reuters, 24/9/2014 :

<http://www.reuters.com/article/2014/09/24/eu-iran-gas-idUSL6N0RG2NG20140924> (πρόσβαση στις 30/9/2014)

²¹⁸ P. de Micco, EU energy security made urgent by the Crimean crisis, In- depth analysis , *European Parliament, Directorate General for external policies* , Policy Department, 2014

²¹⁹ S.Piranni et all, What the Ukraine crisis means for gas markets, Oxford Energy Comment, *The Oxford Institute for Energy Studies*, March 2014 : <http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2014/03/What-the-Ukraine-crisis-means-for-gas-markets-GPC-3.pdf> (πρόσβαση στις 15/4/2014)

²²⁰ D. Blair, Iran nuclear deal agreed at Geneva talks, *The Telegraph*, 24/11/2013:

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/10470716/Iran-nuclear-deal-agreed-at-Geneva-talks.html> (πρόσβαση στις 26/11/2013)

²²¹ E. Tagliapietra, Iran after the (potential) nuclear deal: What's next for the country's natural gas market?, *Fondazione Eni Enrico Mattei*, no.31, 2014: <http://www.feem.it/userfiles/attach/20143201053394NDL2014-031.pdf> (πρόσβαση στις 28/9/2014)

ΥΦΑ του Ομάν από το 2017. Σε περίπτωση που η Τουρκία και το Ιράν καταλήξουν σε συμφωνία σχετικά με τον προβλεπόμενο Περσικό Αγωγό ΦΑ , ως εναλλακτικός του Nabucco, η Ευρώπη θα είναι σε θέση να εισάγει, αρχικά μικρές ποσότητες μέσω Τουρκίας και Ελλάδας²²² . Οι δύσκολες σχέσεις μεταξύ Τουρκμενιστάν και Τουρκίας, και ο κίνδυνος τρομοκρατικών επιθέσεων στις υποδομές μεταφοράς , που είχε ως αποτέλεσμα στο παρελθόν τις συχνές περικοπές στη διαμετακόμιση ΦΑ , καθιστά τη λύση του ΥΦΑ να φαίνεται ο πιο αξιόπιστος τρόπος για τις εξαγωγές ιρανικού ΦΑ προς τις ευρωπαϊκές αγορές.

Εξίσου σημαντική, για την αποπεράτωση και λειτουργία του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ, είναι η διασφάλιση επαρκούς ζήτησης για τις ποσότητες ΦΑ που προορίζεται να μεταφέρει ο Νότιος Διάδρομος . Εδώ, τα γεγονότα των τελευταίων ετών και οι αλλαγές που υφίστανται στη διεθνή αγορά ενέργειας μπορεί να αποβούν σε βάρος του έργου. Η λεγόμενη επανάσταση του σχιστολιθικού φυσικού αερίου στις ΗΠΑ και η αρχή ανάπτυξης κοιτασμάτων μη συμβατικού αερίου και από άλλες χώρες , περαιτέρω ανακαλύψεις συμβατικών κοιτασμάτων φυσικού αερίου και τα σχέδια για την περαιτέρω αύξηση της προσφοράς ΥΦΑ στην παγκόσμια αγορά, αλλάζουν το τοπίο της αγοράς ενέργειας, ιδίως σε σύγκριση με αυτό που επικρατούσε όταν αρχικά σχεδιάστηκε ο Νότιος Διάδρομος²²³ . Παρατηρούμε την ανάδυση νέων πηγών ΦΑ που φαίνονται πιο εύκολα προσβάσιμες χωρίς την ανάγκη πολύπλοκων υποδομών.

Πιο συγκεκριμένα, η επανάσταση του σχιστολιθικού αερίου στη Βόρεια Αμερική τείνει να αναδιαμορφώσει ριζικά την παγκόσμια αγορά ΦΑ. Τα κοιτάσματα σχιστολιθικού αερίου των ΗΠΑ θα καλύψουν την εγχώρια ζήτηση, όπως ήταν οι αρχικές προβλέψεις, και θα καταστήσουν τις ΗΠΑ σημαντικό εξαγωγέα ΥΦΑ που ενδεχομένως θα συμβάλουν στη βελτίωση της διαπραγματευτικής ικανότητας καταναλωτριών χωρών , όπως τα κράτη-μέλη της ΕΕ. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας, οι εξαγωγές ΦΑ των ΗΠΑ αναμένεται να συμβάλουν στο περεταίρω άνοιγμα της αγοράς ΥΦΑ προς όφελος της ΕΕ και σε αντιστάθμισμα των εισαγωγών από τη Ρωσία. Με τα νέα αυτά τα δεδομένα, τα κοιτάσματα της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής φαίνεται αποκτούν λιγότερο κρίσιμη σημασία από ό, τι είχαν μόλις πριν από λίγα χρόνια.

---

²²² L. Elston et al. , Despite challenges Iran pushes for EU export corridor, *Interfax - Natural Gas Daily*, 25/9/2014 : <http://interfaxenergy.com/gasdaily/article/13716/despite-challenges-iran-pushes-for-eu-export-corridor> (πρόσβαση στις 6/10/2014)

²²³ T.Krysiak, K.Hardin, Conditions for Cooperation? The evolution of the North Corridor Pipeline and South Stream, *Cambridge Energy Research Associates (CERA) Private Report*, 2009

Εντούτοις, σύμφωνα με τους ερευνητές²²⁴, ακόμη και μετά τις ενδεχόμενες εισαγωγές ΥΦΑ από τις ΗΠΑ, η ΕΕ θα παραμείνει εξαρτημένη από τη Ρωσία για το μεγαλύτερο ποσοστό των εισαγωγών της. Παρόλο το γεγονός ότι, ο αντίκτυπος των εξαγωγών των ΗΠΑ στην ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ θα μπορούσε να είναι σημαντικός, υπάρχουν κάποιοι περιορισμοί που οφείλονται στους εξής, κύριους, παράγοντες. Οι εξαγωγές ΥΦΑ από τις ΗΠΑ, λόγω και της ανάγκης ανάπτυξης των κατάλληλων υποδομών, δεν προορίζονται για το άμεσο μέλλον. Επίσης, οι χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης, που είναι και οι κύρια εξαρτώμενες από τις ρωσικές εισαγωγές ΦΑ, δεν διαθέτουν τις κατάλληλες υποδομές για εισαγωγή ΥΦΑ. Τέλος, το ρωσικό αέριο θα παραμείνει πιο φθηνή επιλογή σε σχέση με το ΥΦΑ.

Οι αλλαγές αυτές στην παγκόσμια αγορά ΦΑ, όμως, είναι πολύ πιθανό να επηρεάσουν και τις πολιτικές της Ρωσίας και της Gazprom και να τις οδηγήσουν στην αναζήτηση των πιο συμφέρουσων επιλογών. Η Ρωσία έχει κάνει ήδη μία στροφή προς τη σύσφιξη των ενεργειακών της σχέσεων με την Κίνα. Τον Μάιο του 2014, η ρωσική Gazprom και η κινεζινή China National Petroleum Company υπέγραψαν συμφωνία προμήθειας ρωσικού ΦΑ, διάρκειας 30 ετών και ύψους 38 bcm/ d, αρχής γενομένης από το 2019. Το ΦΑ θα διοχετευτεί από το νέο αγωγό Ρωσίας-Κίνας ως επέκταση του αγωγού της Ανατολικής Σιβηρίας. Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Ρωσίας και Κίνας τα προηγούμενα έτη είχαν αποτύχει λόγω τιμών. Η πρόσφατη συμφωνία βασίζεται πολύ στην προθυμία της Ρωσίας να μειώσει την τιμή διάθεσης του ΦΑ στην Κίνα, που επιθυμούσε και πέτυχε τιμές συγκρίσιμες με τις ευρωπαϊκές. Είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι η τροφοδοσία της Κίνας θα γίνει από διαφορετικά κοιτάσματα ΦΑ από αυτά που τροφοδοτούν την ΕΕ.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρήσαμε μια μείωση της ζήτησης για φυσικό αέριο στην Ευρώπη. Αφ' ενός μεν λόγω της οικονομικής κρίσης, αλλά αυτή η κατάσταση μπορεί να διαιωνιστεί λόγω των υψηλών τιμών της ενέργειας στην ΕΕ και τον ανταγωνισμό από τις εισαγωγές φθηνού άνθρακα από τις ΗΠΑ και τις επιδοτήσεις των ΑΠΕ. Σε μακροπρόθεσμη βάση πάντως, όπως αναλύσαμε διεξοδικά στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 -Ενότητα 3.2, η ευρωπαϊκή ζήτηση για φυσικό αέριο θα αυξηθεί και η πρόσβαση σε νέες πηγές ανεφοδιασμού κρίνεται αναγκαία.

---

²²⁴ J.Bordoff, T.Houser, American gas to the rescue? The impact of US LNG exports on European security and Russian foreign policy, Center on Global Energy Policy, Columbia University, 2014

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΤΑ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΑ ΦΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΗΓΗ ΑΝΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΕ ?

Σκοπός του ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 7 είναι να αξιολογήσει τη συμβολή των κοιτασμάτων που ανακαλύφθηκαν πρόσφατα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, όπως την ορίσαμε γεωγραφικά στον πρόλογό μας, στη στρατηγική ενίσχυσης της ασφάλειας ενεργειακού ανεφοδιασμού της ΕΕ . Όπως, ήδη, αναφέραμε συμπεριλαμβάνουμε και την Αίγυπτο στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου τόσο για το ύψος των κοιτασμάτων που διαθέτει όσο και για το ρόλο που δυνητικά θα διαδραματίσει στην προοπτική εξαγωγής των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου στην ΕΕ. Αρχικά παρουσιάζεται και αναλύεται , στατιστικά, το ενεργειακό προφίλ της ευρύτερης περιοχής της Νοτίου Μεσογείου και έπειτα εξετάζονται και αναλύονται τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου το ενεργειακό προφίλ κάθε χώρας της Ανατολικής Μεσογείου πάντα σε σχέση με την προοπτική εξαγωγών προς την ενεργειακή αγορά της ΕΕ.

7.1 Το ενεργειακό προφίλ της ευρύτερης περιοχής της Νοτίου Μεσογείου

Κρίνουμε σκόπιμο να παρουσιάσουμε και να αναλύσουμε αρχικά μία σφαιρική εικόνα του ενεργειακού προφίλ της ευρύτερης περιοχής της Νοτίου Μεσογείου και της σημασίας του για την ενεργειακή αγορά της ΕΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 22 Παραγωγή & αποθέματα πετρελαίου & ΦΑ στις χώρες της Νότιας Μεσογείου

ΧΩΡΕΣ	ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ				ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ			
	Παραγωγή		Αποθέματα		Παραγωγή		Αποθέματα	
	Mb/d	% παγκοσμίως	Gb/d	% παγκοσμίως	bcm	% παγκοσμίως	tcm	% παγκοσμίως
Αλγερία	1,8	2,0	12,2	0,9	80,4	2,5	4,5	2,4
Λιβύη	1,7	2,0	46,4	3,4	15,8	0,5	1,5	0,8
Αίγυπτος	0,7	0,9	4,5	0,3	61,3	1,9	2,2	1,2
Συρία	0,4	0,5	2,5	0,2	7,8	0,2	0,3	0,1
Τυνησία	0,01	0,1	0,4	0,0				
ΣΥΝΟΛΟ	4,6	5,5	66,0	4,8	165,3	5,1	8,5	4,5

Πηγή: S.Furfari, *Politique et Géopolitique de l'Énergie. Une analyse des tensions internationales au XXIe siècle*, éditions Technip, 2012, Paris, p.422

Το 50% των αποδεδειγμένων διαθέσιμων αποθεμάτων πετρελαίου και το 46% της παραγωγής πετρελαίου της αφρικανικής ηπείρου προέρχονται από τις χώρες του Νότου της Μεσογείου. Επίσης το 58% των αποδεδειγμένων διαθέσιμων αποθεμάτων ΦΑ και το 79% της παραγωγής της αφρικανικής ηπείρου προέρχεται από τις χώρες του Νότου της Μεσογείου. Οι πιο σημαντικές χώρες παραγωγής είναι η Αλγερία (ΦΑ) και η Λιβύη (πετρέλαιο) και οι δύο μέλη του OPEC, με ανερχόμενη δύναμη την Αίγυπτο λόγω της πρόσφατης ανακάλυψης κοιτασμάτων ΦΑ στο δέλτα του Νείλου.

Η ΕΕ , λόγω γεωγραφικής εγγύτητας , αποτελεί την κύρια οδό εξαγωγών των ενεργειακών προϊόντων του Νότου της Μεσογείου τόσο για το πετρέλαιο (58%) όσο και για το ΦΑ (85%). Το σύνολο της παραγωγής ΦΑ της Λιβύης και το 96,5% της παραγωγής ΦΑ της Αλγερίας διοχετεύονται στην ΕΕ. Η Αίγυπτος, απεναντίας, διοχετεύει τα κοιτάσματά της σε γειτονικές χώρες (Ισραήλ). Λόγω της γεωγραφικής της θέσης και της απουσίας χερσαίων αγωγών, η Αίγυπτος επιλέγει να εξάγει το ΦΑ που παράγει με τη μορφή Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου. Γενικά, το ΥΦΑ αποτελεί ένα βασικό μέσο εξαγωγής του ΦΑ που παράγεται στις χώρες της Νοτίου Μεσογείου. Η Αλγερία αποτελεί έναν από τους κύριους εξαγωγείς ΥΦΑ στον κόσμο με κύριους προορισμούς την Ευρώπη και την Ασία.

Εκτός από τις εγκαταστάσεις ΥΦΑ σε Αίγυπτο, Λιβύη και Αλγερία, υπάρχουν ,επίσης, αρκετές εγκαταστάσεις υγροποίησης ΦΑ στις ακτές των κρατών- μελών της ΕΕ (Βόρεια Μεσόγειος) συμπεριλαμβανομένων αυτών της Ισπανίας (Huelva- Cartagena- Barcelona) , Γαλλίας (Fos, Comptoir de Bretagne), Ιταλίας(La Spezia) και Ελλάδας (Ρεβυθούσα). Η Τουρκία, επίσης, διαθέτει ένα σταθμό υγροποίησης ΦΑ στη Θάλασσα του Μαρμαρά (Ereğlisi).

Η διανομή ΦΑ από τις Μεσογειακές χώρες στις χώρες της ΕΕ είναι άνιση²²⁵. Στις χώρες της Βόρειας και Ανατολικής Ευρώπης η κατανάλωση ΦΑ προερχόμενου από τη Μεσόγειο είναι μικρή ή ανύπαρκτη καθώς οι συγκεκριμένες χώρες εξαρτώνται από τις εισαγωγές ΦΑ από την Ρωσία. Η εξάρτηση σε ΦΑ εισαγόμενο από Μεσογειακές χώρες είναι υψηλότερη στις χώρες της Νοτίου Ευρώπης, με την Ισπανία να αποτελεί το κράτος- μέλος της ΕΕ που προμηθεύεται τις μεγαλύτερες ποσότητες αιγυπτιακού ΦΑ και ακολουθούν η Γαλλία, με εισαγωγές από την Αλγερία κυρίως, η Πορτογαλία και η Ιταλία.

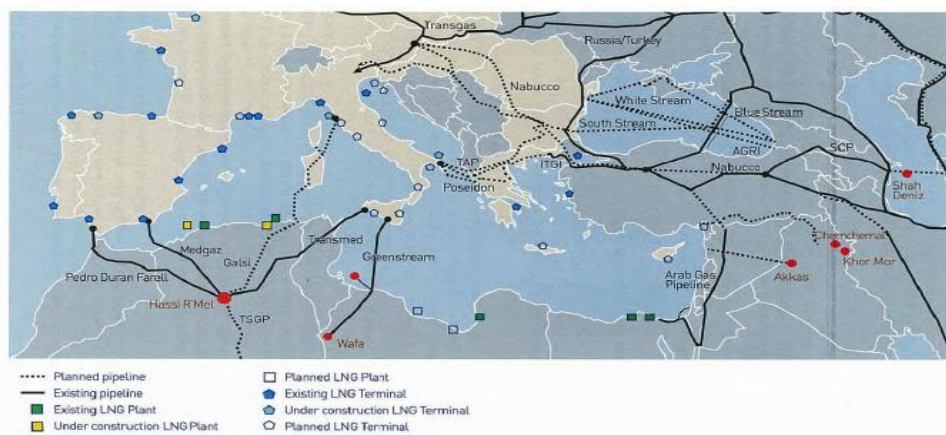
---

²²⁵M.Martinez et al., Geopolitics of gas in the Mediterranean, Report, *Institut d'Etudes Politiques Paris (SciencesPo – Paris)*, 2013, p.20

Η Αλγερία αποτελεί την πιο σημαντική εξαγωγό χώρα της Νοτίου Μεσογείου διοχετεύοντας στην ΕΕ 41 bcm ΦΑ το 2011. Πιο συγκεκριμένα, η Αλγερία αντιπροσωπεύει το 13 % των εισαγωγών της ΕΕ σε ΦΑ και αν μελετήσουμε τις εξαγωγές βάσει προορισμού, η Πορτογαλία λαμβάνει το 4% των αλγερινών εξαγωγών, η Ισπανία το 26%, η Γαλλία το 10% και η Ιταλία το 44%. Επίσης, η Τουρκία λαμβάνει το 8% των εξαγωγών αλγερινού ΦΑ²²⁶.

Οι υδρογονάνθρακες είναι η κύρια πηγή ενεργειακής κατανάλωσης των χωρών της Νοτίου Μεσογείου, σε υψηλό ποσοστό, ενώ το ΦΑ έχει αρχίσει να καταλαμβάνει μεγαλύτερο μερίδιο στο ενεργειακό τους μίγμα. Εκτός των Λιβύης, Αλγερίας, Αιγύπτου, οι υπόλοιπες χώρες της Νοτίου Μεσογείου εξαρτώνται σε υψηλό βαθμό στις εισαγωγές υδρογονανθράκων. Λόγω της δημογραφικής αύξησης, η ενεργειακή ζήτηση και η ζήτηση ΦΑ αναμένεται να αυξηθεί στο μέλλον αλλά, αναμένονται ασυμμετρίες στα επίπεδα ζήτησης και κατανάλωσης μεταξύ Βορείου (κράτη-μέλη ΕΕ) και Νοτίου Μεσογείου²²⁷.

ΓΡΑΦΗΜΑ 20 Υποδομές μεταφοράς ΦΑ στη Μεσόγειο: αγωγοί και ΥΦΑ

Πηγή : *Observatoire Méditerranéen de l'Energie (OME)*

²²⁶ Ibid, στατιστικά στοιχεία, σελ.21

²²⁷ H. Manfred et al., Outlook for oil and gas in South and East Mediterranean countries, Mediterranean Prospects (MEDPRO) Technical Report No. 18, 2012, European Commission research area

7.2 Τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου

Σύμφωνα με την αμερικανική γεωλογική έρευνα (US Geological Survey - USGS) που διεξήχθη το 2010 στη λεκάνη της Λεβαντίνης, μία από τις 8 λεκάνες – από γεωλογικής άποψης- της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου η οποία καλύπτει χωρικά ύδατα Κύπρου, Ισραήλ , Λιβάνου και Συρίας, υπολογίζεται ότι διαθέτει αποθέματα ΦΑ ύψους 3455(bcm) , συγκρίσιμα με αυτά του Ιράκ. Οι πρόσφατες ανακαλύψεις μεγάλων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων έχουν επαναπροσδιορίσει το ενεργειακό τοπίο της Μέσης Ανατολής, αυξάνοντας το ποσοστό του ΦΑ στο ενεργειακό μίγμα της περιοχής στο 27% εντός τους χρονικού διαστήματος 1990-2009.

Οι ανακαλύψεις των ισραηλινών κοιτασμάτων ΦΑ Ταμάρ και Λεβιάθαν, το 2009 και το 2010 αντίστοιχα, ήταν ,όμως, αυτές που μετέτρεψαν τη λεκάνη της Λεβαντίνης σε μια περιοχή που θα μπορεί στο μέλλον να εξάγει ΦΑ. Το σύνολο των αποθεμάτων που έχει ήδη ανακαλυφθεί είναι ,515 bcm, είναι αμελητέο σε σχέση με τα παγκόσμια μεγέθη αλλά, οι πρόσφατες ανακαλύψεις στα χωρικά ύδατα της Κύπρου και εκ νέου στο Ισραήλ εκτιμάται ότι θα φτάσουν τα 1076 bcm με προσδοκίες αύξησης στο άμεσο μέλλον.

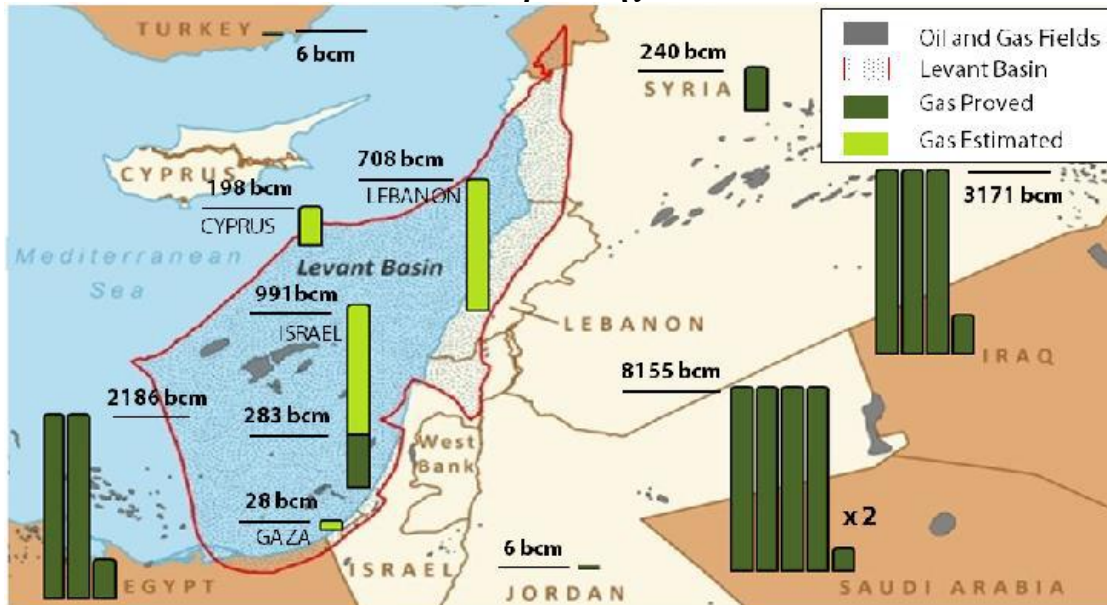
Ανεξάρτητα από τις πολλές προκλήσεις που σχετίζονται με την ενδεχόμενη εξαγωγή των κοιτασμάτων ΦΑ της περιοχής στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια αγορά, δεδομένου ότι δεν είναι ακόμη επιβεβαιωμένο το μέγεθος των τεχνικώς ανακτήσιμων κοιτασμάτων και το ρυθμιστικό – επενδυτικό πλαίσιο βρίσκεται σε εξέλιξη, οι ανακαλύψεις κοιτασμάτων ΦΑ από το 2009 έχουν αλλάξει ριζικά την περιφερειακή ενεργειακή ισορροπία ενεργειακής δύναμης στην Ανατολική Μεσόγειο. Επιπλέον, η γεωγραφική θέση της περιοχή της στα σύνορα των ενεργειακών πηγών της Μέσης Ανατολής την καθιστά ισάξια σημασίας με τις περιοχές της Κασπίας και της Ανατολικής Αφρικής²²⁸.

---

²²⁸ L. El-Katiri, B.Fattouh, The East –Mediterranean : The Middle East’s last hydrocarbon frontier, in S.Andoura, D.Koranyi (ed.), *Energy in the Eastern Mediterranean: Promise or Peril?* Egmond Paper no. 65, 2014

ΓΡΑΦΗΜΑ 21 Τα αποδεδειγμένα και εκτιμώμενα αποθέματα ΦΑ της λεκάνης της Λεβαντίνης

Πηγή: Hafner Manfred et al., 2012. Outlook for oil and gas in South and East Mediterranean countries, Mediterranean Prospects (MEDPRO) Technical Report No. 18, European Commission research area, p. 4

7.3 Τα ισραηλινά κοιτάσματα

Το Ισραήλ είναι ένας από τους μεγαλύτερους καταναλωτές ΦΑ στην Ανατολική Μεσόγειο. Η κατανάλωση ΦΑ έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, με ετήσιο μέσο όρο 0,0099 bcm το 2002 αγγίζοντας ένα μέγιστο της τάξης των 5 bcm το 2011 που αναμένεται να αυξηθεί σε 9,7 bcm το 2015 και να φτάσει τα 13,3 bcm το 2020. Ένα μεγάλο μέρος της κατανάλωσης ΦΑ την τελευταία δεκαετία προήλθε από εγχώριες πηγές (πεδίο Mari-B που ανακαλύφθηκε το 2000 και έφτασε να παρέχει 4,25 bcm το 2012) αλλά, το Ισραήλ βασίστηκε στις εισαγωγές φυσικού αερίου από την Αίγυπτο για την κάλυψη έως και του 40% της εγχώριας ζήτησης το 2010. Η υψηλή εξάρτηση στις εισαγωγές από την Αίγυπτο ενέχει υψηλό κίνδυνο διακοπής των προμηθειών, καθώς έχουν πραγματοποιηθεί επανειλημμένες επιθέσεις σε τμήματα του Αραβικού Αγωγού ΦΑ (Arab Gas Pipeline). Το υποθαλάσσιο τμήμα αυτού του αγωγού El-Arish – Ashkelon μεταφέρει ΦΑ από την Αίγυπτο στο Ισραήλ. Η κατάσταση αυτή άλλαξε ριζικά το 2013 όταν το πεδίο Tamar άρχισε να παράγει ΦΑ.

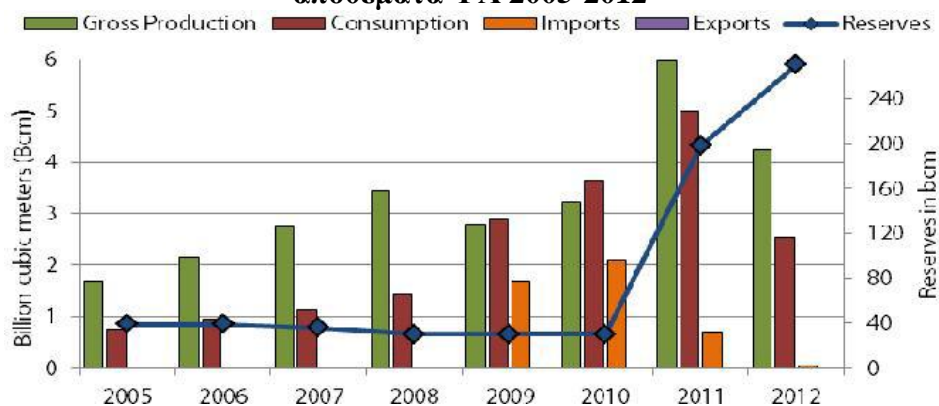
ΓΡΑΦΗΜΑ 22 Ο αραβικός αγωγός ΦΑ/ Arab Gas pipeline

Πηγή : http://en.wikipedia.org/wiki/Arab_Gas_Pipeline

Η παραγωγή στο κοίτασμα ΦΑ Tamar ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2013, αποδίδοντας ένα αποδεδειγμένο απόθεμα ΦΑ ύψους 283 bcm. Το μεγαλύτερο θα χρησιμοποιηθεί για να καλυφθεί η συνεχώς αυξανόμενη εγχώρια ζήτηση φυσικού αερίου του Ισραήλ. Οι εργασίες στο πεδίο Leviathan φυσικού αερίου από τις Ισραηλινές Delek (45%) και Ratio Oil Exploration (15%) και την αμερικανική Noble Energy (40%), έχουν υπολογίσει ότι το συγκεκριμένο πεδίο μπορεί να αποφέρει 510 bcm, αλλά η παραγωγή δεν αναμένεται να ξεκινήσει πριν το 2017.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 19 Ισραηλινή παραγωγή, κατανάλωση, εξαγωγές, εισαγωγές και αποθέματα ΦΑ 2005-2012

Πηγή : Hafner Manfred et al., 2012. Outlook for oil and gas in South and East Mediterranean countries, Mediterranean Prospects (MEDPRO) Technical Report No. 18, European Commission research area, p. 5

Το σύνολο των ανακαλύψεων ΦΑ έχουν βελτιώσει δραματικά το ενεργειακό προφίλ του Ισραήλ. Το Υπουργείο Υποδομών, Ενέργειας και Διαχείρισης Υδάτων του Ισραήλ ενθαρρύνει τη μετάβαση στην κατανάλωση ΦΑ ως το κύριο ενεργειακό προϊόν του εγχώριου ενεργειακού μίγματος²²⁹ προκρίνοντας τα οικονομικά και περιβαλλοντικά του οφέλη. Το μερίδιο του φυσικού αερίου στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας αυξήθηκε από 20% το 2008 σε 40% το 2010 με την υποστήριξη της κρατικής εταιρείας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ η συνολική κατανάλωση φυσικού αερίου αναμένεται να αυξηθεί κατά 50% έως το 2015.

Τον Ιούνιο του 2013 η ισραηλινή κυβέρνηση επιβεβαίωσε την απόφαση της να εξάγει το 40 % της παραγωγής ΦΑ²³⁰ (περίπου 410 bcm), με πρώτους πιθανούς προορισμούς την Αίγυπτο και την Ιορδανία, δεδομένου ότι οι προμήθειες αναμένεται να ξεπεράσουν τη ζήτηση και παρά τις επικρίσεις από την πλευρά της αντιπολίτευσης. Ταυτόχρονα, διαβλέποντας τις προοπτικές για βιομηχανική ανάπτυξη που παρέχει η αύξηση προσφοράς ΦΑ αλλά , και αναγνωρίζοντας την ανάγκη για ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας, το Ισραήλ θα επιδιώξει να εξισορροπήσει την υπερβολική εξάρτηση από αυτόν το ΦΑ αποτρέποντας να γίνουν οι υποδομές φυσικού αερίου (αγωγοί και εγκαταστάσεις ΥΦΑ) πιο ευάλωτες σε τρομοκρατικές επιθέσεις.

7.4 Τα κυπριακά κοιτάσματα

Η κάλυψη των εγχώριων αναγκών της Κύπρου βασίζεται σχεδόν αποκλειστικά στο πετρέλαιο και την ηλεκτρική ενέργεια ενώ, η κατανάλωση ΦΑ βρίσκεται σε μηδενικά επίπεδα²³¹. Μετά τη Μάλτα, η Κύπρος διαθέτει το λιγότερο διαφοροποιημένο ενεργειακό μίγμα από τα 28 κράτη-μέλη της ΕΕ.

Τον Νοέμβριο του 2008, η αμερικανική εταιρεία Noble Energy²³² πήρε άδεια για εξερεύνηση υδρογονανθράκων στο πεδίο Aphrodite , Block 12, μετά τον 1ο γύρο αδειοδότησης, το 2007. Το κοιτάσμα φυσικού αερίου Aphrodite²³³ βρίσκεται 34 χιλιόμετρα δυτικά του ισραηλινού

²²⁹ The Natural Gas sector in Israel, Ministry of National Infrastructures, Energy and Water Resources :

<http://energy.gov.il/English/Subjects/Natural%20Gas/Pages/GxmsMniNGEconomy.aspx>

²³⁰ A. Karen, Israel closer to selling gas to Israel, 28/12/2013: <http://www.naturalgaseurope.com/israel-natural-gas-exports-egypt> (πρόσβαση στις 10/1/2014)

²³¹ Για το ενεργειακό προφίλ της Κύπρου βλ. Ο ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, 2012. *Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων*- Τομέας Ρωσίας –Ευρασίας και Νοτιοανατολικής Ευρώπης, επιστημονική επιμέλεια Δρ. Κωνσταντίνος Φίλης σελ.22-25& US Energy Information Administration (EIA), Cyprus energy country analysis :

<http://205.254.135.7/countries/country-data.cfm?fips=CY&trk=m>

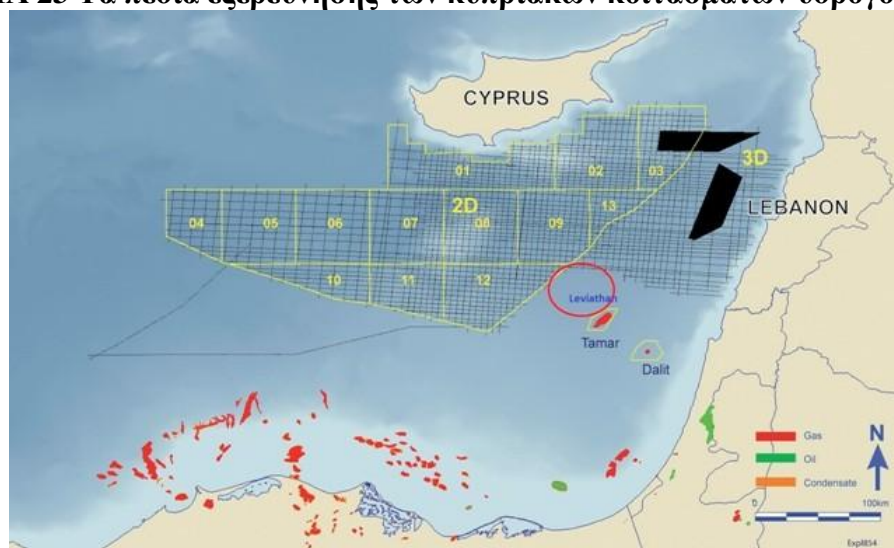
²³² Noble Energy website: <http://www.nobleenergyinc.com/Home-4.html>

²³³ Aphrodite gas field Block 12, Cyprus Gas News: <http://www.cyprusgasnews.com/about-us/aphrodite-gas-field> (πρόσβαση στις 5/5/2014)

κοιτάσματος στο πεδίο Lethiavan αλλά, καθώς το μεγαλύτερο μέρος του βρίσκεται εντός της Κυπριακής ΑΟΖ, η Κύπρος θα έχει το 80% σε περίπτωση συνεκμετάλλευσης με το Ισραήλ²³⁴.

Η διερευνητική γεώτρηση έλαβε χώρα κατά την περίοδο Σεπτεμβρίου- Δεκεμβρίου 2011. Στα τέλη του 2011, Noble Energy ανακοίνωσε την ανακάλυψη κοιτάσματος που εκτιμάται ότι μπορεί να αποδώσει 142- 226 bcm. Τον Φεβρουάριο του 2012, η Κυπριακή Δημοκρατία ανακοίνωσε τον 2^ο Γύρο Αδειοδότησης δημοσιεύοντας τη σχετική ανακοίνωση στην Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ.

ΓΡΑΦΗΜΑ 23 Τα πεδία εξερεύνησης των κυπριακών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων

Πηγή : <http://www.2b1stconsulting.com/cyprus-awards-offshore-licenses-on-aphrodite-gas-field/>

Η εξερεύνηση υδρογονανθράκων εντός της κυπριακής ΑΟΖ, είναι ζωτικής οικονομικής σημασίας, δεδομένου ότι μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην ενεργειακή ανεξαρτησία της χώρας, δεδομένης της τρέχουσας οικονομικής κρίσης. Οι συμφωνίες εξερεύνησης μεταξύ των επιχειρήσεων και της κυβέρνησης Κύπρος θα πρέπει να βασίζεται σε συμβάσεις κοινής παραγωγής (Production Sharing Contracts- PSC) για τις οποίες μία πληρωμή -μόνους πρέπει να καταβληθεί κατά την υπογραφή. Αυτά τα μόνους μπορεί να ανέλθουν σε αντιπροσωπεύουν περισσότερα από 200 εκ. \$, άμεσα έσοδα για την κυπριακή κυβέρνηση²³⁵.

Ως κράτος μέλος της ΕΕ, η Κύπρος υπόκειται στο νομικό πλαίσιο της ΕΕ που ισχύει για τον τομέα των υδρογονανθράκων. Ο περί Υδρογονανθράκων (Αναζήτηση, Έρευνα και Παραγωγή) Νόμος 4 (I) του 2007 ενσωματώνει την ευρωπαϊκή Οδηγία 94/22/ΕΚ, σχετικά με τους όρους

²³⁴ Ο ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, *Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων*- Τομέας Ρωσίας – Ευρασίας και Νοτιοανατολικής Ευρώπης, επιστημονική επιμέλεια Δρ. Κωνσταντίνος Φίλης, 2012, σελ.22

²³⁵ Cyprus awards gas licences on Aphrodite gas field, 2b1st Consulting, 9/11/2012: <http://www.2b1stconsulting.com/cyprus-awards-offshore-licenses-on-aphrodite-gas-field/> (πρόσβαση στις 15/6/2013)

χρήσης των αδειών αναζήτησης, εξερεύνησης και παραγωγής υδρογονανθράκων, στο κυπριακό εθνικό δίκαιο. Επίσης, αναφορικά με την οδηγία 2009/73/EK, σχετικά με τους κανόνες για την εσωτερική αγορά ΦΑ, η Κύπρος έχει εξασφαλίσει μια εξαίρεση από τις δεσμεύσεις που αφορούν την πρόσβαση τρίτων στο δίκτυο ΦΑ καθώς ότι η Κύπρος πρόκειται για μία απομονωμένη αγορά ΦΑ που μέχρι πρότινος δεν διέθετε καν ΦΑ. Η εξαίρεση αυτή θα παύσει να ισχύει όταν η Κύπρος δεν θα αποτελεί αναδυόμενη αγορά ΦΑ²³⁶.

7.5 Τα αιγυπτιακά κοιτάσματα

Η Αίγυπτος αποτελεί τη δεύτερη μεγαλύτερη παραγωγό χώρα ΦΑ στην Νότια Μεσόγειο , και σε ολόκληρη την Αφρικανική ήπειρο , μετά την Αλγερία. Η Αραβική Άνοιξη είχε αρνητικές επιπτώσεις στις εξαγωγές αιγυπτιακού ΦΑ προς το Ισραήλ, τη Συρία, τον Λίβανο και την Ιορδανία κυρίως λόγω των τρομοκρατικών επιθέσεων κατά, όπως ήδη αναφέραμε στην ενότητα που αφορούσε το Ισραήλ, του Αραβικού Αγωγού ΦΑ. Η πολιτική αναταραχή των ετών 2011 και 2012 επέφερε στασιμότητα στην παραγωγή , η οποία κυμαίνονταν στα 62 bcm ετησίως , η οποία αντιμετωπίζει δυσκολίες πλέον στην κάλυψη των ολοένα αυξανόμενων εγχώριων αναγκών σε ΦΑ²³⁷. Το ΦΑ καταλαμβάνει το 49% του συνολικού ενεργειακού μίγματος της Αιγύπτου με αυξητικές τάσεις.

Οι παροντικές εκτιμήσεις , φέρουν την Αίγυπτο να διαθέτει εκμεταλλεύσιμα αποθέματα ΦΑ ύψους 2180 bcm. Το 70% της αιγυπτιακής παραγωγής προέρχεται κατά κύριο λόγο από τα υπεράκτια κοιτάσματα του Κωνικού Πεδίου στα ανοιχτά του Δέλτα του Νείλου. Το προς εξαγωγή φυσικό αέριο κατευθύνεται προς τρίτα κράτη κατά 30% μέσω αγωγών και κατά 70% σε μορφή υγροποιημένου φυσικού αερίου (ΥΦΑ). Το Κάιρο διαθέτει τρεις μεγάλες εγκαταστάσεις υγροποίησης, τη SEGAS Train LNG 1 και τις Egypt LNG Train 1 και 2. Οι εν λόγω εγκαταστάσεις είναι ικανές να παράγουν ποσότητα LNG που θα μπορούσε να αγγίξει τα 16,8 bcm το χρόνο²³⁸. Η αύξηση της εγχώριας ζήτησης ΦΑ αναμένεται να επιφέρει μείωση στις εξαγωγές ΥΦΑ.

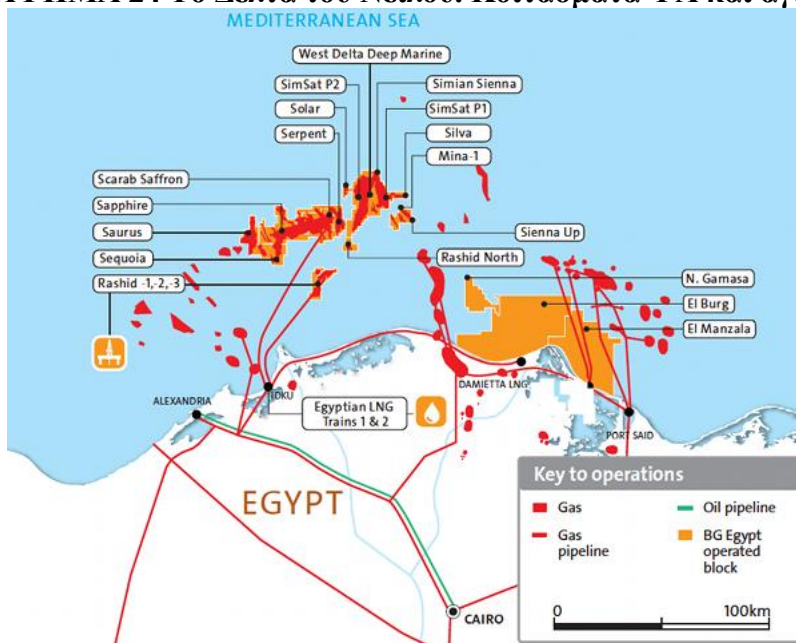
²³⁶ N.Howell, The East Mediterranean:evolving legislation for a new energy hub, *King & Spalding Energy newsletter*, August 2012: <http://www.kslaw.com/library/newsletters/EnergyNewsletter/2012/August/article3.html> (πρόσβαση στις 10/9/2012)

²³⁷ US EIA ,Egypt energy country analysis : <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=eg>

²³⁸ Ο ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, *Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων*- Τομέας Ρωσίας – Ευρασίας και Νοτιοανατολικής Ευρώπης, επιστημονική επιμέλεια Δρ. Κωνσταντίνος Φύλης, 2012, σελ. 29

Το 2012, το 53 % της συνολικής εξαγόμενης ποσότητας αιγυπτιακού ΥΦΑ είχε προορισμό την Ιαπωνία και ακολουθούσαν η Βόρεια Κορέα, η Ινδία , η Ταϊβάν και η Κίνα. Το 39% των αιγυπτιακών εξαγωγών ΥΦΑ απορροφήθηκε από την ευρωπαϊκή αγορά και την Τουρκία. Συγκεκριμένα αιγυπτιακό ΥΦΑ εισήγαγαν οι Γαλλία, Πορτογαλία, Ισπανία και Ιταλία. Οι ευρωπαϊκές αγορές, πριν το 2012, αποτελούσαν τον κύριο προορισμό των εξαγωγών αιγυπτιακού ΥΦΑ. Το 2012 σημειώθηκε μία μείωση της τάξης του 25 % σε σχέση με τα επίπεδα εξαγωγών προς την ΕΕ των προηγούμενων ετών. Η μείωση αυτή αντικατοπτρίζει τη γενικότερη τάση μείωσης των εισαγωγών ΥΦΑ στην ΕΕ και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας του ΥΦΑ στις παγκόσμιες ενεργειακές αγορές²³⁹. Οι προοπτικές παραγωγής επιπλέον ποσοτήτων ΦΑ από την περιοχή του Δέλτα του Νείλου είναι πάντως πολύ θετικές καθώς, και η BP²⁴⁰ και η γερμανική RWE ανακοίνωσαν πρόσφατα την ανακάλυψη εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων²⁴¹.

ΓΡΑΦΗΜΑ 24 Το Δέλτα του Νείλου. Κοιτάσματα ΦΑ και αγωγοί

Πηγή: http://mazamascience.com/Published/Egypt_gas_fields.png

Σημαντική είναι και η προοπτική συνεκμετάλλευσης των κοιτασμάτων που βρίσκονται στα πεδία 4,5,10 και 11 (βλ. ΓΡΑΦΗΜΑ 23) με την Κύπρο καθώς, τα κοιτάσματα αυτά βρίσκονται στις ΑΟΖ και των δύο χωρών. Τα ζητήματα, όμως, οριοθέτησης των θαλασσιών ζωνών αποτελούν θέμα ανάλυσης των ενοτήτων που ακολουθούν.

²³⁹ US EIA ,Egypt energy country analysis: <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=eg>

²⁴⁰ BP gas discovery in Egypt's East Nile Delta: <http://www.bp.com/en/global/corporate/press/features/BP-gas-discovery-in-Egypt-East-Nile-Delta.html> (πρόσβαση στις 26/5/2014)

²⁴¹ D.Farid, Nile Delta natural gas well starts production, *Daily News Egypt*, 3/5/2014

<http://www.dailynewsegyp.com/2014/05/03/nile-delta-natural-gas-well-starts-production/> (πρόσβαση στις 26/5/2014)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΔΙΕΝΕΞΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΩΝ ΦΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Το ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 εξετάζει το ζήτημα οριοθέτησης των θαλασσιών ζωνών που φέρνει στο προσκήνιο η ανακάλυψη κοιτασμάτων ΦΑ στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Αναλύουμε γιατί η οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αποτελεί δύσκολο εγχείρημα και τη σχέση της με κλασικά διλήμματα ασφαλείας που επικρατούν στην περιοχή λόγω πολυετών διμερών διενέξεων. Εξηγούμε με σαφή επιχειρήματα πως οι διαφορές στην οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών, στο πλαίσιο ευρύτερων υφιστάμενων συγκρούσεων, υποβόσκουν ένα σταθερό κίνδυνο κλιμάκωσης γεγονός, που μπορεί να λειτουργήσει αποτρεπτικά για τις ιδιωτικές εταιρείες που θέλουν να συμμετάσχουν στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων ΦΑ. Τα επιχειρήματά μας συμπεριλαμβάνουν τις νομικές, πολιτικές και οικονομικές – εμπορικές πτυχές των υπό ανάλυση θεμάτων.

8.1 Η οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών στην Ανατολική Μεσόγειο και οι επιπτώσεις τους στην εξερεύνηση-εκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων

Μεταξύ των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου που εμπλέκονται στις συγκεκριμένες διενέξεις, το Ισραήλ, η Τουρκία και η Συρία δεν έχουν υπογράψει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (United Nations Convention on the Law of the Sea- UNCLOS²⁴²)σε αντίθεση με τις Αίγυπτο (1983), Λίβανο (1995) , Κύπρο (1988) και Ελλάδα (1982), που υπογράφει το 1982 και τέθηκε σε ισχύ το 1994 με σκοπό να παρέχει τους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών που μπορεί να ανακύψουν στην οριοθέτηση των Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών (ΑΟΖ) και της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας. Ο παρακάτω πίνακας²⁴³ συγκεντρώνει τις βασικές διατάξεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας που σχετίζονται με την οριοθέτηση της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας

²⁴² Το κείμενο της Σύμβασης διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο:

http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm

²⁴³ M.Kottari, The disputed Aegean: Hydrocarbons prospecting in the Eastern Mediterranean. *Strategic Insights* No.39 , 2012,Risk Intelligence

ΠΙΝΑΚΑΣ 23 Υφαλοκρηπίδα – ΑΟΖ

Σύμφωνα με την τρέχουσα Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας UNCLOS, γεωγραφικά, η υφαλοκρηπίδα εκτείνεται σε όλη τη φυσική προέκταση του εδάφους κάτω από το επίπεδο της θάλασσας, σε απόσταση 200 μιλίων από το εξωτερικό όριο των χωρικών υδάτων. Εντός των ορίων της υφαλοκρηπίδας, το κράτος έχει το αποκλειστικό δικαίωμα εκμετάλλευσης του βυθού και του υπεδάφους της παρακείμενης θάλασσας (εκμετάλλευση υδρογονανθράκων ορυκτού πλούτου κλπ.) και ασκεί αποκλειστικά κυριαρχικά δικαιώματα παρόμοια με την άσκηση δικαιωμάτων επί χερσαίου εδάφους.

Η ίδια Σύμβαση ορίζει, επίσης, και τη λεγόμενη Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ), η οποία αντιπροσωπεύει μια θαλάσσια ζώνη παρακείμενη της παράκτιας ζώνης και περιλαμβάνει το βυθό, το υπεδάφος, και την «στήλη ύδατος» πάνω από την υφαλοκρηπίδα, και καλύπτει μια απόσταση 200 μιλίων από την ακτή, μειούμενη ανάλογα με το πλάτος της παρακείμενης παράκτιας ζώνης. Εντός της ΑΟΖ, το παράκτιο κράτος ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα που περιλαμβάνουν την εξερεύνηση και την εκμετάλλευση, τη διαχείριση και την προστασία των θαλάσσιων πόρων της περιοχής (έμβιων και μη) και, ομοίως, άλλες δραστηριότητες σχετικές με την οικονομική εξερεύνηση και εκμετάλλευση της ζώνης, όπως η παραγωγή ενέργειας από τα θαλάσσια κύματα ή τον άνεμο. Η δικαιοδοσία του παράκτιου κράτους εκτείνεται και στο δικαίωμα να δημιουργήσει και να χρησιμοποιήσει τεχνητά νησιά, εγκαταστάσεις όπως πλατφόρμες, με σκοπό τη διεξαγωγή επιστημονικών έρευνας, καθώς και την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Τα δικαιώματα αυτά δεν αποτελούν την εδαφική κυριαρχία και πρέπει να ασκούνται λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις και των άλλων κρατών που χρησιμοποιούν την ίδια θαλάσσια ζώνη, ιδίως όταν ασκούν το δικαίωμα της ελεύθερης ναυσιπλοΐας

ΣΧΕΣΗ ΑΟΖ- ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑΣ

Η ΑΟΖ παρουσιάζει μια νέα ζώνη δικαιοδοσίας, πέραν των χωρικών υδάτων που παρέχει προστιθέμενη αξία στην ήδη υπάρχουσα δυνατότητα του παράκτιου κράτους να εκμεταλλεύεται το θαλάσσιο πλούτο του βυθού και του υπεδάφους, μέσω του θεσμού της υφαλοκρηπίδας, με την προσθήκη μίας οριζόντιας στήλης νερού και την επιφάνεια της θάλασσας. Η συγκεκριμένη ρύθμιση αφορά κυρίως τις αλιευτικές δραστηριότητες και την φυσικών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τα θαλάσσια κύματα και τον άνεμο μέσω τοποθέτησης ανεμογεννητριών. Ο θαλάσσιος βυθός και οι ζώνες του υπεδάφους διέπονται από τις νομοθετικές ρυθμίσεις για την υφαλοκρηπίδα, όπως αυτές προσδιορίζεται ρητά στην παράγραφο 3, άρθρο 56 της Διεθνούς Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας. Το θεσμικό καθεστώς της υφαλοκρηπίδας δεν αντικαθίσταται μετά τη θέσπιση της ΑΟΖ, αλλά εξακολουθεί να αποτελεί την ισχύουσα νομική βάση που αφορά την εκμετάλλευση του θαλάσσιου υπεδάφους.

Σε αντίθεση με την υφαλοκρηπίδα, η οποία υφίσταται ως «φυσικό δικαίωμα» κάθε παράκτιου κράτους, κάθε κράτος θα πρέπει να προβεί σε διακήρυξη ώστε να οριοθετήσει την ΑΟΖ του. Από την στιγμή που το κράτος διακηρύσσει τη βούλησή του να οριοθετήσει ΑΟΖ, αποκτά όλα τα δικαιώματα που απορρέουν από το διεθνές δίκαιο σε μια θάλασσα ζώνη που εκτείνεται 200 μίλια από την ακτή υπό την προϋπόθεση ότι η έκταση της θάλασσας στη συγκεκριμένη περιοχή προσφέρει αυτή τη δυνατότητα. Ακόμα κι αν η Διεθνής Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας ορίζει το δικαίωμα άσκησης δικαιωμάτων δίνει δικαιώματα εκμετάλλευσης μέχρι τα 200 ναυτικά μίλια από την ακτογραμμή του συγκεκριμένου κράτους, επιβάλλεται η διεξαγωγή διαπραγματεύσεων σχετικών με την οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων με τα γειτονικά κράτη (συμπεριλαμβανομένων και των παράκτιων κρατών που βρίσκονται λιγότερο από 400 ναυτικά μίλια μακριά)

8.2 Θαλάσσια σύνορα μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινιακής Αρχής

Οι συμφωνίες του Όσλο, που υπεγράφησαν το 1993, περιέχουν διατάξεις σχετικά με την οριοθέτηση θαλάσσιας δικαιοδοσίας της Παλαιστινιακής Αρχής σε απόσταση 20 ναυτικών μιλίων από την ακτή. Στην δικαιοδοσία περιλαμβάνεται η άσκηση οικονομικών δραστηριοτήτων και δυνητικά γεωτρήσεις για εξερεύνηση υδρογονανθράκων.

Η Παλαιστινιακή Αρχή ασκεί σήμερα δικαιοδοσία σε έκταση μόλις 3 ναυτικών μιλίων μετά από τους σταδιακούς περιορισμούς που επέβαλε το Ισραήλ, ιδίως το 2006 μετά την εκλογική

νίκη της Χαμάς στη Λωρίδα της Γάζας, την οποία και ανακήρυξε «εχθρική οντότητα»²⁴⁴ και τον πόλεμο που ακολούθησε το 2008.

Η διαμάχη για τα θαλάσσια σύνορα της Παλαιστινιακής Αρχής, μέρος της ευρύτερης διαμάχης με το Ισραήλ, βασίζεται και στην ανακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στα χωρικά ύδατα της Παλαιστινιακής Αρχής το 1999 στα πλαίσια των Συμφωνιών του Όσλο²⁴⁵.

ΓΡΑΦΗΜΑ 25 Οριοθέτηση θαλάσσιας δικαιοδοσίας στην περιοχή μεταξύ της Ιεριχούς και της Λωρίδας της Γάζας βάση των Συμφωνιών του Όσλο

Πηγή : Ισραηλινό Υπουργείο Εξωτερικών²⁴⁶

8.3 Η διαμάχη μεταξύ Ισραήλ- Παλαιστίνης εμπόδιο στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων στη Λωρίδα της Γάζας

Το 1999, η ο όμιλος British Gas (BG) ανακάλυψε το κοιτάσμα ΦΑ στο πεδίο Gaza Marine, που βρίσκεται σε απόσταση περίπου 17-21 ναυτικών μιλίων από τις ακτές της Λωρίδας της Γάζας. Το μικρό αυτό κοιτάσμα περιέχει 28 bcm ΦΑ, μέγεθος μικρό για εξαγωγές και περαιτέρω εκμετάλλευση αλλά, είναι επαρκές για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας στη Λωρίδα της Γάζας και τη Δυτική Όχθη μέσω των ανταλλαγών των δικτύων με το Ισραήλ. Το μικρό μέγεθος του κοιτάσματος καθιστά εκμετάλλευσή και την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας οικονομικά ασύμφορες. Για την μείωση του επενδυτικού κόστους, ο όμιλος British Gas (BG), που διατηρεί το 60% των δικαιωμάτων εκμετάλλευσης του κοιτάσματος, επεδίωξε την υπογραφή

²⁴⁴ S. Wilson Scott, Israel panel declares Gaza a hostile entity, *Washington Post Foreign Service*, 20/9/2007:

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/09/19/AR2007091901156.html> (πρόσβαση στις 29/5/2014)

²⁴⁵ A. Antreasyan A, Gas finds in the Eastern Mediterranean: Gaza, Israel and other conflicts. *Journal of Palestine Studies*, Vol. XLII, No.3, University of California Press, 2013, pp. 29-47

²⁴⁶ http://www.mfa.gov.il/MFA_Graphics/MFA%20Gallery/1994/5/MFAG003p0.gif

μακροχρόνιων συμβάσεων και με άλλους δυνητικούς πελάτες και κυρίως το Ισραήλ²⁴⁷. Διαδοχικές συναντήσεις έλαβαν χώρα κατά τα έτη 2000, 2007 και 2012 αλλά, τόσο η δυσπιστία μεταξύ των δύο μερών όσο και οι εσωτερικές πολιτικές διαμάχες της Παλαιστινιακής Αρχής μπλόκαραν τις διαπραγματεύσεις.

Η εσωτερική αστάθεια στην Αίγυπτο και οι αναταραχές στη Χερσόνησο του Σινά , μετά την Αραβική Άνοιξη, αποσταθεροποίησαν τις ισραηλινό-αιγυπτιακές σχέσεις και επηρέασαν αρνητικά , όπως έχουμε ήδη αναφέρει, τις εισαγωγές ΦΑ από την Αίγυπτο προς το Ισραήλ.

Η υψηλή εξάρτηση του Ισραήλ στις παραγωγικές δραστηριότητες της εταιρείας Delek Energy, έστρεψε εκ νέου την κυβέρνηση του Ισραήλ στις διαπραγματεύσεις με την Παλαιστινιακή Αρχή για την προοπτική κοινής εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων ΦΑ που βρίσκονται στο πεδίο Gaza Marine. Στο πλαίσιο αυτό ο Πρωθυπουργός Νετανιάχου συμφώνησε, τον Οκτώβριο του 2013²⁴⁸, με την έναρξη εκμετάλλευσης του κοιτάσματος από την Παλαιστινιακή Αρχή με χρονικό άξονα έναρξης της παραγωγής το 2017. Οι συνεχιζόμενες διαφορές μεταξύ των δύο χωρών, όμως δεν έχουν επιτρέψει κάποια ουσιαστική εξέλιξη μέχρι σήμερα²⁴⁹.

Ακόμη και αν οι συνθήκες το επιτρέψουν και όμιλος BG κατορθώσει να αποκτήσει πρόσβαση στα Παλαιστινιακά κοιτάσματα, θα έχει να αντιμετωπίσει τη ρωσική Gazprom²⁵⁰, καθώς ο Παλαιστίνιος πρόεδρος Mahmoud Abbas συμφώνησε τον Ιανουάριο του 2013 με τον Ρώσο ομόλογο του Vladimir Putin επενδύσεις ύψους 1 εκ. δολαρίων για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων ΦΑ της Λωρίδας της Γάζας εξαγωγή που σύμφωνα με τις ρωσικές εκτιμήσεις μπορούν να φτάσουν τα 30 bcm.

Μακροπρόθεσμα, η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων ΦΑ της Λωρίδας της Γάζας μπορεί να αποφέρει αμοιβαία οφέλη για την Παλαιστίνη και το Ισραήλ. Η Παλαιστίνη θα μειώσει την εξάρτησή της στο Ισραήλ για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και θα αυξήσει την εισροή ξένων επενδύσεων. Αντίστοιχα, το Ισραήλ θα επωφεληθεί από την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων ΦΑ της Λωρίδας της Γάζας καθώς τα οικονομικά οφέλη που έχει αυτή τη στιγμή

---

²⁴⁷ A.Antreasyan Anais, Gas finds in the Eastern Mediterranean: Gaza, Israel and other conflicts. *Journal of Palestine Studies*, Vol. XLII, No.3, 2013, pp. 29-47, University of California Press

²⁴⁸ J.Reed, G.Chazan G, Gaza strip gas project poised for approval, *Financial Times*, October 2013

²⁴⁹ N.Browning, Private Israeli –Palestinian gas deal still hostage to politics, *Reuters*, 31/1/ 2014

<http://www.reuters.com/article/2014/01/31/israel-palestinians-gas-idUSL5N0KW2A520140131> (πρόσβαση στις 10/2/2014)

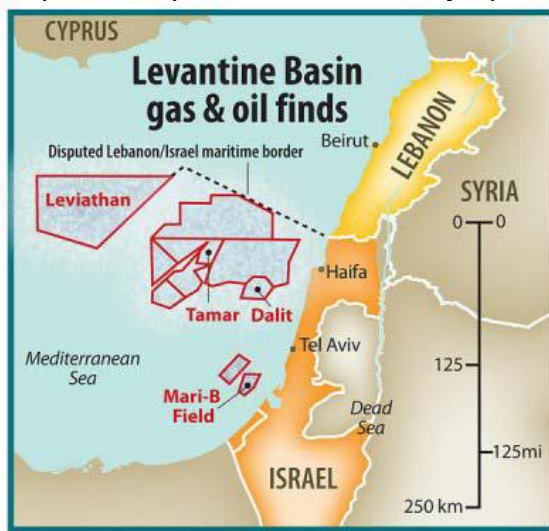
²⁵⁰ H.Moussa,Russia preparing to develop Gaza field, *Al Monitor*, January 2014: <http://www.al-monitor.com/pulse/fa/business/2014/01/russia-palestine-offshore-gas-field-gaza.html#> (πρόσβαση στις 10/2/2014)

ικανοποιώντας το σύνολο των αναγκών της Λωρίδας της Γάζας και τα Δυτικής Όχθης είναι πενιχρά²⁵¹.

8.4 Θαλάσσια σύνορα Ισραήλ – Λιβάνου

Ο Λίβανος και το Ισραήλ υπέβαλαν 2011 αίτημα στον ΟΗΕ για την οριοθέτηση της ΑΟΖ τους. Η ενέργειες αυτές έγειραν θέμα ασυμβίβαστου που απορρέει από τις συμφωνίες που η κάθε μία χώρα σύναψε με την Κύπρο το 2007 και το 2010, αντίστοιχα. Η αναντιστοιχία μεταξύ των δύο συμφωνιών είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία μίας διαφιλονικούμενης ζώνης μεταξύ Λιβάνου και Ισραήλ στο σημείο που οι ΑΟΖ των χωρών επικαλύπτονται. Η ζώνη αυτή έχει έκταση 850 τετ. χιλ και επηρεάζουν τις εργασίες γεώτρησης στα πεδία Tamar και Dalit.

ΓΡΑΦΗΜΑ 26 Τα διαφιλονικούμενα θαλάσσια σύνορα μεταξύ Ισραήλ - Λιβάνου

Πηγή: Noble Energy Inc.

Σύμφωνα με τις επιστημονικές εκτιμήσεις, το δυναμικό των υπεράκτιων κοιτασμάτων του Λιβάνου είναι το πιο υψηλό σε σχέση με αυτών των υπόλοιπων κρατών στην περιοχή. Σύμφωνα με δηλώσεις του Λιβανέζου Υπουργού Ενέργειας Gebran Bassil²⁵² η ποσότητα ΦΑ που περιέχουν τα κοιτάσματα της χώρας μπορεί να ανέλθει στα 2718 bcm.

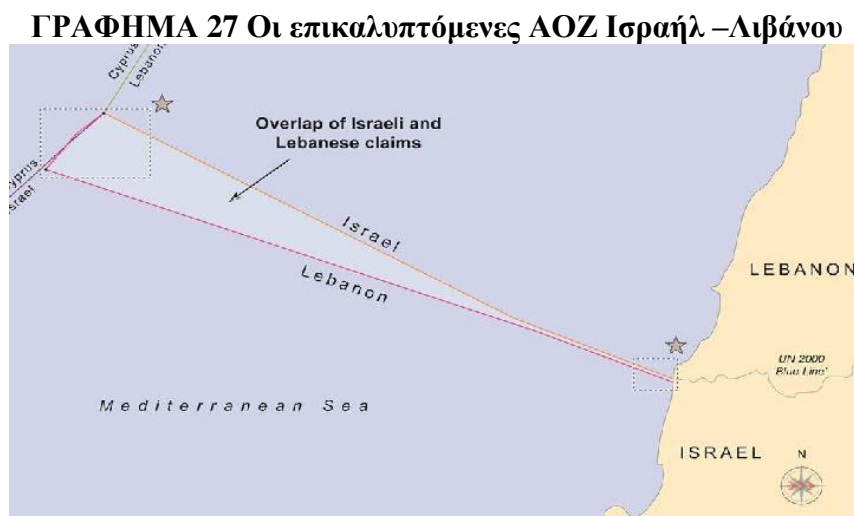
²⁵¹ B.Shafer, Energy resources and markets in the Eastern –Mediterranean region. Policy Brief, *The German Marshal Fund of the United States*,2012, p.7

²⁵² Libanese gas reserves likely to be larger than expected, *Natural Gas Europe* ,30/10/2013 : <http://www.naturalgaseurope.com/libanese-gas-reserves-larger-expectations> (πρόσβαση στις 5/11/2013)

Η προοπτική εξόρυξης των κοιτασμάτων ΦΑ στην υπόλοιπη περιοχή της Ανατολικής Μεσόγειο, έκανε τον Λίβανο να λάβει σοβαρότερα υπόψη την προοπτική εκμετάλλευσης των υπεράκτιων κοιτασμάτων ΦΑ που βρίσκονται εντός της θαλάσσιας δικαιοδοσίας του.

Παρά τις ανησυχίες για την ενεργειακή ασφάλεια της χώρας, λόγω της παρατεταμένης πολιτικής αστάθειας, η υιοθέτηση δύο σημαντικών διαταγμάτων (ένα σχετικό με την οριοθέτηση των υπεράκτιων πεδίων ΦΑ προς εκμετάλλευση κα ένα σχετικό με το μοντέλο εξερεύνησης- εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων) δεν κατέστη δυνατή και ως αποτέλεσμα, αναβλήθηκε η διαδικασία υποβολής προσφορών για τις συμβάσεις ανάληψης εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων , που προβλέπονταν να ξεκινήσει τον Ιανουάριο του 2014, για τον Αύγουστο του 2014²⁵³.

Επιπλέον, η διαδικασία οριοθέτησης της λιβανέζικης ΑΟΖ προχωρά με αργούς ρυθμούς. Οι ανεπιτυχείς διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση ΑΟΖ μεταξύ Λιβάνου και Κύπρου, οδήγησαν στο διαφιλονικούμενο θαλάσσια σύνορα μεταξύ Ισραήλ και Λιβάνου (όπως απεικονίζεται στα ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ 23 ,24) όπου οι ΑΟΖ Ισραήλ και Λιβάνου φέρονται να επικαλύπτονται²⁵⁴. Οι πολιτικές αυτές διαμάχες καθιστούν δύσκολη την πρόοδο εξερεύνησης των κοιτασμάτων στη συγκεκριμένη περιοχή η οποία είναι πιθανόν να περιέχει κοιτάσματα σε ποσότητα ανάλογη με αυτή των κοιτασμάτων που βρίσκονται στο πεδίο Tamar.

Πηγή: Menas Associates

²⁵³ K.Ayat , Lebanon's binding round now set to open on August 2014, *Natural Gas Europe*, 12/5/2014 : <http://www.naturalgaseurope.com/lebanon-bidding-round-august-2014> (πρόσβαση στις 15/5/2014)

²⁵⁴ A.Barkat,Israel rejects Lebanon EEZ compromise, *Globes Israel's Business Arena* ,29/10/2013 : <http://www.globes.co.il/en/article-1000889521> (πρόσβαση στις 15/5/2014)

Το ζήτημα οριοθέτησης των ΑΟΖ μεταξύ Ισραήλ και Λιβάνου περιπλέκεται ακόμη περισσότερο καθώς και τα δύο κράτη δεν υπόκεινται στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης και δεν δεσμεύονται, αφού δεν την έχουν υπογράψει, από τις διατάξεις της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας και του σχετικούς μηχανισμούς επίλυσης διαφορών. Στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου, θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι το Ισραήλ υποχρεούται να αναγνωρίσει την ανακήρυξη²⁵⁵ ΑΟΖ από μέρους του Λιβάνου στα πλαίσια του εθιμικού δικαίου.

8.5 Θαλάσσια σύνορα μεταξύ Ισραήλ και Κύπρου. Η ενεργειακή συνεργασία των δύο χωρών και οι επιπτώσεις για την Τουρκία

Το 2010 η Κύπρος και το Ισραήλ υπέγραψαν συμφωνία για την οριοθέτηση των αντίστοιχων ΑΟΖ τους. Η συμφωνία τέθηκε σε ισχύ στις 25 Φεβρουαρίου 2011 ενώ, από τις αρχές του ίδιου έτους η Noble Energy είχε ανακοινώσει την ανακάλυψη του κοιτάσματος ΦΑ στο πεδίο Aphrodite στα νότια της Κύπρου. Η εν λόγω ανακάλυψη είχε θετικό πρόσημο στις σχέσεις της Κύπρου με το Ισραήλ αλλά, αρνητικές επιπτώσεις στις σχέσεις του Ισραήλ με την Τουρκία. Λόγω της κατοχής του βορείου τμήματος της Κύπρου από την Τουρκία και τη στήριξή της στην «Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου Κύπρου», που αναγνωρίζει ως αυτόνομο κράτος μόνο η Τουρκία, η Τουρκία δεν αναγνωρίζει την ανακηρυγμένη κυπριακή ΑΟΖ και ορίζει ως παράνομες ενέργειες την εξερεύνηση και την εξαγωγή υδρογονανθράκων από μέρους της Κύπρου.

Τον Σεπτέμβριο του 2011, λίγες ημέρες πριν από την έναρξη των ερευνητικών δραστηριοτήτων την Noble Energy, η Τουρκία προκλητικά ανακοίνωσε την από μέρους της έναρξη έρευνας υδρογονανθράκων με τρία νορβηγικά σκάφη, σε μια περιοχή νότια του ελληνικού νησιού Καστελόριζο, όπου η ελληνική υφαλοκρηπίδα επικαλύπτει την τουρκική.

Η Ελλάδα ζήτησε μέσω διπλωματικών αρχών, τη διακοπή κάθε τουρκικής δραστηριότητας που παραβιάζει τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα. Η Τουρκία συνέχισε να φέρεται επιθετικά και απέστειλε το ερευνητικό σκάφος PIRI REISS στα χωρικά ύδατα του κατεχόμενου τμήματος της Βόρειας Κύπρου, με συνοδεία τριών πολεμικών πλοίων. Η Τουρκία διεμήνυσε ότι αυτή η ενέργεια δε θα πρέπει να εκληφθεί ως απειλή από την Κύπρο και συνέστησε στην Κύπρο να απέχει κάθε ενέργειας που θα εξανάγκαζε την Τουρκία να χρησιμοποιήσει βία.

---

²⁵⁵ P.De Micco, The prospect of the East Mediterranean gas production: An alternative energy supplier for the EU?, In- depth analysis , *European Parliament, Directorate General for external policies* , Policy Department, 2014, p.13

Η Τουρκία επεδίωκε με τις ενέργειες αυτές να αποθαρρύνει τις ισραηλινές και αμερικανικές εταιρείες ενέργειας που συμμετέχουν στις ερευνητικές δραστηριότητες στην περιοχή της λεκάνης της Λεβαντίνης και της ευρύτερης περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου, υποστηρίζοντας ότι τα θαλάσσια σύνορα δεν είναι καθορισμένα και αυτό καθιστά την περιοχή επικίνδυνη. Η Τουρκία δεν προέβη σε κάποια άλλη ενέργεια. Η ΕΕ, εκ μέρους του Επιτρόπου για θέματα Διεύρυνσης, κάλεσε την Άγκυρα να απέχει κάθε ενέργειας που θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά τις σχέσεις καλής γειτονίας τονίζοντας τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών – μελών της ΕΕ καθώς και τα δικαιώματα που απορρέουν από το Δίκαιο της Θάλασσας. Τέλος, η ΕΕ κάλεσε τις Τουρκία και Κύπρο να αποφύγουν τη σύγκρουση και να επικεντρωθούν στην εξεύρεση μιας μόνιμης λύσης σχετικά με διχοτόμηση του νησιού. Η Κύπρος, από τη δική της πλευρά, τόνισε το κυρίαρχο της δικαίωμά του να διεξάγει έρευνες υδρογονανθράκων εντός της διακηρυγμένης ΑΟΖ της και τόνισε την υποστήριξη των ΗΠΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η κυπριακή κυβέρνηση κατέστησε, επίσης, σαφές ότι θα μπλοκάρει το άνοιγμα του κεφαλαίου της ενέργειας, σχετικά με τις διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ, για όσο διάστημα η Άγκυρα απειλεί ένα κράτος μέλος της ΕΕ κατά την άσκηση των κυριαρχικών του δικαιωμάτων²⁵⁶.

Η διαμάχη αυτή, όμως, δεν επιτρέπει στην Κύπρο να εκμεταλλευτεί τα κοιτάσματα του πεδίου Aphrodite. Η ένταση κλιμακώθηκε, εκ νέου, τον Φεβρουάριο του 2014, όταν η Τουρκική κυβέρνηση απέστειλε ένα πολεμικό πλοίο το οποίο παρενόχλησε το Νορβηγικό πλοίο Princess που διεξήγαγε σεισμικές έρευνες εντός της κυπριακής ΑΟΖ²⁵⁷.

Η Τουρκία απείλησε, επίσης, να βάλει σε μαύρη λίστα τις εταιρείες που συμμετέχουν ή θα συμμετάσχουν στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση των κυπριακών κοιτασμάτων ΦΑ. Η εξαγγελία αυτή αποδοκιμάστηκε από κύκλους της ΕΕ, των ΗΠΑ και εκ μέρους χωρών της Μέσης Ανατολής.

---

²⁵⁶ M. Kottari, Which is the role of Greece in the EU energy policy?, *Greek Center of European Studies and Research (EKEME)*, Working Papers Series no. 5, 2012: http://www.ekeme.gr/html/EKEME%20PAPER_final.pdf

²⁵⁷ Norwegian-flagged vessel harassed by Turkish warship in Cyprus, *ekathimerini*, 3/2/2014: http://www.ekathimerini.com/4dcgi/_w_articles_ws1e1_1_03/02/2014_537045 (πρόσβαση στις 14/2/2014)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΤΟΥ ΦΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ ΥΠΟ ΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΡΙΣΜΑ

Το ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 εξετάζει όλες τις προοπτικές εκμετάλλευσης και εξαγωγών των κοιτασμάτων ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου. Αναλύονται όλα τα σχέδια υποδομών που έχουν προταθεί και εξετάζονται όλα τα στοιχεία που συνδέονται με τη βιωσιμότητα κατασκευής και λειτουργίας των προτεινόμενων υποδομών στα πλαίσια των εξής διαμορφούμενων ενεργειακών στρατηγικών αξόνων: Ισραήλ –Κύπρου-Ελλάδας/ Ισραήλ-Τουρκίας/ Ισραήλ –Αιγύπτου. Αναλύονται πως το στρατηγικό ενδιαφέρον και τα συμφέροντα των κύριων εξωτερικών δρώντων (Ρωσία, ΗΠΑ) επηρεάζουν τις προοπτικές εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου. Τέλος ,επιχειρείται, μία ενδεδειγμένη συμπερασματική αποτίμηση της συμβολής των κοιτασμάτων ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου στη φυσική ασφάλεια ενεργειακού ανεφοδιασμού της ΕΕ .

9.1 Ο ενεργειακός στρατηγικός άξονας Ισραήλ – Κύπρου- Ελλάδας και η προοπτική δημιουργίας ενός ενεργειακού διαδρόμου Ανατολικής Μεσογείου

Τον Μάρτιο του 2012, κατά τη διάρκεια της Διεθνούς Διάσκεψης πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα²⁵⁸, οι Υπουργοί Ενέργειας της Ελλάδας, του Ισραήλ και της Κύπρου εξέφρασαν τα κοινά τους συμφέροντα και τη δέσμευση τους να επεκτείνουν τη συνεργασία τους για την εξερεύνηση και την εκμετάλλευση των αποδεδειγμένων και πιθανών κοιτασμάτων ΦΑ στην περιοχή της Ανατολική Μεσογείου.

Η ενεργειακή συνεργασία μεταξύ της Κύπρου, ένα παραδοσιακό αντίπαλο της Τουρκίας και το Ισραήλ, πρώην έμπιστος σύμμαχος τη Τουρκία, προσθέτει ένα νέο γεωπολιτικό παράγοντα στην Ανατολική Μεσόγειο. Η απουσία ενός κυρίαρχου παίκτη στην περιοχή αναγκάζει την Τουρκία να διαδραματίσει τέτοιο ρόλο. Η αντίδρασή της απέναντι στις ερευνητικές δραστηριότητες και τις γεωτρήσεις αποδεικνύει ότι η Τουρκία είναι πιο προσαρμοστική στις

---

²⁵⁸ Το συνέδριο διοργανώθηκε από τον *Economist*: <http://www.hazliseconomist.com/en/event/energy/agenda>

περιστάσεις και ότι η περίφημη η εξαγγελία για «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονές της»²⁵⁹ του υπουργού Εξωτερικών Ahmet Davutoglu έχει έλλειψη συνοχής²⁶⁰.

Η προσθήκη της Ελλάδας σε αυτό το σχήμα ενεργειακής συνεργασίας, λόγω του ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει στην αλυσίδα διαμετακόμισης, ιδιαίτερος μετά την κατασκευή του αγωγού TAP και την περεταίρω εκμετάλλευση του σταθμού ΥΦΑ στη Ρεβουθούσα, αλλά και την εκμετάλλευση των δικών της κοιτασμάτων υδρογονανθράκων²⁶¹ στο Ιόνιο Πέλαγος, τη Δυτική Ελλάδα και νότια της Κρήτης καθιστά την κατάσταση ακόμη πιο περίπλοκη²⁶². Η αποκρατικοποίηση, στον απόηχο της ελληνικής οικονομικής κρίσης, της Δημόσιας Επιχείρησης Αερίου²⁶³ (ΔΕΠΑ) και του Διαχειριστή Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου²⁶⁴ (ΔΕΣΦΑ) θα επηρεάσει, επίσης, τις εξελίξεις στην εμπορία ΦΑ στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Το ενδιαφέρον που έδειξε η ρωσική Gazprom και η αζέρικη Socar για την αγορά μερών των εταιρειών, γεγονός που σηματοδοτεί την αναβάθμιση του ρόλου της χώρας ως διαμετακομιστικό κόμβο, μετά και την επιλογή κατασκευής του TAP.

Ο διάδρομος Ανατολικής Μεσογείου περιλαμβάνει τρεις επιλογές

- i. Τη δημιουργία μίας κοινής μονάδας ΥΦΑ από την Κύπρο και το Ισραήλ
- ii. Τη δημιουργία αγωγού για τη μεταφορά των ισραηλινών και κυπριακών κοιτασμάτων στις αγορές της ΕΕ μέσω Ελλάδας
- iii. Τη σύνδεση Ισραήλ και Κύπρου με Ελλάδα μέσω υποθαλάσσιου ηλεκτρικού καλωδίου

Η Κύπρος από πλευράς της προκρίνει τη λύση κατασκευής ενός τερματικού σταθμού υγροποίησης ΦΑ στην περιοχή του Βασιλικού με αρχική δυναμικότητα 7 bcm/έτος. Ο τερματικός αυτός σταθμός θα επιτρέψει στο κυπριακό αέριο να φθάσει τις αγορές της ΕΕ αλλά, και τις αγορές της Ανατολικής Ασίας.

---

²⁵⁹ A. Davutoglu, Turkey's zero-problems foreign policy, *Foreign Policy*, 2010: http://www.mfa.gov.tr/article-by-h_e_-ahmet-davutoglu-published-in-foreign-policy-magazine-usa-on-20-may-2010.en.mfa (πρόσβαση στις 20/2/2014)

²⁶⁰ I.Kouskouvelis, The problem with Turkey's "Zero Problems", *Middle East Quarterly*, 2013, pp. 47-56: <http://www.meforum.org/meq/pdfs/3455.pdf> (πρόσβαση στις 20/2/2014)

²⁶¹ Ιστορικό και παροντικές εξελίξεις στον τομέα εξερεύνησης και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στην Ελλάδα: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=765&language=el-GR>

²⁶² Κ. Φίλης, Η ενέργεια στο προσκήνιο με ευκαιρίες και κινδύνους, εφημερίδα *Καθημερινή* (28/9/2014):

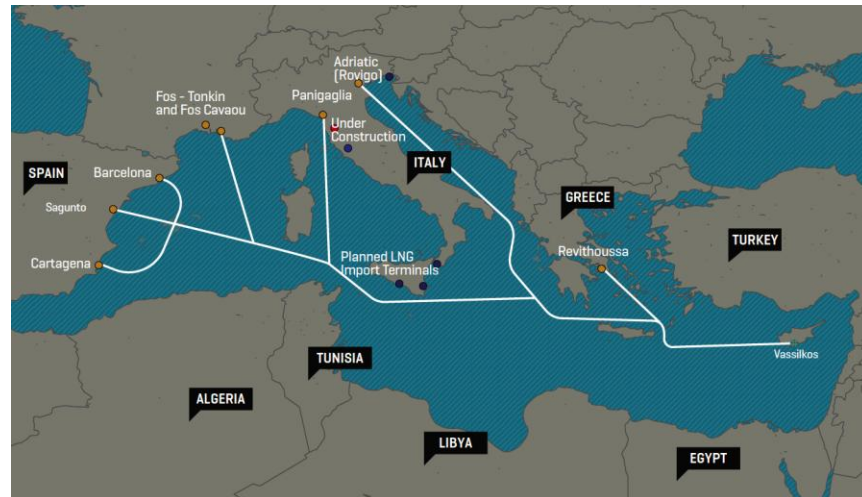
<http://www.kathimerini.gr/785691/article/epikairothta/politikh/h-energeia-sto-proskhnio-me-eykairies-kai-kindvnoys> (πρόσβαση στις 29/9/2014)

²⁶³ ΔΕΠΑ, επίσημη ιστοσελίδα: <http://www.depa.gr/>

²⁶⁴ ΔΕΣΦΑ, επίσημη ιστοσελίδα: <http://www.desfa.gr/>

ΓΡΑΦΗΜΑ 28 Ο προτεινόμενος τερματικός σταθμός ΥΦΑ στον Βασιλικό και τα σχέδια διασύνδεσή του με τις αγορές της ΕΕ

Πηγή: Middle East Economic Survey 2013

Ωστόσο, για να καταστεί το έργο σταθμού ΥΦΑ οικονομικά βιώσιμο, η Κύπρος χρειάζεται τόσο την ισραηλινή χρηματική στήριξη, για την κάλυψη του κόστους κατασκευής που εκτιμάται στα 10-15 δις. δολάρια²⁶⁵, αλλά και ποσότητες από το ισραηλινό ΦΑ. Τα κυπριακά κοιτάσματα ΦΑ που έχουν ανακαλυφθεί μέχρι σήμερα²⁶⁶ έχουν τεράστια στρατηγική σημασία, αλλά, ποσοτικά δεν αρκούν για να καλύψουν μακροπρόθεσμα την τοπική ζήτηση, εγείροντας ερωτήματα σχετικά με τη βιωσιμότητα του σταθμού ΥΦΑ.

Το έργο ΥΦΑ στον Βασιλικό απαιτεί τη μεταφορά κυπριακών και ισραηλινών υπεράκτιων κοιτασμάτων ΦΑ σε μια μονάδα υδροποίησης και από εκεί την αποστολή τους στην Ελλάδα στο σταθμό της Ρεβυθούσας για επαναεριοποίηση. Υπάρχουν και άλλοι τερματικοί σταθμοί επαναεριοποίησης ΥΦΑ στη Μεσόγειο που θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως σημεία εισόδου στην Ευρώπη. Όσο για το Ισραήλ, η κατασκευή σταθμού ΥΦΑ στον Βασιλικό εξυπηρετεί τα πλεονεκτήματα μίας εύκαμπτης στρατηγική ΥΦΑ βάσει εγκαταστάσεων σε έδαφος κράτους – μέλους της ΕΕ²⁶⁷.

Υφίσταται, επίσης, και σχέδιο κατασκευής ενός υποθαλάσσιου αγωγού, με όνομα Αγωγός Ανατολικής Μεσογείου (Eastern Mediterranean Pipeline/ Eastmed Pipeline) που θα συνδέει το

²⁶⁵ A. Zahr, Prerequisites for the success of Vasilikos LNG plan, *Cyprus Gas News*, 15/6/2014: <http://www.cyprusgasnews.com/archives/5393/prerequisites-for-the-success-of-the-vasilikos-lng-plant/> (πρόσβαση στις 17/6/2014)

²⁶⁶ Σύμφωνα με την Noble (2013) εκτιμώνται στα 140 bcm

²⁶⁷ P. De Micco Pascuale, The prospect of the East Mediterranean gas production: An alternative energy supplier for the EU?, In-depth analysis, *European Parliament, Directorate General for external policies*, Policy Department, 2014, p.14

Ισραήλ με την Κύπρο και την Ελλάδα, με σκοπό να συνδεθεί με τον αγωγό TAP και ενδεχομένως με τον διασυνδεδετικό αγωγό Ελλάδας –Βουλγαρίας(IGB interconnector)²⁶⁸, με χρονικό ορίζοντα το 2019 και χωρητικότητα αρχικά 8 bcm/έτος και με στόχο να αγγίξει τα 30-40 bcm/έτος.

Το έργο προτάθηκε από την ελληνική ΔΕΠΑ σε συνεργασία με το Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού της Κύπρου και βρίσκεται στη λίστα των έργων κοινού ενδιαφέροντος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Projects of Common Interest- PCI).

Η κατασκευή ενός τέτοιου αγωγού παρουσιάζει πολλές τεχνικές δυσκολίες καθώς θα πρέπει να διασχίζει μία απόσταση 1.150 χιλιομέτρων σε βάθος 6.000 μέτρων ανεβάζοντας κατά πολύ το κόστος της επένδυσης το οποίο υπολογίζεται στα 17 δις δολάρια. Εκτός από τις τεχνικές δυσκολίες, στο συγκεκριμένο έργο σοβαρά εμπόδια μπορούν να προκαλέσουν οι ελληνοτουρκικές διαφωνίες σχετικά με την ανακήρυξη της ελληνικής ΑΟΖ καθώς και η ανάγκη συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου για την οριοθέτηση των αντίστοιχων ΑΟΖ επίσης. Η ΔΕΠΑ πάντως πρόσφατα ανακοίνωσε την προκήρυξη διεθνούς διαγωνισμού για μελέτη με στόχο να εξεταστεί η βιωσιμότητα για το σχέδιο αγωγού Eastern Mediterranean Pipeline^{269, 270}.

ΓΡΑΦΗΜΑ 29 Το σχέδιο αγωγού ΦΑ Ανατολικής Μεσογείου

Πηγή: www.kathimerini.gr

²⁶⁸ Greece hopes for revival of East-Med pipeline project, *Natural Gas Europe*, 30/10/2013 :

<http://www.naturalgaseurope.com/greece-israel-cooperation-east-med-pipeline-revival> (πρόσβαση στις 5/11/2013)

²⁶⁹ ΔΕΠΑ, μελέτη για την κατασκευή του αγωγού Eastern Mediterranean, Κύπρου –Ελλάδας, *Το Βήμα*, 10/3/2014:

<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=575387> (πρόσβαση στις 20/3/2014)

²⁷⁰ ΔΕΠΑ: Μελέτη σκοπιμότητας για τον αγωγό φυσικού αερίου από Ανατ.Μεσόγειο προς Ευρώπη, *Καθημερινή*, 10/3/2014:

<http://www.kathimerini.gr/757414/article/oikonomia/epixeirhseis/depa-meleth-skopimothtas-gia-ton-agwgo-fysikoy-aerioy-apo-anat-mesogeio-se-eyrwph> (πρόσβαση στις 20/3/2014)

Η διασύνδεση Ισραήλ – Κύπρου και μετέπειτα Ελλάδας μέσω υποθαλάσσιου ηλεκτρικού καλωδίου ,βασίζεται στο Μνημόνιο Συνεργασίας που υπέγραψαν οι κυβερνήσεις της Ελλάδας, της Κύπρου και του Ισραήλ τον Αύγουστο του 2013²⁷¹ στους τομείς της ενέργειας και της διαχείρισης των υδάτινων πόρων²⁷².

Το σχέδιο του έργου περιλαμβάνει την κατασκευή, εντός τριετίας ενός υποθαλάσσιου ηλεκτρικού καλωδίου που θα συνδέσει αρχικά το Ισραήλ με την Κύπρο και μετέπειτα μέσω της σύνδεσης με την Ελλάδα συνδεθεί με τα Διευρωπαϊκά Δίκτυα ηλεκτρικής ενέργειας (trans-European networks). Το έργο εμπονομάζεται EuroAsia Interconnector²⁷³ και προβλέπει την κατασκευή ενός υποθαλάσσιου καλωδίου 1000 km που θα μεταφέρει ηλεκτρική ενέργεια παραγόμενη από ΦΑ. Κοστολογείται στα 2 δις δολάρια. Όπως και ο αγωγός Ανατολικής Μεσογείου , το υποθαλάσσιο καλώδιο θα πρέπει να περάσει εν μέσω διαφιλονικούμενων ΑΟΖ Τουρκίας και Αιγύπτου γεγονός που δημιουργεί προβλήματα στην υλοποίησή του.

Τα προτεινόμενα έργα από πλευράς Ισραήλ – Κύπρου , με τη συμμετοχή της Ελλάδας, έχουν αυξήσει τις εντάσεις και τις αντιδράσεις εκ μέρους της Τουρκίας. Η Κύπρος πιέζει για μία κοινή συμφωνία μεταξύ Κύπρου-Ισραήλ –Αιγύπτου για την έναρξη εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων ΦΑ. Επίσης, η Κύπρος, εξετάζει το ενδεχόμενο συνεργασίας με την Noble Energy, Total (Γαλλία), ENI (Ιταλία), KoGas (Νότιος Κορέα).

Οι εταιρείες Total και KoGas αναμένεται να αρχίσουν τις εξερευνήσεις εκτός κυπριακής ΑΟΖ στα τέλη του 2014 και στις αρχές του 2015, με σκοπό την εύρεση επιπλέον κοιτασμάτων. Τα αποτελέσματα των συγκεκριμένων ερευνών θα είναι καθοριστικά για την προοπτική κατασκευή τερματικού σταθμού ΦΑ.

9.2 Ο ενεργειακός στρατηγικός άξονας Ισραήλ – Τουρκίας

Οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ επιδεινώθηκαν μετά την ισραηλινή επίθεση στο πλοίο Mavi Marmara τον Μάιο του 2010²⁷⁴. Διπλωματικές επαφές για την αποζημίωση των θυμάτων

---

²⁷¹ Cyprus Ministry of Energy, Commerce, Industry and Tourism. Cyprus, Israel and Greece sign MoU on cooperation in the fields of energy and water resources, 9/8/ 2013:

<http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/66CE31A752AE27E8C2257BC2002A6F48?OpenDocument> (πρόσβαση στις 10/8/2013)

²⁷² Israel, Greece, Cyprus sign new energy MoU, *Globes Israel's Business Arena*, 8/8/2013 : <http://www.globes.co.il/en/article-1000870108> (πρόσβαση στις 10/8/2013)

²⁷³ Η επίσημη ιστοσελίδα του έργου: <http://www.euroasia-interconnector.com/>

²⁷⁴ Ισραηλινές δυνάμεις επιτέθηκαν σε νηοπομπή του κινήματος Free Gaza που μετέφερε ανθρωπιστική βοήθεια στη Λωρίδα της Γάζας. Από τις συμπλοκές μεταξύ ισραηλινών στρατιωτών και επιβατών του τουρκικού πλοίου Mavi Marmara σκοτώθηκαν 9 ακτιβιστές και τραυματίστηκαν 60

της επίθεσης έχουν δημιουργήσει πρόσφατα ένα πρόσφορο κλίμα προσέγγισης μεταξύ των δύο χωρών. Στα πλαίσια του θετικού αυτού κλίματος το Ισραήλ πρότεινε το 2013 την κατασκευή ενός αγωγού από το πεδίο Leviathan στην νότιο-ανατολική ακτή της Τουρκίας (Ceyhan). Η κατασκευή ενός τέτοιου αγωγού θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί από την Τουρκία ως αντιστάθμισμα στην κυπρο-ισραηλινή προσέγγιση αλλά, υπάρχουν και αρκετά πολιτικά και οικονομικά αντεπιχειρήματα που καθιστούν πολύ δύσκολη μία τέτοια προοπτική^{275, 276}.

Το κόστος κατασκευής ενός τούρκο-ισραηλινού αγωγού είναι χαμηλότερο σε σχέση με τον σταθμό ΥΦΑ που προτείνει η κυπριακή πλευρά. Εταιρείες του εξωτερικού καθώς και τουρκικές εταιρείες έχουν ήδη εκδηλώσει ενδιαφέρον για την χρηματοδότηση αυτού του έργου, το κόστος του οποίου υπολογίζεται στα 5 δις δολάρια σε σύγκριση με τα 15 δις δολάρια που κοστολογείται η μονάδα ΥΦΑ. Ωστόσο, ο συγκεκριμένος αγωγός θα πρέπει να διασχίσει την κυπριακή υφαλοκρηπίδα, γεγονός που καθιστά αδύνατη την υλοποίησή του παρά το χαμηλότερο, συγκριτικά με τα άλλα προτεινόμενα έργα, κόστος και τις ευνοϊκότερες τεχνικές προδιαγραφές. Εναλλακτικά, ο αγωγός θα μπορούσε να κατασκευαστεί μέσω της υφαλοκρηπίδας του Λιβάνου και της Συρίας, αλλά, δεδομένου των τεταμένων σχέσεων του Ισραήλ με το Λίβανο και τη Συρία, μία σχετικά συμφωνία διέλευσης φαντάζει απίθανη.

Η κατάσταση περιπλέκεται περαιτέρω από το γεγονός ότι η Ρωσία ενδέχεται να αντιταχθεί στην κατασκευή του τούρκο-ισραηλινού αγωγού, προκειμένου να διατηρήσει το μονοπώλιό της προς τις τουρκικές και ευρωπαϊκές αγορές ενέργειας. Υπάρχουν, επίσης, και αναλυτές που υποστηρίζουν²⁷⁷ ότι η ισραηλινή κυβέρνηση τελικά δεν θα υποστηρίξει την κατασκευή ενός τέτοιου αγωγού καθώς, η κατασκευή του θα καθιστούσε το Ισραήλ εξαρτημένο από τη τουρκική αλυσίδα τροφοδοσίας.

Η επιδίωξη για μία επιτυχημένη διαδικασία εξερεύνησης και εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων ΦΑ της Ανατολική Μεσόγειου απαιτεί μια λεπτή διπλωματική ισορροπία μεταξύ της Τουρκίας, Κύπρου, Ελλάδας και Ισραήλ. Παρά τις μεγάλες πολιτικές, τεχνικές και εμπορικές προκλήσεις, στις αρχές Φεβρουάριου του 2014, η Τουρκία και η Κύπρος συμφώνησαν με μια κοινή δήλωση την επανέναρξη των διαπραγματεύσεων. Στη δήλωση τονίζονται οι δυνατότητες

---

²⁷⁵ T.Tsakiris, The Leviathan –Ceyhan pipeline: Political and commercial arguments against the construction of a Turkish-Israeli pipeline, in S.Andoura, D.Koranyi (ed.), *Energy in the Eastern Mediterranean: Promise or Peril?* Egmond Paper no. 65, 2014

²⁷⁶ M. Bryzza, Eastern Mediterranean natural gas: potential for historic breakthroughs among Israel, Turkey and Cyprus, in S.Andoura, D.Koranyi (ed.), *Energy in the Eastern Mediterranean: Promise or Peril?* Egmond Paper no. 65, 2014

²⁷⁷ S.Henderson, Natural gas export options for Israel and Cyprus, *The German Marshall Fund of the United States*, Mediterranean paper series, 2013

συνεργασίας για την εξαγωγή ΦΑ προς την Τουρκία, ενδεχομένως και μέσω ενός αγωγού. Τα οικονομικά οφέλη από την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου, ενδεχομένως να λειτουργήσουν υπέρ μιας ενεργειακής συνεργασίας της Τουρκίας με το Ισραήλ και την Κύπρο²⁷⁸.

9.3 Τα κοινά συμφέροντα Ισραήλ και Αιγύπτου από τη σύναψη συμφωνίας για το ΦΑ

Οι δύο χώρες δεν έχουν συνάψει μέχρι στιγμής κάποια συμφωνία σχετικά με την οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων τους. Το ζήτημα, όμως, μπορεί να ανακύψει σύντομα καθώς σύμφωνα με το αιγυπτιακό Υπουργείο Πετρελαίου, τα πρόσφατα ευρήματα ΦΑ βρίσκονται εν μέρει εντός της αιγυπτιακής θαλάσσιας δικαιοδοσίας²⁷⁹.

Όπως έχουμε ήδη αναλύσει, η πολιτική αστάθεια στην Αίγυπτο μπορεί να την μετατρέψει σε εισαγωγέα ΦΑ παρά τον παραδοσιακό εξαγωγικό της ρόλο. Στην περίπτωση αυτή, το Ισραήλ μπορεί να εξυπηρετήσει το ρόλο του προμηθευτή χρησιμοποιώντας τις ήδη υπάρχουσες εγκαταστάσεις²⁸⁰. Ήδη από τον Αύγουστο του 2013, οι συνεργαζόμενες εταιρείες Delek και Noble Energy ξεκίνησαν συνομιλίες σχετικά με την προμήθεια ΦΑ από το Ισραήλ προς την Αίγυπτο μέσω του αγωγού Ashkelon-el-Arish που χρησιμοποιούνταν για την προμήθεια του Ισραήλ από αιγυπτιακό ΦΑ²⁸¹. Επικρατεί και η άποψη ότι οι εν εξελίξει διαπραγματεύσεις αποτελούν μία προσπάθεια του Ισραήλ να εκμεταλλευτεί τις αιγυπτιακές ενεργειακές υποδομές που υπολειτουργούν, λόγω της πολιτικής αστάθειας που επικρατεί στην Αίγυπτο, και μέσω αυτών να επιτύχει την εξαγωγή υδροποιημένου φυσικού αερίου σε αγορές του εξωτερικού. Η παρούσα κυβέρνηση της Αιγύπτου εξετάζει θετικά το γεγονός μίας ανανέωσης της ενεργειακής συνεργασίας με το Ισραήλ αλλά, η αντιπολίτευση αντιτίθεται και σε συνδυασμό με την έξαρση βίας στη Χερσόνησο του Σινά και τη βούληση της αιγυπτιακής εταιρείας ΦΑ Egyptian Gas

---

²⁷⁸ Cypriot peace to lead the way for energy, *Hurriyet Daily News*, 13/2/2014: <http://www.hurriyetdailynews.com/cypriot-peace-to-lead-the-way-for%20energy.aspx?pageID=238&nID=62409&NewsCatID=348> (πρόσβαση στις 19/2/2014)

²⁷⁹ H. Machline, L'Egypte pense revendiquer le gaz des gisements Tamar et Leviathan, *Econostrum*, 27/1/2011 : http://www.econostrum.info/L-Egypte-pense-revendiquer-le-gaz-des-gisements-Tamar-et-Leviathan_a4406.html (πρόσβαση στις 6/2/2011)

²⁸⁰ M. Bryza, Eastern Mediterranean natural gas: potential for historic breakthrough among Israel- Turkey and Cyprus in S. Andoura, D. Koranyi (ed.), *Energy in the Eastern Mediterranean: Promise or Peril?* Egmond Paper no. 65, 2014

²⁸¹ J. Reed, Israel to become major gas exporter, *Financial Times*, 6/11/2013

Holding Company (EGAS)²⁸² να δραστηριοποιηθεί στην αγορά ΥΦΑ, η χρήση, εκ μέρους του Ισραήλ, των αιγυπτιακών υποδομών θα είναι δύσκολα επιτεύξιμη²⁸³.

Μία εναλλακτική λύση, που θα ευνοούσε την Αίγυπτο, καθώς θα της επιτρέψει να συνεχίσει να ανταποκρίνεται στις εξαγωγικές τις υποχρεώσεις, περιλαμβάνει την εξαγωγή ΦΑ από την Κύπρο προς τις αιγυπτιακή εγκαταστάσεις ΥΦΑ στις περιοχές Edco και Damietta²⁸⁴. Ωστόσο, οι κυπριακές εγκαταστάσεις που απαιτούνται για την εξαγωγή ΦΑ δεν θα λειτουργήσουν μέχρι το 2020, αναγκάζοντας τη χώρα σε εισαγωγή φυσικού αερίου από το Ισραήλ. Σύμφωνα με την προτεινόμενη συμφωνία, η Κύπρος θα εξάγει ισραηλινό φυσικό αέριο στις αιγυπτιακές υποδομές ΥΦΑ, επιτρέποντας στην Αίγυπτο να καλύψει τις εξαγωγικές της δεσμεύσεις. Με τον τρόπο αυτό, θα ανοίξει η δίοδος για την εξαγωγή ΦΑ από το Ισραήλ στις αγορές της Άπω Ανατολής.

9.4 Τα συμφέροντα των κύριων εξωτερικών δρώντων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου

9.4.1 Η αντίδραση της Ρωσίας. Η αγορά ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου ως δυνητικός ανταγωνιστής

Η Ρωσία θέλει να κυριαρχήσει στην αγορά ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου για τη διαφυλάξει τη δεσπόμενη θέση της στις προμήθειες ΦΑ προς την Ευρώπη και να περιορίσει τις φιλοδοξίες της Τουρκίας να καταστεί ισχυρός περιφερειακός παίκτης στην εξαγωγή και διαμετακόμιση ΦΑ. Για τους λόγους αυτούς, η Ρωσία θα επιδιώξει να εξασφαλίσει τα αποκλειστικά δικαιώματα των εξαγωγών ΥΦΑ που θα παραχθεί στην ευρύτερη λεκάνη της Λεβαντίνης. Μια δεσπόμενη θέση στη Μέση Ανατολή θα δώσει, επίσης, στη Ρωσία τη δυνατότητα να εμπορευτεί την εξαγωγή ΦΑ της Μεσογείου στην Κίνα, την Ινδία και την Ιαπωνία, όπου οι τιμές ΥΦΑ, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, είναι πιο ελκυστικές από ότι στις αγορές της ΕΕ.

Ως εκ τούτου, η Ρωσία επιδιώκει τη δημιουργία ισχυρών δεσμών με σημαντικούς δρώντες στην αγορά ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου και πιο συγκεκριμένα την Κύπρο, το Ισραήλ και τη Συρία. Πιο συγκεκριμένα, η ρωσική Gazprom σε συνεργασία με την ελβετική Trading Switzerland AG και τη Levant LNG Marketing Corporation, έχει εκφράσει ενδιαφέρον για μια

²⁸² Ιστοσελίδα εταιρείας: <http://www.egas.com.eg/home.aspx>

²⁸³ M.Fick, Egypt says not interested in Israeli gas as plans LNG imports, *Reuters*, 23/10/2013: <http://mobile.reuters.com/article/idUKL5N0ID1VU20131023?irpc=932> (πρόσβαση στις 25/10/2013)

²⁸⁴ Egypt looks to Greek Cyprus for natural gas, *World Bulletin*, 12/12/2013: <http://www.worldbulletin.net/?aType=haber&ArticleID=124853> (πρόσβαση στις 15/12/2013)

συμφωνία²⁸⁵ 20 ετών για την εμπορία του ΥΦΑ που εξάγεται από το πεδίο Tamar του Ισραήλ , στερώντας έτσι την ευρωπαϊκή αγορά από τη νέα αυτή πηγή ΦΑ. Επιπλέον, η Gazprom έχει ήδη εκδηλώσει ενδιαφέρον να λάβει μέρος στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων ΦΑ του πεδίου Leviathan του Ισραήλ²⁸⁶, του οποίου η παραγωγή αναμένεται να ξεκινήσει μέχρι το 2017.

Εκτός της δημιουργίας ισχυρών διμερών σχέσεων με το Ισραήλ, η Ρωσία επιδιώκει να ενισχύσει την πολιτική της παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο μέσω της υποστήριξης της Κύπρου στις διενέξεις της με την Τουρκία και στα πλαίσια της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Το 2013, η Ρωσία ενίσχυσε σημαντικά τις ενεργειακές σχέσεις της και με τη Συρία μέσα από την υπογραφή μίας συμφωνίας διάρκειας 25 ετών μεταξύ της κυβέρνησης της Συρίας και του ενεργειακού ομίλου Soyuzneftegaz, που ελέγχεται από τη ρωσική Κεντρική Τράπεζα. Η συμφωνία επιτρέπει στον ρωσικό όμιλο τη συμμετοχή στην εξερεύνηση σε μία περιοχή 850 τετραγωνικών μιλίων εντός της συριακής ΑΟΖ όπου αναμένεται να ανακαλυφθούν αποθέματα φυσικού αερίου, μέρος του βορείου τμήματος της λεκάνης της Λεβαντίνης. Η επιτυχία της συμφωνίας της Ρωσίας με τη Συρία θα αποτελέσει ισχυρό παράγοντα διαμόρφωσης του περιφερειακού ενεργειακού σκηνικού στην Ανατολική Μεσόγειο²⁸⁷, ακόμη και εάν θα χρειαστούν αρκετά χρόνια πριν το φυσικό αέριο από τα συριακά πεδία παραχθεί σε εμπορεύσιμες ποσότητες.

Μπορούμε, τέλος, να υποστηρίξουμε ότι η Ρωσία επιδιώκει να συμπληρώσει το στρατηγικό κενό που έχουν αφήσει να δημιουργηθεί στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου η ΕΕ και οι ΗΠΑ. Η Ρωσία κατόρθωσε να αναδειχθεί ως πιο ο πιο αξιόπιστος ενεργειακός σύμμαχος για πολλές από τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου εν συγκρίσει με τις ΗΠΑ και την ΕΕ. Στις αρχές του 2014 , ο Ρώσος Πρόεδρος Βλαντιμίρ Πούτιν²⁸⁸ και ο Πρόεδρος της Παλαιστινιακής Αρχής Μαχμούντ Αμπάς υπέγραψαν συμφωνία ύψους 1 δις δολαρίων για επενδύσεις στα υπεράκτια πεδία ΦΑ της Γάζας.

---

²⁸⁵ Gazprom Marketing and Trading Switzerland AG signs head of agreement (HOA) outlining main terms of LNG offtake from Tamar FLNG project in Israel, Gazprom website 26/2/2013: <http://www.gazprom-mt.com/WhatWeSay/News/Pages/GMT-Switzerland-signs-Heads-of-Agreements-with-Tamar-upstream-consortium.aspx> (πρόσβαση στις 3/3/2013)

²⁸⁶ P.Glover , M.Economides , Russia's new Middle East energy game, *The Commentator* : http://www.thecommentator.com/article/3048/russia_s_new_middle_east_energy_game (πρόσβαση στις 9/7/2014)

²⁸⁷ S.Henderson , Russia-Syria offshore gas deal injects new factor into peace talks, *The Washington Institute*, 2013: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/russia-syria-offshore-gas-deal-injects-new-factor-into-peace-talks> (πρόσβαση στις 10/2/2013)

²⁸⁸ Σχετική ανακοίνωση του Κρεμλίνου 23/1/2014: <http://eng.kremlin.ru/news/6566> (πρόσβαση στις 25/1/2014)

9.4.2 Το στρατηγικό ενδιαφέρον των ΗΠΑ στις ενεργειακές εξελίξεις της Ανατολικής Μεσογείου

Οι ΗΠΑ ενδιαφέρονται για τη μεγιστοποίηση των κερδών τους και για την ελαχιστοποίηση των περιφερειακών απειλών που μπορεί να ανακύψουν από τις εξελίξεις στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση των ενεργειακών κοιτασμάτων στη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Οι βασικές παράμετροι της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στην ευρύτερη περιοχή είναι:

- Η ενίσχυση της ασφάλειας του Ισραήλ,
- Η παροχή κινήτρων για την πολιτική συμφιλίωση μεταξύ των κρατών της περιοχής και τη διατήρηση της ειρήνης, και
- Η προώθηση της ευρωπαϊκής ενεργειακής ασφάλειας με την υποστήριξη της διαφοροποίησης των πηγών ανεφοδιασμού και η μείωση της εξάρτησης στο ρωσικό ΦΑ

Στην προσπάθειά τους να ενισχύσουν την ασφάλεια του Ισραήλ, οι ΗΠΑ οργάνωσαν και εκτέλεσαν κοινές στρατιωτικές ασκήσεις²⁸⁹ με την Ελλάδα, την Κύπρο και το Ισραήλ, που είχαν αντικείμενο την προσομοίωση υπεράσπισης των γεωτρήσεων για την εύρεση ΦΑ σε βαθιά ύδατα στην Ανατολική Μεσόγειο.

Ο υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, John Kerry, ανακοίνωσε το 2013 ένα οικονομικό πρόγραμμα για τα κατεχόμενα παλαιστινιακά εδάφη, γνωστό και ως Palestine Economic Implementation(PEI), με τον πρώην Πρωθυπουργό της Βρετανίας Tony Blair επικεφαλής για την υλοποίησή του. Το πρόγραμμα επιδιώκει την οικονομική ανάπτυξη των περιοχών της Γάζας και της Δυτικής Όχθης, ως προϋπόθεση για πολιτική λύση που θα συμβάλει στον τερματισμό της Ισραηλινό-Παλαιστινιακής σύγκρουσης. Σε αυτό το πλαίσιο, με επικεφαλής τον όμιλο BG, θα πραγματοποιηθούν επενδύσεις ύψους 1 δισ. δολαρίων για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων ΦΑ.

Για να διασφαλίσουν τα οικονομικά τους συμφέροντα, οι ΗΠΑ επεδίωξαν την εξεύρεση λύσης στις θαλάσσιες διασυνοριακές διαφορές μεταφορές μεταξύ Ισραήλ και Λιβάνου και τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Κύπρου. Ο Λίβανος έχει επανειλημμένα προειδοποιήσει την εταιρεία Noble Energy ότι πραγματοποιεί γεωτρήσεις σε περιοχές διαφιλονικούμενων υδάτων με το Ισραήλ. Η επίτευξη συμφωνίας μεταξύ Λιβάνου και Ισραήλ

---

²⁸⁹ G.Fisher, Joint Israeli –Greek military drill seen by some as rebuff to Turkey, *The Times of Israel*, 1/4/2012: <http://www.timesofisrael.com/israel-greek-us-military-run-joint-exercises-in-eastern-med/> (πρόσβαση στις 7/4/2012)

για τα θαλάσσια σύνορα, παρά τις πολλές αποτυχημένες προσπάθειες εκ μέρους των ΗΠΑ, δεν έχει καταστεί ακόμη δυνατή.

Αναφορικά με τη διαμάχη Κύπρου-Τουρκίας, η αμερικανική εταιρεία Noble Energy υποστηρίζει μια διττή δυνατότητα εξαγωγής ΦΑ από το πεδίο Leviathan και την εξαγωγή του στην Τουρκία. Οι ΗΠΑ, έχουν σημαντικό εμπορικό ενδιαφέρον από την εξερεύνηση και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων της Κύπρου και αντιλαμβάνονται με σαφήνεια τις δυσκολίες που επιφέρει στη συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας το κυπριακό ζήτημα. Για το λόγο αυτό, οι ΗΠΑ επιδιώκουν να εμποδίσουν την Κύπρου από τη συμμετοχή στις στην ισραηλινό-τουρκικές διενέξεις, που αποτελούν πρόκληση για την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, καθώς, κάτι τέτοιο θα καθιστούσε τη λύση του κυπριακού ακόμη πιο δύσκολη.

9.5 Η διακύβευση της ασφάλειας ανεφοδιασμού της ΕΕ. Ο ρόλος των κοιτασμάτων ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου

Η προώθηση της εξερεύνησης και της εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου αποτελεί βασικός στόχος της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, στα πλαίσια της αυξανόμενης σημασίας του ΦΑ στο ευρωπαϊκό ενεργειακό μίγμα και στην ανάγκη, μετά και την Ουκρανική κρίση από τις αρχές του 2014 και την κατάληψη της Κριμαίας, να διαφοροποιηθούν οι εισαγωγές από τη Ρωσία. Δεδομένου ότι η ΕΕ εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό στις ενεργειακές υποδομές τρίτων χωρών χώρες, η Κύπρος, ως κράτος μέλος της ΕΕ, θα μπορούσε να χρησιμεύει ως ο κύριος αγωγός για τη διοχέτευση του ΦΑ του Ισραήλ προς την ΕΕ.

Σε αυτό το πλαίσιο, η κατασκευή ενός διαδρόμου ΦΑ στην Ανατολική Μεσόγειο, θα επιτρέψει στην ΕΕ να επιτύχει υψηλότερο βαθμό ενεργειακής ασφάλειας. Το 2012, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέφρασε την υποστήριξή της στην κατασκευή του διαδρόμου ΦΑ Ανατολικής Μεσογείου συμπεριλαμβάνοντας τη σύνδεση Ισραήλ-Κύπρο-Ελλάδας μέσω ηλεκτρικού καλωδίου, την πλατφόρμα ΥΦΑ και τον υποθαλάσσιο αγωγό από την Κύπρο στην Ελλάδα στον κατάλογο των έργων κοινού ενδιαφέροντος (PCI)²⁹⁰ για την περίοδο 2014 - 2020. Ωστόσο, η δημιουργία του διαδρόμου ΦΑ Ανατολικής Μεσογείου διάδρομο αντιμετωπίζει τις αντιδράσεις της Τουρκία, έλλειψη επενδύσεων, έλλειψη κεφαλαίων και υψηλό κόστος, πολιτική

---

²⁹⁰ EU's Projects of Common Interest (PCI): http://ec.europa.eu/energy/infrastructure/pci/doc/2013_pci_projects_country.pdf

αβεβαιότητα και τεχνικά ζητήματα, των οποίων ο συνδυασμός καθιστά πολύ δύσκολη την κατασκευή των αναγκαίων υποδομών.

Οι αντιδράσεις της Τουρκίας προέρχονται κυρίως από το γεγονός ένας ενδεχόμενος διάδρομος ΦΑ στην Ανατολική Μεσόγειο θα είναι ανταγωνιστικός με ένα άλλο ενδεχόμενο αγωγό που θα συνδέει την ανατολική Μεσόγειο με νοτιοανατολική Τουρκία. Παρά τις δυσκολίες που προκύπτουν για τη μεταφορά ισραηλινού αερίου μέσω του αγωγού TANAP, θα πρέπει να κατασκευαστεί και άλλος ένας κλάδος αγωγού από τις περιοχές Ceyhan ή Mersin στην νοτιοανατολική μεσογειακή ακτή της Τουρκίας για να συνδεθεί με τον TANAP, η ΕΕ θα μπορούσε να επωφεληθεί από ένα τουρκικό αγωγό που θα συνδέεται με την Ανατολική Μεσόγειο. Ένας τουρκικός αγωγός που θα συνδέει την Τουρκία με την Ανατολική Μεσόγειο θα επιτρέψει στην Τουρκία να εξάγει μεγαλύτερη ποσότητα φυσικού αερίου στην ΕΕ.

Ιδανικά, το εξαγωγίμο ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου θα μπορούσε να διοχετευτεί στην ΕΕ μέσω Νοτίου Διαδρόμου και τη σύνδεση του, μέσω αγωγού TANAP, με τον δυνητικό αγωγό Ισραήλ – Τουρκίας. Μελετητές υποστηρίζουν²⁹¹ ότι ένα τέτοιο έργο υποδομής θα κοστίζει λιγότερο συγκριτικά με τα εναλλακτικά σενάρια κατασκευής ΥΦΑ

Η θέση της ΕΕ σχετικά με τη σημασία οριοθέτησης θαλασσίων συνόρων για την εξερεύνηση και την εκμετάλλευση υπεράκτιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων παραμένει συνεπής και σύμφωνη με τις διατάξεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας²⁹². Τον Ιούνιο του 2013, η Γενική Διεύθυνση Ενέργειας Θαλασσίων Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δημοσίευσε μια μελέτη με τίτλο *Costs and Benefits arising from the establishment of maritime zones in the Mediterranean*²⁹³. Στην έκθεση αυτή, η Επιτροπή περιγράφει την Ανατολική Μεσόγειο ως ένα κατακερματισμένο χώρο με αντιμαχόμενες διεκδικήσεις και καλεί όλους τους περιφερειακούς δρώντες να σεβαστούν τις διατάξεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας.

Αναφορικά με τη διαμάχη Κύπρου –Τουρκίας για την οριοθέτηση των μεταξύ τους θαλασσίων συνόρων και την έκταση της κυπριακής ΑΟΖ, η ΕΕ εκφράζει τη στήριξή της στην Κύπρο ως κράτος μέλος της ΕΕ. Πολλά μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου έχουν ζητήσει

---

²⁹¹ M.Bryza, Eastern Mediterranean natural gas: potential for historic breakthrough among Israel- Turkey and Cyprus in S.Andoura, D.Koranyi (ed.), *Energy in the Eastern Mediterranean: Promise or Peril?* Egmond Paper no. 65, 2014

²⁹² Βλ. European Parliament Report on a 2030 climate and energy policies, Article 87: (2013/2135 (INI)) :

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A7-2014-0047+0+DOC+PDF+V0/EN>

²⁹³ European Commission, DG MARE, *Costs and benefits arising from the establishment of maritime zones in the Mediterranean Sea – Final Report*, June 2013:

http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/studies/documents/maritime-zones-mediterranean-report_en.pdf

δημοσίως από την Τουρκία να σεβαστεί το κυριαρχικό δικαίωμα της Κύπρου στη διεξαγωγή ερευνών για ΦΑ εντός των οριοθετημένων τα θαλασσιών συνόρων της. Πρόσφατα, τον Φεβρουάριο 2014, η Επιτροπή εξέφρασε την ικανοποίησή της για την κοινή δήλωσή²⁹⁴ της ελληνικής και της τουρκικής κυπριακής ηγεσίας σχετικά με την επανέναρξη των διαπραγματεύσεων για μια συνολική διευθέτηση του κυπριακού υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών.

Οι ρώσο-ουκρανικές κρίσεις του 2006 και του 2009 και η κατάληψη της Κριμαίας από τη Ρωσία το 2014, ανέδειξαν το πρόβλημα της τρωτότητας της ΕΕ στον εφοδιασμό από ρωσικό ΦΑ. Η πρώτη από αυτές τις κρίσεις ώθησε την ΕΕ να επιδιώξει τη μείωση της εξάρτησής της από ρωσικό ΦΑ μέσω της διαφοροποίησης των πηγών της και να καταστήσει το στόχο αυτό βασική επιδίωξη της ενεργειακής της πολιτικής. Για το σκοπό αυτό, η ΕΕ υποστηρίζει την Trans-Adriatic pipeline (TAP) και Trans Anatolian pipeline (TANAP), και προσπάθησε να αυξήσει την εισαγωγή ΦΑ από τη Νορβηγία²⁹⁵.

Όπως έχουμε ήδη αναλύσει, η ρώσο-ουκρανική κρίση του 2014 ανάγκασε την ΕΕ να εξετάσει όχι μόνο εναλλακτικά μεσοπρόθεσμα σχέδια ανεφοδιασμού, αλλά και το ζήτημα της άμεσης διάθεσης και προμήθειας ΦΑ. Στο πλαίσιο της στρατηγικής για την διαφοροποίηση των πηγών ΦΑ, το ΦΑ της λεκάνης της Λεβαντίνης θα μπορούσε να αποτελέσει μία νέα πηγή εφοδιασμού. Υποστηρίζεται από μερίδα ειδικών, ότι ο όγκος του αερίου που θα έχει ανακαλυφθεί ή πρόκειται να ανακαλυφθεί στην Ανατολική Μεσόγειο δεν επαρκεί για να επηρεάσει δραστικά την ευρωπαϊκή αγορά ΦΑ²⁹⁶. Σαφέστατα, συζητούμε για μία συμπληρωματική πηγή ΦΑ, εφόσον ευοδωθεί και η συνεργασία μεταξύ Ισραήλ και Κύπρου στον τομέα των εξαγωγών²⁹⁷, και όχι για μία πηγή που θα μπορέσει να αντικαταστήσει εξ' ολοκλήρου τις ρωσικές προμήθειες.

---

²⁹⁴ European Press Release database, Statement from the European Union on the agreement reached by Greek Cypriot and Turkish Cypriot leaders on a joint declaration and on the resumption of the negotiations: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-103_en.htm

²⁹⁵ Η Νορβηγία για ένα μικρό χρονικό διάστημα εντός του 2012 ξεπέρασε τη Ρωσία ως ο μεγαλύτερος προμηθευτής ΦΑ της ΕΕ βλ. επίσης P.De Mico Pascual, EU and Russian policies on energy and climate change, *European Parliament Policy Briefing*, 2013

²⁹⁶ B. Shaffer, Can new energy supplies bring peace?, *The German Marshall Fund Policy Brief*, March 2014: http://www.gmfus.org/wp-content/blogs.dir/1/files/mf/1394551538Shaffer_NewEnergySupplies_Mar14.pdf (πρόσβαση στις 10/4/2014)

²⁹⁷ T. Tsakiris T., Shifting sands or burning bridges? The evolution of Turkish –Israeli relations after Mavi Marmara incident and the strategic energy calculations of Greece and Cyprus, *ELIAMEP Policy Paper* no. 22, 7/2/2014: <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2014/02/policy-paper.pdf> (πρόσβαση στις 9/2/2014)

Εάν πραγματοποιηθούν τα κατάλληλα έργα υποδομών και οι απαραίτητες επενδύσεις, μέχρι το τέλος της παρούσας δεκαετίας, η Ανατολική Μεσόγειος θα μπορέσει να προσφέρει στα κράτη- μέλη της Νοτιοανατολική Ευρώπης (τα οποία εξαρτώνται περισσότερο από το ρωσικό φυσικό αέριο), τα οφέλη της ενεργειακής ασφάλειας που επεδίωκε η κατασκευή του Nabucco. Τα συνολικά αποθέματα φυσικού αερίου Ισραήλ και Κύπρου που μπορούν να διατεθούν άμεσα για εξαγωγή θα μπορούσαν να καλύψουν τις εγχώριες ανάγκες της ΕΕ για ένα έτος. Η ποσότητα ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου θα μπορούσε να ανέλθει στα 7 -14 bcm / έτος στην περίπτωση κατασκευής σταθμού ΥΦΑ και στα 14,5 bcm / έτος στην περίπτωση κατασκευής ενός σε αγωγού, με το 60% των συνολικών εξαγωγών Ισραήλ και Κύπρου να διοχετεύεται στην ΕΕ και το υπόλοιπο στις αγορές της Ασίας. Η ανάπτυξη και η λειτουργία μιας τέτοιας αγοράς ΦΑ στην Ανατολική Μεσόγειο , ενδέχεται να κάμψει τη ρωσική επιρροή στις προμήθειες ΦΑ προς την ΕΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 24 Δυνητικές πηγές ΦΑ από τη λεκάνη της Λεβαντίνης & μέσα διαμετακόμισης για τις αγορές της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έως το 2020²⁹⁸

ΜΕΣΟ ΔΙΑΜΕΤΑΚΟΜΙΣΗΣ	ΜΕΤΟΧΟΙ	ΠΟΣΟΤΗΤΕΣ ΦΑ (bcm/annum)	ΚΟΣΤΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ €	ΠΛΑΝΟ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	ΚΥΡΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ
Σταθμός ΥΦΑ	Κύπρος Ισραήλ-Κύπρος	7 7-14	7 -11 δις	Λειτουργία 2020	i. Έλλειψη επενδύσεων και επαρκών ποσοτήτων ΦΑ ii. Αβέβαιη στρατηγική εξαγωγών εκ μέρους του Ισραήλ
Αγωγός (I)	Ισραήλ-Κύπρος-Ελλάδα	14	12-15 δις	Λειτουργία μετά το 2020	i. Οριοθέτηση ΑΟΖ μεταξύ Τουρκίας-Αιγύπτου-Ελλάδας ii. Τεχνικά προβλήματα λόγω του μεγάλου μήκους του αγωγού (1000 km) και των βαθέων υδάτων (3000 μέτρα) iii. Υψηλό κόστος- η πιο κοστοβόρα επιλογή
Αγωγός (II)	Κύπρος-Ισραήλ-Τουρκία ή Ισραήλ-Τουρκία	5-11	4-7 δις	2023-2025	i. Αντίδραση από Ρωσία ii. Πολιτικά ζητήματα λόγω ΑΟΖ Κύπρου, Λιβάνου, Συρίας iii. Έλλειψη επιπλέον χωρητικότητας στο τουρκικό σύστημα μεταφοράς
Υποθαλάσσιο ηλεκτρικό καλώδιο	Ισραήλ-Κύπρος-Ελλάδα	Παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΦΑ :2000 MW	1,5 δις	Λειτουργία από το 2016	Τεχνικά ζητήματα λόγω μήκους (1000 km) και βαθέων υδάτων (2000 μέτρα)

²⁹⁸ Τα στοιχεία σχετικά με τις ποσότητες/κόστη όπως και το χρονοδιάγραμμα κατασκευής/αποπεράτωσης των έργων είναι κατά προσέγγιση και βασίζονται σε στοιχεία της έκθεσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου: P.De Micco 2014. The prospect of the East Mediterranean gas production: An alternative energy supplier for the EU?, In- depth analysis , *European Parliament, Directorate General for external policies* , Policy Department,2014, p.23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΚΕΚΤΗΜΕΝΟΥ ΣΕ ΓΕΙΤΟΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

Στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 ορίζουμε την εξωτερική διακυβέρνηση της ΕΕ ως την επέκταση της δικαιοδοσίας των εσωτερικών θεσμικών οργάνων της ΕΕ ,και των κανόνων που αυτά παράγουν, στις σχέσεις που διατηρεί η ΕΕ με κράτη που δεν είναι μέλη της. Συγκεκριμενοποιούμε για τον τομέα της εξωτερικής ενεργειακής διακυβέρνησης όπου διαπιστώνεται ότι η ΕΕ επικεντρώνεται σε θεσμικές διαδικασίες επιδιώκοντας τη διάχυση του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου και την μεταφορά πολιτικών. Αναλύουμε πως η ΕΕ ακολουθεί το μοντέλο της πολιτικής της ενσωμάτωσης, καθώς η δε διαθέτει την αποκλειστική αρμοδιότητα διαπραγμάτευσης με τρίτα κράτη – εταίρους η εξωτερική της ενεργειακή διακυβέρνηση τίθεται σε άλλα πλαίσια, ακολουθώντας το. Χρησιμοποιούνται δύο περιπτωσιολογικές μελέτες ώστε να επαληθευτούν οι παραπάνω υποθέσεις και αφορούν συγκεκριμένα την Ένωση για τη Μεσόγειο και την Ενεργειακή Κοινότητα.

10.1 Εξωτερική ενεργειακή διακυβέρνηση ΕΕ : Σύμπραξη με τους εταίρους εκτός συνόρων

Κατανοούμε την εξωτερική διακυβέρνηση της ΕΕ ως την επέκταση της δικαιοδοσίας των εσωτερικών θεσμικών οργάνων της ΕΕ ,και των κανόνων που αυτά παράγουν, στις σχέσεις που διατηρεί η ΕΕ με κράτη που δεν είναι μέλη της. Η εξωτερική διακυβέρνηση δεν αποτελεί ενισχυμένη συνεργασία. Σε αντίθεση με τη συνεργασία, μέσω κάποιας διεθνούς συμφωνίας ή σύμβασης, η εξωτερική διακυβέρνηση περιλαμβάνει την επέκταση του ευρωπαϊκού κεκτημένου – *acquis communautaire*- σε κράτη μη-μέλη της ΕΕ²⁹⁹. Η εξωτερική διακυβέρνηση συνδυάζει μία στρατηγική εξωτερικής πολιτικής που αποσκοπεί στη σταθεροποίηση και την ενσωμάτωση μέσω της δέσμευσης χωρών εκτός ΕΕ για την επίτευξη στόχων εσωτερικής πολιτικής (πολιτική σταθερότητα, μετάβαση σε οικονομία της αγοράς) , έτσι ώστε η ΕΕ να επωφεληθεί πιο εύκολα από τους ενεργειακούς πόρους των χωρών αυτών.

---

²⁹⁹ “In contrast to cooperation under an international agreement or convention, external governance takes place when parts of the *acquis communautaire* are extended to non-member states.” S.Lavenex S., 2004. EU external governance in wider Europe, *Journal of European Public Policy* no 11, 2004, pp. 680-700

Στον τομέα της εξωτερικής ενεργειακής διακυβέρνησης, η ΕΕ επικεντρώνεται στις θεσμικές διαδικασίες, επιδιώκει τη διάχυση του ευρωπαϊκού κεκτημένου και την μεταφορά πολιτικών. Σε αντίθεση με ένα ενιαίο ή ομοσπονδιακό κράτος, το οποίο θα δρούσε με συνοχή, η ΕΕ δεν μπορεί να διαθέτει μια εξωτερική ενεργειακή αρχή ισχυρότερη από την κυριαρχία των κρατών – μελών της τα οποία, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, διατηρούν το δικαίωμα επιλογής μεταξύ διαφορετικών πηγών ενέργειας όπως και το αποκλειστικό δικαίωμα στη γενική διάρθρωση του ενεργειακού της τομέα.

Καθώς η ΕΕ δε διαθέτει την αποκλειστική αρμοδιότητα διαπραγμάτευσης με τρίτα κράτη – εταίρους, και συνεπώς να αντιμετωπίσει με συνοχή τις σχετικές απειλές – προκλήσεις, η εξωτερική της ενεργειακή διακυβέρνηση τίθεται σε άλλα πλαίσια. Υποστηρίζουμε ότι η εξωτερική ενεργειακή της ΕΕ ακολουθεί το μοντέλο της πολιτικής της ενσωμάτωσης³⁰⁰. Η ΕΕ επιδιώκει την απορρόφηση των εξωτερικών προβλημάτων μέσω ενός κοινού κανονιστικού πλαισίου στο οποίο θα συμμετέχουν και οι εξωτερικοί ενεργειακοί της εταίροι.

Πιο συγκεκριμένα, το μοντέλο αυτό προϋποθέτει τη συνεργασία της ΕΕ με τους ενεργειακούς της εταίρους μέσω της εξωτερίκευσης των εσωτερικών ενεργειακών της κανόνων και πρακτικών. Στην εγχώρια προσέγγιση, η ΕΕ επιδιώκει να διασφαλίσει την ενεργειακή της ασφάλεια βάσει μια οργανωμένης εσωτερικής αγοράς ενέργειας που διέπεται από συγκεκριμένους κανόνες. Κατ' επέκταση, η εξωτερική ενεργειακή διακυβέρνηση επιδιώκει την επέκταση του εσωτερικού αυτού μοντέλου και εκτός γεωγραφικών συνόρων της ΕΕ.

Η εξωτερική ενεργειακή διακυβέρνηση της ΕΕ και η εξαγωγή του ενεργειακού ευρωπαϊκού κεκτημένου έχει σκοπό να περιορίσει την αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει τις ενεργειακές της σχέσεις με τρίτες χώρες και να περιορίσει τις διαθέσιμες στρατηγικές επιλογές τους. Για να το πετύχει αυτό η ΕΕ, επιδιώκει να δομήσει με τέτοιο τρόπο την ενεργειακή της πολιτική ώστε να μπορεί να ελέγχει την ικανότητα των ενεργειακών της εταίρων να λαμβάνουν στρατηγικές αποφάσεις επεκτείνοντας το κανονιστικό πλαίσιο της ΕΕ στις χώρες – εταίρους χωρίς, όμως, να επεκτείνει και τα θεσμικά πλαίσια και εννοούμε να δοθεί στις χώρες αυτές το δικαίωμα να συμμετέχουν στη νομοθετική διαδικασία λήψης αποφάσεων. Βάσει αυτής της λογικής, οι χώρες – εταίροι θα πρέπει να δρουν σύμφωνα με το ευρωπαϊκό ενεργειακό κεκτημένο ενώ, ταυτόχρονα δεν θα έχουν κανένα δικαίωμα στη διαμόρφωσή του. Η συγκεκριμένη παράμετρος εγείρει

---

³⁰⁰ M.Smith, The EU and a changing Europe: establishing the boundaries of order, *Journal of Common Market Studies*, Vol.34, Issue 1, 1996, pp. 5-28

σημαντικά ερωτήματα και θέματα καθώς, είναι εξαιρετικά δύσκολο να εφαρμοστεί. Η ΕΕ σαφώς επιδιώκει οι νέοι ενεργειακοί της εταίροι να μη συμπεριφερθούν σαν τους ήδη υπάρχοντες και να αποφευχθούν κινήσεις πολιτικής σκοπιμότητας και μονοπωλιακές τακτικές, όπως έως τώρα έχει πράξει η Ρωσία. Εάν η ΕΕ καταφέρει να εφαρμόσει με επιτυχία αυτή την στρατηγική, οι ενεργειακές τις σχέσεις θα α-πολιτικοποιηθούν , θα ευνοηθεί η είσοδος και άλλων ενεργειακών εταίρων , κρατικών και μη, ενώ θα ενισχυθεί κατά πολύ η συνοχή της ενεργειακής και της ευρύτερης εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ.

10.2 Ενεργειακή Κοινότητα Νοτιοανατολικής Ευρώπης³⁰¹. Πρότυπο εφαρμόσιμο στην Ανατολική Μεσόγειο?

Η Ενεργειακή Κοινότητα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης τέθηκε σε ισχύ 2006 και παρέχει το νομικό πλαίσιο³⁰² για τη δημιουργία μίας ενοποιημένης αγοράς ενέργειας ,στους τομείς του ΦΑ και του ηλεκτρισμού, μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των συμβαλλόμενων χωρών δηλαδή της Αλβανίας, της Βοσνίας –Ερζεγοβίνης, της Κροατίας, της πρώην Γιουγκοσλάβικης Δημοκρατίας της Μακεδονίας , του Μαυροβουνίου , της Σερβίας και του Κοσόβου. Η Μολδαβία και η Ουκρανία συμμετέχουν επίσης στην Ενεργειακή Κοινότητα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης από το 2009 και με τον τρόπο αυτό η γεωγραφική έκταση των δραστηριοτήτων της Κοινότητας επεκτείνεται και στη Μαύρη Θάλασσα εκτός των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων στις οποίες επικεντρώθηκε αρχικά η διαδικασία³⁰³.

Η Ενεργειακή Κοινότητα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης λειτουργεί σήμερα σαν προαγωγός της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, μέσω της επέκτασης του ευρωπαϊκού δικαίου στον ενεργειακό τομέα, στις χώρες μη-μέλη της ΕΕ οι οποίες επιθυμούν να γίνουν μέλη της στο μέλλον ή να αποκτήσουν στενότερες σχέσεις με την ΕΕ. Η Ενεργειακή Κοινότητα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έχει εκδώσει ένα σημαντικό αριθμό νομοθετικών πράξεων (οδηγίες, ρυθμιστικά φόρα)παράλληλα με τον ήδη υπάρχοντα μηχανισμό επίλυσης διαφορών. Θα πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι μεταξύ των παράκτιων κρατών της Μαύρης Θάλασσας η Ουκρανία, η

---

³⁰¹ Επίσημη ιστοσελίδα: http://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME

³⁰² Το νομικό πλαίσιο διαθέσιμο ηλεκτρονικά στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://www.energy-community.org/pls/portal/docs/808177.PDF>

³⁰³ For a more detailed analysis on regional integration process promotion through the Energy Community, see : S. Renner, The Energy Community of South-East Europe: A neo –functionalist project of regional integration, *European Integration online Papers* (EIoP) Vol. 13 N° 1, 2009, available online at : http://eiop.or.at/eiop/index.php/eiop/article/view/2009_001a (πρόσβαση στις 15/11/11)

Ρουμανία και η Βουλγαρία είναι συμβαλλόμενα μέρη, η Τουρκία και η Γεωργία έχουν καθεστώς παρατηρητή ενώ, η Ρωσία δεν έχει εμπλακεί επισήμως στις δραστηριότητες της Κοινότητας.

Οι πρωτογενείς πηγές ενέργειας των συμβαλλόμενων μερών είναι πολύ περιορισμένες. Κάποιες χώρες παράγουν άνθρακα και λιγνίτη (Σερβία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Κόσσοβο) και μόνο η Κροατία έχει μία μέτρια παραγωγή πετρελαίου και ΦΑ που μπορεί να καλύψει τις ανάγκες της χώρας. Η Αλβανία, η Βοσνία- Ερζεγοβίνη και η Κροατία παράγουν επίσης ηλεκτρική ενέργεια από υδροηλεκτρικά έργα. Κατά συνέπεια, οι χώρες της περιοχής είναι εξαρτώμενες σε υψηλό βαθμό στις εισαγωγές πρωτογενών πηγών ενέργειας, κυρίως πετρελαίου και ΦΑ.

Η Ενεργειακή Κοινότητα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης διατηρεί την διοικητική της αυτοτέλεια , διατηρώντας Μόνιμη Γραμματεία στη Βιέννη και συνεργάζεται στενά με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και άλλους διεθνείς οργανισμούς ενέργειας. Η Μόνιμη Γραμματεία παίζει το ρόλο του θεματοφύλακα της συνθήκης που ιδρύει την Ενεργειακή Κοινότητα και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στα πλαίσια της ίδιας Συνθήκης παίζει το ρόλο του γενικού συντονιστή.

Η Ενεργειακή Κοινότητα δημιουργήθηκε, αρχικά, για μία περίοδο 10 ετών. Η Συνθήκη που την ίδρυσε προβλέπονταν να λήξει το 2016 αλλά, ήδη συμφωνήθηκε ομόφωνα η συνέχειά της. Σε πρώτο στάδιο, ο στόχος της Ενεργειακής Κοινότητας είναι να δημιουργήσει εθνικές αγορές ενέργειας απελευθερωμένες και διαφανείς εντός ενός ρυθμιστικού νομικού πλαισίου με απώτερο στόχο τη δημιουργία σταθερών αγορών ενέργειας ικανών να προσελκύσουν επενδυτικά κεφάλαια. Σε ένα δεύτερο στάδιο, επιδιώκεται η δημιουργία μία ενοποιημένης αγοράς ενέργειας στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που θα επιτρέπει τις διακρατικές ενεργειακές μεταφορές επιτυγχάνοντας την ασφάλεια ανεφοδιασμού. Σε ένα τρίτο και τελικό στάδιο , η περιφερειακή αγορά ενέργειας της ΕΕ θα ενσωματωθεί πλήρως στην εσωτερική αγορά ενέργειας της ΕΕ.

Εκτός του τομέα της ενέργειας, η Ενεργειακή Κοινότητα δρα επίσης υπέρ της αλληλεγγύης, της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της διατήρησης της ειρήνης μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Η ίδια η ύπαρξη της από το 2006, λίγα σχετικά έτη μετά τον πόλεμο στα Βαλκάνια αποτελεί επιτυχία καθώς πρόκειται για το πρώτο κοινό θεσμοθετημένο πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που δεν είναι μέλη της ΕΕ³⁰⁴.

---

³⁰⁴ S.Furfari, *Politique et Géopolitique de l'énergie. Une analyse des tensions internationales au XXIe siècle*, éditions Technip, Paris, 2012, Chapitre 10:La sécurité de l'approvisionnement, pp.387

Με τη συμμετοχή τους στην Ενεργειακή Κοινότητα , τα συμβαλλόμενα μέρη δεσμεύονται με την υιοθέτηση των μέτρων που ισχύουν στη ΕΕ στους τομείς της ενέργειας, του περιβάλλοντος και της ανταγωνιστικότητας. Η Συνθήκη της Ενεργειακής Κοινότητας ορίζει τα εργαλεία για την de facto υιοθέτηση ενός συστήματος κανόνων για την ομαλή διασυνοριακή λειτουργία των περιφερειακών αγορών ενέργεια και τη δημιουργία μίας ενοποιημένης αγοράς ενέργειας.

Οι βασικές αρχές στις οποίες εδράζεται η ίδρυση και η λειτουργία της Ενεργειακής Κοινότητας αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την καθιέρωση μιας ισχυρής εταιρικής σχέσης μεταξύ της ΕΕ και των γειτόνων της .Η σταδιακή ενσωμάτωση της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στην εσωτερική αγορά της ΕΕ ,υπό τον όρο της αμοιβαιότητας αναφορικά με τους τομείς του εμπορίου και του περιβάλλοντος, θα ευνοήσει την ΕΕ στο σύνολό της.

Η Ενεργειακή Κοινότητα επιτρέπει τη δημιουργία ενεργειακών διασυνδέσεων με τη Νοτιοανατολική Ευρώπη αλλά, επίσης, και με τη Μέση Ανατολή και την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας. *Δημιουργεί μία πλατφόρμα που επιτρέπει στην ΕΕ να διαφοροποιήσει τις πηγές του ενεργειακού της ανεφοδιασμού*³⁰⁵. Για τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης , οι οποίες μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης είναι εξαρτημένες σε εισαγόμενα ενεργειακά προϊόντα, η Ενεργειακή Κοινότητα δημιουργεί πιο αποτελεσματικούς περιφερειακούς μηχανισμούς και μέτρα αμοιβαίας συνεννόησης.

*Μία διεύρυνση της Ενεργειακής Κοινότητας θα μπορούσε να συμπεριλάβει τις χώρες εκείνες που είτε έχουν ολοκληρώσει, είτε προτίθενται να διαπραγματευτούν μία συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών με την ΕΕ και δηλώνουν την προθυμία αλλά και την ικανότητα να ενσωματώσουν και να εφαρμόσουν τη νομοθεσία της ΕΕ στον ενεργειακό τομέα*³⁰⁶.

Αυτό που είναι σημαντικό τόσο για τις χώρες που ήδη συμμετέχουν στην Ενεργειακή Κοινότητα είτε επιθυμούν να γίνουν μέλη είναι το ισοζύγιο μεταξύ ενεργειακής ζήτησης και ενεργειακής προσφοράς να συμβαδίζει με μία ανάλογη συνολική οικονομική ανάπτυξη στην περιοχή. Αυτό προϋποθέτει βέβαια μία ισχυρή δέσμευση από μέρους των συμβαλλόμενων μερών στον τομέα των μεταρρυθμίσεων ώστε να

- Βελτιωθεί η ενεργειακή απόδοση
- Να μειωθεί η ενεργειακή ένταση παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, δυσανάλογα μεγάλη βάση διεθνών προτύπων
- Ενδυνάμωση των εθνικών θεσμικών πλαισίων
- Προσαρμογή της νομοθεσίας και των σχετικών ρυθμίσεων στα πλαίσια και την πρακτική της ΕΕ

---

³⁰⁵ Ibid, pp.388

³⁰⁶ Ibid

Ένα έργο προτεραιότητας και στρατηγικής σημασίας για την περιοχή είναι ο αποκαλούμενος δακτύλιος ΦΑ (Gas Ring³⁰⁷) που έχει στόχο την προώθηση των διακρατικών ενεργειακών συναλλαγών αντιμετωπίζοντας την παροντική αδυναμία διασυνδέσεων. Αυτός ο δακτύλιος, που θα επιτρέψει τις περιφερειακές ενεργειακές ανταλλαγές μεταξύ των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, θα συμβάλει , επίσης , θετικά στον ενεργειακό ανεφοδιασμό της ΕΕ σαν μέρος του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ³⁰⁸. Πρόκειται για ένα μεγάλο έργο υποδομής ακόμη στο στάδιο μελέτης και εκτιμάται ότι θα κοστίσει 1 δις δολάρια.

ΓΡΑΦΗΜΑ 30 Ενεργειακή Κοινότητα. Σχέδιο Δακτυλίου ΦΑ

Πηγή : http://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/AREAS_OF_WORK/GAS/Regional_Market/Gas_Ring_Concept

Δύο είναι οι κύριες δυσκολίες που αντιμετωπίζει η επέκταση του μοντέλου της Ενεργειακής Κοινότητας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου

- Πρώτον, οι χώρες στο πλαίσιο της Κοινότητας επιδιώκουν την ένταξή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πράγμα που σημαίνει ότι έχουν ήδη υιοθετήσει και θέσει σε εφαρμογή ένα μεγάλο μέρος του ενεργειακού κοινοτικού κεκτημένου .Ωστόσο, αυτό δε συμβαίνει στις περισσότερες περιπτώσεις μη – ευρωπαϊκών

³⁰⁷ Σχετική ανάλυση στην ιστοσελίδα της Ενεργειακή Κοινότητας Νοτιοανατολικής Ευρώπης: http://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/AREAS_OF_WORK/GAS/Regional_Market/Gas_Ring

³⁰⁸ Βλέπε, επίσης, A.Giamouridis, S. Paleoyannis, Security of Gas Supply in South Eastern Europe. Potential contribution of planned pipelines, LNG and storage, *The Oxford Institute for Energy Studies*, 2011: http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2011/07/NG_52.pdf (πρόσβαση στις 20/9/2011)

χωρών στην περιοχή της Μεσογείου. Η ενεργειακή αγορά της Αιγύπτου, ακολουθεί ένα πρότυπο φιλελευθεροποίησης παρόμοιο με αυτό της εσωτερικής αγοράς ενέργειας της ΕΕ. Η Τουρκία, αποτελεί ξεχωριστή και ιδιάζουσα περίπτωση. Η Τουρκία πιέζει για το άνοιγμα του κεφαλαίου «ενέργεια» στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την ΕΕ. Ως υποψήφια προς ένταξη στην ΕΕ χώρα, η Τουρκία καταβάλλει συντονισμένες προσπάθειες για να ευθυγραμμίσει την ενεργειακή της πολιτική με το ευρωπαϊκό ενεργειακό κεκτημένο. Σύμφωνα πρόσφατο Κείμενο Εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την πρόοδο της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας (COM 2012,600 final)³⁰⁹, η εναρμόνιση της ενεργειακής πολιτικής της Τουρκίας με το ευρωπαϊκό ενεργειακό κεκτημένο βρίσκεται σε μέτριο στάδιο προόδου. Έχει σημειωθεί πρόοδος όσον αφορά τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την ενεργειακή απόδοση. Σύμφωνα με το έγγραφο της Επιτροπής, κάποια πρόοδος μπορεί να καταγραφεί στον τομέα ασφάλειας του εφοδιασμού λόγω της διακυβερνητικής συμφωνίας μεταξύ Τουρκίας και Αζερμπαϊτζάν σχετικά με την πώληση και τη διαμετακόμιση των αζέρικου ΦΑ προς την ΕΕ μέσω της Τουρκίας (Trans Anatolian Pipeline-TANAP). Στα πλαίσια της Θετικής Ατζέντας για την Τουρκία (*Positive Agenda*³¹⁰), που εγκαινίασαν ο Επίτροπος για την Διεύρυνση Štefan Füle και ο Τούρκος υπουργός ευρωπαϊκών υποθέσεων Egemen Bağış το 2012, με σκοπό να φέρει μία νέα δυναμική στις σχέσεις ΕΕ - Τουρκίας, τα θέματα ενέργειας είναι, επίσης, μέρος της Ατζέντας. Πιο συγκεκριμένα, μια ομάδα εργασίας έχει συσταθεί με καθήκον την προετοιμασία ενός χάρτη πορείας που θα συμβάλει θετικά στην ενίσχυση της συνεργασίας των ενεργειακών σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας. Μία ενδεχόμενη συμμετοχή της Τουρκίας στην Ενεργειακή Κοινότητα, κυρίως και με τα νέα δεδομένα που την αναβαθμίζουν σε κύριο διαμετακομιστικό κόμβο, θα την εξαναγκάσει κατά μία έννοια, να δεχτεί τις ρυθμίσεις της εσωτερικής αγοράς ΕΕ και να μειωθεί με τον τρόπο αυτό η διαπραγματευτική της ικανότητα απέναντι σε προμηθευτές και εισαγωγείς.

- Δεύτερον, οι χώρες στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου παρουσιάζουν μεγαλύτερη ετερογένεια από αυτές που συμμετέχουν στην Ενεργειακή Κοινότητα. Η δημιουργία ενός κοινού πλαισίου για την ενέργεια στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου, με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα πρέπει να αναπτυχθεί θέτοντας την ενέργεια ως παράγοντα άμβλυνσης αυτών των διαφορών.

Παρά τις δυσκολίες επέκτασης του προτύπου της Ενεργειακής Κοινότητας στην Ανατολική Μεσόγειο, και στη Μεσόγειο γενικότερα, έχουν ήδη γίνει συγκεκριμένες ενέργειες προς αυτή την κατεύθυνση κυρίως στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας και της ενεργειακής διάστασης της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας που αναλύονται λεπτομερώς στις ενότητες που ακολουθούν.

---

³⁰⁹ Commission Staff Working Document, Turkey 2012 Progress Report:

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/tr_rapport_2012_en.pdf

³¹⁰ Positive EU-Turkey agenda launched in Ankara, European Commission MEMO//12/359, 17/05/2012:

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-359_en.htm

10.3 Η ενεργειακή διάσταση της Ευρώ-Μεσογειακής Συνεργασίας

10.3.1 Από τη Διαδικασία της Βαρκελώνης στην Ένωση για τη Μεσόγειο

Η Διαδικασία της Βαρκελώνης, που ξεκίνησε το 1995 μετά την ομώνυμη Διάσκεψη, είχε ως κύρια επιδίωξη την επέκταση των διμερών συμφωνιών μεταξύ της ΕΕ και των Μεσογειακών κρατών³¹¹ εντός ενός νέου πλαισίου καλής γειτονίας μέσω εφαρμογής της πολιτικής εταιρικής³¹² σχέσης. Η Διαδικασία της Βαρκελώνης σχεδιάστηκε για να ανταποκριθεί σε συγκεκριμένους στόχους πολιτικής των κρατών – μελών της ΕΕ στο πεδίο της περιφερειακής ασφάλειας. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και η κατάρρευση της ΕΣΣΔ το 1991 δημιουργούν αποσταθεροποιητικές τάσεις στο Μεσογειακό χώρο, ικανές να δράσουν αποσταθεροποιητικά και εντός της ΕΕ. Επιπλέον, στα πλαίσια της Συνθήκης του Μάαστριχτ, και του πυλώνα της ΚΕΠΠΑ που εγκαινιάζει τις κοινές δράσεις στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής, ο Μεσογειακός χώρος καθίσταται ως χώρος εφαρμογής των κοινών δράσεων πρώτης προτεραιότητας³¹³.

Μια σειρά εσωτερικών διεργασιών στην ΕΕ και μεταξύ ΕΕ και των Μεσογειακών εταίρων, που παρουσιάζονται συνοπτικά στον παρακάτω πίνακα, καταλήγει στην Ευρώ-Μεσογειακή υπουργική Διάσκεψη στην Βαρκελώνη 27- 28 Νοεμβρίου 1995 που εγκαινιάζει τη νέα Ευρώ-Μεσογειακή εταιρική σχέση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 25 Ευρώ-Μεσογειακή εταιρική σχέση-Χρονοδιάγραμμα³¹⁴

24 -25 Ιουνίου 1994	Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κέρκυρας
19 Οκτωβρίου 1994	ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (COM (94) 427 τελικό) «Ενίσχυση της Μεσογειακής πολιτικής της ΕΕ: Δημιουργία εταιρικής σχέσης μεταξύ της Ευρώπης και των χωρών της Μεσογείου» Δράσεις σε δυο επίπεδα Πολιτικό επίπεδο «Προς μια Ευρώ-Μεσογειακή ζώνη πολιτικής σταθερότητας και ασφάλειας»: Ενίσχυση πολιτικού διαλόγου στα πλαίσια της ΚΕΠΠΑ – υιοθέτηση κώδικα συμπεριφοράς μεταξύ μεσογειακών κρατών για διευθέτηση διαφορών Οικονομικό επίπεδο « Προς μια Ευρώ-Μεσογειακή οικονομική ζώνη»
9 - 10 Δεκεμβρίου 1994	Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Έσσεν
8 Μαρτίου 1995	ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (COM (95) 72 τελικό) 1. Στήριξη της οικονομικής μετάβασης - εγκαθίδρυση Ευρώ-Μεσογειακής ζώνης ελεύθερων συναλλαγών μέχρι το 2010 - προώθηση του ιδιωτικού τομέα των εταίρων της Μεσογείου - προώθηση των ευρωπαϊκών επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα - αναβάθμιση υποδομών

³¹¹ Για τις διμερείς σχέσεις και το πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ των χωρών της ΕΕ και των μεσογειακών χωρών, στον οικονομικό κυρίως τομέα, που προηγήθηκαν της Διάσκεψης της Βαρκελώνης βλ. Ε. Αραμπατζής, *Ευρω-Μεσογειακές Οικονομικές Σχέσεις*, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2003

³¹² G.Edwards, E.Philippart, *The Euro-Mediterranean Partnership: Fragmentation and Reconstruction*, *European Foreign Affairs Review*, issue 4, Volume 2, 1997, pp.465-489

³¹³ Ε. Αραμπατζής, *Ευρομεσογειακές Οικονομικές Σχέσεις*, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2003

³¹⁴ Η Διάσκεψη της Βαρκελώνης και οι Ευρωμεσογειακές Συμφωνίες σύνδεσης, European Commission MEMO/95/156, 23/11/1995: [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-95-156_el.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-95-156_el.htm)

	<p>2. Ενίσχυση για τη βελτίωση της κοινωνικοοικονομικής ισορροπίας</p> <ul style="list-style-type: none"> - βελτίωση των κοινωνικών υπηρεσιών, ιδίως στις αστικές περιοχές - αρμονική και ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών - αναβάθμιση της συνεργασίας στον τομέα της αλιείας - προστασία του περιβάλλοντος - πρόσδεση της κοινωνίας των πολιτών στην αναπτυξιακή διαδικασία - ολοκληρωμένη ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού. <p>3. Στήριξη της περιφερειακής ολοκλήρωσης</p>
26 -27 Ιουνίου 1995	συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των Καννών
17 Ιουλίου 1995	υπογραφή της Ευρώ-Μεσογειακής συμφωνίας σύνδεσης με την Τυνησία
15 Νοεμβρίου 1995	μονογράφιση της Ευρώ-Μεσογειακής συμφωνίας σύνδεσης με το Μαρόκο
20 Νοεμβρίου 1995	υπογραφή της Ευρώ-Μεσογειακής συμφωνίας σύνδεσης με το Ισραήλ
27 -28 Νοεμβρίου 1995	Ευρώ-Μεσογειακή υπουργική διάσκεψη στην Βαρκελώνη και υιοθέτηση της Διακήρυξης της Βαρκελώνης ³¹⁵

Η νέα εταιρική σχέση που βασίζεται σε τρεις κύριους άξονες των οποίων απώτερος στόχος είναι η επίτευξη πολιτικής σταθερότητας της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου και ο εκδημοκρατισμός.

- Πολιτική σταθερότητα και ασφάλεια
- Οικονομική ανάπτυξη, μέσω χρηματοδοτήσεων, και εγκαθίδρυση μιας ζώνης ελεύθερου εμπορίου (ZEE) στη Μεσόγειο μέχρι το 2010
- Κοινωνική και πολιτιστική προσέγγιση

Μέσω της Διαδικασίας της Βαρκελώνης, η ΕΕ επιδιώκει να αντιμετωπίσει για πρώτη φορά τα ζητήματα που αφορούν τον μεσογειακό χώρο συνολικά και σφαιρικά, εδραιώνοντας την πολιτική της παρουσία στην περιοχή. Επίσης, η ΕΕ αντελήφθη ότι ένα από τα κλειδιά για την εξομάλυνση των Ευρώ-Μεσογειακών σχέσεων είναι η παροχή χρηματοδοτήσεων³¹⁶ για συγκεκριμένες κοινές δράσεις και όχι απευθείας στα κράτη. Ο κανονισμός του Συμβουλίου 1488/96³¹⁷, γνωστός ως κανονισμός MEDA I, αποτελεί το βασικό μέσο της οικονομικής και χρηματοδοτικής συνεργασίας της Ευρώ-Μεσογειακής εταιρικής σχέσης. Το πρόγραμμα MEDA I, για τη χρονική περίοδο 1996-1999, διέθεσε 3.435 εκατ. ευρώ για δράσεις που υπάγονται και στους τρεις άξονες της Ευρώ-Μεσογειακής εταιρικής σχέσης. Το πρόγραμμα MEDA, αναβαθμίστηκε από το πρόγραμμα MEDA II, το οποίο διέθεσε αντίστοιχα 5.350 εκατ. ευρώ για αντίστοιχες δράσεις. Εκτός των προγραμμάτων MEDA, το πρόγραμμα FEMIP³¹⁸ (Facility for Euro-Mediterranean Investment and Partnership) ΕΤΕ έχει διαθέσει από το 2002 14,2 δις. ευρώ

³¹⁵ Το κείμενο της Διακήρυξης διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: http://www.eeas.europa.eu/euromed/docs/bd_en.pdf

³¹⁶ Θ.Χίου –Μανιατοπούλου Θεοδώρα, *Ευρω-Μεσογειακή Συνεργασία. 10 χρόνια μετά*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 19

³¹⁷ Το κείμενο του Κανονισμού διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://www.euromed-seminars.org/mt/archive/ministerial/MedaIIconsolidated.pdf>

³¹⁸ Σχετικός σύνδεσμος: <http://www.eib.europa.eu/projects/regions/med/index.htm?lang=en>

για τη στήριξη των δράσεων της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας και συγκεκριμένα στον τομέα της ενέργειας 5,4 δις ευρώ. Παράλληλα, παρέχει οικονομική στήριξη σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τους βιομηχανικούς κλάδους που δραστηριοποιούνται στις χώρες της Μεσογείου, φροντίζοντας για τη δημιουργία ενός οικονομικού περιβάλλοντος που ευνοεί τις επενδύσεις από μέρους του ιδιωτικού τομέα βελτιώνοντας τις υποδομές στους κλάδους της ενέργειας, των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών, του περιβάλλοντος, του κοινωνικού και ανθρώπινου κεφαλαίου. Το 2011 η ΕΤΕ και η Ένωση για την Μεσόγειο υπέγραψαν Μνημόνιο Συνεργασίας (Memorandum of Understanding).

Το 2012³¹⁹, η ΕΤΕ υπέγραψε με τους μεσογειακούς εταίρους 24 νέα έργα συνολικού ύψους 1, 7 δις. ευρώ και έργα τεχνικής υποστήριξης συνολικού ύψους 11,8 εκατ. Ευρώ. Οι χώρες της περιοχής του Μαγρέμπ επωφελήθηκαν κατά κόρον από τα κονδύλια του διέθεσε η ΕΤΕ κατά το έτος 2012 ενώ, παραπάνω του μισού από το συνολικό ποσό των δανείων διατέθηκε για τους τομείς των μεταφορών και της ενέργειας μέσω 8 έργων αξίας 956 εκατ. ευρώ.

Η Ευρώ-Μεσογειακή συνεργασία, μέσω της διαδικασίας της Βαρκελώνης, διαρθρώθηκε με οικονομικούς κατά βάση όρους αλλά, αναγνωρίστηκαν και τα κοινά ζητήματα ασφαλείας³²⁰. Η Διαδικασία της Βαρκελώνης έχει παραλήψεις αλλά, πρόκειται για την πρώτη σημαντική προσπάθεια διαδικασίας περιφερειακής ολοκλήρωσης μεταξύ των κρατών – μελών της ΕΕ και των μεσογειακών τους εταίρων³²¹. Σε σχέση με το 1995, οι Ευρώ-Μεσογειακές σχέσεις αποκτούν ένα σταθερό πλαίσιο, αντί του ασαφούς πλαισίου που υπήρχε³²².

Με τη διάρθρωση της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας στη βάση τριών τομέων συνεργασίας (πολιτικός, οικονομικός, πολιτιστικός), η ΕΕ και οι χώρες – εταίροι ξεκίνησαν μια διαδικασία συνεργασίας που σταδιακά οδήγησε στη θεσμοθέτηση των πολυμερών φόρουμ συνεργασίας (ετήσια βάση διεξαγωγής των γενικών και ειδικών υπουργικών διασκέψεων, τη δημιουργία της Κοινοβουλευτικής Διάσκεψης της Μεσογείου, το Ευρώ-Μεσογειακό Φόρουμ πολιτών, το ίδρυμα Anna Lindh για το διάλογο των πολιτισμών).

³¹⁹ FEMIP Annual Report 2012 : http://www.eib.org/attachments/country/femip_annual_report_2012_en.pdf

³²⁰ M. Telo, *EU and new regionalism: regional actors and global governance in a post-hegemonic era*, Ashgate, 2007, pp.257

³²¹ *ibid*

³²² Θ.Χίου-Μανιατοπούλου, *Ευρω-Μεσογειακή συνεργασία. 10 χρόνια μετά*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ.119

10.3.2 Η Μεσόγειος στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης του 2003³²³ έθεσε το πλαίσιο μιας νέας πρωτοβουλίας στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας³²⁴ εγκαινιάζεται δύο χρόνια πριν τη δεκαετή επέτειο έναρξης της Διαδικασίας της Βαρκελώνης. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας αναπτύχθηκε με σκοπό να αποτρέψει την εμφάνιση νέων διαχωριστικών γραμμών μεταξύ της διευρυμένης ΕΕ και των γειτόνων της, μέσω μιας ενισχυμένης συνεργασίας στον πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό τομέα, καθώς και στον τομέα της ασφάλειας. Η επίτευξη ασφαλείας στην ΕΕ συνδέεται άμεσα με τη δημιουργία ενός δακτυλίου ευνομούμενων κρατών – γειτόνων.

Ο επαναπροσδιορισμός των σχέσεων της ΕΕ με τις γειτονικές χώρες στην Ανατολική Ευρώπη και τη νότια Μεσόγειο αποκτά κρίσιμη σημασία λόγω της διεύρυνσης και της έναρξης της διαδικασίας θεσμικής μεταρρύθμισης που κατέληξε στην υιοθέτηση της Συνθήκης της Λισαβόνας. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας είναι ενταξιακά ουδέτερη³²⁵, υπό την έννοια ότι δεν αποτελεί διαδικασία κατά την οποία τα συμμετέχοντα κράτη προετοιμάζονται για την είσοδό τους στην ΕΕ. Αποκτούν, όμως, ένα καθεστώς προνομιακής σχέσης που βασίζεται σε κοινή δέσμευση σε αξίες βάση της Συνθήκης της Λισαβόνας. Αντίστοιχα, όμως, με τη διαδικασία διεύρυνσης, η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας βασίζεται στην αρχή της αιρεσιμότητας. Επιδιώκει να ενισχύσει τις διακυβερνητικές ικανότητες των χωρών γειτόνων μέσω της προώθησης των δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων με αντάλλαγμα οφέλη από την παροχή οικονομικής βοήθειας και ευνοϊκών όρων εμπορίου. Δίνει στις χώρες-εταίρους πρόσβαση στις αγορές της ΕΕ και επιδιώκει να ενισχύσει τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων με στόχο τη σύγκλιση των χωρών –εταίρων με πολιτικά, οικονομικά και τεχνικά πρότυπα των κρατών – μελών της ΕΕ.

Η αντιμετώπιση ζητημάτων μετανάστευσης, καταπολέμηση της τρομοκρατίας, περιβάλλοντος και ενεργειακής ασφάλειας τους κρίνεται απαραίτητη μέσω την αυξημένης εμπλοκή της ΕΕ, που ενέχει ταυτόχρονα υψηλό πολιτικό κόστος³²⁶. Η αύξηση της πολιτικής

³²³ Τα συμπεράσματα του Συμβουλίου διαθέσιμα στον παρακάτω σύνδεσμο:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/76279.pdf

³²⁴ Σχετικός σύνδεσμος: http://ec.europa.eu/economy_finance/international/neighbourhood_policy/index_el.htm

³²⁵ ENP is “membership – neutral”, D.Bechev, K. Nikolaidis, Whither the ENP? Scenarios for a special relationship, *Centre for European Studies*, Euro View 27: 23-31, 2008, DOI 10.1007/s12290-008-0034-x

³²⁶ *ibid*

σημασίας ζητημάτων όπως η δικαιοσύνη και οι εσωτερικές υποθέσεις, το περιβάλλον και η ενεργειακή ασφάλεια δίνουν νέα δυναμική στις εξωτερικές σχέσεις της ΕΕ με τις γείτονες χώρες, καθιστώντας απαραίτητη τη δημιουργία και την εφαρμογή συγκεκριμένων πολιτικών σε αυτούς τους τομείς. Η επιτυχία της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας θα κριθεί από την ικανότητα της ΕΕ να δράσει ως « ήπια δύναμη » (soft power) προωθώντας κατάλληλες μεταρρυθμίσεις στις χώρες εταίρους, προσδιορίζοντας κοινά συμφέροντα στη βάση κοινών απειλών ελαχιστοποιώντας παράλληλα την νέο-αποικιακή χροιά του εγχειρήματος.

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, όπως υπογράμμισε τόσο το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο όσο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή³²⁷, σχεδιάστηκε για να λειτουργήσει συμπληρωματικά με την Ευρώ-Μεσογειακή συνεργασία και όχι για να την αντικαταστήσει. Η διαδικασία της Βαρκελώνης, παρέμεινε το κύριο πλαίσιο ανάπτυξης των σχέσεων και των κοινών στόχων μεταξύ της ΕΕ και των μεσογειακών της εταίρων για να αποφευχθούν αποκλίνουσες πορείες³²⁸.

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας φέρνει την Μεσόγειο στο επίκεντρο του ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος και ταυτόχρονα υπογραμμίζει τον κεντρικό ρόλο της ΕΕ σε ένα σύστημα Ευρώ-Μεσογειακής διακυβέρνησης³²⁹. Το τρομοκρατικό χτύπημα κατά των ΗΠΑ το Σεπτέμβριο του 2001, ενίσχυσε τις φωνές υπέρ της δημιουργίας μιας ζώνης ασφαλείας γύρω από την ΕΕ³³⁰. Επίσης, η υποχρέωση που απορρέει από τη Συνθήκη της Λισαβόνας για εξασφάλιση της συνοχής στις εξωτερικές δράσεις της ΕΕ, διαμόρφωσε τις συνθήκες για την άσκηση ενός πιο συγκροτημένου συστήματος Ευρώ-Μεσογειακής διακυβέρνησης αντί του πλαισίου αλληλεπικαλυπτόμενων και διαφορετικών πολιτικών που ίσχυε στο παρελθόν.

Λόγω, κυρίως, των κλασσικών ζητημάτων ασφαλείας που επικρατούν στη Μεσόγειο, η ΕΕ υιοθετεί πρακτικές διακυβέρνησης παρόμοιες με αυτές της διεύρυνσης, στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, και πρακτικές από την παραδοσιακή άσκηση της εξωτερικής πολιτικής³³¹. Το ζήτημα που ανακύπτει είναι κατά πόσο πραγματικά η ΕΕ έχει την πρόθεση και τα μέσα να συνεργαστεί στη βάση κοινών συμφερόντων με τους μεσογειακούς της εταίρους ή

---

³²⁷ Ανακοίνωση της Επιτροπής COM 2003 (104) Wider Europe- Neighborhood : A new framework for relations with our Eastern and Southern Neighbors: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf

³²⁸ M. Wallström, The European Neighbourhood Policy and the Euro-Mediterranean Partnership, Speech at the Euro-Mediterranean Parliamentary Assembly Plenary Session, Cairo, 14/3/2005, SPEECH/05/171: <http://www.euromed-seminars.org/mt/archive/ministerial/050314-Wallstroem-Kairo.pdf>

³²⁹ P.J. Cardwell, 2011, EuroMed, ENP, UfM: Overlapping policy frames in the EU's governance of the Mediterranean, *Journal of Common Market Studies* (JCMS), 49:2, 2011, pp. 219-241, DOI: 10.1111/j.1468-5965.2010.02119.x

³³⁰ E. Johansson- Nogues, Profiles "A Ring of Friends"? The implications of the European Neighborhood Policy for the Mediterranean, *Mediterranean Politics*, 9:2, 2004, pp.240 -247

³³¹ *ibid*

αλλά επιδιώκει την ικανοποίηση εσωτερικών στόχων, ιδιαίτερος στα ζητήματα εσωτερικών υποθέσεων, μετανάστευσης, περιβάλλοντος και ενέργειας, και όχι τόσο την ικανοποίηση κοινών συμφερόντων.

10. 3 Ένωση για τη Μεσόγειο

Η ιδρυτική διακήρυξη της Ένωσης για τη Μεσόγειο³³², που συνεχίζει να αποτελεί την πιο πρόσφατη εξέλιξη στα πλαίσια των Ευρώ-Μεσογειακών σχέσεων, την ορίζει ως ένα πλαίσιο πολυμερούς συνεργασίας που θα λειτουργεί παράλληλα με τα προγράμματα διμερούς συνεργασίας του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Γειτονίας και Εταιρικής σχέσης (ΕΜΓΕΣ- ENPI). Σκοπός της είναι η ενίσχυση της επίτευξης των στόχων που έχουν, ήδη, τεθεί από τη διαδικασία της Βαρκελώνης και η αντιμετώπιση τριών βασικών αδυναμιών: η ανάγκη ενίσχυσης του πολιτικού σκέλους της συνεργασίας, η ενδυνάμωση της αντίληψης περί κοινών συμφερόντων και κοινών ευθυνών και η ανάγκη για μεγαλύτερη προβολή, των αποτελεσμάτων της και των επιδιωκόμενων στόχων της Ευρώ-Μεσογειακής εταιρικής σχέσης.

Εισάγονται καινοτόμα στοιχεία που έχουν θεσμικό χαρακτήρα με τομεακές και ή διασταυρούμενες αρμοδιότητες για να βελτιωθεί η διαφάνεια και η αξιοπιστία της Διαδικασίας της Βαρκελώνης³³³. Συστήνεται Μόνιμη Γραμματεία (επιφορτισμένη με τεχνικές αρμοδιότητες στους τομείς σχεδιασμού- συντονισμού -χρηματοδότησης και επίβλεψης των έργων κοινού συμφέροντος), ο θεσμός της συμπροεδρίας, η διεξαγωγή εξαμηνιαίων συνεδριάσεων σε επίπεδο αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων.

Η Ένωση για τη Μεσόγειο επιχειρεί να εστιάσει στην υλοποίηση περιφερειακών και υπο-περιφερειακών έργων κοινού συμφέροντος, μέσω συνεργασίας του δημόσιου με τον ιδιωτικό τομέα, που θα βελτιώσουν ταυτόχρονα το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων της Μεσογειακής λεκάνης και θα ενισχύσουν τη ροή των ανταλλαγών, σε διάφορα επίπεδα και τομείς, μεταξύ των λαών της ευρύτερης περιοχής και των μεσογειακών τους εταίρων. Η Ένωση για τη Μεσόγειο όρισε τις εξής θεματικές έργων προτεραιότητας, εισάγοντας και την έννοια της «συγκυριότητας³³⁴» με σκοπό την ανάδειξη των αμοιβαίων οφελών που μπορεί να επιφέρει η υλοποίηση των έργων αυτών.

1. Απορρύπανση της Μεσογείου³³⁵ 2020

³³² Το κείμενο της διακήρυξης διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: http://aidfunding.mfa.gr/bpufm/pdf/prokirixi_gr.pdf

³³³ Θ.Χίου-Μανιατοπούλου Θεοδώρα, *Ευρω-Μεσογειακή συνεργασία. 10 χρόνια μετά*. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ.136

³³⁴ Στην αγγλική γλώσσα ο αντίστοιχος όρος είναι “co-ownership”

³³⁵ Στα πλαίσια του Horizon 2020 programme της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: <http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/h2020-sections>

2. Χερσαίες και θαλάσσιες αρτηρίες
3. Ανάπτυξη εναλλακτικών πηγών ενέργειας
4. Πολιτικές κοινωνικής προστασίας
5. Ενίσχυση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και έρευνας (δημιουργία Ευρωμεσογειακού Πανεπιστημίου³³⁶)
6. Πρωτοβουλία ανάπτυξης επιχειρήσεων στις Μεσογειακές χώρες (στήριξη μικρών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων)

Η ΕΕ δεσμεύτηκε αρχικά να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη χρηματοδότηση των έργων και στην κινητοποίηση κεφαλαίων για από ξένους επενδυτικούς οργανισμούς και ιδιωτικούς πόρους, το δικό της μερίδιο χρηματοδότησης περιορίστηκε στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Γειτονίας και Εταιρικής σχέσης και στα κονδύλια που διατίθενται από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. Αυτό συνεπάγεται ότι *τα έργα υπό το πλαίσιο της Ένωσης για τη Μεσόγειο θα πρέπει να είναι σύμφωνα με τα εθνικά σχέδια δράσης που εκπονήθηκαν στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας που έως σήμερα δεν έχουν να επιδείξουν σημαντικά πρακτικά αποτελέσματα*³³⁷.

Επίσης, όπως συνέβαινε και κατά τη Διαδικασία της Βαρκελώνης, η χρηματοδοτική στήριξη της ΕΕ προς τους μεσογειακούς εταίρους διοχετεύεται βάση της προόδου των μεταρρυθμίσεων. Με άλλα λόγια, τα πιο προηγμένα ,σε επίπεδο μεταρρυθμίσεων, μεσογειακά κράτη είναι αυτά που λαμβάνουν τη μερίδα του λέοντος των χρηματοδοτήσεων χωρίς να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη διόρθωση των ανισορροπιών και των αιτιών που δεν ευνόησαν την πρόοδο των μεταρρυθμίσεων στα υπόλοιπα μεσογειακά κράτη.

Το πρόβλημα με την ενίσχυση του πολιτικού σκέλους της Ένωσης για τη Μεσόγειο είναι η ύπαρξη ζητημάτων ασφαλείας και πολιτικών εντάσεων, υψηλού κινδύνου, μεταξύ των μεσογειακών εταίρων. Αυτές οι συνθήκες δημιουργούν εμπόδια στο θεσμικό σκέλος της συνεργασίας , ακυρώνοντας θεσμοθετημένες συναντήσεις ή μπλοκάροντας τη διαδικασία της συμπροεδρίας³³⁸ ή τις Ευρω-Μεσογειακές υπουργικές διασκέψεις.

Η απόφαση για την ενίσχυση του πολιτικού προφίλ της Ένωσης για τη Μεσόγειο μπορεί, επίσης, να καταστήσει και πιο δύσκολη την επίτευξη των έργων που υπάγονται στους θεματικούς τομείς προτεραιοτήτων καθώς, είναι δύσκολη η κοινή δέσμευση για την πραγματοποίηση έργων περιφερειακού ή υπο-περιφερειακού ενδιαφέροντος από κράτη μεταξύ

³³⁶ EMUNI University: <http://www.emuni.si/>

³³⁷ D. Hunt, The UfM and development prospects in the Mediterranean: Making a real difference?, *Mediterranean Politics*, 16:01, 2011, pp.171- 192

³³⁸ Ένα κράτος μέλος της ΕΕ και ένα κράτος μη – μέλος της ΕΕ μπορούν να προεδρεύσουν από κοινού στις Υπουργικές Διασκέψεις της Ένωσης για την Μεσόγειο

των οποίων υπάρχουν πολιτικές συγκρούσεις. Είναι σημαντικό, λοιπόν, να ικανοποιείται στο μέγιστο δυνατό, το εθνικό συμφέρον ,των ευρώ- μεσογειακών εταίρων, κατά την υλοποίηση των έργων κοινού συμφέροντος (ιδιαίτέρως όταν πρόκειται για έργα υποδομών) ώστε να υπάρξει η μέγιστη πολιτική στήριξη υπέρ τους. Η Γραμματεία της Ένωσης για τη Μεσόγειο πρέπει να επιδιώκει και να προωθεί την έννοια του κοινού οφέλους ,κατά το σχεδιασμό και την υλοποίηση έργων ώστε, να προσελκύσει τα κατάλληλα κεφάλαια για τη χρηματοδότησή και υλοποίησή τους³³⁹.

Η προσπάθεια για τη μετάβαση από τη Διαδικασία της Βαρκελώνης στην Ένωση για τη Μεσόγειο έχει συχνά επικριθεί κυρίως γιατί οι εταίροι δεν έχουν τους ίδιους στόχους και κατά συνέπεια δεν μπορούν να ορίσουν και να επιδιώξουν κοινά συμφέροντα. Οι αραβικές χώρες συνδέουν την επιτυχία της Ένωσης για τη Μεσόγειο με την επίτευξη συνθηκών ειρήνης και σταθερότητας στην περιοχή της Μέσης Ανατολής ενώ, τα περισσότερα κράτη – μέλη της ΕΕ θεωρούν ότι η πρωτοβουλία αυτή αποσκοπεί κυρίως στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής με θετικές συνέπειες και στην οικονομία της ΕΕ. Βεβαίως, η σύνδεση της επιτυχίας της Ένωσης για τη Μεσόγειο με την επίτευξη ειρήνης και σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, αποτελεί και το κύριο ζήτημα που μπορεί να ενισχύσει την πολιτική χροιά και σημασία των Ευρώ- Μεσογειακών σχέσεων.

Κριτική ασκείται , επίσης , και για το γεγονός ότι η πρωτοβουλία δεν προήλθε από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ αλλά, από ένα κράτος – μέλος τη Γαλλία και την προσπάθεια του Nicolas Sarkozy, που τη δεδομένη περίοδο ήταν υποψήφιος πρόεδρος της Γαλλίας, να προασπίσει τα συμφέροντα της χώρας του στην περιοχή δεδομένων των δεσμών των χωρών του Μαγρέμπ με τη Γαλλία. Η οικονομική ανάπτυξη των μεσογειακών εταίρων θα μπορούσε να περιορίσει τη μετανάστευση προς τις χώρες της ΕΕ, ένα σημαντικό ζήτημα για τη Γαλλία την περίοδο προεδρίας του Nicolas Sarkozy. Η διεύρυνση προς τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης ικανοποιούσε κυρίως συμφέροντα της Γερμανίας και, συνεπώς, αναβάθμιζε το ρόλο της.

Η Ένωση για τη Μεσόγειο επιδίωκε να προσδώσει ηγετικό ρόλο στη Γαλλία τόσο στους κόλπους της ΕΕ όσο και στο διεθνές περιβάλλον. Κάνοντας αναγωγή στις δευτερογενείς επιδράσεις και το φαινόμενο της διάχυσης (spill-over phenomenon) της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης , η Γαλλία υποστήριξε σθεναρά ότι η ανανέωση της Ευρώ-

---

³³⁹ D.Hunt, The UfM and Development prospects in the Mediterranean: Making a real difference?, *Mediterranean Politics*, 16:01,2011, pp.171- 192

Μεσογειακής συνεργασίας μέσω της προώθησης της ανάπτυξης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τις μεταφορές, το περιβάλλον και την ενέργεια θα μπορούσε να συμβάλει καταλυτικά στην περαιτέρω σύγκλιση των μεσογειακών εταίρων με την ΕΕ. Η εμβάθυνση της περιφερειακής ολοκλήρωσης της Ένωσης για τη Μεσόγειο βασίστηκε στη δυναμική της διακυβερνητικής μεθόδου και τις πρωτοβουλίες – βλέψεις των κυβερνήσεων της Γαλλίας και της Ισπανίας για ικανοποίηση των ίδιων συμφερόντων τους στην περιοχή της Μεσογείου³⁴⁰ και έγινε στα πλαίσια έλλειψης πολυμερούς διαλόγου στα πλαίσια της ΕΕ και ,κατά συνέπεια, απουσίας κάποιου σημαντικού συμβιβασμού ή συναίνεσης.

Το οικονομικό σκέλος της Ευρώ-Μεσογειακής εταιρικής σχέσης επικεντρώθηκε στην προώθηση των οικονομικών πολιτικών και των θεσμικών μεταρρυθμίσεων στις μεσογειακές χώρες –εταίρους, μέσω της οικονομικής ενίσχυσης για την αντιμετώπιση δημοσιονομικών ανισορροπιών ,της στήριξης του ισοζυγίου πληρωμών και της προσέλκυσης άμεσων ξένων επενδύσεων για τη δημιουργία, κυρίως, φυσικών υποδομών.

Η Ένωση για τη Μεσόγειο δίνει περισσότερη έμφαση στις κοινωνικές και φυσικές υποδομές αλλά, δεν διαθέτει μία σαφή στρατηγική πολιτικής μεταρρύθμισης. Η Γραμματεία της Ένωσης για τη Μεσόγειο, επιφορτισμένη με τον καθορισμό των έργων προτεραιότητας, δεν ήταν πλήρως λειτουργική έως τα τέλη του 2010. Η στήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την υλοποίηση ενός έργου προτεραιότητας είναι σημαντική αλλά, δεν μπορεί να υποκαταστήσει την έλλειψη μιας αποτελεσματικής γραμματείας και δεν ικανοποιεί την αρχή του κοινού καθορισμού έργων αμοιβαία συμφέροντος.

10.4 Ευρώ-Μεσογειακή ενεργειακή συνεργασία. Θεσμικό πλαίσιο

Η ενεργειακή συνεργασία αποτελεί μία βασική προτεραιότητα της Ένωσης για τη Μεσόγειο και βασίζεται σε δύο βασικές παραδοχές : την αλληλεγγύη και την συμπληρωματικότητα³⁴¹. Η αλληλεγγύη υφίσταται υπό την έννοια της ύπαρξης ενός κοινού ουσιαστικού συμφέροντος: Η προώθηση μιας ισχυρής και βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης που με τη σειρά της απαιτεί ενεργειακό εφοδιασμό σε προσιτές τιμές και διαφοροποιημένες πηγές. Οι ενεργειακές ανάγκες

---

³⁴⁰ R.Gillespie, Union for the Mediterranean. An intergovernmentalist challenge for EU, *Journal for Common Market Studies* (*JCMS*), 49:6, 2011, pp. 1205-1225

³⁴¹ D. Schmid, Towards an energy revolution in the Eastern Mediterranean: Any positive effect for the EU?, Centre for International and European Studies (CIES), 2013: [http://www.khas.edu.tr/cms/cies/dosyalar/files/NeighbourhoodPolicyPaper\(12\).pdf](http://www.khas.edu.tr/cms/cies/dosyalar/files/NeighbourhoodPolicyPaper(12).pdf) (πρόσβαση στις 14/3/2014)

και υποδομές των κρατών- μελών της ΕΕ και των μεσογειακών τους εταίρων, παρουσιάζονται ως συμπληρωματικές γεγονός που αιτιολογεί τις προσπάθειες για την ενίσχυση των περιφερειακών διασυνδέσεων σε θέματα υποδομών και την ολοκλήρωση της περιφερειακής ενεργειακής αγοράς, μέσω της εναρμόνισης κανόνων και προτύπων ³⁴².

Η ανάπτυξη ενεργειακής εταιρικής σχέσης μεταξύ της ΕΕ και των μεσογειακών κρατών τελεί υπό το θεσμικό πλαίσιο της Ένωσης για τη Μεσόγειο (Ευρώ-Μεσογειακής Συνεργασίας). Παράλληλα, όμως, αναπτύσσονται ξεχωριστά κανονιστικά πλαίσια και εργαλεία συνεργασίας για την υλοποίηση των κύριων προτεραιοτήτων της ευρώ-μεσογειακής ενεργειακής συνεργασίας που συνοψίζονται παρακάτω.

- Ο σχεδιασμός των ενεργειακών πολιτικών με προοπτική την αειφόρο ανάπτυξη μέσω της εξισορρόπηση των στόχων που σχετίζονται με την ασφάλεια ανεφοδιασμού, τη διαφάνεια και την ανταγωνιστικότητα των ενεργειακών αγορών και την προστασία του περιβάλλοντος (προώθηση των ΑΠΕ , ενεργειακή αποδοτικότητα και λοιποί στόχοι του Πρωτοκόλλου του Κιότο)
- Η δημιουργία μίας ενοποιημένης και διασυνδεδεμένης Ευρώ-Μεσογειακής αγοράς ενέργειας η οποία θα συμβάλλει στη δημιουργία της ζώνης ελευθέρων συναλλαγών, έναν από τους κύριους στόχους της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας, και στην επιτάχυνση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων στις χώρες του Νότου της Μεσογείου ώστε να πραγματοποιηθεί η σταδιακή ενοποίηση των δικτύων και των ευρώ-μεσογειακών αγορών φυσικού αερίου και ηλεκτρισμού.
- Η ενίσχυση της ασφάλειας ανεφοδιασμού. Συμπεριλαμβάνεται και η εντατικοποίηση της συνεργασίας μεταξύ των εταιρειών ενέργειας και των διαχειριστών των δικτύων ενέργειας στα κράτη –μέλη της ΕΕ και των μεσογειακών τους εταίρων.

Το κύριο εργαλείο της Ευρώ-Μεσογειακής ενεργειακής συνεργασίας, για την προώθηση των παραπάνω στόχων, είναι οι Ευρώ- Μεσογειακές Διασκέψεις Υπουργών Ενέργειας που παρουσιάζονται σχηματικά και σχηματικά στην επόμενη ενότητα.

10.4.1 Ευρώ-Μεσογειακές Διασκέψεις Υπουργών Ενέργειας

<p>1^η Ευρώ- Μεσογειακή Ενεργειακή Υπουργική Διάσκεψη, Τεργέστη 1996</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Εναρμόνιση νομικών και συμβατικών κανόνων που διέπουν τον τομέα ενέργειας στις χώρες της Νότιας και Ανατολικής Μεσογείου - Ανάπτυξη ενός διασυνδεδεμένου ευρώ- μεσογειακού δικτύου για τις αγορές ΦΑ και ηλεκτρικής ενέργειας - Αποτελεσματική προώθηση ενεργειακών επενδύσεων
<p>Ευρωμεσογειακό Φόρουμ Ενέργειας, 1997</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Εντατικοποίηση του πολιτικού διαλόγου μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ/ θεσμικών οργάνων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ΕΤΕ) και των μεσογειακών τους εταίρων και προώθηση έργων κοινού ενδιαφέροντος - Προτεραιότητα η ανάπτυξη ευρώ-μεσογειακών δικτύων ΦΑ για τη διασύνδεση δικτύων ΦΑ και ηλεκτρισμού των χωρών του Νότου της Μεσογείου/Μεσογειακού Νότου-Βορρά - Ασφάλεια ανεφοδιασμού διαμέσου της ανάπτυξης και της

³⁴²Euro-Mediterranean energy cooperation:working together for secure and sustainable energy 16/04/2012: http://www.enpi-info.eu/mainmed.php?id=28632&id_type=1&lang_id=450 (πρόσβαση στις 20/4/2012)

	<p>διαφοροποίησης των πηγών ενέργειας και τη στενότερη διεθνή συνεργασία προς αυτή την κατεύθυνση. Αποτιμήθηκαν θετικά εμπορικές συμφωνίες ιδιωτικών εταιρειών για την εκπόνηση μελετών οικονομικής βιωσιμότητας στο πλαίσιο του προγράμματος των ΔΕΔ-Ε για τη διασύνδεση των δικτύων ΦΑ Ελλάδας –Τουρκίας ,Ελλάδας-Ιταλίας και της ευρύτερης περιοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ανταγωνιστικότητα του ενεργειακού τομέα μέσω της προοπτικής μιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών³⁴³ και της αύξησης της βιομηχανικής παραγωγής - Προστασία περιβάλλοντος, διασφαλίζοντας την παραγωγή, τη μεταφορά και τη χρήση ασφαλούς και «πράσινης» ενέργειας, και την προώθηση αυξημένης ενεργειακής απόδοσης και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Κρίνεται, επίσης, απαραίτητη η αποσυμφόρηση από τις θαλάσσιες μεταφορές υδρογονανθράκων λόγω της ευπάθειας του θαλασσιού περιβάλλοντος της Μεσογείου³⁴⁴
2^η Ευρώ- Μεσογειακή Ενεργειακή Υπουργική Διάσκεψη, Βρυξέλλες, 1998	<ul style="list-style-type: none"> - Ασφάλεια ανεφοδιασμού - Ανταγωνιστικότητα των βιομηχανιών που σχετίζονται με την ενέργεια με στόχο την απελευθέρωση του κλάδου έως το 2010 - Προστασία θαλάσσιου περιβάλλοντος
3^η Ευρώ-Μεσογειακή Ενεργειακή Υπουργική Διάσκεψη, Αθήνα, 2003	<ul style="list-style-type: none"> - Ανάγκη εγκαθίδρυσης μηχανισμών για διευκόλυνση της χρηματοδότησης έργων κοινού ενδιαφέροντος και ανάπτυξη της βιομηχανικής ενεργειακής συνεργασίας - Δημιουργία ad hoc μηχανισμού για υλικοτεχνική υποστήριξη στην Ευρώ-Μεσογειακή ενεργειακή συνεργασία
4^η Ευρώ-Μεσογειακή Ενεργειακή Υπουργική Διάσκεψη, Ρώμη, 2003	<ul style="list-style-type: none"> - Η αποτελεσματικότητα της Ευρώ-Μεσογειακής ενεργειακής συνεργασίας θα συμβάλει θετικά στη δημιουργία της ζώνης ελεύθερων συναλλαγών και η γρήγορη υλοποίηση έργων υποδομής στην ενοποίηση των υφιστάμενων διασυνδέσεων των ενεργειακών δικτύων - Αυξημένη η ανάγκη συνεργασίας του των συνεργαζόμενων δημόσιων και ιδιωτικών φορέων για την υλοποίηση των προτεραιοτήτων του Ευρώ-Μεσογειακού Φόρουμ Ενέργειας για την περίοδο 2003 – 2006. - Κύριος στόχος η μείωση των θαλάσσιων μεταφορών υδρογονανθράκων στη Μεσόγειο με την κατασκευή πετρελαιοαγωγών κατάλληλης τεχνικής αρτιότητας <p>Υποστήριξη στην έναρξη μελετών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (χρηματοδότηση στα πλαίσια του προγράμματος ΔΕΔ-Ε) για τη διασύνδεση των δικτύων ΦΑ στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης</p>
Πλατφόρμα της Ρώμης για την Ευρώ-Μεσογειακή ενεργειακή συνεργασία/ Rome Euro – Mediterranean Energy Platform (REMPEP)³⁴⁵,2004	<ul style="list-style-type: none"> - Διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογή των περιφερειακών πρωτοβουλιών που συμφωνήθηκαν στη Ρώμη (2003) - Παροχή τεχνικής υποστήριξης για την ταχεία εφαρμογή των ψηφισμάτων στα οποία καταλήγουν οι ευρω-μεσογειακές υπουργικές διασκέψεις μέσω της δημιουργίας μόνιμης Γραμματείας στη Ρώμη - Βελτίωση αποτελεσματικότητας των πρωτοβουλιών που προωθούνται από την Ευρω-Μεσογειακή ενεργειακή συνεργασία. Συνεργασία και υλικοτεχνική υποστήριξη στα πλαίσια της Ένωσης των Μεσογειακών Ρυθμιστικών Αρχών για την Ηλεκτρική Ενέργεια και το Φυσικό Αέριο (Medreg) - Περαιώρω ανάπτυξη της Ευρω-Μεσογειακής ενεργειακής συνεργασίας και προώθηση του διαλόγου μεταξύ των χωρών- εταίρων στον τομέα της ενέργειας

³⁴³ Το Φόρουμ είχε θέσει ως χρονικό ορόσημο τότε το έτος 2010

³⁴⁴ Εκείνη την περίοδο συνέβησαν και τα ατυχήματα των πλοίων *Erika* το 1999 και *Prestige* το 2002 που συνέβαλαν στην εντατικοποίηση του διαλόγου για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος

³⁴⁵ Potential role of the Rome Euro-Mediterranean Energy Platform (REMPEP) in the Euro-Med Energy Cooperation, Euro-Mediterranean Energy Forum 3rd Experts' Group Meeting, Brussels, 16/10/2007 :

<file:///C:/Users/MAROULA/Downloads/Π%20Ministero%20dello%20Sviluppo%20Economico%20presenta%20il%20nuovo%20portale%20REMPEP.pdf> (πρόσβαση στις 6/3/2012)

<p>5^η Ευρώ-Μεσογειακή Υπουργική Διάσκεψη για την Ενέργεια (Κύπρος 2007)³⁴⁶</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ο Επίτροπος της ΕΕ για την ενέργεια Andris Piebalgs εγκαινιάζει τη νέα Ευρώ-Μεσογειακή ενεργειακή εταιρική σχέση³⁴⁷ και καθορίζει το πλάνο προτεραιοτήτων για τα έτη 2008-2013 με σκοπό να δώσει μία νέα ώθηση στις εξωτερικές ενεργειακές σχέσεις της ΕΕ στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου - Επικυρώνεται ο ρόλος της Πλατφόρμας REMEP η οποία συμφωνήθηκε ότι θα παρέχει επιχειρησιακά εργαλεία σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς για την επιτυχή ανάπτυξη των προβλέψεων με την ενεργειακή ζήτηση και προσφορά στην περιοχή της Μεσογείου. Ορίζεται το σχέδιο δράσης για τις προτεραιότητες της περιόδου 2008 -2013 στις οποίες συμπεριλαμβάνονται <ul style="list-style-type: none"> ο Η εξασφάλιση μεγαλύτερη εναρμόνισης των ενεργειακών αγορών και της νομοθεσίας σε αυτόν τον τομέα με στόχο περαιτέρω σύγκλιση των ευρώ-μεσογειακών αγορών ενέργειας ο Η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της ενέργειας ο Η ανάπτυξη πρωτοβουλιών κοινού ενδιαφέροντος σε καίριας σημασίας τομείς, όπως η επέκταση των υποδομών, η χρηματοδότηση των επενδύσεων και της έρευνας - Υποστήριξη έργου «Ηλιακή ενέργεια για την ειρήνη». Πρόκειται για πρόγραμμα συνεργασίας μεταξύ Παλαιστινιακής Αρχής και Ισραήλ, στον τομέα της ηλιακής ενέργειας. - Για την τετραετή περίοδο, ΕΕ θα δεσμεύσει για την περίοδο 2008 -2013 πάνω από 3,2 δις ευρώ για την Ευρω- Μεσογειακή ενεργειακή συνεργασία. Η χρηματοδότηση θα συνδυαστεί με τις διμερείς συνεργασίες των κρατών – μελών της ΕΕ με τις χώρες της Μεσογείου , το πρόγραμμα Facility for Euro-Mediterranean Investment and Partnership (FEMIP) και ETE - Υπογραμμίστηκε η ανάγκη υποστήριξης από τον ιδιωτικό τομέα³⁴⁸ του σχεδίου δράσης προτεραιοτήτων της Ευρω-Μεσογειακής ενεργειακής συνεργασίας για την περίοδο 2008-2013
<p>6^η Ευρω-Μεσογειακή Υπουργική Διάσκεψη για την Ενέργεια ,Μάλτα 2014</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Κύρια δέσμευση και δημόσια εξαγγελία³⁴⁹ η δημιουργία μιας Ευρώ-Μεσογειακής πλατφόρμας ΦΑ με τη συμμετοχή ρυθμιστικών αρχών, ενεργειακών εταιρειών, εμπειρογνομόνων σε θέματα ενέργειας, εκπροσώπους της ενεργειακής βιομηχανίας κ.α. με σκοπό τη δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος για την προώθηση των επενδύσεων στον τομέα ΦΑ στη Μεσόγειο - Συζητήθηκε η προοπτική η συγκεκριμένη πλατφόρμα να παίξει κεντρικό ρόλο στη δημιουργία ενός μεσογειακού ενεργειακού κόμβου ΦΑ, δεδομένης και της ανάπτυξης των κοιτασμάτων ΦΑ στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Το ΦΑ θα παίξει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των οικονομιών του νότου της Μεσογείου ο ευρωπαίος Επίτροπος για την ενέργεια, Günther Oettinger, υπογράμμισε τη σημασία σύγκλισης των πολιτικών ενέργειας μεταξύ ΕΕ και νοτίου Μεσογείου και τη διασύνδεση των ενεργειακών συστημάτων μεταφοράς ώστε, να δημιουργηθεί ένα ενοποιημένο δίκτυο ΦΑ - Ο Επίτροπος, τόνισε ότι η ΕΕ θα πρέπει να επενδύσει σε τερματικούς σταθμούς ΥΦΑ , αγωγούς ΦΑ και τις αντίστοιχες διασυνδέσεις τους στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου , που θα συμβάλει στην διαφοροποίηση πηγών και διαδρόμων ανεφοδιασμού

³⁴⁶ Ministerial Declaration on the Euro-Mediterranean Energy Partnership: http://www.iemed.org/observatori-en/recursos/documents/documents-oficials/documents-oficials-adjunts/Euromed%205%20ministerial%20energia%20i%20pla%20accio%20Limassol%2016%20i%2017_12_07_EN.pdf

³⁴⁷ Commissioner Piebalgs launches the new Euro-Mediterranean partnership, European Commission –IP/07/1945, 17/12/2007: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-07-1945_en.htm?locale=en

³⁴⁸ Commissioner Piebalgs calls on energy companies to play an active role in implementing the new Euro-Mediterranean region energy partnership , European Commission- IP/07/1886,10/12/2007: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-07-1886_en.htm?locale=en

³⁴⁹ M.Dalli, EU energy ministers agree to establish Euro-Mediterranean platform, *Malta Today*, 11/7/2014: http://www.maltatoday.com.mt/news/national/41082/eu_energy_ministers_agree_to_establish_euromediterranean_platform#.U85kheN_tAU (πρόσβαση στις 12/7/2014)

	- Υπογραμμίστηκε η ανάγκη ανάπτυξης και προώθησης κοινής πολιτικής επιτρέποντας στους επενδυτές την εγγύηση μακροχρόνιων δεσμεύσεων στον τομέα των επενδύσεων
--	---

ΠΙΝΑΚΑΣ 26 Μεσογειακοί Ρυθμιστές Ενέργειας/Mediterranean Energy Regulators- MEDREG³⁵⁰

ΜΕΛΗ	<ul style="list-style-type: none"> Αλβανία, Αλγερία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κροατία, Κύπρος, Αίγυπτος, Γαλλία, Ελλάδα, Ισραήλ, Ιταλία, Ιορδανία, Λιβύη, Μάλτα, Μαυροβούνιο, Μαρόκο, Παλαιστινιακή Αρχή, Πορτογαλία, Σλοβενία, Ισπανία, Τυνησία, Τουρκία <p>Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο Ευρωπαϊκών Ρυθμιστών Ενέργειας συνδράμουν, επίσης, στη λειτουργία και την αποστολή του οργανισμού</p>
ΣΤΟΧΟΙ	<ul style="list-style-type: none"> Προώθηση εναρμόνισης των ευρώ-μεσογειακών ενεργειακών αγορών και νομοθεσιών με σκοπό την προοδευτική ενοποίησή τους Προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της ενέργειας μέσω της μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας και ενοποίησης των ενεργειακών αγορών που βασίζονται σε ασφαλή, οικονομικά αποδοτικά και περιβαλλοντικά βιώσιμα ενεργειακά συστήματα Στήριξη των πρωτοβουλιών κοινού ενδιαφέροντος σε βασικούς τομείς όπως οι επενδύσεις σε έργα υποδομών Διάδοση γνώσεων και τεχνογνωσίας μέσω ομάδων εργασίας και σεμιναρίων κατάρτισης Προώθηση της συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των κρατών-μελών μέσω της παροχή ενός πλαισίου συζήτησης και συνεργασίας
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ	<ul style="list-style-type: none"> Ανταλλαγή πληροφοριών, τεχνογνωσίας και ορθών πρακτικών μεταξύ των μελών της Ένωσης, βοηθώντας τα να ενισχύσουν τα θεσμικά τους πλαίσια και να προωθήσουν τις κατάλληλες μεταρρυθμίσεις στον ενεργειακό τους τομέα. Η Ένωση προωθεί μια μόνιμη ανταλλαγή τεχνογνωσίας, τη συλλογή δεδομένων και τη διάδοση της τεχνογνωσίας μέσω ολοκληρωμένων μελετών, προτάσεων, εκθέσεων και εξειδικευμένων σεμιναρίων
ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> Έχει λάβει ρητή πολιτική στήριξη ως πλαίσιο αναφοράς για τη ρύθμιση των ενεργειακών αγορών σε περιφερειακό επίπεδο Έχει χαρακτηριστεί από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ως ένας από τους βασικούς παράγοντες ενεργειακής συνεργασίας και ενοποίησης της αγοράς ενέργειας στην περιοχή της Νοτίου Μεσογείου Θεωρείται περιφερειακός οργανισμός στον οποίο χορηγήθηκε το καθεστώς παρατηρητή της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Μεσογείου το 2008 Είναι ιδρυτικό μέλος της Διεθνούς Συνομοσπονδίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ICER)
ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	<ul style="list-style-type: none"> Κύριος στόχος της στρατηγικής των εξωτερικών σχέσεων του οργανισμού είναι η διάδοση θέσεων και προτάσεων για το ρυθμιστικό πλαίσιο της περιφερειακής αγοράς ενέργειας στον Ευρω-Μεσογειακό χώρο. Ο οργανισμός έχει ξεκινήσει μία ενισχυμένη θεσμική συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, περιφερειακές και διεθνείς οργανώσεις (επιχειρήσεις, καταναλωτές, κλπ.) και μέσα ενημέρωσης

10.4.2 Σχέδιο ενοποίησης Ευρώ-Μεσογειακής Αγοράς Ενέργειας /Euro-Mediterranean Energy Market Integration Project (MED-EMIP)³⁵¹

Το σχέδιο ενοποίησης της Ευρώ-Μεσογειακής αγοράς ενέργειας συντονίζεται και χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε συνεργασία με τη Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης και Συνεργασίας (EuropeAid³⁵²) και την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας. Έχει χρονοδιάγραμμα 5 ετών για το 2007-2012 και συνολικό προϋπολογισμό 4,3 εκατ. € (MEDA). Οι συμμετέχουσες χώρες είναι οι : Αλγερία, Αίγυπτος, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανος, Λιβύη, Μαρόκο, Παλαιστινιακή Αρχή, Συρία, Τυνησία, Τουρκία.

³⁵⁰ Επίσημος ιστότοπος: <http://www.medreg-regulators.org/>

³⁵¹ MED-EMIP energy cooperation: http://www.enpi-info.eu/mainmed.php?id=26&id_type=10

³⁵² Σχετικός σύνδεσμος: http://ec.europa.eu/europeaid/index_el.htm

Το συγκεκριμένο σχέδιο προσφέρει μία πλατφόρμα διαλόγου και της ανταλλαγής εμπειριών και τεχνογνωσίας, ειδικότερα στον τομέα των ΑΠΕ. Έχει σκοπό την ενίσχυση της Ευρώ-Μεσογειακής ενεργειακής συνεργασίας, την ενοποίηση των ενεργειακών αγορών, τη βελτίωση της ενεργειακής ασφάλειας και της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας.

Το σχέδιο ενοποίησης της Ευρώ-Μεσογειακής αγοράς ενέργειας με την περιφερειακή πλατφόρμα διαλόγου που εγκαινιάζει, σκοπεύει στην περαιτέρω ανταλλαγή εμπειριών, στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, τη διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας και τη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την ενέργεια στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου. Παράλληλα, στοχεύει στην μεταρρύθμιση του ενεργειακού τομέα στις μεσογειακές χώρες, επιδιώκοντας μία στροφή προς τις βιώσιμες και τις καθαρές μορφές ενέργειας, διευκολύνοντας τον διάλογο εντός και μεταξύ των χωρών αυτών με απώτερο στόχο την επίτευξη συνοχής, την εναρμόνιση και τη σύγκλιση των εθνικών πολιτικών ενέργειας και του θεσμικού και νομοθετικού πλαισίου στην περιοχή. Παρέχει, επίσης, ένα διαδικτυακό σύστημα πληροφοριών που συμπεριλαμβάνει τεχνικές και εργαλεία διαχείρισης. Τέλος, παρέχεται εξειδικευμένη υποστήριξη σε κάθε χώρα-εταίρο, βάση των αναγκών που διαπιστώθηκαν κατά τη διάρκεια επισκέψεων για συναντήσεις με τις εθνικές αρχές, σε τομείς όπως η χάραξη ενεργειακής στρατηγικής και η νομική υποστήριξη.

Δράσεις εν συντομία

- Οργάνωση επισκέψεων στις χώρες-εταίρους για συγκέντρωση πληροφοριών σχετικά με την κατάσταση του ενεργειακού τομέα και των σχετικών αναγκών
- Βοηθά στη διαμόρφωση των πολιτικών, παρέχει συμβουλές και άλλες μορφές τεχνικής βοήθειας
- Διοργανώνει συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης και σεμινάρια
- Παρέχει τα απαραίτητα στοιχεία σχετικά με τις βέλτιστες πρακτικές και τεχνολογίες, για παράδειγμα, σχετικά με την ανάγκη να επιβραδυνθεί η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας, ιδίως από εγκαταστάσεις κλιματισμού, και την ενθάρρυνση της μόνωσης, του φυσικού αερισμού, του βιοκλιματικού σχεδιασμού και της χρήσης της ηλιακής θερμικής ενέργειας

Η πρόσφατη ανακάλυψη των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο μπορεί να προσδώσει νέα δυναμική στην προοπτική στο σχέδιο ενοποίησης της Ευρώ-Μεσογειακής αγοράς ενέργειας. Εκτός από τις γεωπολιτικές προκλήσεις, υπάρχουν και ρυθμιστικά ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Οι νέες ανακαλύψεις ΦΑ θα έχουν αντίκτυπο, έστω και μικρό, στην ευρύτερη ενεργειακή αγορά στους τομείς παραγωγής κατανάλωσης, εισαγωγών-εξαγωγών, διαμετακόμισης και επενδύσεων. Ως εκ τούτου, ακόμη και αν οι ανακαλύψεις ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου δεν αποτελέσουν σημαντικό παράγοντα «αλλαγής παιχνιδιού» στον τομέα του ΦΑ, σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο, η οποιαδήποτε

επένδυση και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων ΦΑ θα πρέπει να λειτουργήσει μέσα σε συγκεκριμένα ρυθμιστικά και νομικά πλαίσια³⁵³. Τα δίκτυα μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας (που παράγεται από ΦΑ) αποτελούν συνήθως φυσικά μονοπώλια.

Οι τεχνικοί περιορισμοί των διασυνοριακών ροών θα πρέπει να αντιμετωπίζονται από ένα κεντρικό διαχειριστή του συστήματος, σε συνεργασία με τους διαχειριστές συστημάτων των γειτονικών χωρών. Ο στόχος της ρύθμισης της αγοράς είναι ακριβώς για να σχεδιάσει ένα σταθερό πλαίσιο για τη διασφάλιση της ασφάλειας του εφοδιασμού και την προμήθεια των τελικών καταναλωτών τους σε ανταγωνιστική βάση. Επίσης, η εξερεύνηση ΦΑ συνεπάγεται υψηλό τεχνικό και οικονομικό κίνδυνο, ενώ η ανάπτυξη και η παραγωγή βασίζονται κυρίως στην τεχνογνωσία και τα διαθέσιμα οικονομικά κεφάλαια. Σε όλες τις περιπτώσεις, οι επενδύσεις χρειάζονται ένα διαφανές και προβλέψιμο πλαίσιο σε μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βάση.

Πιο συγκεκριμένα, οι Μεσογειακές Ρυθμιστικές Αρχές Ενέργειας (MEDREG) θα μπορούσαν να παίξουν σημαντικό ρόλο , στα πλαίσια της συνεργασίας του με την Ένωση για τη Μεσόγειο και την Ένωση Μεσογειακών Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (Med-TSO). Το σχέδιο ενοποίησης της Ευρώ-Μεσογειακής αγοράς ενέργειας προβλέπεται, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, πρώτα για τις χώρες του Maghreb και έπειτα για τις χώρες του Mashreq. Εντούτοις, μετά την ανακάλυψη των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο, η ολοκλήρωση της περιφερειακής αγοράς ενέργειας θα μπορούσε να δομηθεί με επίκεντρο την ηλεκτρική ενέργεια στην περιοχή του Maghreb και το ΦΑ στην περιοχή του Mashreq. Επίσης, θα μπορούσε να εξεταστεί και η προοπτική δημιουργίας Ένωση Μεσογειακών Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς ΦΑ, σε αντιστοιχία με αυτή για την ηλεκτρική ενέργεια, και κατόπιν της δέσμευσης της Υπουργικής Ευρώ-Μεσογειακής Διάσκεψης της Μάλτας τον Ιούλιο του 2014, για δημιουργία μιας Ευρώ-Μεσογειακής πλατφόρμας ΦΑ με τη συμμετοχή ρυθμιστικών αρχών, ενεργειακών εταιρειών, εμπειρογνομόνων σε θέματα ενέργειας, εκπροσώπους της ενεργειακής βιομηχανίας κ.α. με σκοπό τη δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος για την προώθηση των επενδύσεων στον τομέα ΦΑ στη Μεσόγειο.

---

³⁵³ E.Bonafe, Natural gas discoveries in the Eastern-Mediterranean: exploring regulatory and legal frameworks, in S.Andoura, D.Koranyi (ed.), *Energy in the Eastern Mediterranean: Promise or Peril?* Egmond Paper no. 65, 2014

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

ΣΥΝΟΨΗ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

Στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11 παρουσιάζουμε ποσοτικοποιημένα τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων με υψηλόβαθμα στελέχη στους κόλπους της ΕΕ και της Ένωσης για τη Μεσόγειο. Πιο συγκεκριμένα, το διάστημα μεταξύ Φεβρουαρίου – Ιουνίου 2014, πραγματοποιήθηκαν συνολικά 10 συνεντεύξεις: 1 Cabinet Baroso, 2 τομέας ενέργειας της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (European External Action Service -EEAS) , 5 Γενική Διεύθυνση Ενέργειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (3 στον τομέα γενικής διαμόρφωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και 2 στον τομέα που ασχολείται με τα ζητήματα Ανατολικής Μεσογείου). Επίσης, πραγματοποιήθηκαν άλλες 2 συνεντεύξεις μέσω skype με την Ένωση για τη Μεσόγειο, και το διεθνές ερευνητικό κέντρο για θέματα ενέργειας που αφορούν τη Μεσόγειο και εδρεύει στο Παρίσι, Observatoire Méditerranéen de l'Énergie (OME).

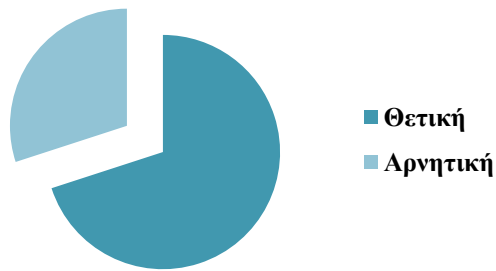
Για την εξαγωγή ομοιογενών συμπερασμάτων, χρησιμοποιήθηκε το ίδιο ερωτηματολόγιο σε όλες τις συνεντεύξεις. Οι συνεντευξιαζόμενοι ζήτησαν να διατηρηθεί η ανωνυμία τους και το απόρρητο των θέσεών τους. Το ερωτηματολόγιο δομήθηκε σε τρεις άξονες. Ο άξονας (Α) αφορά τα κύρια επιχειρήματα και αντικείμενα μελέτης του ΜΕΡΟΥΣ Ι με έμφαση στη διαμόρφωση, την άσκηση και τους στόχους της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Οι άξονες (Β) και (Γ) αφορούν τα κύρια επιχειρήματα και αντικείμενα μελέτης του ΜΕΡΟΣ ΙΙ της Διατριβής. Συζητήθηκαν οι προκλήσεις υλοποίησης του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ, ο ρόλος της Τουρκίας και τι ρόλο μπορούν να διαδραματίσουν τα κοιτάσματα ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου στην επίτευξη του στόχου διαφοροποίησης πηγών και διαδρόμων ανεφοδιασμού.

ΑΞΟΝΑΣ (Α) – ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΕ

- Υπάρχουν πολλές επικρίσεις ότι δεν υπάρχει ενεργειακή πολιτική της ΕΕ, αλλά μόνο μια στρατηγική της οποίας οι στόχοι επικαλύπτονται με τους στόχους της περιβαλλοντικής και κλιματικής αλλαγής. Συμφωνείτε με αυτή την άποψη? Οι Γενικές Διευθύνσεις Ενέργειας, Περιβάλλοντος και Κλίματος θα πρέπει να ενωθούν κάτω από ένα κοινό θεσμικό πλαίσιο για τον καλύτερο συντονισμό των δραστηριοτήτων τους (ακόμα και σε θέματα προϋπολογισμού) και την προώθηση των κοινών στόχων;**

Το **σύνολο** των ερωτηθέντων συμφώνησε ότι η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ έχει κάνει σημαντικά βήματα προόδου τα τελευταία χρόνια και παρά τα προβλήματα, που προέρχονται –κυρίως- από την υπεροχή των εθνικών ενεργειακών συμφερόντων των κρατών-μελών έναντι των «ενωσιακών» ενεργειακών στόχων, η ενεργειακή πολιτική αποτελεί μία ξεχωριστή πολιτική της ΕΕ με συγκεκριμένους στόχους , βραχυχρόνια και μακροχρόνια, και δεν είναι μία απλή στρατηγική. Επίσης, τονίστηκε και η συμβολή τόσο του ιδιωτικού, όσο και του δημόσιου τομέα των κρατών –μελών στη δημιουργία μιας εσωτερικής αγοράς ενέργειας.

Σχετικά με την ανάγκη συνένωσης των Γενικών Διευθύνσεων Ενέργειας, Περιβάλλοντος και Κλίματος, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων συμφώνησαν ότι μία συνένωση θα επέφερε θετικά αποτελέσματα στη διαχείριση των κοινών προκλήσεων και θα εξισορροπούσε τους επικαλυπτόμενους στόχους (π.χ. προώθηση ΑΠΕ σε σχέση με ανταγωνιστικότητα εσωτερικής ενεργειακής αγοράς και πτώσης των τιμών των υδρογονανθράκων) Ποσοτικοποιημένα τα αποτελέσματα των απαντήσεων είναι τα εξής

2. Ένα βασικό επιχείρημα της διατριβής μου είναι ότι η εξέλιξη της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ έχει βασιστεί σε τρεις κύριους παράγοντες: τις ανταγωνιστικές ενεργειακές προτιμήσεις μεταξύ των κρατών-μελών, τις συντονισμένες προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να προωθήσει συγκεκριμένες πολιτικές για την ενέργεια και την ανάγκη να ανταποκριθεί η ΕΕ αποτελεσματικά στις διεθνείς ενεργειακές εξελίξεις. Συμφωνείται με αυτό το επιχείρημα? Πιστεύετε ότι κάποιος από αυτούς τους παράγοντες είναι πιο σημαντικός;

Το σύνολο των ερωτηθέντων απάντησε ότι συμφωνεί με αυτό το επιχείρημα. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων συμφώνησε ότι η δράση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την προώθηση συγκεκριμένων πολιτικών για την ενέργεια αποτελεί τον πιο σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ με την παροντική της δομή. Υποστηρίχθηκε ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί να επιτύχει μεγαλύτερη συνοχή και συντονισμό μεταξύ των διαφορετικών ενεργειακών συμφερόντων των κρατών-μελών της ΕΕ. Σχετικά με την ιεράρχηση των παραγόντων, τα αποτελέσματα είναι τα εξής

3. Η Συνθήκη της Λισαβόνας περιλαμβάνει ένα παράδοξο. Ενώ προωθεί την αρχή της αλληλεγγύης για το συντονισμό των κρατών-μελών της ΕΕ ενεργειακών πολιτικών, οι κράτη- μέλη διατηρούν την απόλυτη δικαίωμά τους να καθορίζουν τους όρους της εξερεύνησης των ενεργειακών τους πόρων, ενεργειακό μείγμα κλπ τους και δεν υπάρχει μηχανισμός της εθνικής ενεργειακής ευθυγράμμιση των συμφερόντων. Ταυτόχρονα, όμως, η ενέργεια είναι ένας τομέας προτεραιότητας για τον οποίο εφαρμόζεται η διαδικασία της συναπόφασης σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Η ρήτρα αυτή θα διευκολύνει την ανάπτυξη μιας πιο συνεκτικής ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ; Η Συνθήκη της Λισαβόνας δίνει, επίσης, στην ΕΕ ένα νέο «διεθνές νομικό καθεστώς», προκειμένου η Ένωση να επεκτείνει το ρόλο της στη διεθνή σκηνή. Η ρήτρα αυτή έχει συμβάλει θετικά στην εξωτερική ενεργειακή πολιτική ?

A. Συμβολή Συνθήκης Λισαβόνας στην ανάπτυξη συνεκτικής ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.

Οι απόψεις σχετικά με τη συμβολή της Συνθήκης της Λισαβόνας και του ξεχωριστού κεφαλαίου για την ενέργεια που περιέχει, ήταν εξίσου θετικές και αρνητικές. Τονίστηκε, όμως, έντονα το γεγονός ότι πέραν του παραδόξου που υπάρχει στη θεωρία, στην πράξη υπάρχει το βασικό πρόβλημα έκφρασης αλληλεγγύης στα ενεργειακά ζητήματα μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ. Το πρόβλημα δεν είναι τόσο νομικής ή πολιτικής φύσεως αλλά, πρακτικής. Βεβαίως, η διαδικασία της συναπόφασης, που ορίζει η Συνθήκη της Λισαβόνας για τον ενεργειακό τομέα, είναι πολύ σημαντική καθώς, μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη βελτίωση της συνοχής της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και των σχετικών αποφάσεων.

B. Συμβολή Συνθήκης Λισαβόνας στην εξωτερική ενεργειακή πολιτική της ΕΕ.

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων υποστήριξε ότι το κεφάλαιο για την ενέργεια της Συνθήκης της Λισαβόνας δεν μπορεί να επηρεάσει ουσιαστικά στη χάραξη μίας συνεκτικής ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ σε σχέση με τους εξωτερικούς ενεργειακούς της εταίρους καθώς, δεν περιέχει κάποια δεσμευτική ρήτρα ως προς αυτή την κατεύθυνση.

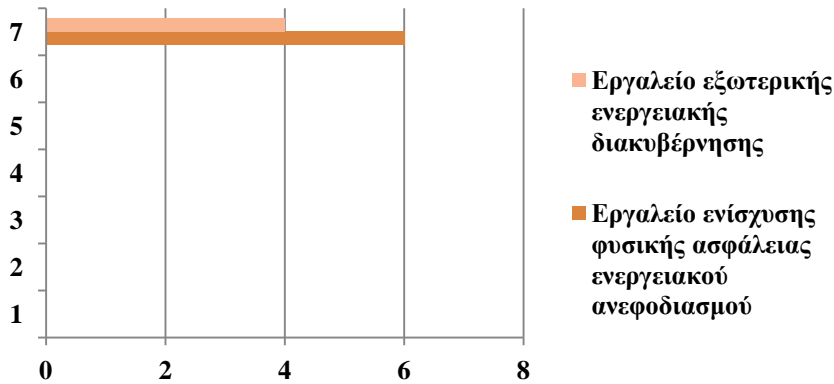
ΑΞΙΟΝΑΣ (B) – ΝΟΤΙΟΣ ΔΙΑΔΡΟΜΟΣ ΦΑ

1. Επιχειρηματολογώ στη διατριβή μου ότι το έργο του Νοτίου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου είναι κάτι περισσότερο από ένα έργο για την εξασφάλιση της φυσικής ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού. Ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου είναι επίσης ένα εργαλείο εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής, προκειμένου η ΕΕ να συνεργαστεί πιο αποτελεσματικά με τους εταίρους πέρα από τα σύνορα της μέσω της επέκτασης της δικαιοδοσίας των εσωτερικών οργάνων της ΕΕ και του κοινοτικού ενεργειακού κεκτημένου. Συμφωνείτε με αυτό το επιχείρημα? Θα χαρακτηρίζατε την Ενεργειακή Κοινότητα ως ένα επιτυχημένο παράδειγμα της εξωτερικής ενεργειακής διακυβέρνησης της ΕΕ;

A. Αξιολόγηση Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ.

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων συμφώνησε ότι ο Νότιος Διάδρομος ΦΑ είναι πρωτίστως ένα έργο υποδομών που θα συμβάλει στην ενίσχυση της «φυσικής» ασφάλειας ανεφοδιασμού της ΕΕ, στον ανεφοδιασμό της δηλαδή με τις επαρκείς ποσότητες ΦΑ για την προβλεπόμενη κατανάλωση από διαφοροποιημένες πηγές ώστε, να μειωθεί ο κίνδυνος διαταραχής της αλυσίδας ανεφοδιασμού που υπάρχει στην περίπτωση εξάρτησης σε έναν κυρίως προμηθευτή, εν προκειμένω τη Ρωσία. Αναφορικά με την

αξιολόγηση του Νοτίου Διαδρόμου ως εργαλείο εξωτερικής ενεργειακής διακυβέρνησης, υπογραμμίστηκε η άποψη ότι για χρόνια τώρα η εξωτερική πολιτική, συμπεριλαμβανομένων και των ενεργειακών ζητημάτων, της ΕΕ βασίστηκε σε μία «λογική» διεύρυνσης, η οποία, μετά και την ουκρανική κρίση του 2014, έχει ξεπεράσει τα όριά της.

B. Αξιολόγηση Ενεργειακής Κοινότητας ως επιτυχημένο παράδειγμα εξωτερικής ενεργειακής διακυβέρνησης της ΕΕ.

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων τόνισε ότι πρέπει να είμαστε προσεκτικοί όταν αναλύουμε τη συμβολή της Ενεργειακής Κοινότητας σε σχέση με τον Νότιο Διάδρομο ΦΑ καθώς, οι πιο σημαντικές χώρες για την υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου, Τουρκία – Αζερμπαϊτζάν, δεν είναι μέλη της Ενεργειακής Κοινότητας και, συνεπώς, οι ενεργειακές τους σχέσεις δεν βασίζονται στην επέκταση του κοινοτικού ενεργειακού κεκτημένου που αποτελεί κύριο στόχο της Ενεργειακής Κοινότητας.

2. Πώς θα περιγράφατε τις εξελίξεις στο έργο υποδομής Νοτίου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου; Ποιος ήταν ο κύριος λόγος ότι ο Nabucco σχέδιο εγκαταλείφθηκε υπέρ του TAP και TANAP;

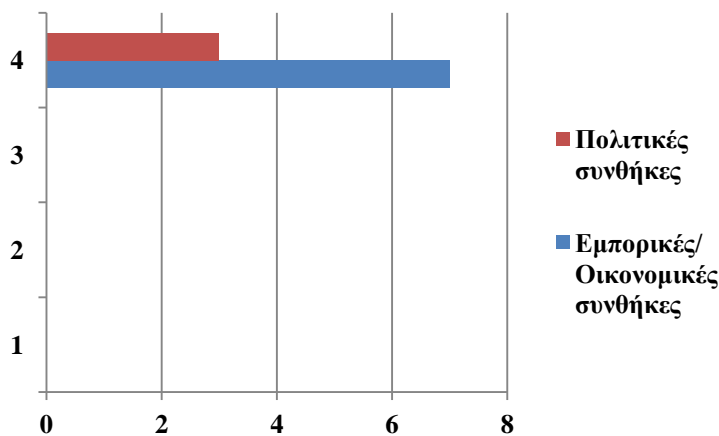
A. Εξελίξεις Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ.

Η αποπεράτωση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ θα περάσει ακόμη από πολλά στάδια αλλά, κατά γενική ομολογία, σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, το έργο αυτό αποτελεί μία επιτυχία για την ενεργειακή πολιτική της ΕΕ και θα μπορούσε να αλλάξει ουσιαστικά τις υπάρχουσες ισορροπίες στην εσωτερική αγορά ΦΑ της ΕΕ.

B. Κύριος λόγος επιλογής TAP και TANAP έναντι Nabucco.

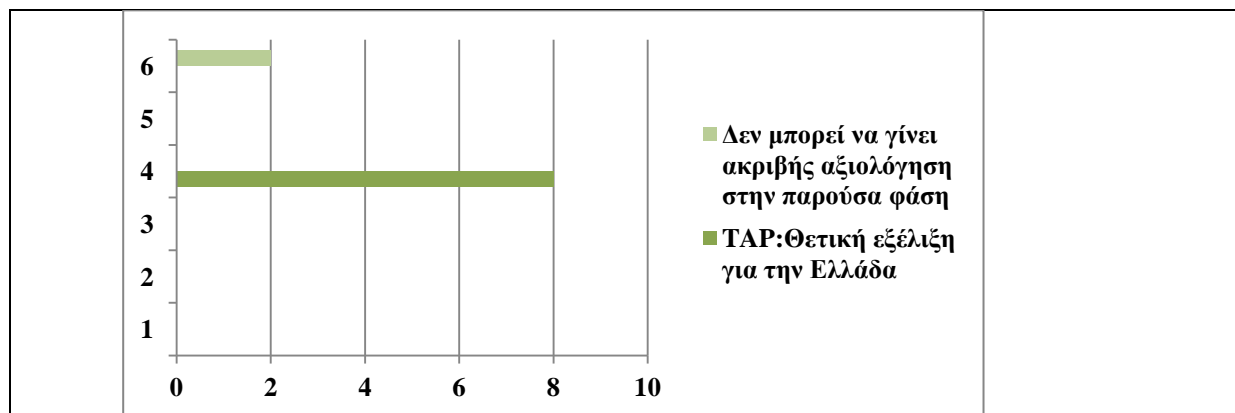
Η επικρατούσα άποψη ήταν ότι η κατασκευή του Nabucco αντιμετώπιζε πολλά και σημαντικά οικονομικά και εμπορικά προβλήματα που καθιστούσαν πολύ δύσκολη, έως αδύνατη την κατασκευή του. Οι αγωγοί TAP και TANAP, απεναντίας, ανταποκρίνονται πιο ικανοποιητικά στην εμπορική και οικονομική πραγματικότητα. Επίσης, ακούστηκε και η άποψη ότι το σημαντικό για την ΕΕ είναι να εξασφαλίσει επιπλέον ποσότητες ΦΑ από διαφοροποιημένες πηγές και οδούς μεταφοράς, ανεξαρτήτως αγωγού, ενώ, η ίδια η ΕΕ να παραμείνει όσο το δυνατόν «ουδέτερη» εμπορικά γίνεται σε σχέση με τους αγωγούς που τελικά θα απαρτίσουν τον Νότιο Διάδρομο ΦΑ.

3. Πιστεύετε ότι η κατασκευή του TAP θα αναβαθμίσει τη γεωπολιτική θέση της στην Ελλάδα καθιστώντας τη χώρα μια κύρια πύλη εισόδου ΦΑ προς την Ευρώπη;

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων αξιολόγησε θετική την εξέλιξη κατασκευής του TAP για την Ελλάδα. Υποστηρίχθηκε ότι ο TAP θα συμβάλει στη βελτίωση των ενεργειακών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και θα βοηθήσει την Ελλάδα να διαφοροποιήσει και η ίδια τις πηγές τροφοδοσίας σε ΦΑ. Επιπλέον, κάποιοι ερωτηθέντες υποστήριξαν ότι η κατασκευή του TAP στηρίζεται στην κατασκευή ,πρωτίστως, του TANAP οπότε δεν μπορούμε να εξαγάγουμε εξ' αρχής συμπεράσματα για τη θετική συμβολή του TAP στην αναβάθμιση της γεωπολιτικής και ενεργειακής θέσης της Ελλάδας.

4. Πως θα επηρεάσουν τα ζητήματα διαμετακόμισης ενέργειας τις σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας;

Οι ερωτηθέντες απέφυγαν να πάρουν σαφή και ξεκάθαρη θέση επί του ζητήματος όπως και για το αν η κατασκευή του TANAP θα συμβάλει στο άνοιγμα του «ενεργειακού» κεφαλαίου στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας. Τόνισαν ,κυρίως ,τα αμοιβαία οικονομικά οφέλη από την ενεργειακή συνεργασία μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας. Εκφράστηκαν και απόψεις ότι η συμμετοχή της Τουρκίας στην Ενεργειακή Κοινότητα θα ήταν ο καταλληλότερος τρόπος ώστε η ενεργειακή της πολιτική να προσεγγίσει τους ευρωπαϊκούς ενεργειακούς στόχους.

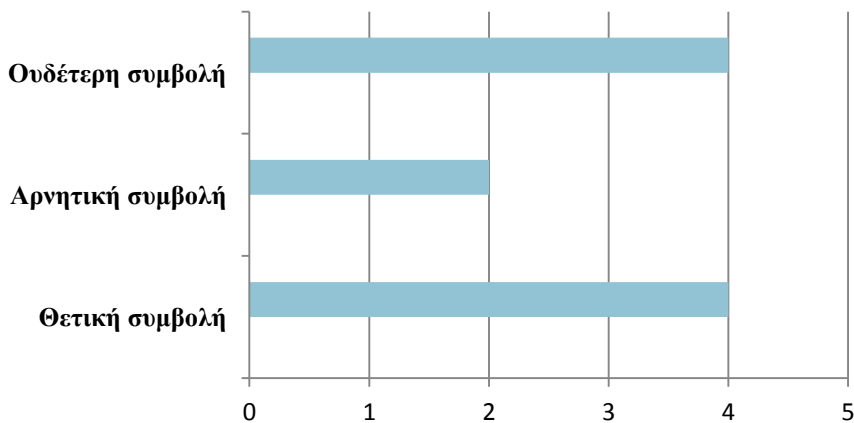
ΑΞΙΟΝΑΣ (Γ) – ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΑ ΦΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

1. **Οι πρόσφατες ανακαλύψεις υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο δημιουργούν νέες συνθήκες για τον ενεργειακό ανεφοδιασμό στην ευρύτερη περιοχή, συμπεριλαμβανομένων και των κρατών-μελών της ΕΕ. Δεδομένων των μακροπρόθεσμων διλημάτων ασφαλείας που υπάρχουν στην περιοχή, η ΕΕ θα αντιμετωπίσει αυτές τις εξελίξεις ως ένα ζήτημα ασφαλείας ή ένα αμιγώς ενεργειακό ζήτημα;**

Το σύνολο των ερωτηθέντων απάντησε ότι η ΕΕ πρέπει να αντιμετωπίσει τις εξελίξεις ως ζήτημα ασφαλείας και ως ενεργειακό ζήτημα **εξίσου**.

2. **Πιστεύετε ότι τα νέα ενεργειακά αποθέματα στην Ανατολή- Μεσόγειο μπορούν να συμβάλουν θετικά στην περιφερειακή συνεργασία και την ειρήνη; Μπορούν να συμβάλουν αρνητικά;**

Η πλειοψηφία των απαντήσεων είχε θετική χροιά αλλά, τονίστηκε πάραυτα ότι για να λειτουργήσει η ενέργεια ως εργαλείο ειρήνης και σταθερότητας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, απαιτείται πρώτα ένας σημαντικός βαθμός πολιτικής σταθερότητας στα κράτη της περιοχής. Επίσης, υπογραμμίστηκε η ανάγκη δημιουργίας μίας ενοποιημένης αγοράς ενέργειας στην Ανατολική Μεσόγειο που σταδιακά θα συνδεθεί με την αγορά ενέργειας της ΕΕ.

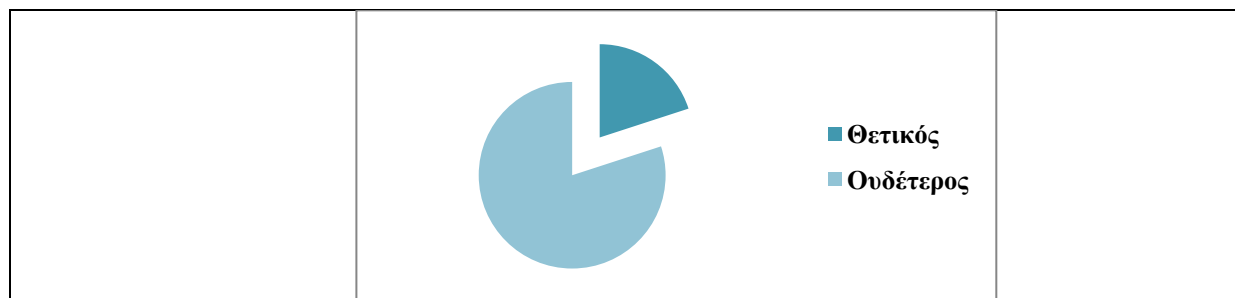
3. Δεδομένης της ενεργειακής εξάρτησης της ΕΕ σε εξωτερικές πηγές ενέργειας και τις πρόσφατες εξελίξεις στις ρώσο - ουκρανικές σχέσεις, πιστεύετε ότι η ενεργειακή θέση της Ανατολικής Μεσογείου θα αναβαθμιστεί;

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων συμφώνησε ότι οι ενεργειακές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο θα δώσει νέα ώθηση στα επενδυτικά εργαλεία για την κατασκευή των απαραίτητων υποδομών καθώς, η περιοχή μπορεί να προσφέρει εναλλακτικές οδούς ανεφοδιασμού. Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, η κρίση στην Ουκρανία το 2014, αναγκάζει την ΕΕ να επανεξετάσει τις σχέσεις της με τους ενεργειακούς της εταίρους και δίνει νέα ώθηση στο στόχο της διαφοροποίησης των οδών και των ανεφοδιασμού σε ΦΑ και οι εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο θα πρέπει να εξεταστούν σε αυτό το πλαίσιο. Η ΕΕ είναι θετικά διακείμενη προς την Κύπρο και την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της αλλά, οι ερωτηθέντες συμφώνησαν ότι δεν είναι δυνατόν να κατασκευαστούν όλες οι προβλεπόμενες υποδομές και, σε περίπτωση που το μέγεθος των κοιτασμάτων το επιτρέπει, η εξαγωγή τους θα βασιστεί σε μία περιφερειακή συνεργασία υποδομών.

4. Η Ένωση για τη Μεσόγειο μπορεί να διαδραματίσει ουσιαστικό θεσμικό ρόλο, υπό την αιγίδα της ευρωπαϊκής πολιτικής γειτονίας, στις ενεργειακές εξελίξεις της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου;

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε ότι, πρώτον, μία πολιτική αναβάθμιση της Ένωσης για τη Μεσόγειο δεν προβλέπεται στο άμεσο μέλλον λόγω των πολιτικών αναταραχών στη Μέση Ανατολή και, δεύτερον, το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο που διέπει την Ένωση για τη Μεσόγειο δεν είναι πολύ σημαντικό για τη διαχείριση των κοιτασμάτων ΦΑ. Η συνεισφορά της Ένωσης για τη Μεσόγειο έχει νόημα στο βαθμό που μπορεί να δημιουργήσει διασυνδέσεις και να προαγάγει τη συνεργασία μεταξύ των μελών της. Οι ενεργειακές εξελίξεις στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου θα αναδείξουν μελλοντικά την αναγκαιότητα του θεσμικού πλαισίου της Ένωσης για τη Μεσόγειο.

Συνοψίζοντας, οι συνεντεύξεις καταλήγουν στα εξής κύρια συμπεράσματα.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα διαμόρφωσης και εξέλιξης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Το νομικό πλαίσιο, αν και εξελίσσεται, δεν διαμορφώνει πρακτικά τις συνθήκες για την άσκηση μίας ενεργειακής πολιτικής με βάση το κοινό συμφέρον της ΕΕ. Ο Νότιος Διάδρομος χαρακτηρίζεται ως μεγάλη επιτυχία της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Προσωπικά, έλαβα τη αίσθηση, ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν θέλει να χρεωθεί την αποτυχία κατασκευής του Nabucco και αρκετοί ερωτηθέντες πρόβαλαν τα οικονομικής – εμπορικής φύσης εμπόδια και επέμειναν στην άποψη ότι ο απώτερος στόχος είναι η επίτευξη της διαφοροποίησης των εισαγωγών ΦΑ ανεξάρτητα από τους αγωγούς που θα κατασκευαστούν. Ενώ η κατασκευή του TAP ορίζεται, κατά γενική ομολογία, ως θετική εξέλιξη για την Ελλάδα, τονίστηκε κυρίως η γεωπολιτική διάσταση και όχι η οικονομική και αποφεύχθηκαν δηλώσεις σχετικές με την ανυπαρξία τελών διέλευσης υπέρ του ελληνικού δημοσίου. Υπογραμμίστηκε πολύ ο κεντρικός ρόλος της Τουρκίας στην αποπεράτωση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ αλλά, ήταν σαφής η θέση ότι η Τουρκία θα πρέπει πρώτα να υιοθετήσει το ενεργειακό νομικό πλαίσιο της ΕΕ πριν συζητηθούν «ανταλλάγματα» στα πλαίσια των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Αναφορικά με τα κοιτάσματα ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου, ενώ, κρίνεται ως θετική εξέλιξη, η ανησυχία για τον αποτρεπτικό ρόλο που μπορεί να παίξουν οι διμερείς διαμάχες στην περιοχή στην ανάπτυξη ενεργειακών συνεργασιών με οφέλη για την ΕΕ ήταν διάχυτη, κυρίως αναφορικά με το κυπριακό ζήτημα.

Τέλος θα θέλαμε να επισημάνουμε ότι οι συνεντεύξεις αποτελούν πολύ σημαντικό μέρος της πρωτογενούς έρευνας της παρούσας Διατριβής. Παρότι είναι λίγες στον αριθμό (μόνο 10) γίνονται από υψηλόβαθμα στελέχη της ΕΕ με πολυετή εμπειρία σε θέματα ενεργειακής πολιτικής. Η επιλογή των συγκεκριμένων Γενικών Διευθύνσεων δίνει αντιπροσωπευτική εικόνα για την κατεύθυνση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12 ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΥΝΟΛΟΥ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12 επιχειρούμε να συγκεντρώσουμε και να αναλύσουμε το σύνολο των ευρημάτων της Διατριβής, όπως αυτά προήλθαν από τη μεθοδολογία που περιγράψαμε στον πρόλογο. Οργανώνουμε την ανάλυσή μας στη βάση των κύριων μερών της Διατριβής και στην πρώτη ενότητα του παρόντος κεφαλαίου επιχειρούμε μία κριτική αποτίμηση της εξέλιξης και της λειτουργίας της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ να κάνουμε κάποιες προτάσεις για τη μελλοντική εξέλιξη της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζουμε και αναλύουμε τις σύγχρονες προκλήσεις της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ στη βάση του ΜΕΡΟΥΣ II και της περιπτωσιολογικής μελέτης που αναλύσαμε. Παράλληλα, και στις δύο ενότητες κάνουμε κάποιες προτάσεις και θέτουμε συγκεκριμένα επιστημονικά ερωτήματα.

12.1 Κριτική αποτίμηση της εξέλιξης και της λειτουργίας της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ

Ο ενεργειακός τομέας, παρότι αποτέλεσε τη βάση της διαδικασίας της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, μέσω των Ιδρυτικών Συνθηκών, συνεχίζει να αποτελεί έναν από τους λιγότερο ενοποιημένους τομείς πολιτικής της ΕΕ. Ομολογουμένως, υπήρξαν και συνεχίζουν να υπάρχουν πολλοί ανασταλτικοί παράγοντες για την ολοκλήρωση του ενεργειακού τομέα της ΕΕ, οι οποίοι σχετίζονται πρώτον με την φύση και τη λειτουργία της ΕΕ και, δεύτερον, με την πολυπλοκότητα του ενεργειακού τομέα.

Μετά τις Ιδρυτικές Συνθήκες, οι συνθήκες οι οποίες επέτρεψαν στον ενεργειακό τομέα να αποτελέσει τη βάση της διαδικασίας της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης άλλαξαν σταδιακά. Πιο συγκεκριμένα, η είσοδος νέων μελών στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες και οι διαδικασίες διεύρυνσης της ΕΕ συνέβαλαν στην αύξηση της ανομοιογένειας του ενεργειακού και, κατά συνέπεια, παραγωγικού τομέα των κρατών- μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων / ΕΕ. Η διαφορά στο ενεργειακό μίγμα των κρατών-μελών της ΕΕ αποτελεί και σήμερα τροχοπέδη στην διαμόρφωση μίας κοινής ενεργειακής πολιτικής. Οι διαφορές οφείλονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ενεργειακού τομέα του κάθε κράτους – μέλους (φυσικοί εγχώριοι πόροι, γεωγραφία, ικανότητα διασύνδεσης με δίκτυα παροχής ενέργειας) αλλά, και στην απουσία σύγκλισης και σε άλλους τομείς πολιτικής της ΕΕ όπως, η οικονομία, οι μεταφορές και τα δίκτυα, η περιβαλλοντική πολιτική.

Τα εθνικά συμφέροντα είναι πολύ ισχυρά και, ιδιαιτέρως στην περίπτωση της ενεργειακής πολιτικής αποκλίνουν αρκετά λόγω των διαφορετικών συνθηκών που επικρατούν στα κράτη-μέλη όπως π.χ. οι οικονομικές επιδόσεις, οι δυνατότητες επενδύσεων στον τομέα της ενέργειας, η γεωγραφική δυνατότητα ανάπτυξης ΑΠΕ. Επίσης, δεν διαθέτουν όλα τα κράτη-μέλη το δυναμικό και την ικανότητα να συμβάλουν το ίδιο στους στόχους της ενεργειακής πολιτικής. Για παράδειγμα, τα κράτη της βορειοδυτικής Ευρώπης κράτη μπορούν να συμβάλλουν οικονομικά στην υλοποίηση των πολιτικών για την ενέργεια και το κλίμα ενώ, τα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έχουν περισσότερες δυνατότητες για την ανάπτυξη εγχώριων πηγών ενέργειας.

Η διαδοχή από την κατανάλωση άνθρακα και χάλυβα στην κατανάλωση υδρογονανθράκων σήμανε και τη λήξη της εσωτερικής ενεργειακής αυτάρκειας της ΕΕ. Σηματοδότησε την προσθήκη της κύριας συνιστώσας της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ δηλαδή, την εξάρτησή της σε ενεργειακά προϊόντα τρίτων χωρών και την ευπάθειά της στις ενεργειακές κρίσεις σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Οι αρχές της διαθεσιμότητας και της αξιοπιστίας αποτελούν τις κύριες συνιστώσες της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ.

Η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ έχει εξελιχθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια αλλά, συνεχίζει να είναι μία διαδικασία εν εξελίξει. Τα σχετικά επίσημα έγγραφα της ΕΕ, γίνονται ολοένα και πιο συγκεκριμένα θέτοντας στόχους μέσω δεσμευτικών νομικών κανόνων (Οδηγίες). Η Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με τίτλο « *Ενεργειακή Πολιτική για τη Ευρώπη* », COM (2007) καλεί τα κράτη-μέλη να μειώσουν κατά 20% τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου, να αυξήσουν το μερίδιο των ΑΠΕ στο ενεργειακό τους μίγμα κατά 20% και να μειώσουν κατά 20 % τη χρήση πρωτογενούς ενέργειας μέσω της βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης έως το 2020. Οι γνωστοί και ως στόχοι 20-20-20 επιδιώκουν να οδηγήσουν την ΕΕ σε μια μορφή «νέας βιομηχανικής επανάστασης» που θα χαρακτηρίζεται από μία ενεργειακή οικονομία υψηλής ενεργειακής απόδοσης και ταυτόχρονης μείωσης των εκπομπών CO₂. Τον Ιανουάριο του 2008 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε δεσμευτική νομοθεσία για την υλοποίηση των στόχων 20-20-20. Η γνωστή ως «δέσμη για το κλίμα και την ενέργεια», η οποία συμφωνήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο τον Δεκέμβριο του 2008 και έγινε νόμος τον Ιούνιο του 2009.

Ο ενεργειακός τομέας υπήρξε για μεγάλο χρονικό διάστημα ένα σύστημα εγκλωβισμένο μεταξύ ισχυρών εθνικών συμφερόντων και γι' αυτό η πρόοδος του θα πρέπει να αξιολογείται

στο σωστό μέτρο. Από τη μία πλευρά, υπάρχει ο στόχος της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς ενέργειας της ΕΕ, η οποία τα τελευταία χρόνια έχει κάνει αρκετά βήματα προόδου και αυτό οφείλεται τόσο σε δημόσιες όσο και σε ιδιωτικές προσπάθειες, και από την άλλη πλευρά τα κράτη-μέλη διατηρούν το δικαίωμα επιλογής του ενεργειακού τους μίγματος. Είναι δύσκολο πολλά από τα κράτη-μέλη της ΕΕ να ενεργήσουν με βάση τους συνολικούς στόχους της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ, κατά προτεραιότητα, και όχι βάση των εθνικών τους προτεραιοτήτων. Κυρίαρχες θεωρίες της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που έχουμε ήδη αναλύσει ενδελεχώς ο νεολειτουργισμός/ υπερεθνικισμός και ο φιλελεύθερος διακυβερνητισμός μας επιτρέπουν να κατανοήσουμε και να αποκωδικοποιήσουμε την ιδιαιτερότητα του ενεργειακού τομέα και της διαδικασίας ολοκλήρωσής του. Η ελλιπής εφαρμογή της νομοθεσίας που διέπει τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ενέργειας από τα κράτη-μέλη, και οι διαφορές που παραμένουν μεταξύ των διμερών ενεργειών και αυτών που προέρχονται από το σύνολο της ΕΕ ιδιαιτέρως στην εξωτερική διάσταση άσκησης της ενεργειακής πολιτικής, αποδεικνύει με σαφήνεια τη διακυβερνητική λογική που παραμένει στο επίκεντρο της πολιτικής για την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ, υπονομεύοντας τη συνοχή και την αποτελεσματικότητά της, τουλάχιστον όσον αφορά τους όρους της διαφοροποίησης του εφοδιασμού και την άμβλυνση των εξωτερικών κρίσεων.

Η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ δομείται και εξελίσσεται βάση της τριάδας των στόχων : βιώσιμη ανάπτυξη και σεβασμός στο περιβάλλον – ανταγωνιστικότητα της εσωτερικής αγοράς ενέργειας – ασφάλεια εφοδιασμού. Οι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ βασίζονται στη θεωρητική ανάλυση των βασικών αρχών της έννοιας της ενεργειακής ασφάλειας : διαθεσιμότητα, αξιοπιστία, προσιτότητα και περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Μπορούμε, λοιπόν, να υποστηρίξουμε ότι η χάραξη της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ ακολουθεί μία σφαιρική λογική και επιδιώκει να συμπεριλάβει όλες τις παραμέτρους που σχετίζονται με την ενεργειακή ασφάλεια παρότι, λόγω της εξάρτησής της σε ενεργειακά προϊόντα τρίτων χωρών, οι αρχές της διαθεσιμότητας και της αξιοπιστίας υπερέχουν έναντι των άλλων.

Έντονη κριτική ασκείται σχετικά με τη συμβατότητα της τριάδας των στόχων της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ ενώ, υποστηρίζεται ότι οι κατ' εξοχήν ενεργειακοί στόχοι στην ουσία αλληλεπικαλύπτονται με τους στόχους της περιβαλλοντικής πολιτικής και της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής. Τα ζητήματα αυτά, βέβαια, αντί για επικαλυπτόμενα μπορούν να θεωρηθούν και αλληλένδετα και η αναζήτηση συνεργιών μεταξύ των τριών αυτών

τομέων – ενέργεια, περιβάλλον, κλιματική αλλαγή – μπορεί να αποφέρει ευρύτερα θετικά αποτελέσματα.

Οι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής συμπεριλαμβάνουν στοιχεία και από άλλα πεδία πολιτικής και γι' αυτό, η ενεργειακή πολιτική δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως μεμονωμένο πεδίο. Η ενεργειακή πολιτική είναι αλληλένδετη με άλλες πολιτικές της ΕΕ και η επίτευξη των ενεργειακών στόχων εξαρτώνται από την πρόοδο άλλων πολιτικών όπως π.χ. βιομηχανία, τεχνολογική καινοτομία. Αντιστοίχως, άλλοι τομείς πολιτικής εξαρτώνται από την ενεργειακή όπως, η πορεία της οικονομικής ανάπτυξης του συνόλου της ΕΕ, η συντήρηση και η δημιουργία νέων υποδομών. Η ενέργεια δεν αποτελεί απομονωμένο πεδίο άσκησης πολιτικής και η αναζήτηση συνεργιών είναι θετική και θεμιτή.

Τίθενται, επίσης, σχετικά ερωτήματα για την αναγκαιότητα ύπαρξης τριών ξεχωριστών Γενικών Διευθύνσεων: Γενική Διεύθυνση Ενέργειας, Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος, Γενική Διεύθυνση Κλίματος (DG Energy - DG Environment – DG Clima). Τα ερωτήματα αφορούν τους αλληλεπικαλυπτόμενους στόχους μεταξύ των τριών Γενικών Διευθύνσεων, την αναζήτηση συνεργειών μεταξύ τους και την πιο σωστή κατανομή των οικονομικών πόρων της ΕΕ για την υλοποίηση των στόχων τους. Η Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος, παρόλα ταύτα, έχει τομείς αρμοδιότητας που σχετίζονται ως επί το πλείστον με το περιβάλλον και όχι άμεσα με την ενέργεια όπως, η προστασία των υδάτων, η χρήση της γης, τη δασοκομία κ.α. που καθιστούν την ύπαρξή αδιαμφισβήτητη και αναγκαία. Η δημιουργία της Γενικής Διεύθυνσης Κλίματος οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη δυναμική των πολιτικών για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής που δημιούργησε η Σύνοδος Κορυφής για το κλίμα στην Κοπεγχάγη το 2007. Τα ενεργειακά ζητήματα, όμως, είναι πιο μείζονα για την παρούσα πολιτική ατζέντα της ΕΕ. Ο νεοεκλεγείς, από τις Ευρωεκλογές του Μαΐου του 2014, Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής J.C. Juncker, συγχώνευσε το χαρτοφυλάκιο της Γενικής Διεύθυνσης για το Κλίμα με αυτό της Ενέργειας. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξέφρασε την αντίθεσή του³⁵⁴ υποστηρίζοντας, ότι η διαπραγματευτική ικανότητα της ΕΕ στην επικείμενη σύνοδο κορυφής του ΟΗΕ για το κλίμα στο Παρίσι το 2015 θα μειωθεί και ότι για συγκρούσεις συμφερόντων που μπορεί να προκύψουν κατά τη διαχείριση των δύο χαρτοφυλακίων, είναι πιο θεμιτή η διαβούλευση μεταξύ δύο

---

³⁵⁴ Parliament reacts to Juncker's plan to merge energy and climate portfolios, *EurActiv*, 5/9/2014 : <http://www.euractiv.com/sections/energy/parliament-reacts-junckers-plan-merge-energy-and-climate-portfolios-308235> (πρόσβαση στις 9/9/2014)

διαφορετικών Επιτρόπων παρά, η λήψη αποφάσεων στους κόλπους μίας μόνο Γενικής Διεύθυνσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η εξέλιξη της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ βασίστηκε κυρίως σε τρία γεγονότα: στις διακυβερνητικές διαπραγματεύσεις σχετικά με τα αντικρουόμενα ενεργειακά συμφέροντα μεταξύ των κρατών – μελών , στις συντονισμένες προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη διαμόρφωση και την προώθηση συγκεκριμένων στόχων ενεργειακής πολιτικής και την ανάγκη η ΕΕ να αντεπεξέλθει ικανοποιητικά στις παγκόσμιες ενεργειακές εξελίξεις , δεδομένης και της υψηλής της εξάρτησης σε ενεργειακά προϊόντα τρίτων χωρών. Η εξέλιξη της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ βασίζεται ,πράγματι, στη σύνθετη αλληλεπίδραση μεταξύ αυτών των τριών γεγονότων και είναι δύσκολο να προκριθεί κάποιο γεγονός ως πιο σημαντικό έναντι του άλλου.

Η ανάλυση σχετικά με τη διαμόρφωση και την εξέλιξη της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, πρέπει πάντα να λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι η ΕΕ είναι η μόνη ήπειρος που δεν η οποία δεν είναι εξ' ολοκλήρου αυτάρκης σε ενεργειακές πηγές. Επίσης, ότι η ενεργειακή πολιτική διαμορφώνεται εν μέσω ενός περίπλοκου δικτύου στο οποίο δρουν και συναγωνίζονται ταυτόχρονα τα συμφέροντα των ιδιωτικών εταιρειών ενέργειας και των εθνικών πολιτικών ενέργειας. Η ΕΕ καλείται, έτσι, να διαμορφώσει την ενεργειακή της πολιτική στα πλαίσια ενός πολύπλοκου πάζλ. Υπάρχει μία ισχυρή αλληλεπίδραση μεταξύ των γεγονότων στα οποία βασίζεται η διαμόρφωση και η εξέλιξη της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και γι' αυτό δεν είναι ξεκάθαρο πιο από αυτά έχει μεγαλύτερη προτεραιότητα, για παράδειγμα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά τη διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής λαμβάνει πάντα υπόψη τις εξωτερικές ενεργειακές εξελίξεις.

Παρόλα αυτά, ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έχει καθοριστική σημασία μεταξύ των τριών γεγονότων. Υπάρχει η ανάγκη συνοχής μεταξύ των εθνικών προσεγγίσεων και των πρωτοβουλιών με διασυνοριακό χαρακτήρα όπως τα σχέδια ανάπτυξης έργων υποδομών και η ασφάλεια διαμετακόμισης υδρογονανθράκων, υπάρχουν που αφορούν περισσότερα από ένα κράτη-μέλη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί να συγχρονίσει τα διαφορετικά συμφέροντα και να εξασφαλίσει τη συνοχή και τη συνεργασία μεταξύ των κρατών –μελών της ΕΕ όχι μόνο σε θέματα που αφορούν την ασφάλεια διαμετακόμισης αλλά, και σε θέματα όπως ο συσχετισμός της ενεργειακής πολιτικής με την προστασία του περιβάλλοντος, η προώθηση των ΑΠΕ, η ενεργειακή αποδοτικότητα, η ισχυροποίηση των δεσμών ενεργειακού εμπορίου μεταξύ των

κρατών-μελών της ΕΕ, η βέλτιστη κατανομή ενεργειακών πόρων στην επικράτεια της ΕΕ κ.α. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποτελεί, ίσως, το μοναδικό θεσμικό όργανο που μπορεί να σχεδιάσει και να υποστηρίξει σχετικές πολιτικές, καθώς διαθέτει μία γενική και πιο ολοκληρωμένη εικόνα του ενεργειακού τομέα.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιδιώκει τη διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής στη βάση κοινών συμφερόντων και κοινών στόχων πολιτικής. Η ολοκλήρωση των αγορών πετρελαίου και ΦΑ αποτελεί από τα πιο καίρια ζητήματα της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ τα τελευταία 20 χρόνια και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διεξήγαγε μακροχρόνιες και συντονισμένες προσπάθειες για να διαμορφωθεί ένα συγκεκριμένο ρυθμιστικό πλαίσιο. Το ρυθμιστικό και νομικό πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί, ιδιαίτερος σε ότι αφορά την εσωτερική αγορά ενέργειας ΦΑ και ηλεκτρισμού της ΕΕ, έχει σίγουρα ανεπάρκειες και αλλά, σε σύγκριση με το παρελθόν, έχει πολλές βελτιώσεις. Παρατηρούμε, επίσης, την επιδίωξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για σταδιακή προσαρμογή των στόχων της ενεργειακής πολιτικής στην οικονομική πραγματικότητα, λόγω και της πρόσφατης οικονομικής κρίσης της Ευρωζώνης. Η ενεργειακή πολιτική θα πρέπει να συνάδει με τις οικονομικές συνθήκες που επικρατούν.

Έντονη κριτική ασκείται σχετικά με την «επιβολή» πολιτικών υπέρ της βιώσιμης ανάπτυξης και της προώθησης των ΑΠΕ, με πρωτοβουλία της Γερμανίας κατά κύριο λόγο, σε μία «ανώριμη» ενεργειακή αγορά. Υπάρχει, μάλιστα, και η άποψη ότι μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου και την επανένωση της Γερμανίας, η ρητορική υπέρ της βιώσιμης ανάπτυξης κυριάρχησε στον πολιτικό διάλογο για την περαιτέρω ενοποίηση της ΕΕ.

Ο διάλογος σχετικά με την ανάγκη διαμόρφωσης μίας κοινής και συνεκτικής εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής έχει ενταθεί τα τελευταία έτη λόγω των ρώσο-ουκρανικών κρίσεων που επηρεάζουν τη μεταφορά ΦΑ προς την ΕΕ, δεδομένου ότι το ΦΑ καταλαμβάνει πλέον υψηλή θέση στο ενεργειακό μίγμα του συνόλου της ΕΕ. Η ΕΕ επιδιώκει να δράσει με συνοχή απέναντι στους κύριους ενεργειακούς προμηθευτές της, κυρίως τη Ρωσία, αλλά και σε σχέση με σημαντικές ενεργειακές εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο όπως η εκμετάλλευση του σχιστολιθικού αερίου στις ΗΠΑ και οι εξαγωγές, η ενεργειακή ζήτηση των αναπτυσσόμενων οικονομιών, η ανάπτυξη των ΑΠΕ στην Κίνα οι οποίες συναγωνίζονται την ΕΕ στην παραγωγή και στο κόστος τεχνολογιών και προϊόντων ΑΠΕ. Οι, εκτός επικράτειας ΕΕ, περιφερειακές και παγκόσμιες ενεργειακές εξελίξεις αποτελούν πάντα ένα ισχυρό κίνητρο για

την περεταίρω ώθηση της διαδικασίας ολοκλήρωσης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ ενώ, ταυτόχρονα τοποθετούν τα ζητήματα ενέργειας υψηλά στη γενικότερη πολιτική ατζέντα της ΕΕ .

Το κεντρικότερο, ίσως, ερώτημα της ανάλυσης σχετικά με την ενεργειακή πολιτική της ΕΕ είναι ο βαθμός αποτελεσματικότητας και επάρκειας του παροντικού σχεδιασμού της. Αποτελεσματικότητα στις διαδικασίες ορισμού στόχων και προτεραιοτήτων και αρμονική αλληλεπίδραση μεταξύ των θεσμικών οργάνων της ΕΕ και των λοιπών διαμορφωτών της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ ώστε να διασφαλιστεί η συνοχή μεταξύ στόχων και μέτρων-εργαλείων υλοποίησής τους στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον της ΕΕ.

Στο ΓΡΑΦΗΜΑ 3 επιδιώξαμε να αναπαραστήσουμε τους φορείς και τους δρώντες διαμόρφωσης και άσκησης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, ώστε να αναδείξουμε την πολυπλοκότητά της στη βάση του συγκερασμού των διαφορετικών ,και συχνά αντικρουόμενων, δημοσίων και ιδιωτικών συμφερόντων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, επιτελώντας τον θεσμικό της ρόλο ως ρυθμιστής της ατζέντας των θεμάτων με τα οποία πρέπει να ασχοληθεί η ΕΕ κατά προτεραιότητα ,θεματοφύλακα των Συνθηκών και της κοινοτικής μεθόδου στη λειτουργία της ΈΕ και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, επιτελεί πρωταρχικό ρόλο στη διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Επισημαίνει τις θετικές πλευρές της διαδικασίας ολοκλήρωσης στον ενεργειακό τομέα μέσω της δημιουργίας και λειτουργίας μίας εύρυθμης εσωτερικής αγοράς ενέργειας , της κοινή προσέγγιση των κρατών-μελών στα περιβαλλοντικά ζητήματα και την αντιμετώπιση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής.

Το μεγάλο πρόβλημα , όμως, της ενεργειακής πολιτικής είναι η διασπορά αρμοδιοτήτων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν διαθέτει όλες τις αρμοδιότητες, αλλά μόνο την αρμοδιότητα του καθορισμού στόχων, ενώ η αρμοδιότητα διαμόρφωσης του ενεργειακού μείγματος βρίσκεται σε εθνικό επίπεδο και φυσικά όσον αφορά την υλοποίηση των στόχων σε επίπεδο ΕΕ, η εφαρμογή βρίσκεται πάντα στη διακριτική ευχέρεια των κρατών –μελών της ΕΕ.

Η Επιτροπή δεν μπορεί να ενεργήσει ως ενιαίος φορέας για την υλοποίηση των στόχων της ενεργειακής πολιτικής , αλλά να προτείνει πρωτοβουλίες σε επίπεδο ΕΕ και να επιδιώξει τη σύγκλιση των στόχων της ενεργειακής και περιβαλλοντικής πολιτικής. Η εφαρμογή των συμφωνιών και των νομικών δεσμεύσεων θα πρέπει να γίνει από τα κράτη-μέλη.

Στο νέο πακέτο προτάσεων για την ενέργεια και το κλίμα ως το 2030³⁵⁵ που παρουσίασε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή -2030 Framework for climate and energy policies – προκρίνεται η

---

³⁵⁵ Σχετικός σύνδεσμος : http://ec.europa.eu/clima/policies/2030/index_en.htm

συνεργατική προσέγγιση και επιδιώκεται η διαμόρφωση ενός ισχυρού διαλόγου μεταξύ του Συμβουλίου και της Επιτροπής, προκειμένου να βρίσκονται συμβιβαστικές λύσεις. Οι πρωτοβουλίες για την κατάθεση προτάσεων εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής θα εξαρτώνται από τις συμφωνίες που γίνονται στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, ώστε να λειτουργεί σωστά η αλληλεπίδραση μεταξύ των θεσμικών οργάνων.

Όπως διαπιστώσαμε μέσα από την ενδελεχή ανάλυση των κειμένων, των Συνθηκών της ΕΕ, η ενεργειακή πολιτική αναβαθμίζεται ποιοτικά και με τη Συνθήκη της Λισαβόνας γίνεται ένας από τους τομείς προτεραιότητας για την ΕΕ. Επίσης, η ενέργεια, μετά τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας, έγινε ένας από τους τομείς πολιτικής όπου εφαρμόζεται η διαδικασία της συναπόφασης που συνεπάγεται την ενίσχυση του ρόλου του Κοινοβουλίου, το οποίο ήταν πάντα θετικά προσκείμενο στις διαδικασίες ολοκλήρωσης. Επιπλέον, η Συνθήκη της Λισαβόνας δίνει στην ΕΕ ένα «διεθνές νομικό καθεστώς», προκειμένου η Ένωση να ενισχύσει το ρόλο της στη διεθνή σκηνή. Ταυτόχρονα, όμως, η Συνθήκη της Λισαβόνας περιλαμβάνει ένα παράδοξο. Ενώ προωθεί την αρχή της αλληλεγγύης για το συντονισμό ενεργειακών πολιτικών των κρατών-μελών της ΕΕ, τα κράτη-μέλη διατηρούν το απόλυτο δικαίωμά να καθορίζουν τους όρους της εξερεύνησης και εκμετάλλευσης των ενεργειακών πόρων, τη σύσταση του ενεργειακού τους μίγματος κ.λπ. και δεν προβλέπεται από τη Συνθήκη ένας μηχανισμός ευθυγράμμιση των εθνικών ενεργειακών συμφερόντων με βάση το κοινό ενεργειακό συμφέρον της ΕΕ.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας όντως διαθέτει αυτό το παράδοξο στην θεωρία αλλά, και στην πράξη υπάρχει θεμελιώδες πρόβλημα στην έμπρακτη έκφραση της αλληλεγγύης σε θέματα ενέργειας μεταξύ των κρατών-μελών. Τα προβλήματα δεν εδράζονται τόσο στο πολιτικό ή νομικό πλαίσιο, αλλά είναι κατά κύριο λόγο πρακτικά. Κατά τη διάρκεια της ρώσο-ουκρανικής κρίσης του 2009, τα κράτη-μέλη επέδειξαν ισχυρή αλληλεγγύη, γεγονός που δεν είχε προβλέψει ούτε η Ουκρανία, ούτε η Ρωσία. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκπροσώπησε την ΕΕ κατά τη διάρκεια αυτής της κρίσης, τονίζοντας στην Ουκρανία και Ρωσία τη σημασία της συνέχισης της ροής ανεφοδιασμού ΦΑ.

Η διαδικασία συναπόφασης είναι πολύ σημαντική προκειμένου να βελτιωθεί η συνοχή της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και να ενισχυθεί και να διευρυνθεί η ουσία των αποφάσεων που λαμβάνονται σε αυτόν τον τομέα. Σχετικά με την ενίσχυση του διεθνούς νομικού καθεστώτος της ΕΕ, δεν παρατηρούμε σημαντική βελτίωση της θέσης της ΕΕ στα ενεργειακά ζητήματα, διότι εφ' όσον τα κράτη-μέλη συνεχίζουν να δρουν αυτόνομα και το νομικό καθεστώς της ΕΕ

δεν είναι τόσο σημαντικό. Τα κράτη- μέλη της ΕΕ συνεχίζουν να συνάπτουν διμερείς συμφωνίες με διεθνείς ενεργειακούς δρώντες και το νομικό καθεστώς των διαπραγματεύσεων της ΕΕ δεν έχει αλλάξει πολύ. Η διαμόρφωση και η άσκηση μιας πιο συνεκτικής ενεργειακής πολιτικής ίσως είναι πιο σημαντική από το νομικό καθεστώς αυτό καθεαυτό.

Τα εθνικά ενεργειακά συμφέροντα των κρατών – μελών της ΕΕ δεν είναι ευθυγραμμισμένα, αλλά είναι αμφίβολο αν μπορούν να ευθυγραμμιστούν πλήρως καθώς και οι δυνατότητες ανάπτυξης του ενεργειακού τους τομέα θα παραμείνουν διαφορετικές. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να σχεδιάσει και να θέσει σε εφαρμογή μηχανισμούς συνεργασίας και αντιστάθμισης των αντικρουόμενων συμφερόντων με σκοπό να βρεθεί κοινό έδαφος. Η διαφορά συμφερόντων των κρατών-μελών πάντως δίνει και ευκαιρίες βελτίωσης της συνεργασίας τους κυρίως στους τομείς του ενεργειακού κόστους και της ενίσχυσης της ασφάλειας ανεφοδιασμού που αποτελούν μείζονα ζητήματα. Τα διαφορετικά εθνικά ενεργειακά συμφέροντα καταδεικνύουν, εν τέλει, το φυσικό όριο δικαιοδοσίας και δραστηριότητας της ΕΕ.

Το ενεργειακό κεφάλαιο της Συνθήκης της Λισαβόνας, διαμορφώνει κατά κύριο λόγο μια πλατφόρμα που επιδιώκει να πείσει τα κράτη-μέλη για τα αμοιβαία οφέλη της συνεργασίας και ότι η διαμόρφωση μιας κοινής ενεργειακής πολιτικής δεν θα πρέπει να αποτελεί win-win game μεταξύ της ΕΕ και των κρατών –μελών τους.

12.2 Οι σύγχρονες προκλήσεις της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ

12.2.1 Ζητήματα ενεργειακής ασφάλειας και εξωτερικής ενεργειακής διακυβέρνησης

Οι εσωτερικές και εξωτερικές διαστάσεις της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ είναι αλληλένδετες³⁵⁶. Παρόλα ταύτα, η υψηλή εξάρτηση της ΕΕ σε ενεργειακά προϊόντα τρίτων χωρών και η χαμηλή διαφοροποίηση προμηθευτών και πηγών, αποτελεί το στοιχείο εκείνο που γεφυρώνει τις επιδιώξεις του τριγώνου των στόχων της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Η εξωτερική διάσταση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, αποτελεί το βασικό βραχίονα της συνολικής ενεργειακής της πολιτικής και της ενεργειακής της ασφάλειας, με στόχο την ασφάλεια του ενεργειακού ανεφοδιασμού, μέσω της ικανοποίησης των αρχών της διαθεσιμότητας και της αξιοπιστίας. Ταυτόχρονα , όμως, η ίδια η ασφάλεια ανεφοδιασμού είναι

---

³⁵⁶ “*The external aspects of energy policy must be seen together with the internal aspects*” , J.M.Barroso, Opening Speech External Energy Conference, 2006

ένα πολυδιάστατο ζήτημα³⁵⁷ που περιλαμβάνει συνιστώσες οικονομικές, πολιτικές, διπλωματικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές.

Η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, αποτελεί κεντρικό ζήτημα της ημερήσιας διάταξης της ΕΕ και εντάσσεται πλέον στην ατζέντα των ζητημάτων της πολιτικής ασφαλείας. Η απειλή μιας ενδεχόμενης διακοπής στην αλυσίδα ενεργειακού ανεφοδιασμού, απειλεί την ΕΕ στο σύνολό της³⁵⁸. Η αυξανόμενη εξάρτηση σε ενεργειακές εισαγωγές, πολιτικοποιεί³⁵⁹ έντονα τη λειτουργία των ενεργειακών αγορών, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη συμπεριφορά της Ρωσίας, και μετατρέπει την ενεργειακή ασφάλεια σε αναπόσπαστο κομμάτι της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας της ΕΕ.

Η Πράσινη Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής COM(2006) 105 με τίτλο « *Ευρωπαϊκή Στρατηγική για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια* » υπογραμμίζει την ανάγκη για μία συνεκτική εξωτερική πολιτική ενέργειας. Με βάση τη συγκεκριμένη Βίβλο, η Επιτροπή σε συνεργασία με τον Υπάτο Εκπρόσωπο της ΕΕ σε θέματα ΚΕΠΠΑ, συνέταξαν έγγραφο με τίτλο «*Εξωτερική Πολιτική για την εξυπηρέτηση των ενεργειακών συμφερόντων της Ευρώπης*» το οποίο αποτίμησε θετικά το Συμβούλιο του Ιουνίου 2006. Ορίστηκαν οι βασικές επιδιώξεις της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ που περιλαμβάνουν την ένταξη της ενεργειακής πολιτικής και σε άλλες πολιτικές με εξωτερική διάσταση και τη διαμόρφωση ενός κανονιστικού πλαισίου στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας. Ταυτόχρονα, δρομολογείται η αναβάθμιση των ήδη υπαρχόντων και η κατασκευή νέων υποδομών για τη διασφάλιση της διαφοροποίησης των ενεργειακών προμηθειών. Εξαγγέλλεται, επίσης, η αναβάθμιση των σχέσεων με το σύνολο των εξωτερικών ενεργειακών εταίρων της ΕΕ (προμηθευτές – διαμετακομιστές) και προκρίνεται και η ενίσχυση της θεσμικής συνεργασίας με διεθνείς παράγοντες ενέργειας (ΔΟΕ κτλ.).

Η προσέγγιση της ΕΕ στα ζητήματα ενεργειακής ασφαλείας δεν μπορεί να είναι καθαρά οικονομική. Θα πρέπει να ενσωματώνει και τις πολιτικές πτυχές της στρατηγικής χρησιμότητας του εμπορίου των ενεργειακών πόρων³⁶⁰. Σαφώς, μία τέτοια προσέγγιση δεδομένης της φύσης

---

³⁵⁷ “ *L’approvisionnement énergétique s’agit d’une question multidimensionnelle*”, A. Biava, L’action de l’Union Européenne face à son approvisionnement énergétique, *Politique Européenne*, no .22, 2007, pp. 105-123

³⁵⁸ *ibid*

³⁵⁹ A. Correlje, C.van der Linde, Energy supply security and geopolitics: A European perspective, *Energy Policy*, no.43, 2006, pp.532-543

³⁶⁰ R. Youngs, Europe’s External Energy Policy: Between Geopolitics and the Market’. *Centre for European Policy Studies*, Working Document No. 278, 2007, pp. 1-16

και της λειτουργίας της ΕΕ, αναπόφευκτα δημιουργεί συνθήκες εσωτερικών αντιπαραθέσεων λόγω της απόκλισης των στρατηγικών συμφερόντων των κρατών-μελών³⁶¹.

Η ΕΕ, λοιπόν, επιδιώκει να εξασφαλίσει επαρκείς ποσότητες ενεργειακών προϊόντων, κυρίως ΦΑ το οποίο κυριαρχεί πλέον στο συνολικό ενεργειακό της μίγμα, και να ικανοποιήσει τους στόχους της περιβαλλοντικής πολιτικής, μέσω της απρόσκοπτης λειτουργίας των δικτύων μεταφοράς και την εύρυθμη λειτουργία των ενεργειακών αγορών. Η εύρυθμη λειτουργία των ενεργειακών αγορών βασίζεται στην αμοιβαιότητα των συμφερόντων των δρώντων τους, στη συμφωνία δηλαδή των όρων θα εξυπηρετούν τα εμπορικά, οικονομικά, πολιτικά και στρατηγικά τους συμφέροντα.

Η ΕΕ επιδιώκει, επίσης, να εξασφαλίσει την αξιοπιστία των κύριων ενεργειακών προμηθευτών της για την απρόσκοπτη ροή των ενεργειακών προϊόντων και να μειώσει τους κινδύνους από ενδεχόμενη διακοπή στην αλυσίδα ανεφοδιασμού. Η ικανοποίηση της αρχής της αξιοπιστίας έχει σημαντικές γεωπολιτικές προεκτάσεις και μπορεί να ενισχυθεί μέσω μίας σειράς εργαλείων όπως, η διαφοροποίηση των πηγών εφοδιασμού, η διαφοροποίηση της αλυσίδας εφοδιασμού και η ανάπτυξη νέων υποδομών, η μείωση της ενεργειακής ζήτησης μέσω της ενίσχυσης της ενεργειακής αποδοτικότητας, η διαφοροποίηση του ενεργειακού μίγματος. Η ανάπτυξη των εργαλείων αυτών, αποτελούν βασικό κομμάτι της ενεργειακής στρατηγικής της ΕΕ απέναντι στους κύριους ενεργειακούς της εταίρους δηλαδή τις χώρες παραγωγούς/προμηθευτές και τις χώρες διαμετακόμισης.

Οι σχέσεις της ΕΕ με τους εξωτερικούς ενεργειακούς της εταίρους θα πρέπει να βασιστούν στην αρχή της αμοιβαιότητας των οφελών και των συμφερόντων. Η ΕΕ παρέχει μία μεγάλη ενεργειακή αγορά, στην οποία οι εξωτερικοί ενεργειακοί προμηθευτές μπορούν να διοχετεύσουν τα προϊόντα τους – με απώτερο σκοπό τον ασφαλή και απρόσκοπτο ανεφοδιασμό, σε επαρκείς ποσότητες και συμφέρουσες τιμές για τα κράτη –μέλη της ΕΕ.

Η ΕΕ επιδιώκει, λοιπόν, τη ανάπτυξη ενός δικτύου ανεφοδιασμού που θα είναι οικονομικά και τεχνικά, βιώσιμο και σταθερό και το οποίο θα αποτρέπει την ανάπτυξη μονοπωλιακών πρακτικών και από τα κράτη –μέλη της και από τους εξωτερικούς προμηθευτές. Παράλληλα, επιδιώκει την ανάπτυξη ενός κατάλληλου ρυθμιστικού πλαισίου³⁶² που θα επιτρέψει την

---

³⁶¹ A. Correlje, C.van der Linde, Energy supply security and geopolitics: A European perspective, *Energy Policy*, no.43, 2006, pp.532-543

³⁶² “ (...) a process of regulation in concert” (...)The European Commission, national governments, local entities and the energy industry have to develop together a common approach of security of energy supply which is founded upon more coordination and

εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ενέργειας , βασισμένης στην αλληλεξάρτηση των κρατών –μελών, μέσω και της επέκτασης του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου και στους εξωτερικούς ενεργειακούς εταίρους .Μία πραγματικά ενοποιημένη εσωτερική αγορά ενέργειας αποτελεί προαπαιτούμενο³⁶³ για το σχεδιασμό και την επιτυχημένη άσκηση της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.

Η Ανακοίνωση της Επιτροπής « *Η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ. Σύμπραξη με τους εταίρους πέραν των συνόρων* » , COM (2011) 539 αποτελεί την πρώτη ανακοίνωση που με καλεί τα κράτη –μέλη της ΕΕ με ρητό και επιτακτικό τρόπο σε ομοφωνία στόχων και δράσεων στον τομέα των εξωτερικών ενεργειακών σχέσεων. Μία επιτυχημένη εξωτερική ενεργειακή πολιτική αποτελεί προϋπόθεση για την ολοκλήρωση και την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ενέργειας. Έχει διαπιστωθεί στο παρελθόν πως οι διμερείς ενεργειακές σχέσεις μεταξύ μεμονωμένων κρατών –μελών της Ένωσης και τρίτων προμηθευτών μπορούν να οδηγήσουν σε κατακερματισμό της εσωτερικής αγοράς παρά στην ενδυνάμωση του ενεργειακού ανεφοδιασμού και της ανταγωνιστικότητας της ΕΕ.

Η λειτουργία των εσωτερικών αγορών ενέργειας βασίζεται κατά κύριο στις εισαγωγές οι οποίες ,εάν δεν διέπονται από τον ελεύθερο ανταγωνισμό και τη διαφάνεια, η ΕΕ βρίσκεται εκτεθειμένη και ευάλωτη στην πολιτική αστάθεια των προμηθευτών και τη μεταβλητότητα των τιμών. Για τους λόγους αυτούς, η εξωτερική ενεργειακή πολιτική θα πρέπει να αντανakλά στη διασυνδεσιμότητα της εσωτερικής αγοράς ενέργειας καθώς και την αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών –μελών της ΕΕ. Ένα πραγματικά καινοτόμο στοιχείο της Ανακοίνωσης αυτής, είναι η πρόβλεψη για τη δημιουργία ενός μηχανισμού ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των κρατών – μελών σχετικά με τις ενεργειακές συμφωνίες που πρόκειται να συνάψουν και η πρόταση για νομικό πλαίσιο που θα υποχρεώνει τα κράτη –μέλη να παράσχουν στην Επιτροπή όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για τις νέες και παλαιές ενεργειακές συμφωνίες. Πριν τεθεί σε ισχύ μία νέα συμφωνία , η Επιτροπή θα έχει τη δυνατότητα να προβεί σε έλεγχο συμβατότητας της συμφωνίας με την σχετική νομοθεσία και κυρίως με το τρίτο νομοθετικό πακέτο για την ενέργεια και τις διατάξεις που διέπουν την εσωτερική αγορά ΦΑ και ηλεκτρισμού

---

international action”, J.M.Chevalier, Security for energy supply for the European Union, *European Review of Energy Markets*, Volume 1, Issue 3, 2006

³⁶³ E.Kirchner, C.Berk, European Energy Security Co-operation:Between Amity and Enmity, *Journal of Common Market Studies*, Vol.48, no.4, 2010, pp.859-880

Μέσω της Ανακοίνωσης αυτής, η ΕΕ λαμβάνει για πρώτη φορά συγκεκριμένα μέτρα ώστε να αποσπάσει, κατά κάποιο τρόπο, τον έλεγχο της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής από τα κράτη μέλη. Σε πρώτη φάση, επιδιώκει να παρακολουθήσει στενά όλες τις διακυβερνητικές ενεργειακές συμφωνίες των κρατών –μελών της με τρίτες χώρες. Μακροπρόθεσμα, θα επιδιώξει να διαπραγματευτεί η ίδια τις ενεργειακές συμφωνίες στο όνομα της ΕΕ.

Η διάταξη σχετικά με τη συμβατότητα των εξωτερικών ενεργειακών συμφωνιών με το ευρωπαϊκό ενεργειακό κεκτημένο, χρησιμοποιείται και στην προσπάθεια περιορισμού των μονοπωλιακών πρακτικών εκ μέρους της Ρωσίας.

Πιο συγκεκριμένα, μετά από μελέτη των διακυβερνητικών συμφωνιών που προβλέπονται για την κατασκευή του αγωγού ΦΑ South Stream που εξυπηρετεί τα συμφέροντα της Ρωσίας και θα περνά από την επικράτεια της Βουλγαρίας, κράτος-μέλος της ΕΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε ότι καμία από αυτές τις συμφωνίες δεν είναι συμβατή με το ευρωπαϊκό ενεργειακό κεκτημένο και κυρίως με τη δέσμη μέτρων του τρίτου νομοθετικού πακέτο για την απελευθέρωση της εσωτερικής αγοράς ΦΑ της ΕΕ. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή οι διακρατικές συμφωνίες που έχουν συναφθεί για την κατασκευή του αγωγού, δεν τηρούν την υποχρέωση για απαγόρευση ταυτόχρονης ιδιοκτησίας των δικτύων εμπορίας και μεταφοράς του ΦΑ και βάση αυτής της υποχρέωσης η Gazprom θα πρέπει να επιτρέπει την χρήση του αγωγού South Stream και σε άλλους προμηθευτές ΦΑ. Τα κράτη που έχουν συνάψει τις σχετικές συμφωνίες με τη Ρωσία καλούνται να τις διαπραγματευτούν εκ νέου βάση των υποχρεώσεων του απορρέουν από την Ευρωπαϊκή νομοθεσία και τις δεσμευτικές διατάξεις της Ενεργειακής Κοινότητας.

Στο σημείο αυτό, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι οι δεσμευτικοί κανόνες που υιοθετήθηκαν για την εσωτερική αγορά ενέργειας ενισχύουν και τη διαπραγματευτική ικανότητα της ΕΕ στις εξωτερικές ενεργειακές τις σχέσεις. Οι εν λόγω εξελίξεις συμπίπτουν βέβαια χρονικά και με την ρώσο- ουκρανική κρίση που ξέσπασε τον Μάρτιο του 2014. Τον Απρίλιο του 2014 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στα πλαίσια επιβολής κυρώσεων στη Ρωσία και σε ρωσικές εταιρείες, εξέδωσε μία μη-δεσμευτική απόφαση σύμφωνα με τη οποία η αγωγός ΦΑ South Stream αντίκειται της ευρωπαϊκής νομοθεσίας και θα πρέπει να βρεθεί άλλη εναλλακτική για την προμήθεια ΦΑ. Η Ρωσία, στράφηκε στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου εναντίον του τρίτου νομοθετικού πακέτου για την ενέργεια που υιοθέτησε η ΕΕ το 2009, κατηγορώντας τη ότι παραβιάζει διεθνείς κανόνες. Οι εσωτερικές διαμάχες περί στήριξης ή μη του South Stream

συνέβαλαν κατά πολύ στην πτώση της κυβέρνησης Stanishev στη Βουλγαρία καθώς, βουλγαρικές εταιρείες συμμετέχουν άμεσα στην κατασκευή του South Stream και η επιβολή κυρώσεων στην Ρωσία θα τις πλήξει εξίσου .

Η πολιτική κρίση στη Ουκρανία και η προσάρτηση της χερσονήσου της Κριμαίας από τη Ρωσία, δημιουργεί συνθήκες αποσταθεροποίησης στη ροή προμηθειών ΦΑ και γι' αυτό το λόγο η ΕΕ επιδιώκει να λάβει άμεσα μέτρα υπέρ της ασφάλειας ενεργειακού ανεφοδιασμού.

Η πρόσφατη Ανακοίνωση της Επιτροπής COM (2014) 330, με τίτλο «*Ευρωπαϊκή στρατηγική για την ενεργειακή ασφάλεια*»³⁶⁴, ορίζει βραχυπρόθεσμα μέτρα και μακροπρόθεσμες προκλήσεις . Στα πλαίσια των βραχυπρόθεσμων μέτρων, η Επιτροπή, καλείται να εκτελέσει ασκήσεις προσομοίωσης (energy stress tests) για την αντοχή των κρατών-μελών της σε περίπτωση διακοπής των ροών ΦΑ. Ο στόχος αυτών των ασκήσεων, είναι ο έλεγχος αντοχής του ενεργειακού συστήματος της ΕΕ και η ανάπτυξη σχεδίων έκτακτης ανάγκης και μηχανισμών ασφαλείας που μπορεί να περιλαμβάνουν: την αύξηση αποθεμάτων ΦΑ μέσω της κατασκευής υποδομών έκτακτης ανάγκης και τη λειτουργία αντίστροφης ροής των αγωγών διαμετακόμισης ,τη βραχυπρόθεσμη μείωση ζήτησης ενέργειας και τη χρήση εναλλακτικών καυσίμων. Αυτά τα τεστ αντοχής θα χρησιμεύσουν ως βάση για την ενίσχυση των υφιστάμενων ευρωπαϊκών μηχανισμών αντιμετώπισης ενεργειακών κρίσεων και αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών-μελών.

Σε ένα πιο μακροπρόθεσμο πλαίσιο, προτείνεται η αύξηση της ενεργειακής απόδοσης³⁶⁵ ,μέσω της μείωσης κατά 30% της ενεργειακής κατανάλωσης έως το 2030 ,στα πλαίσια των στόχων του πακέτου για την ενέργεια και το κλίμα ως το 2030³⁶⁶, και η εκμετάλλευση των εγχώριων ενεργειακών πόρων , όπως τα ορυκτά καύσιμα και η χρήση της πυρηνικής ενέργειας. Επανερχεται , λοιπόν, στο προσκήνιο η εκμετάλλευση και χρήση ενεργειακών πηγών που, λόγω των περιβαλλοντικών – κλιματικών στόχων , είχε ατονήσει τα τελευταία χρόνια. Επαναλαμβάνεται η ανάγκη μιας συνεκτικής εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής για την αποτελεσματική διαπραγμάτευση, με πρότερη γνώση της Επιτροπής, των εξωτερικών ενεργειακών συνεργασιών και συμφωνιών με τους ήδη υπάρχοντες ενεργειακούς εταίρους

³⁶⁴ Το κείμενο της Ανακοίνωσης διαθέσιμο ηλεκτρονικά στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0330&from=EN>

³⁶⁵ Σχετική Ανακοίνωση της Επιτροπής COM (2014) 520 “Energy Efficiency and its contribution to energy security and the 2030 framework for climate and energy policy:

http://ec.europa.eu/energy/efficiency/events/doc/2014_eec_communication_adopted.pdf

³⁶⁶ Πράσινη Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής « Πλαίσιο για τις πολιτικές που αφορούν το κλίμα και την ενέργεια με χρονικό ορίζοντα το έτος 2030», COM(2013) 169 final: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0169&from=EN>

(Ρωσία) αλλά, και τους νέους στο πλαίσιο του στόχου διαφοροποίησης των πηγών και των διαδρόμων ανεφοδιασμού.

Σημαντική και ενδιαφέρουσα εξέλιξη αποτελεί και η δημιουργία, ως ξεχωριστό χαρτοφυλάκιο στα πλαίσια της νέας Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μίας Ενεργειακής Ένωσης (Energy Union). Η Ενεργειακή Ένωση αποτελεί, στην ουσία, ένα νέο θεσμικό εργαλείο για την περαιτέρω σύγκλιση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, που θα βασίζεται στα πρότυπα της τραπεζικής ένωσης, σύμφωνα με δηλώσεις του νέου Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Tusk που υπήρξε και ο εμπνευστής της Ένωσης για την Ενέργεια.

Ο πρώην Πρωθυπουργός της Πολωνίας, Donald Tusk την παραλλήλισε με την πρόσφατα συμφωνηθείσα Τραπεζική Ένωση: δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού οργάνου (εμποτικού ή εμπορικού), ενός ενιαίου μηχανισμού επίλυσης διαφορών (και κοινής εξωτερικής εκπροσώπησης) και ενός συστήματος αλληλεγγύης που θα υποστηρίζεται από ένα κοινό ταμείο για τον ενεργειακό τομέα της ΕΕ (π.χ. χρηματοδότηση από την ΕΕ για την κατασκευή νέων υποδομών). Προτείνεται, στην ουσία, ένα σχέδιο ολοκλήρωσης στον τομέα της ενέργειας βάση του μοντέλου ολοκλήρωσης σε άλλους τομείς πολιτικής της Ένωσης βασιζόμενο στη λογική της θεωρίας του νεολειτουργισμού. Επίσης, να αναφέρουμε ότι ένα παρόμοιο μοντέλο για τη δημιουργία μίας «Ενεργειακής Κοινότητας»³⁶⁷ έχει ήδη προταθεί από το πολιτικό ινστιτούτο Notre Europe- Jacques Delors.

Η ιδέα της υιοθέτησης του μοντέλου της τραπεζικής ένωσης στον ενεργειακό τομέα εγείρει κάποια βασικά ερωτήματα³⁶⁸. Η Τραπεζική Ένωση δημιουργήθηκε λόγω της ανάγκης για άμεση ανάληψη δράσης απέναντι στην οικονομική και την επακόλουθη κρίση του δημόσιου χρέους. Ο στόχος της Τραπεζικής Ένωσης ήταν σαφής - να παράσχει εμπιστοσύνη στις χρηματοπιστωτικές αγορές και την επανέναρξη της δανειοδότησης στις προβληματικές οικονομίες της Ευρωζώνης. Η δημιουργία της Τραπεζικής Ένωσης δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο άσκησε κριτική σε αυτή την ιδιότυπη διαδικασία σύγκλισης μέσω του συνδυασμού της συνήθους κανονιστικής/ θεσμικής διαδικασίας και των διακυβερνητικών συμφωνιών. Η παράδοση της εποπτείας των εθνικών τραπεζών σε ένα ευρωπαϊκό όργανο που δεν θα υφίσταται άμεσο πολιτικό έλεγχο, ήταν μια απόφαση που πάρθηκε με σχετική δυσκολία ακόμη και από τα κράτη που υποστήριζαν θερμά τη δημιουργία της Τραπεζικής Ένωσης. Η Τραπεζική Ένωση

³⁶⁷ J.Delors et al., Towards a European Energy Community: A policy proposal, *Notre Europe*, Paris, 2010

³⁶⁸ Can Europe “copy –paste” an energy union?, *Euractiv*, 23/7/2014:<http://www.euractiv.com/sections/energy/can-europe-copy-paste-energy-union-303649> (πρόσβαση στις 26/7/2014)

δημιουργήθηκε μετά από τρία έτη διαπραγματεύσεων και η πρακτική εφαρμογή των συμφωνηθέντων έχει μόλις ξεκινήσει να τίθεται σε εφαρμογή , οπότε δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε με βεβαιότητα αν ο εν λόγω μηχανισμός έχει επιτυχημένα αποτελέσματα. Προς το παρόν, τουλάχιστον, έχει εξυπηρετήσει τον κύριο στόχο του, έχει επιφέρει ,δηλαδή, ηρεμία στις χρηματοπιστωτικές αγορές.

Θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ένα παρόμοιο μοντέλο σύγκλισης στον τομέα της ενέργειας; Η Τραπεζική Ένωση υλοποιήθηκε εν μέσω έντονων ανησυχιών για τη βιωσιμότητα του ίδιου του ευρώ ενώ , η αντίληψη της κρίσης στον τομέα της ενέργειας δεν φαίνεται να είναι αρκετά ισχυρή ώστε να παρακινήσει την κοινή δράση σε αυτό το στάδιο. Επίσης, η λειτουργία της Τραπεζικής Ένωσης βασίζεται και στη ύπαρξη και αξιοπιστία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, ενώ παραμένει ασαφές ποιο όργανο ή θεσμός θα μπορούσε να διαδραματίσει έναν ανάλογο ρόλο στον τομέα της ενέργειας.

Μια άλλη βασική διαφορά μεταξύ τραπεζικής και ενεργειακής ένωσης είναι ο τελικός στόχος. Η Ευρώπη επιθυμεί περισσότερη ασφάλεια στον τομέα της ενέργειας αλλά, τα κράτη-μέλη φαίνονται να μην είναι σε θέση να ορίσουν από κοινού μία επιτυχημένη πολιτική ενεργειακής ασφάλειας . Τα κράτη –μέλη της ΕΕ επιθυμούν περισσότερη σταθερότητα, αλλά αρνούνται να δημιουργήσουν μια πιο διαφανή ενεργειακή αγορά, βάση του μηχανισμού ανταλλαγής πληροφοριών που έχει προτείνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Επίσης, ο στόχος της διαφοροποίησης φαίνεται να σημαίνει κάτι διαφορετικό για κάθε κράτος μέλος, με βάση τις εσωτερικές και εξωτερικές ενεργειακές του προτεραιότητες. Για παράδειγμα , κάποια κράτη –μέλη αγοράζουν ΦΑ 30% φθηνότερες τιμές και δεν είναι έτοιμα να εγκαταλείψουν αυτό το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Η πρόταση για μεταφορά του μοντέλου της Τραπεζικής Ένωσης στην ενέργεια φαίνεται ακαδημαϊκά ελκυστική αλλά, αν δε συμβεί κάποιο πολύ σημαντικό γεγονός (αντίστοιχο της οικονομικής κρίσης) ή μια ριζική αλλαγή στις εσωτερικές πολιτικές ισορροπίες , δεν φαίνεται ρεαλιστικό να περιμένουμε ότι τα κράτη-μέλη της ΕΕ θα συνεργαστούν βάση μίας πρότασης που βασίζεται, κυρίως, στην αρχή της αλληλεγγύης. Σήμερα, δέκα κράτη -μέλη της ΕΕ εξαρτώνται από τη Ρωσία για περισσότερο από το ήμισυ της κατανάλωσης τους και σίγουρα θα ενδιαφέρονται να αυξήσουν τη διαπραγματευτική ισχύ τους και να διαπραγματεύονται τις ενεργειακές συμφωνίες ως ένα κοινό μπλοκ. Η άρθρωση μία κοινής ενεργειακής εξωτερικής πολιτικής με "μία φωνή" είναι δύσκολο να επιτευχθεί και η δεύτερη καλύτερη επιλογή φαίνεται

να είναι η δημιουργία ενός ισχυρού μπλοκ συμμάχων που αν έχει την απαραίτητη δυναμική θα μπορέσει να επιφέρει σημαντικές αλλαγές στην ενεργειακή πολιτική της ΕΕ.

Επιπλέον, η πτυχή της ενεργειακής εξάρτησης σε εξωτερικούς προμηθευτές είναι μόνο ένα από τα κομμάτια του πάζλ. Χωρίς μια τελική συμφωνία σχετικά με την εσωτερική διάσταση της ενεργειακής πολιτικής – ανταγωνιστικότητα, εκμετάλλευση εγχώριων ενεργειακών πόρων, δεν μπορούν να λυθούν βασικά προβλήματα. Η συνέχιση του πολιτικού διαλόγου σε αυτά τα ζητήματα, όμως μπορεί να αποβεί εις βάρος των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Το ζητούμενο της ανάπτυξης απαιτεί ξεπεραστεί ο κατακερματισμός της ενεργειακής αγοράς και να δημιουργηθεί αξιόπιστο και μακροπρόθεσμο πλαίσιο επενδύσεων. Αν η ΕΕ διστάζει ή χρονοτριβήσει, άλλες χώρες ίσως δημιουργήσουν πιο ελκυστικά επενδυτικά περιβάλλοντα (πχ. Κίνα στον τομέα των ΑΠΕ).

12.2.2 Μείωση ενεργειακής εξάρτησης από τη Ρωσία. Εργαλεία ενίσχυσης φυσικής ασφάλειας ανεφοδιασμού

Η ανάπτυξη του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ

Η φυσική ασφάλεια ανεφοδιασμού, δηλαδή η συνεχής και απρόσκοπτη ροή ενεργειακών πηγών αποτελεί σημαντική παράμετρο της ενεργειακής ασφάλειας. Το έργο υποδομών του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ σχεδιάστηκε ώστε να εξασφαλιστεί η απρόσκοπτη ροή προμηθειών ΦΑ μέσω της διαφοροποίησης των πηγών και των διαδρόμων διαμετακόμισης.

Ο Νότιος Διάδρομος επιδιώκει τη μείωση της εξάρτησης των κρατών-μελών της ΕΕ σε εισαγωγές ΦΑ από τη Ρωσία δίνοντας τη δυνατότητα στις παραγωγούς χώρες της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής να διοχετεύσουν τα κοιτάσματά τους μέσω ενός διαφοροποιημένου, σε σχέση με το υπάρχον, δικτύου αγωγών.

Αρκετά σχέδια αγωγών ΦΑ έχουν μελετηθεί, επαναξιολογηθεί, απορριφθεί και επανεμφανιστεί στα πλαίσια του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ. Αρχικά, προβλέπονταν η κατασκευή ενός αγωγού χωρητικότητας 31 bcm με το όνομα Nabucco που θα ξεκινούσε από το Μπακού του Αζερμπαϊτζάν, θα περνούσε από την επικράτεια της Γεωργίας και της Τουρκίας και θα έφτανε στα βουλγαρικά σύνορα και στη συνέχεια στον κεντρικό σταθμό ΦΑ του Baumgarten της Αυστρίας. Το 2013, όμως, η κοινοπραξία του Shah Deniz αποφάσισε να συνδέσει το Μπακού με την ευρωπαϊκή αγορά μέσω Ελλάδας και τους αγωγούς TAP και TANAP.

Ο Nabucco αντιμετώπιζε πολλά και σοβαρά εμπορικά προβλήματα. Η κοινοπραξία του Nabucco, για διάφορους εμπορικούς και οικονομικούς λόγους, δεν ήταν σε θέση να ανταπεξέλθει στην κατασκευή ενός έργου αυτού του μεγέθους. Απεναντίας, οι αγωγοί TAP και TANAP μπορούν να ανταποκριθούν καταλλήλότερα στην εμπορική πραγματικότητα . Ο Nabucco είχε μεγάλες ιδιαιτερότητες και, ως εκ τούτου, δεν θα μπορούσε να είναι εμπορικά βιώσιμος σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα. Κατά πρώτον, οι μεγάλοι όγκοι ΦΑ, που υποτίθεται ότι θα μπορούσε να μεταφέρει , και προμηθευτές όπως το Ιράν και το Ιράκ. Κατά δεύτερον, είχε τρεις διαφορετικές ομάδες ενδιαφερόμενων μερών στους τομείς της παραγωγής, διαμετακόμισης και κατανάλωσης. Με άλλα λόγια, οι εταιρείες που υποτίθεται ότι θα αγόραζαν το φυσικό αέριο θα ήταν διαφορετικές από εκείνες που εμπλέκονται στην παραγωγή και τη διαμετακόμιση.

Οι αγωγοί TANAP και TAP , ωστόσο , ανταγωνίζονται τον πολύ μεγαλύτερο, σε μήκος και χωρητικότητα, αγωγό South Stream της Gazprom , που θα μεταφέρει ρώσικο ΦΑ προς την Ιταλία (μέσω της Μαύρης Θάλασσας , της Βουλγαρία , της Σερβία , της Ουγγαρία και της Σλοβενίας). Η Ρωσία, αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στις μελλοντικές εξελίξεις του Νοτίου Διαδρόμου. Ο South Stream είναι η καλύτερη επιλογή για τη Ρωσία αυτή τη στιγμή, δεδομένου ότι θα επιτρέψει τη διαφοροποίηση των οδών εφοδιασμού γύρω από την Ουκρανία. Παρά το υψηλό κόστος κατασκευής (που σήμερα υπολογίζεται σε 28 δισ. €) και την χωρητικότητά του (που υπολογίζεται σε 63 bcm / y), ο αγωγός South Stream παραμένει στα σχέδια της Ρωσίας. Αυτό γεγονός φαίνεται να αντανάκλα την πεποίθηση της Ρωσίας για αύξηση της ζήτησης ΦΑ εκ μέρους της ΕΕ και της απόφασής της να πληρώσει υψηλό τίμημα ώστε να μείνει κυρίαρχος παίκτης στην αγορά προμήθειας ΦΑ αλλά, και για να εμποδίσει τη διοχέτευση στην ΕΕ, μέσω Νοτίου Διαδρόμου, ενεργειακών πηγών που δεν ελέγχονται από αυτή, όπως οι πηγές της Κασπίας, της Μέσης Ανατολής αλλά, και της Ανατολικής Μεσογείου³⁶⁹.

Εκτός του Αζερμπαϊτζάν, του οποίου τα κοιτάσματα θα αποτελέσουν τον κύριο τροφοδότη του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ, ο ρόλος της Τουρκίας στη μελλοντική εξέλιξη του Νοτίου Διαδρόμου είναι καίριος. Σε επίπεδο διακηρύξεων, η Τουρκία και η BOTAS έχουν δεσμευτεί για την ομαλή αποπεράτωση του Νοτίου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου. Η πολυπλοκότητα των ενεργειακών ζητημάτων γενικά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Τουρκίας μπορούν, όμως, να παρεμποδίσουν την υλοποίηση των συγκεκριμένων έργων υποδομών. Η έλλειψη εναλλακτικών διαδρόμων μεταφοράς των ενεργειακών πηγών μπορεί να αυξήσει εν προκειμένω

---

³⁶⁹ V. Inozemtsev, Russia's great transit game, *European Energy Review*, 2008, pp. 40-43

το γεωπολιτικό έρεισμα της Τουρκίας, η οποία ,όμως, παραβιάζοντας τα συμφωνηθέντα θα μείωνε την αξιοπιστία της απέναντι στους επενδυτές.

Πιο συγκεκριμένα, η Τουρκία εκτός από την επιδίωξη να καταστεί έμπιστος ενεργειακός εταίρος της ΕΕ και σημαντική χώρα διαμετακόμισης ΦΑ, θα πρέπει πρώτα να εξασφαλίσει τις απαραίτητες ποσότητες ΦΑ για την κάλυψη των δικών της αυξανόμενων εγχώριων αναγκών και να μειώσει τη δική της εξάρτηση από το ρώσικο ΦΑ. Η πολιτική της διαφοροποίησης των πηγών αποτελεί , επίσης, στρατηγικό στόχο της ενεργειακής πολιτικής της Τουρκίας και, αντίστοιχα, η ενεργειακή της πολιτική συνδέεται άμεσα με τις επιδιώξεις της εξωτερικής της πολιτικής³⁷⁰.

Σε περίπτωση κατασκευής του αγωγού ΦΑ South Stream, η Τουρκία θα μπορέσει να αποκτήσει και επιρροή έναντι της Ρωσίας³⁷¹ καθώς, εάν, ο TANAP κατασκευαστεί και λειτουργήσει σωστά, οι επιπλέον ποσότητες ΦΑ που χρειάζεται η Τουρκία για να καλύψει τις εγχώριες ανάγκες της θα προέρχονται από το Αζερμπαϊτζάν και όχι από τη Ρωσία. Επίσης, η πρόοδος της κατασκευής του αγωγού TAP θα εξαρτηθεί από την πρόοδο της κατασκευής του αγωγού TANAP.

Ομολογουμένως, υπάρχει ένα σημαντικό κοινό οικονομικό συμφέρον μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, που βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις ενεργειακές εξελίξεις. Λόγω της αδυναμίας να ανοίξει το ενεργειακό κεφάλαιο λόγω των Κυπριακών ενστάσεων , είναι ενδιαφέρον να μελετήσουμε αν θα υπάρξει θετική προοπτική στις διαδικασίες ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ από τη στιγμή που η Τουρκία θα πείσει την ΕΕ ότι αποτελεί μία αξιόπιστη χώρα διαμετακόμισης, και κατά συνέπεια αξιόπιστο ενεργειακό εταίρο, που θα αποτελέσει τον ακρογωνιαίο λίθο για την πραγματοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ.

Με τη αποπεράτωση της κατασκευής των αγωγών του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ, θα ικανοποιηθεί αρχικά το 2% της ευρωπαϊκής ζήτησης ΦΑ ενώ , παραμένει ο δεδηλωμένος στόχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για ενίσχυση του Νότιου Διαδρόμου ΦΑ ώστε να παρέχει τελικά το 10% της ευρωπαϊκής ζήτησης ΦΑ . Το ποσοστό του 2% μπορεί φαίνεται αρχικά μικρό , αλλά οι χώρες που θα λαμβάνουν το φυσικό αέριο, μέσω Βουλγαρίας και Ελλάδας - είναι εκείνες που διατηρούν τις μεγαλύτερες ανησυχίες σχετικά με την ενεργειακή τους ασφάλεια λόγω της

---

³⁷⁰ M.Ozturk et al.,A bridge between East & West: Turkey's natural gas policy, *Renewable & Sustainable Energy Reviews*, Vol. 15, 2011, pp. 4286-4284

³⁷¹ A.Kaminara, Turkey's geo-strategic links with Russia, 29/9/2014 : <http://akaminara.wordpress.com/2014/04/29/turkeys-geo-strategic-energy-links-with-russia/> (πρόσβαση στις 11/6/2014)

εξάρτησης τους από το ρωσικό ΦΑ. Το σχέδιο του Νότιου Διαδρόμου ΦΑ αναμένεται, επίσης, να υποκινήσει περαιτέρω διασυνδέσεις υποδομών ΦΑ στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων .

Η διαφοροποίηση των πηγών ΦΑ που θα παρέχεται από το Νότιο Διάδρομο Φυσικού Αερίου δεν θα μπορέσει να αποτελέσει πανάκεια για την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια, αλλά θα είναι ένα σημαντικό βήμα για την επέκταση των ενεργειακών συνόρων της ΕΕ προς τον Καύκασο και με άλλους δυνητικούς μελλοντικούς εταίρους όπως Ιράκ , το Τουρκμενιστάν, το Ιράν και το Ισραήλ ή και άλλων χωρών της Ανατολικής Μεσογείου μετά από τις πρόσφατες ανακαλύψεις κοιτασμάτων στην περιοχή. Προς το παρόν, όμως, η μέγιστη δυνατή εκμετάλλευση του κοιτάσματος Shah Deniz II του Αζερμπαϊτζάν και η απρόσκοπτη διοχέτευσή του προς τις αγορές της ΕΕ μέσω αξιόπιστων έργων υποδομών αποτελούν τις κύριες μελλοντικές προκλήσεις για την πραγματοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου. Ο Νότιος Διάδρομος ΦΑ έχει σχεδιαστεί βάση αυτής της λογικής, ασχέτως με το ποιοι αγωγοί θα τον υλοποιήσουν τελικά .Καθώς οι αγωγοί χτίζονται βαθμιαία, θα επεκταθούν σε βάθος χρόνου. Οι αγωγοί πρέπει να είναι επεκτάσιμοι και αυτή η στρατηγική θα δώσει μεγαλύτερη ευελιξία στην ΕΕ.

Η οικονομική κρίση, οι προσπάθειες απελευθέρωσης της εσωτερικής αγοράς ενέργειας της ΕΕ, οι τεχνολογικές εξελίξεις και η προοπτική εξόρυξης σχιστολιθικού αερίου (πχ. Η Πολωνία αναμένεται να επενδύσει 1,57δισ.δολ. στον τομέα του σχιστολιθικού αερίου) κάνουν τα κράτη , ιδιαιτέρως της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης, να αναθεωρήσουν ακόμη και τους στόχους της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Οι εν λόγω αλλαγές, ίσως και να ώθησαν και την επιλογή υπέρ του TAP έναντι του Nabucco. Το μέλλον του Νοτίου Διαδρόμου θα αποτελέσει μια δοκιμασία σχετικά με τη διατήρηση των ανακατατάξεων αυτών στην ευρωπαϊκή αγορά ΦΑ και στην ικανότητα των προμηθευτών να προσαρμόσουν τις εξαγωγές τους σύμφωνα με αυτές.

Τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου

Η πρόσφατη ανακάλυψη των κοιτασμάτων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, δεν μπορεί να συγκριθεί με αυτή των κοιτασμάτων της Μέσης Ανατολής στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και την κεντρική θέση που η περιοχή απέκτησε στις παγκόσμιες πολιτικές εξελίξεις, λόγω αυτής της ανακάλυψης³⁷². Η ανακάλυψη των κοιτασμάτων στην ευρύτερη περιοχή της λεκάνης της Λεβαντίνης, αναζωπύρωσε κυρίως το ενδιαφέρον για τον αντίκτυπο που μπορεί να έχει η

---

³⁷² I. Grigoriadis, Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation?, *Middle East Policy*, Vol.XXI, No.3, 2014

εκμετάλλευσή τους στις υφιστάμενες περιφερειακές συγκρούσεις και την ισορροπία δυνάμεων στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου³⁷³.

Οι πρόσφατες ανακαλύψεις νέων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου δημιουργούν, ομολογουμένως, συνθήκες μεταβαλλόμενης στρατηγικής γεωμετρίας στις ενεργειακές σχέσεις των χωρών της ευρύτερης περιοχής. Η ανακάλυψη των κοιτασμάτων στα πεδία Tamar (2009) και Leviathan (2010) εντός της Ισραηλινής ΑΟΖ μετατρέπουν το Ισραήλ σε δυνητικό ενεργειακό εξαγωγέα μειώνοντας την εξάρτησή του στις εισαγωγές ΦΑ από την Αίγυπτο, δεδομένων και των αναταράξεων στη χώρα λόγω των γεγονότων της Αραβικής Άνοιξης (2011). Οι ανακαλύψεις στην Ισραηλινή ΑΟΖ αναζωπύρωσαν το ενδιαφέρον για το ενεργειακό δυναμικό της ευρύτερης λεκάνης της Λεβαντίνης (Κύπρος, Λίβανος, Συρία, Παλαιστινιακά εδάφη και Ελλάδα) που οδήγησε στην εξερεύνηση και την εύρεση κοιτασμάτων ΦΑ στο πεδίο Aphrodite (2011) εντός της Κυπριακής ΑΟΖ από τη Noble Energy, που δραστηριοποιείται και στα Ισραηλινά κοιτάσματα, γεγονός που προκάλεσε διεθνές ενδιαφέρον και αντιδράσεις εκ μέρους της Τουρκίας η οποία ξεκίνησε το δικό της πρόγραμμα εξερευνήσεων με κύριο σκοπό να αμφισβητήσει την κυριότητα της κυπριακής ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο³⁷⁴.

Η Κύπρος και το Ισραήλ, αναμένεται να είναι τα πρώτα κράτη που θα ωφεληθούν από τις ανακαλύψεις και την εκμετάλλευση των πόρων που θα τις μετατρέψουν σε εξαγωγείς ενέργειας. Το Ισραήλ, όμως, διαθέτει τις σημαντικότερες ποσότητες ΦΑ και άμεση δυνατότητα εξαγωγών, καθώς έχει ήδη ξεκινήσει η παραγωγή από το πεδίο Tamar, ενώ οι προοπτικές μετατροπής της Κύπρου σε εξαγωγέα ΦΑ θα εξαρτηθούν κατά πολύ από την τελική επιβεβαιωμένη ποσότητα των κοιτασμάτων.

Μεταξύ των επιλογών που έχουν προταθεί για την εξαγωγή των κοιτασμάτων ΦΑ της Λεβαντίνης³⁷⁵, οι 3 από αυτές έχουν συγκεντρώσει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Η πρώτη προβλέπει τη δημιουργία εγκαταστάσεων ΥΦΑ, είτε στην επικράτεια του Ισραήλ, είτε στην κυπριακή επικράτεια με τη σύμπραξη του Ισραήλ. Η Κύπρος προτιμά την κατασκευή των εγκαταστάσεων εντός της δικής της επικράτειας, στον τερματικό σταθμό του Βασιλικού κοντά

---

³⁷³ ibid

³⁷⁴ A.Gurel et al., The Cyprus hydrocarbons issue: context, positions and future scenarios, PCC Report 1 (PRIO Cyprus Centre, 2013)

³⁷⁵ βλ. επίσης A.Giamouridis, Natural Gas in Cyprus: Choosing the right option, *German Marshal Fund of the United States*, Mediterranean Paper Series, 2013/ A.Giamouridis, The offshore discovery in the Republic of Cyprus: Monetization prospects and challenges, *Oxford Institute for Energy Studies*, 2012/ T.Tsakiris, The hydrocarbon potential of the Republic of Cyprus and Nicosia's export options, *Journal of Energy Security*, Vol.4, no.3, 2013

στη Λευκωσία, ώστε να αποκτήσει ευελιξία και πρόσβαση σε αγορές εντός και εκτός της Μεσογείου. Εντούτοις, το κόστος κατασκευής τέτοιων εγκαταστάσεων είναι πολύ υψηλό, ενώ για να καταστεί βιώσιμη και επικερδής η μονάδα υγροποίησης θα πρέπει να εξασφαλιστούν επιπλέον ποσότητες ΦΑ από μέρους της Κύπρου και η δέσμευση του Ισραήλ για παροχή ευμεγέθους ποσότητας ισραηλινού ΦΑ.

Η εναλλακτική της κατασκευής ενός αγωγού από το Ισραήλ προς την Τουρκία αποτελεί οικονομικά την πιο συμφέρουσα επιλογή, σε σχέση με το μέγεθος των υποδομών που απαιτείται να κατασκευαστούν. Η Τουρκία διαθέτει, ήδη, ένα ανεπτυγμένο δίκτυο αγωγών που θα διευκόλυνε την πρόσβαση στις ευρωπαϊκές αγορές. Το διοχετευόμενο, μέσω του συγκεκριμένου αγωγού ΦΑ, θα μπορούσε, επίσης, να καταναλωθεί και από την Τουρκία εξ' ολοκλήρου. Η υλοποίηση του συγκεκριμένου σχεδίου αγωγών, όμως, προϋποθέτει κάποια διευθέτηση του κυπριακού ζητήματος καθώς, ο αγωγός θα πρέπει να διασχίσει την κυπριακή υφαλοκρηπίδα, γεγονός που καθιστά παροντικά αδύνατη την υλοποίησή του παρά το χαμηλότερο, συγκριτικά με τα άλλα προτεινόμενα έργα, κόστος και τις ευνοϊκότερες τεχνικές προδιαγραφές. Εναλλακτικά, ο αγωγός θα μπορούσε να κατασκευαστεί μέσω της υφαλοκρηπίδας του Λιβάνου και της Συρίας, αλλά, δεδομένων των τεταμένων σχέσεων του Ισραήλ με το Λίβανο και τη Συρία, μία συμφωνία διέλευσης φαντάζει πολύ δύσκολη. Τέλος, η νέα διαταραχή των τούρκο-ισραηλινών σχέσεων μετά τα αιματηρά γεγονότα στη Λωρίδα της Γάζας τον Ιούλιο του 2014 μειώνουν τις πιθανότητες προσέγγισης των δύο χωρών και, συνεπώς, τη συνεργασία τους σε ζητήματα ενέργειας.

Μία ενδεχόμενη λύση θα μπορούσε να είναι η κατασκευή και του σταθμού ΥΦΑ στον Βασιλικό και του ισραηλινό-τουρκικού αγωγού στη βάση αμοιβαίων συμφερόντων³⁷⁶. Η σύμφωνη γνώμη της Κύπρου ο αγωγός να διασχίσει την υφαλοκρηπίδα της σε αντάλλαγμα της διοχέτευση εσόδων από τον αγωγό στον τερματικό σταθμό ΥΦΑ. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο, όμως, απαιτεί διπλωματική επιδεξιότητα και ισχυρά οικονομικά οφέλη. Οι εταιρείες Noble και Delek φαίνεται να στηρίζουν μια τέτοια προσπάθεια. Η εμπορική υποστήριξη, όμως, δεν θα είναι επαρκής για να επιτευχθεί μία τόσο περίπλοκη συμφωνία. Χρειάζεται ένα έμπειρος και σημαντικός διεθνής διαμεσολαβητικός παράγοντας που θα βοηθήσει τις τρεις χώρες να επιτύχουν τους απαραίτητους συμβιβασμούς. Ο ΟΗΕ δεν έχει εμπειρία στη διαπραγμάτευση

---

³⁷⁶ M.Bryza, Eastern Mediterranean natural gas: potential for historic breakthrough among Israel- Turkey and Cyprus in S.Andoura, D.Koranyi (ed.), *Energy in the Eastern Mediterranean: Promise or Peril?* Egmond Paper no. 65, 2014

ενός τέτοιου είδους εμπορικής-διπλωματικής συμφωνίας . Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαθέτει κάποια από την απαιτούμενη διαπραγματευτική εμπειρία αλλά ,δεν θα έχει την εμπιστοσύνη της Τουρκίας, δεδομένου ότι η Κύπρος είναι μέλος της. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, ωστόσο, διατηρούν ισχυρούς δεσμούς και με τις τρεις χώρες, καθώς και σημαντική εμπειρία στη διαπραγμάτευση διεθνών συμφωνιών νομικού και εμπορικού περιεχομένου , όπως πχ. η περίπτωση του πετρελαιαγωγού Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν.

Η κατασκευή ενός υποθαλάσσιου αγωγού που θα συνδέει το Ισραήλ με την Κύπρο και μετά την ηπειρωτική Ελλάδα, μέσω της Κρήτης, προϋποθέτει υψηλή επένδυση και έχει πολλές τεχνικές δυσκολίες. Προϋποθέτει , επίσης, την ανακάλυψη επιπλέον κοιτασμάτων ΦΑ και εγείρει αντιδράσεις από την Τουρκία σχετικά με την οριοθέτηση των ΑΟΖ . Γενικά, η προοπτική ανακάλυψης επιπλέον κοιτασμάτων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου συνδέεται με το ζήτημα της οριοθέτησης των ΑΟΖ³⁷⁷. Οι μονομερείς διακηρύξεις μπορούν να χαρακτηριστούν ριζοκίνδυνες και να δημιουργήσουν περιφερειακές εντάσεις, ενώ, μία προοπτική επίλυσης των συγκεκριμένων διαφορών βάσει της διεθνούς δικαιοδοσίας δε φαίνεται να υπάρχει στο προσκήνιο τουλάχιστον επί του παρόντος.

Η ανάλυση σχετικά με τις προοπτικές εξαγωγών των κοιτασμάτων ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου, είτε προς την ΕΕ είτε στις παγκόσμιες αγορές ενέργειας, αποδεικνύει ότι τα πολιτικά ζητήματα και τα κλασσικά διλήμματα ασφαλείας υποσκελίζουν την οικονομική και εμπορική λογική που συνοδεύει τις αποφάσεις για την κατασκευή υποδομών μεταφοράς ΦΑ.

Ο ρόλος της ΕΕ στη υφιστάμενη κατάσταση είναι κεντρικός³⁷⁸. Η Ελλάδα και η Κύπρος είναι κράτη-μέλη ενώ, η Τουρκία βρίσκεται σε ενεργειακές διαπραγματεύσεις με την ΕΕ από το 2005. Η φυσική ασφάλεια ανεφοδιασμού της ΕΕ αποτελεί κεντρική παράμετρο. Στην επιδίωξή της να διαφοροποιήσει τις πηγές και τους διαδρόμους ανεφοδιασμού, η πρόσβαση στα κοιτάσματα ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου θα είναι σημαντική και μπορεί ενδεχομένως να ενισχύσει το Νότιο Διάδρομο ΦΑ ή να δημιουργήσει ένα νέο ευρωπαϊκό ενεργειακό διάδρομο³⁷⁹.

Η ΕΕ θα μπορούσε να στηρίξει και να παράσχει ,εν μέρει, χρηματοδότηση για τα έργα υποδομών που θα διοχετεύσουν τα κοιτάσματα της λεκάνης της Λεβαντίνης στην ευρωπαϊκή

---

³⁷⁷ T. Kariotis, Hydrocarbons and the Law of the Sea in the Eastern Mediterranean: Implications for Cyprus, Greece and Turkey, *Mediterranean Quarterly* , Vol. 22, no.2, 2011

³⁷⁸ M.Koehler, Gas discoveries in the Eastern Mediterranean : Implications for the European Union, Policy Brief, *The German Marshal Fund of the United States*, October 2012: http://www.gmfus.org/wp-content/blogs.dir/1/files/mf/1351282654Koehler_GasDiscoveriesEU_Oct12.pdf (πρόσβαση στις 15/5/2014)

³⁷⁹ S. Tagliapietra, Towards a new Eastern Mediterranean energy corridor? Natural gas developments between market opportunities and geopolitical risks, *Fondazione Eni Enrico Mattei*, 2013

αγορά ενέργειας. Ταυτόχρονα , όμως, η ΕΕ δεν έχει τα μέσα να χρηματοδοτήσει εξ' ολοκλήρου έργα υποδομών ενώ, ταυτόχρονα τα έργα αυτά πρέπει να καλύπτουν βασικές οικονομικές και εμπορικές προδιαγραφές βιωσιμότητας και να μην εγείρουν πολιτικές διαμάχες που ενδεχομένως θα έθεταν σε κίνδυνο τη γενικότερη ασφάλεια της ΕΕ.

Το 2012, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέφρασε την υποστήριξή της στην κατασκευή του διαδρόμου ΦΑ Ανατολικής Μεσογείου συμπεριλαμβάνοντας και τη σύνδεση Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδας μέσω ηλεκτρικού καλωδίου , την πλατφόρμα ΥΦΑ και τον υποθαλάσσιο αγωγό από την Κύπρο στην Ελλάδα στον κατάλογο των έργων κοινού ενδιαφέροντος (PCI) για την περίοδο 2014 - 2020. Η ενσωμάτωση των έργων αυτών στη λίστα έργων κοινού ενδιαφέροντος της ΕΕ, αυτό δεν αποτελεί και οικονομική προϋπόθεση για την κατασκευή τους . Η ΕΕ δεν μπορεί να υποστηρίξει οικονομικά εξ' ολοκλήρου την κατασκευή ενός τέτοιου αγωγού, αλλά μόνο να συμβάλει στην προώθησή του με σκοπό να υπάρξουν ιδιωτικές επενδύσεις και κοινοπραξίες. Οι ενεργειακές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο μπορούν ,ενδεχομένως, να δώσουν μια νέα ώθηση στα εργαλεία επενδυτικών διευκολύνσεων για την κατασκευή υποδομών που θα συμβάλουν και στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, καθώς η περιοχή θα μπορούσε να προσφέρει εναλλακτικές οδούς εφοδιασμού.

Θέτοντας το ζήτημα σε μία ρεαλιστική βάση, καθώς ο όγκος των αποθεμάτων δεν είναι πολύ υψηλός, η εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων της Ανατολικής Μεσογείου μπορεί να καταστεί εφικτή σε περιφερειακή βάση . Επίσης, δεν υπάρχει δυνατότητα οικοδόμησης πληθώρας υποδομών. Θεωρούμε, ότι το σενάριο που θα επικρατήσει τελικά είναι το Ισραήλ να κατασκευάσει τις δικές του εγκαταστάσεις εξαγωγής χωρίς την κατασκευή τερματικού σταθμού ΥΦΑ στην Κύπρο, σε συνεργασία με την Κύπρο, ή αγωγού προς την Τουρκία. Αν οι όγκοι των κυπριακών αποθεμάτων φυσικού αερίου επεκταθούν, η Κύπρος θα μπορούσε ,επίσης, να αναπτύξει τις δικές της εξαγωγικές εγκαταστάσεις. Η ενεργειακή συνεργασία μεταξύ Ισραήλ-Αιγύπτου θα συνεχιστεί πιθανότατα στη βάση των συμφωνίες που έχουν συναφθεί πριν από την Αραβική Άνοιξη.

Αναφορικά με τη διαμάχη Κύπρου –Τουρκίας για την οριοθέτηση των μεταξύ τους θαλασσιών συνόρων και την έκταση της κυπριακής ΑΟΖ, η Ευρωπαϊκή Ένωση εκφράζει τη στήριξή της στην Κύπρο ως κράτος μέλος της ΕΕ. Πολλά μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου έχουν ζητήσει δημοσίως από την Τουρκία να σεβαστεί το κυριαρχικό δικαίωμα της Κύπρου στη διεξαγωγή ερευνών για ΦΑ εντός των οριοθετημένων θαλασσιών συνόρων της. Η Επιτροπή,

επίσης, έχει καλέσει όλους τους περιφερειακούς δρώντες να σεβαστούν τις διατάξεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας. Πέραν αυτών των δηλώσεων, η ΕΕ δεν έχει αναλάβει κάποια άλλη πρωτοβουλία, όπως πχ. τη σύγκλιση διασκέψεων με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη για τη σύναξη συμφωνιών σχετικά με την οριοθέτηση των ΑΟΖ.

Την επανέναρξη των ειρηνευτικών συνομιλιών μεταξύ Τουρκίας και Κύπρου έχουν διαταράξει οι τουρκικές προκλήσεις του Οκτωβρίου 2014. Η Τουρκία ανακοίνωσε ότι θα διεξάγει σεισμικές έρευνες στα όρια της κυπριακής ΑΟΖ στα οικόπεδα 2,3 και 9 (κοίτασμα Ονασαγόρας) όπου ήδη διεξάγει γεωτρήσεις για την Κυπριακή Δημοκρατία η κοινοπραξία της ιταλικής ENI και της κορεάτικης KOGAS. Οι συγκεκριμένη γεώτρηση είναι πολύ σημαντική για την Κύπρο καθώς, η ανακάλυψη επιπλέον ποσοτήτων ΦΑ θα δώσουν νέα δυναμική στην προοπτική κατασκευής σταθμού ΥΦΑ στον Βασιλικό³⁸⁰. Η Τουρκία συνεχίζει να κατηγορεί την Κύπρο για μονομερή διακήρυξη της ΑΟΖ και έρευνες που θα ωφελήσουν μόνο το ελληνικό κομμάτι του νησιού ενώ, η Κύπρος κατηγορεί την Τουρκία για παραβίαση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων. Διατυπώνονται διάφορες υποθέσεις για τις εχθρικές ενέργειες της Τουρκίας³⁸¹ (ένταση στη Συρία, Ιράκ και επίδειξη ισχύος από μέρος Τουρκίας, επερχόμενες εκλογές στα κατεχόμενα εδάφη κ.α.) αλλά, είναι ακόμη πολύ νωρίς για να εκτιμήσουμε τις συνέπειες των εν λόγω ενεργειών όπως και την αντίδραση της Κύπρου (ενταξιακές διαπραγματεύσεις Τουρκίας – ΕΕ).

Η πρόσφατη ρώσο-ουκρανική κρίση θα κάνει την ΕΕ να επανεξετάσει τις σχέσεις της με τους ενεργειακούς της εταίρους. Η κρίση δίνει νέα ώθηση για τη διαφοροποίηση τόσο από την άποψη των οδών εφοδιασμού όσο και ενεργειακού μείγματος και οι πρόσφατες ανακαλύψεις στην Ανατολική Μεσόγειο θα πρέπει να αξιολογούνται εντός αυτού του πλαισίου.

Η Ρωσία, από την πλευρά της, θα επιδιώξει να επηρεάσει τις εξελίξεις στην διαμορφούμενη αγορά ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου για τη διαφυλάξει τη δεσπόζουσα θέση της στις προμήθειες ΦΑ προς την Ευρώπη και να περιορίσει τις φιλοδοξίες της Τουρκίας να καταστεί ισχυρός περιφερειακός παίκτης στην εξαγωγή και διαμετακόμιση ΦΑ. Μια δεσπόζουσα θέση στη Μέση Ανατολή θα δώσει, επίσης, στη Ρωσία τη δυνατότητα να εμπορευτεί την εξαγωγή ΦΑ

---

³⁸⁰ K. Ayat, Talks to reunify Cyprus are on hold, *Natural Gas Europe*, 16/10/2014: http://www.naturalgaseurope.com/cyprus-and-turkey-friction?utm_source=Natural+Gas+Europe+Newsletter&utm_campaign=79a0f11ecd-RSS_EMAIL_CAMPAIGN&utm_medium=email&utm_term=0_c95c702d4c-79a0f11ecd-307780457 (πρόσβαση στις 18/10/2014)

³⁸¹ Κ. Φίλης, Γιατί η Αγγυρα επέλεξε για ακόμη φορά το δρόμο της όξυνσης, εφημερίδα *Καθημερινή*, 26/10/2014: <http://www.kathimerini.gr/789599/article/epikairothta/politikh/giati-h-agkyra-epele3e-akomh-mia-fora-ton-dromo-ths-o3ynshs> (πρόσβαση στις 27/10/2014)

της Μεσογείου στην Κίνα, την Ινδία και την Ιαπωνία, όπου οι τιμές ΥΦΑ, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, είναι πιο ελκυστικές από ότι στις αγορές της ΕΕ.

Οι ΗΠΑ, λόγω και του κεντρικού ρόλου που διαδραματίζει η αμερικανικών συμφερόντων Noble Energy στην εξερεύνηση των κοιτασμάτων, δείχνουν αυξανόμενο ενδιαφέρον για τις ενεργειακές εξελίξεις στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Οι ΗΠΑ διαβλέπουν την προοπτική περιορισμού της δεσπόζουσα θέσης της Ρωσίας στην αγορά ΦΑ της ΕΕ. Επιπλέον, οι ΗΠΑ αξιολογούν τις ενεργειακές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο ως μία νέα ευκαιρία επανεκκίνησης των συνομιλιών για τη λύση του κυπριακού ζητήματος με τη στήριξη των ΗΠΑ³⁸², γι' αυτό και επιδιώκουν να εμποδίσουν την Κύπρου από τη συμμετοχή στις στην ισραηλινό-τουρκικές διενέξεις, που αποτελούν πρόκληση για την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, καθώς, κάτι τέτοιο θα καθιστούσε τη λύση του κυπριακού ακόμη πιο δύσκολη.

Αναλυτές υποστηρίζουν, ότι οι πρόσφατες ανακαλύψεις υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο αποτελούν μία πολύ καλή ευκαιρία για την λύση του κυπριακού ζητήματος και τη δημιουργία μίας νέας τάξης ασφαλείας στην περιοχή³⁸³. Τα οικονομικά οφέλη που θα προκύψουν από την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου ενδεχομένως να δημιουργήσουν συνθήκες αλληλεξάρτησης που με τη σειρά τους θα δημιουργήσουν συνθήκες άμβλυνσης των υφιστάμενων συγκρούσεων στην περιοχή³⁸⁴.

Εν κατακλείδι, εάν πραγματοποιηθούν τα κατάλληλα έργα υποδομών και οι απαραίτητες επενδύσεις, μέχρι το τέλος της παρούσας δεκαετίας, η Ανατολική Μεσόγειος θα μπορέσει να προσφέρει στα κράτη- μέλη της Νοτιοανατολική Ευρώπης (τα οποία εξαρτώνται περισσότερο από το ρωσικό φυσικό αέριο), τα οφέλη της ενεργειακής ασφάλειας που επεδίωκε η κατασκευή του Nabucco. Τα συνολικά αποθέματα φυσικού αερίου Ισραήλ και Κύπρου που μπορούν να διατεθούν άμεσα για εξαγωγή θα μπορούσαν να καλύψουν τις εγχώριες ανάγκες της ΕΕ για ένα έτος. Η ποσότητα ΦΑ της Ανατολικής Μεσογείου θα μπορούσε να ανέλθει στα 7 -14 bcm / έτος στην περίπτωση κατασκευής σταθμού ΥΦΑ και στα 14,5 bcm / έτος στην περίπτωση κατασκευής ενός σε αγωγού, με το 60% των συνολικών εξαγωγών Ισραήλ και Κύπρου να διοχετεύεται στην ΕΕ και το υπόλοιπο στις αγορές της Ασίας. Σημαντική παράμετρος είναι και η

---

³⁸² M.Kambas, Biden says possible to end Cyprus division, *Reuters*, 22/5/2014: <http://www.reuters.com/article/2014/05/22/us-cyprus-usa-biden-idUSBREA4L0PZ20140522> (πρόσβαση στις 2/6/2014)

³⁸³ S.Neubauer, How the emerging Balkan-Israeli strategic alliance could alter energy security in the Eastern Mediterranean basin, *Journal of Regional Security*, Vol.7, no.1, 2012, pp.41-42

³⁸⁴ Aphrodite's gift: Can Cypriot gas power a new dialogue?, *International Crisis Group (ICG)*, Europe Report no.216, 2012

δημιουργία μιας ανταγωνιστικής αγοράς ενέργειας στην Ανατολική Μεσόγειο, που θα επιτρέπει την ενοποίηση της μετά με την ενιαία αγορά ενέργειας της ΕΕ.

Οι ενεργειακές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο δημιουργούν ένα ενδιαφέρον γύρω την ικανότητα της ενέργειας να επιβάλει συνθήκες ειρήνης και ασφάλειας στη συγκεκριμένη περιοχή. Ωστόσο, οι υπάρχουσες ποσότητες υδρογονανθράκων δεν είναι τόσο σημαντικές ώστε να εξασφαλιστεί η ενεργειακή ασφάλεια του εφοδιασμού της ΕΕ σε σχέση με την περιοχή της Κασπίας. Υπάρχει πολύ περισσότερο ενδιαφέρον για την ασφάλεια της περιοχής και των μεσογειακών εταίρων στο σύνολό της ανεξαρτήτως των ενεργειακών ζητημάτων. Οι εξελίξεις αυτές θα πρέπει να αντιμετωπίζονται τόσο ως ζήτημα ασφάλειας, όσο και ως ζήτημα ενέργειας ικανό να δημιουργήσει ισχυρά υλικά συμφέροντα μεταξύ των χωρών της περιοχής αλλά, και μεταξύ της ΕΕ και των χωρών της περιοχής. Οι ενεργειακές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο αφορούν κυρίως οικονομικά κίνητρα και στόχους που δεν μπορούν να επιτευχθούν εάν η πολιτική κατάσταση δεν το επιτρέπει.

Τέλος, να αναφέρουμε ότι δεν υπάρχουν παρόμοιες ή συγκρίσιμες καταστάσεις που να αποδεικνύουν ότι το ενεργειακό εμπόριο αποτελεί κίνητρο για την ειρήνη. Ανάλογες περιπτώσιολογικές μελέτες δεν παρουσιάζουν περιπτώσεις στις οποίες το κίνητρο του ενεργειακού εμπορίου ώθησε τις εμπλεκόμενες χώρες να κάνουν παραχωρήσεις σε θέματα υψίστου ασφαλείας όπως θέματα οριοθέτησης συνόρων. Οι ενεργειακές συναλλαγές λαμβάνουν χώρα όταν επικρατούν ειρηνικές σχέσεις μεταξύ των εταίρων ενώ, αντίστοιχα οι ενεργειακές συναλλαγές δεν είναι ικανές από μόνες τους να δημιουργήσουν συνθήκες ειρήνης και ασφάλειας³⁸⁵.

12.2.3 Εξωτερική ενεργειακή διακυβέρνηση μέσω ενσωμάτωσης της ευρωπαϊκής ενεργειακής νομοθεσίας σε τρίτα κράτη

Η επέκταση της ευρωπαϊκής ενεργειακής νομοθεσίας σε τρίτα κράτη βασίζεται στην αρχή της αλληλεπίδρασης και της συμπληρωματικότητας των στόχων της εσωτερικής και εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Αποσκοπεί στη σταθεροποίηση και την πολιτική ενσωμάτωσης των χωρών εκτός ΕΕ, μέσω της δέσμευσής τους για την επίτευξη στόχων εσωτερικής πολιτικής (

---

³⁸⁵ B. Shafer B, Energy resources and markets in the Eastern –Mediterranean region, Policy Brief, *The German Marshal Fund of the United States*, 2012

πολιτική σταθερότητα, μετάβαση σε οικονομία της αγοράς), έτσι ώστε η ΕΕ να επωφεληθεί πιο εύκολα από τους ενεργειακούς πόρους των χωρών αυτών.

Η ΕΕ επιδιώκει την απορρόφηση των εξωτερικών προβλημάτων μέσω ενός κοινού κανονιστικού πλαισίου στο οποίο θα συμμετέχουν και οι εξωτερικοί ενεργειακοί της εταίροι. Πιο συγκεκριμένα, το μοντέλο αυτό προϋποθέτει τη συνεργασία της ΕΕ με τους ενεργειακούς της εταίρους μέσω της εξωτερίκευσης των εσωτερικών ενεργειακών της κανόνων και πρακτικών μέσω θεσμικών διαδικασιών που θα επιτρέψουν τη διάχυση του ευρωπαϊκού κεκτημένου και την μεταφορά πολιτικών.

Η ΕΕ, επιδιώκει να δομήσει με τέτοιο τρόπο την ενεργειακή της πολιτική ώστε, να μπορεί να ελέγχει εν μέρει τις στρατηγικές αποφάσεις των ενεργειακών της εταίρων μέσω της επέκτασης του κανονιστικού τους πλαισίου χωρίς , όμως , ταυτόχρονα να επεκτείνει και τα θεσμικά πλαίσια και να δώσει στις χώρες αυτές το δικαίωμα συμμετοχής στη νομοθετική διαδικασία λήψης αποφάσεων. Βάσει αυτής της λογικής, οι χώρες – εταίροι θα πρέπει να δρουν σύμφωνα με το ευρωπαϊκό ενεργειακό κεκτημένο ενώ, ταυτόχρονα δεν θα έχουν κανένα δικαίωμα στη διαμόρφωσή του.

Η διαδικασία ενσωμάτωσης της ενεργειακής νομοθεσίας της ΕΕ σε τρίτα κράτη εδράζεται ,στην ουσία, στη λογική της διεύρυνσης και αποτελεί και ένα μέρος της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας . Ωστόσο, η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας της ΕΕ είναι απαραίτητη προϋπόθεση πριν από το άνοιγμά της σε τρίτους . Η ρήτρα του διαχωρισμού των δικτύων εμπορίας και διαμετακόμισης ΦΑ, που εισήχθη με το τρίτο νομοθετικό πακέτο για την ενέργεια, είναι μια βασική ρήτρα για την εμπλοκή οποιοδήποτε τρίτου στην εσωτερική αγορά ενέργειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πιο συγκεκριμένα , η στρατηγική ΦΑ της ΕΕ προς της παραγωγούς χώρες της Κασπίας δεν αποσκοπεί μόνο στην εξασφάλιση επιπλέον ποσοτήτων ΦΑ για τις αγορές των κρατών –μελών της ώστε να διασφαλιστεί η φυσική ασφάλεια του ενεργειακού τους ανεφοδιασμού. Πρόκειται για μία πολυδιάστατη εξωτερική ενεργειακή διακυβέρνηση με σκοπό τη σταδιακή ενσωμάτωση όλων των φορέων που συμμετέχουν στην αλυσίδα ανεφοδιασμού στο ευρωπαϊκό ενεργειακό ρυθμιστικό πλαίσιο ώστε οι ενεργειακές σχέσεις να σταματήσουν να λειτουργούν σε διμερές πολιτικό επίπεδο αλλά, σε ένα πολυμερές πλαίσιο συνεργασίας που προωθεί τον ανταγωνισμό των ενεργειακών αγορών. Συνεπώς, η στρατηγική του Νοτίου Διαδρόμου αποτελεί μία

προσπάθεια διάχυσης των ευρωπαϊκών κανόνων και αξιών στο σύστημα ενεργειακής διακυβέρνησης των ενεργειακών εταιρών της ΕΕ³⁸⁶.

Χωρίς το κατάλληλο θεσμικό και ρυθμιστικό πλαίσιο, μία διαφοροποίηση που θα βασίζεται μόνο στη λογική της φυσικής ασφάλειας ανεφοδιασμού μέσω διαφοροποίησης των πηγών ανεφοδιασμού και του συστήματος υποδομών, δε θα μπορέσει να λειτουργήσει ικανοποιητικά και δεν θα είναι ικανή να λύσει όλες τις οικονομικές και πολιτικές προκλήσεις που σχετίζονται με τον εξωτερικό ενεργειακό ανεφοδιασμό. Εάν η πολιτική της διαφοροποίησης δε συνοδεύεται και από μία διαδικασία δημιουργίας ενός ενοποιημένου θεσμικού πλαισίου μπορεί να προκύψουν νέες πολιτικές, και άλλου τύπου προκλήσεις, που δεν σχετίζονται απαραίτητα αυστηρά με την αγορά και με οικονομικούς παράγοντες. Ως εκ τούτου, η φυσική ασφάλεια ανεφοδιασμού δε θα πρέπει να θεωρείται ως η μοναδική παράμετρος για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των γεωπολιτικών προκλήσεων και των μονοπωλιακών πρακτικών, εκ μέρους των προμηθευτών της, που έχει αντιμετωπίσει τα τελευταία χρόνια η ΕΕ.

Η **Ενεργειακή Κοινότητα** δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για τη δημιουργία ενεργειακών διασυνδέσεων με τη Νοτιοανατολική Ευρώπη αλλά, επίσης, και με τη Μέση Ανατολή και την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας. Η σταδιακή ενσωμάτωση της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στην εσωτερική αγορά ενέργειας της ΕΕ, υπό τον όρο της αμοιβαιότητας στους τομείς εμπορίου και περιβάλλοντος, θα ευνοήσει την ΕΕ στο σύνολό της και τις τρίτες χώρες που είναι μέλη της Ενεργειακής Κοινότητας.

Η υλοποίηση του Δακτυλίου ΦΑ (Gas Ring) θα επιτρέψει τις περιφερειακές ενεργειακές ανταλλαγές μεταξύ των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και θα συμβάλει, ενδεχομένως, θετικά στον ενεργειακό ανεφοδιασμό της ΕΕ σαν επέκταση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ. Η επιτυχία του Δακτυλίου ΦΑ να δημιουργήσει μία ενοποιημένη ενεργειακή αγορά στην Νοτιοανατολική Ευρώπη θα διευκολύνει και τη διοχέτευση των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου, σε μία προοπτική εξαγωγής τους.

Μία διεύρυνση της Ενεργειακής Κοινότητας θα μπορούσε να συμπεριλάβει τις χώρες εκείνες που είτε έχουν ολοκληρώσει, είτε προτίθενται να διαπραγματευτούν μία συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών με την ΕΕ και δηλώνουν την προθυμία αλλά και την ικανότητα να ενσωματώσουν και να εφαρμόσουν τη νομοθεσία της ΕΕ στον ενεργειακό τομέα.

---

³⁸⁶ A. F. Galib, EU's external energy governance: A multidimensional analysis of the southern gas corridor, *Energy Policy*, no 65, 2014, pp. 27-36

Η επέκταση του μοντέλου της Ενεργειακής Κοινότητας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αντιμετωπίζει δύο κύριες δυσκολίες. Πρώτον, οι χώρες στο πλαίσιο της Κοινότητας επιδιώκουν την ένταξή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πράγμα που σημαίνει ότι έχουν ήδη υιοθετήσει και θέσει σε εφαρμογή ένα μεγάλο μέρος του ενεργειακού κοινοτικού κεκτημένου. Ωστόσο, αυτό δε συμβαίνει στις περισσότερες περιπτώσεις μη – ευρωπαϊκών χωρών στην περιοχή της Μεσογείου. Μία ενδεχόμενη συμμετοχή της Τουρκίας στην Ενεργειακή Κοινότητα, κυρίως και με τα νέα δεδομένα που την αναβαθμίζουν σε κύριο διαμετακομιστικό κόμβο, θα την εξαναγκάσει κατά μία έννοια , να δεχτεί τις ρυθμίσεις της εσωτερικής αγοράς ΕΕ και να μειωθεί με τον τρόπο αυτό η διαπραγματευτική της ικανότητα απέναντι σε προμηθευτές και εισαγωγείς.

Δεύτερον, οι χώρες στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου παρουσιάζουν μεγαλύτερη ετερογένεια από αυτές που συμμετέχουν στην Ενεργειακή Κοινότητα. Η δημιουργία ενός κοινού πλαισίου για την ενέργεια στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου , με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ,θα μπορούσε , ενδεχομένως, να αναπτυχθεί θέτοντας την ενέργεια ως παράγοντα άμβλυνσης αυτών των διαφορών.

Η ενδελεχής ανάλυση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας προς τη Μεσόγειο εντός των θεσμικών πλαισίων της *Ευρώ-Μεσογειακής Συνεργασίας* και της *Ένωσης για τη Μεσόγειο* με έμφαση στο ενεργειακό τους σκέλος, αποδεικνύει τις δυσκολίες επίτευξης μιας επιτυχημένης πολιτικής της ΕΕ στη γεωγραφική αυτή περιοχή. Οι κυβερνήσεις, στο πλαίσιο αυτών των καθεστώτων συνεργασίας, εστιάζουν στις πολιτικές προκλήσεις στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου και όχι τόσο σε θέματα ενέργειας και είναι πραγματικά δύσκολο να έχουμε ένα αποτελεσματικό ενεργειακό διάλογο ενέργεια που αναπτύσσεται στα πλαίσια μιας πιο περιφερειακής βάσης και αυτό είναι το μεγάλο πρακτικό ερώτημα αυτή τη στιγμή για την πολιτική Γειτονίας της ΕΕ.

Η ιδιομορφία της περιοχής της Μεσογείου, κυρίως των κλασσικών ζητημάτων ασφαλείας που υφίστανται, αναγκάζει κατά κάποιο τρόπο την ΕΕ να υιοθετήσει πρακτικές διακυβέρνησης του Ευρώ-Μεσογειακού χώρου παρόμοιες με αυτές της διεύρυνσης , στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, και πρακτικές από την παραδοσιακή άσκηση της εξωτερικής πολιτικής. Αυτή η προσέγγιση δεν μπορεί να υιοθετηθεί και στα ενεργειακά ζητήματα και η περίπτωση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων της Ανατολικής Μεσογείου είναι χαρακτηριστική.

Πιο συγκεκριμένα, η Ένωση για τη Μεσόγειο επιχειρεί να εστιάσει στην υλοποίηση περιφερειακών και υπό-περιφερειακών έργων κοινού συμφέροντος, μέσω συνεργασίας του δημόσιου με τον ιδιωτικό τομέα αναπτύσσοντας χρηματοδοτικά μέσα (MEDA I, ETE, FEMIP) και θεσμικά εργαλεία συνεργασίας (πχ. Κοινοβουλευτική Διάσκεψη Μεσογείου). Η ενεργειακή συνεργασία αποτελεί βασική προτεραιότητα της Ένωσης για τη Μεσόγειο και βασίζεται σε δύο βασικές παραδοχές : την αλληλεγγύη και τη συμπληρωματικότητα³⁸⁷. Την ύπαρξη, δηλαδή, κοινού ουσιαστικού συμφέροντος για την προώθηση μιας ισχυρής και βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης, στην ΕΕ όσο και τις Μεσογειακές χώρες, που με τη σειρά της απαιτεί ενεργειακό εφοδιασμό σε προσιτές τιμές και από διαφοροποιημένες πηγές.

Οι ενεργειακές ανάγκες και υποδομές ,των κρατών- μελών της ΕΕ και των μεσογειακών τους εταίρων, παρουσιάζονται ως συμπληρωματικές γεγονός, που αιτιολογεί τις προσπάθειες για την ενίσχυση των περιφερειακών διασυνδέσεων σε θέματα υποδομών και την ολοκλήρωση της περιφερειακής ενεργειακής αγοράς, μέσω της εναρμόνισης κανόνων και προτύπων³⁸⁸. Το σχέδιο για την ενοποίηση της Ευρώ-Μεσογειακής αγοράς ενέργειας, προσφέρει μία πλατφόρμα διαλόγου στα πλαίσια της ενεργειακής πολιτικής και της ανταλλαγής εμπειριών και τεχνογνωσίας, ειδικότερα στον τομέα των ΑΠΕ, με σκοπό την ενίσχυση της Ευρώ-Μεσογειακής ενεργειακής συνεργασίας³⁸⁹ , την ενοποίηση των ενεργειακών αγορών , τη βελτίωση της ενεργειακής ασφάλειας και της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας.

Οι Ευρώ-Μεσογειακές Διασκέψεις Υπουργών Ενέργειας είναι το κύριο εργαλείο της Ευρώ-Μεσογειακής ενεργειακής συνεργασίας. Στην πρόσφατη Ευρώ-Μεσογειακή διάσκεψη που έγινε στη Μάλτα τον Ιούλιο του 2014, η κύρια δέσμευση και δημόσια εξαγγελία των υπουργών ενέργειας της ΕΕ, και των χωρών της Μεσογείου ήταν η δημιουργία μιας Ευρώ-Μεσογειακής πλατφόρμας ΦΑ με τη συμμετοχή ρυθμιστικών αρχών, ενεργειακών εταιρειών, εμπειρογνομόνων σε θέματα ενέργειας, εκπροσώπους της ενεργειακής βιομηχανίας κ.α. με σκοπό τη δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος για την προώθηση των επενδύσεων στον τομέα ΦΑ στη Μεσόγειο (δημιουργία σταθμών ΥΦΑ, αγωγών ΦΑ, διασυνδέσεις). Συζητήθηκε ,

---

³⁸⁷ D. Schmid, Towards an energy revolution in the Eastern Mediterranean: Any positive effect for the EU?, Centre for International and European Studies (CIES), 2013:

[http://www.khas.edu.tr/cms/cies/dosyalar/files/NeighbourhoodPolicyPaper\(12\).pdf](http://www.khas.edu.tr/cms/cies/dosyalar/files/NeighbourhoodPolicyPaper(12).pdf) (πρόσβαση στις 14/3/2014)

³⁸⁸ Euro-Mediterranean energy cooperation: working together for secure and sustainable energy 16/04/2012: http://www.enpi-info.eu/mainmed.php?id=28632&id_type=1&lang_id=450 (πρόσβαση στις 20/4/2012)

³⁸⁹ E. Bergasse et al., A new Euro-Mediterranean roadmap for a sustainable energy transition in the region, *MEDPRO Policy Paper*, no. 3, 2013: <http://www.medpro-foresight.eu/system/files/MEDPRO%20PP%20No%203%20WP4b%20Hafner%20and%20Tagliapietra.pdf> (πρόσβαση στις 25/8/2014)

επίσης, η προοπτική η πλατφόρμα να παίζει κεντρικό ρόλο στη δημιουργία ενός μεσογειακού ενεργειακού κόμβου ΦΑ, δεδομένης και της ανάπτυξης των κοιτασμάτων ΦΑ στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

Μια πολιτική αναβάθμιση της Ένωσης για τη Μεσόγειο δεν προβλέπεται για το άμεσο μέλλον. Κάθε προσπάθεια πολιτικής αναβάθμισης της Ένωσης για τη Μεσόγειο γίνεται πολύ περίπλοκη λόγω της ισραηλινό - παλαιστινιακής σύγκρουσης. Σε κάθε περίπτωση, για τις πρόσφατες ενεργειακές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο, το θεσμικό πλαίσιο που παρέχεται από την Ένωση για τη Μεσόγειο δεν είναι πολύ σημαντικό. Η συμβολή της Ένωσης για τη Μεσόγειο θα είχε νόημα, αν μπορούσε να δημιουργήσει διασυνδέσεις αλλά, η Ένωση για τη Μεσόγειο δεν έχει συγκεκριμένα πολιτικά οράματα, λόγω των εγγενών πολιτικών προβλημάτων στην περιοχή. Τέλος, σχετικά με την αναγκαιότητα της επέκτασης του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου στην Ανατολική Μεσόγειο, πρώτον, καθώς όλες οι χώρες της περιοχής, εκτός της Ελλάδας και της Κύπρου, δεν είναι μέλη της ΕΕ, η ΕΕ μπορεί να προτείνει το μοντέλο της ενσωμάτωσης αλλά, δεν μπορεί να το επιβάλει και επιπλέον δεν το χρειάζεται προκειμένου να εισάγει ΦΑ από αυτές. Επιπλέον, τα περισσότερα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου δεν αποτελούν πολιτικά φιλελεύθερα καθεστώτα και οι ενεργειακές εξελίξεις δεν μπορούν να αποτελέσουν ικανή συνθήκη μετεξέλιξης των πολιτικών καθεστώτων.

ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα Διατριβή καταλήγει στο βασικό συμπέρασμα ότι ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έχει καθοριστική σημασία στη διαμόρφωση και την εξέλιξη της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, αφού είναι το μόνο θεσμικό όργανο που μπορεί να συγχρονίσει τα διαφορετικά συμφέροντα, τις διάφορες πτυχές της ενεργειακής πολιτικής και να εξασφαλίσει τη συνοχή και τη συνεργασία μεταξύ των κρατών –μελών της ΕΕ. Η εξέλιξη της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ βασίζεται στη σύνθετη αλληλεπίδραση τριών βασικών παραγόντων : τα αντικρουόμενα ενεργειακά συμφέροντα μεταξύ των κρατών – μελών, στις συντονισμένες προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη διαμόρφωση και την προώθηση συγκεκριμένων στόχων ενεργειακής πολιτικής και την ανάγκη η ΕΕ να αντεπεξέλθει ικανοποιητικά στις παγκόσμιες ενεργειακές εξελίξεις, δεδομένης και της υψηλής της εξάρτησης σε ενεργειακά προϊόντα τρίτων χωρών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιδιώκει τη διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής στη βάση κοινών συμφερόντων και κοινών στόχων πολιτικής. Εντούτοις, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαθέτει μόνο την αρμοδιότητα καθορισμού των στόχων και δεν μπορεί να ενεργήσει ως ενιαίος φορέας για την υλοποίηση των στόχων της ενεργειακής πολιτικής, αλλά να προτείνει πρωτοβουλίες σε επίπεδο ΕΕ και να επιδιώξει τη σύγκλιση των στόχων της ενεργειακής και περιβαλλοντικής πολιτικής. Η εφαρμογή των συμφωνιών και των νομικών δεσμεύσεων θα πρέπει να γίνει από τα κράτη-μέλη. Αν και η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ έχει εξελιχθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια αλλά, συνεχίζει να είναι μία διαδικασία εν εξελίξει και αποτελεί έναν από τους λιγότερο ενοποιημένους τομείς πολιτικής της ΕΕ. Κύριοι ανασταλτικοί παράγοντες είναι η πολυπλοκότητα του ενεργειακού τομέα και η φύση της λειτουργίας της ΕΕ. Η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ τοποθετείται ουσιαστικά στη μέση μεταξύ των εθνικών αρμοδιοτήτων και της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Δεύτερο κύριο συμπέρασμα της Διατριβής αποτελεί η θέση ότι η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ δομείται και εξελίσσεται βάση της τριάδας των στόχων : βιώσιμη ανάπτυξη και σεβασμός στο περιβάλλον – ανταγωνιστικότητα της εσωτερικής αγοράς ενέργειας – ασφάλεια εφοδιασμού. Πολλές φορές οι στόχοι αυτοί είναι ασύμβατοι και δυσχεραίνουν τη διαμόρφωση και την άσκηση συνεκτικών πολιτικών. Εντούτοις, η ενεργειακή πολιτική είναι αλληλένδετη με άλλες πολιτικές της ΕΕ και η επίτευξη των ενεργειακών στόχων εξαρτώνται από την πρόοδο άλλων πολιτικών όπως π.χ. βιομηχανία, τεχνολογική καινοτομία. Αντιστοίχως, άλλοι τομείς πολιτικής

εξαρτώνται από την ενεργειακή όπως η πορεία της οικονομικής ανάπτυξης του συνόλου της ΕΕ, η συντήρηση και η δημιουργία νέων υποδομών. Η ενέργεια δεν αποτελεί απομονωμένο πεδίο άσκησης πολιτικής και η αναζήτηση συνεργιών είναι θετική και θεμιτή.

Τα παραπάνω κύρια συμπεράσματα μας οδηγούν στη διατύπωση της εξής βασικής θέσης της Διατριβής μας, ότι οι εσωτερικές και εξωτερικές διαστάσεις της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ είναι αλληλένδετες. Η υψηλή εξάρτηση της ΕΕ σε ενεργειακά προϊόντα τρίτων χωρών και η χαμηλή διαφοροποίηση προμηθευτών και πηγών, αποτελεί, όμως, το στοιχείο εκείνο που γεφυρώνει τις επιδιώξεις του τριγώνου των στόχων της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, αποτελεί κεντρικό εντάσσεται πλέον στην ατζέντα των ζητημάτων της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής ασφαλείας. Η ΕΕ επιδιώκει να εξασφαλίσει επαρκείς ποσότητες ενεργειακών προϊόντων, κυρίως ΦΑ το οποίο κυριαρχεί πλέον στο συνολικό ενεργειακό της μίγμα να εξασφαλίσει την αξιοπιστία των κύριων ενεργειακών προμηθευτών της για την απρόσκοπτη ροή των ενεργειακών προϊόντων και να μειώσει τους κινδύνους από ενδεχόμενη διακοπή στην αλυσίδα ανεφοδιασμού.

Η παραπάνω θέση επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι η ΕΕ έχει προσανατολιστεί στην ανάπτυξη ενός δικτύου ανεφοδιασμού το οποίο θα αποτρέψει μονοπωλιακές πρακτικές και από τα κράτη – μέλη της και από τους εξωτερικούς προμηθευτές (Ρωσία) και θα ικανοποιεί την αρχή της διαφοροποίησης προμηθευτών, πηγών και διαδρόμων μεταφοράς ΦΑ. Παράλληλα, η ΕΕ προσπαθεί να αναπτύξει ένα κατάλληλο ρυθμιστικό πλαίσιο, που θα διαφυλάσσει την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ενέργειας, μέσω της επέκτασης του ευρωπαϊκού ενεργειακού κεκτημένου στους εξωτερικούς ενεργειακούς της εταίρους. Διαπιστώνουμε ότι οι δεσμευτικοί κανόνες που υιοθετήθηκαν για την εσωτερική αγορά ενέργειας ενισχύουν τη διαπραγματευτική ικανότητα της ΕΕ στις εξωτερικές ενεργειακές τις σχέσεις.

Σύμφωνα με αυτή τη στρατηγική σχεδιάστηκε το έργο υποδομών του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ για να εξασφαλιστεί η απρόσκοπτη ροή προμηθειών ΦΑ, μέσω της διαφοροποίησης των πηγών και των διαδρόμων διαμετακόμισης. Επιδιώκει, κυρίως, τη μείωση της εξάρτησης των κρατών-μελών της ΕΕ σε εισαγωγές ΦΑ από τη Ρωσία δίνοντας τη δυνατότητα στις παραγωγούς χώρες της Κασπίας, της Μέσης Ανατολής και ενδεχομένως της Ανατολικής Μεσογείου να διοχετεύσουν τα κοιτάσματά τους μέσω ενός διαφοροποιημένου, σε σχέση με το υπάρχον, δικτύου αγωγών. Από τα πολλά σχέδια αγωγών ΦΑ έχουν μελετηθεί, επαναξιολογηθεί, απορριφθεί και επανεμφανιστεί στα πλαίσια του Νότιου Διαδρόμου ΦΑ, επικράτησαν τελικά οι

αγωγοί TAP και TANAP έναντι του Nabucco λόγω κυρίως οικονομικών/ εμπορικών συγκυριών και δευτερευόντως πολιτικών κινήτρων. Η αποπεράτωση του έργου του Νοτίου Διαδρόμου δεν θα γίνει άμεσα και είναι πολύ σημαντικό να μην χαθούν τα κύρια κίνητρα για τα οποία σχεδιάστηκε δηλαδή, η ανάγκη για μεγαλύτερες ποσότητες ΦΑ από διαφοροποιημένες πηγές. Αυτό που έχει σημασία για την ΕΕ είναι η διοχέτευση επαρκών ποσοτήτων ΦΑ στις αγορές της ενώ , η ίδια να παραμένει εμπορικά όσο το δυνατόν πιο ουδέτερη. Η υλοποίηση του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ οφείλεται σε μεγάλο ποσοστό σε εξωτερικούς παράγοντες της ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα στο Αζερμπαϊτζάν, κύριο τροφοδότη του Νοτίου Διαδρόμου ΦΑ και την Τουρκία , που επιδιώκει ταυτόχρονα να καταστεί έμπιστος ενεργειακός εταίρος της ΕΕ και σημαντική χώρα διαμετακόμισης ΦΑ και να εξασφαλίσει τις απαραίτητες ποσότητες ΦΑ για την κάλυψη των δικών της αυξανόμενων εγχώριων αναγκών και να μειώσει τη δική της εξάρτηση από το ρώσικο ΦΑ.

Τέλος , η περιπτωσιολογική μελέτη των πρόσφατων ανακαλύψεων ενεργειακών κοιτασμάτων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου βοήθησε στην εξαγωγή μιας σειράς υπο-συμπερασμάτων τα οποία παρουσιάζουμε παρακάτω :

- Η ανακάλυψη των κοιτασμάτων στην ευρύτερη περιοχή της λεκάνης της Λεβαντίνης, αναζωπύρωσε κυρίως το ενδιαφέρον για τον αντίκτυπο που μπορεί να έχει η εκμετάλλευσή τους στις υφιστάμενες περιφερειακές συγκρούσεις και την ισορροπία δυνάμεων στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.
- Ο βαθμός εξάρτησης της ΕΕ στις ρωσικές εισαγωγές ΦΑ είναι πολύ υψηλός και , επιπλέον, η Ρωσία έχει μεγάλη δυνατότητα επηρεασμού των ενεργειακών εξελίξεων ακόμη σε περιοχές που δε βρίσκονται στην άμεση γεωγραφική της εμβέλεια.
- Τα αδιέξοδα της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και την περιορισμένη δυνατότητα δράσης και δικαιοδοσίας παρότι δύο από τα εμπλεκόμενα κράτη, Ελλάδα και Κύπρος, είναι κράτη –μέλη της.
- Διαπιστώνεται υπερίσχυση της λογικής της οικονομικής και εμπορικής βιωσιμότητας στις αποφάσεις για την κατασκευή έργων υποδομών μεταφοράς ΦΑ
- Τα ζητήματα ενέργειας έχουν περιορισμένη δυνατότητα στη διαμόρφωση ικανών και απαραίτητων προϋποθέσεων που θα οδηγήσουν σε λύση των μακροχρόνιων διμερών ζητημάτων ασφαλείας.

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

Α΄ Επίσημα έγγραφα Ευρωπαϊκής Ένωσης

I. Κείμενα Συνθηκών/ Διακηρύξεις

Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, 1951:

http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_ecsc_el.htm

Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας, 1957:

http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_euratom_el.htm

Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, 1986: [http://europa.eu/eu-law/decision-](http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaties_establishing_the_european_communities_single_european_act/treaties_establ)

[making/treaties/pdf/treaties_establishing_the_european_communities_single_european_act/treaties_establ](http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaties_establishing_the_european_communities_single_european_act/treaties_establ)

[ishing_the_european_communities_single_european_act_el.pdf](http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaties_establishing_the_european_communities_single_european_act/treaties_establ)

Συνθήκη του Μάαστριχτ, 1992:

http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_el.htm

Συνθήκη του Άμστερνταμ, 1997: <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>

Συνθήκη της Νίκαιας, 2001: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/12001C/htm/C_2001080EL.000101.html)

[lex.europa.eu/el/treaties/dat/12001C/htm/C_2001080EL.000101.html](http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/12001C/htm/C_2001080EL.000101.html)

Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της ΕΕ, 2004: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:FULL:EL:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:FULL:EL:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:FULL:EL:PDF)

Συνθήκη της Λισαβόνας, 2007 : [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0042:0133:EL:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0042:0133:EL:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0042:0133:EL:PDF)

Κοινή Διακήρυξη της Συνόδου Κορυφής των Παρισίων για τη Μεσόγειο- Ίδρυτική Διακήρυξη Ένωσης για τη Μεσόγειο, 2008: http://aidfunding.mfa.gr/bpufm/pdf/prokirixi_gr.pdf

II. Ανακοινώσεις/ Πράσινες Βίβλοι/ Λευκές Βίβλοι

Πράσινη Βίβλος Ευρωπαϊκής Επιτροπής « Για μια ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης», COM(94) 659: http://aei.pitt.edu/1185/1/energy_gp_COM_94_659.pdf

«Ενέργεια για το μέλλον: Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας- Πράσινη Βίβλος για κοινοτική στρατηγική», COM (96) 576: http://europa.eu/legislation_summaries/other/127018_el.htm

«Ενέργεια για το μέλλον: Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας- Λευκή Βίβλος για κοινοτική στρατηγική και σχέδιο δράσης», COM (97) 599: http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com97_599_en.pdf

Ανακοίνωση της Επιτροπής COM 2003 (104) Η ευρύτερη Ευρώπη και οι γείτονές της: πρόταση νέου πλαισίου της σχέσης με τους ανατολικούς και νότιους γείτονες της ΕΕ:

http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf

Πράσινη Βίβλος Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την «Ασφάλεια του ενεργειακού ανεφοδιασμού», COM (2000) 769: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=el&type_doc=COMfinal&an_doc=2000&nu_doc=769)

[lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=el&type_doc=COMfinal&an_doc=2000&nu_doc=769](http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=el&type_doc=COMfinal&an_doc=2000&nu_doc=769)

Πράσινη Βίβλος Ευρωπαϊκής Επιτροπής « Η ενεργειακή απόδοση - ή περισσότερα αποτελέσματα με λιγότερα μέσα », COM(2005) 265: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0265:FIN:EL:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0265:FIN:EL:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0265:FIN:EL:PDF)

Πράσινη Βίβλος Ευρωπαϊκής Επιτροπής « Ευρωπαϊκή Στρατηγική για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια », COM (2006) 105: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0105:FIN:el:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0105:FIN:el:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0105:FIN:el:PDF)

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με τίτλο « *Ενεργειακή Πολιτική για τη Ευρώπη* », COM (2007)1: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0001:FIN:EL:PDF>

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών, « *Δεύτερη επισκόπηση της ενεργειακής στρατηγικής-Σχέδιο δράσης της ΕΕ για την ενεργειακή ασφάλεια και αλληλεγγύη* », COM (2008) 781: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0781:FIN:EL:PDF>

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Κοινωνική και Οικονομική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών με τίτλο « *Ενέργεια 2020. Μία στρατηγική για ανταγωνιστική, αειφόρο και ασφαλή ενέργεια* », COM (2010) 639: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0639:FIN:EN:PDF>

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Κοινωνική και Οικονομική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών με τίτλο « *Προτεραιότητες για την ενεργειακή υποδομή για το 2020 και μετέπειτα – Προσχέδιο για ενοποιημένο ευρωπαϊκό ενεργειακό δίκτυο* », COM 2010 (677): <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0677:FIN:EL:PDF>

Ανακοίνωση Επιτροπής « *Η πρόοδος προς την επίτευξη του στόχου για την ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές το 2020* », COM (2011) 31: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0031:FIN:EL:HTML>

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Κοινωνική και Οικονομική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών με τίτλο : σχετικά με την ασφάλεια ενεργειακού ανεφοδιασμού και τη διεθνή συνεργασία « *Η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ. Σύμπραξη με τους εταίρους πέραν των συνόρων* » , COM (2011) 539: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0539:FIN:EN:PDF>

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Κοινωνική και Οικονομική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών με τίτλο : « *Σχέδιο για την ενεργειακή απόδοση* » COM (2011) 109: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0109:FIN:EL:PDF>

Πράσινη Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής « *Πλαίσιο για τις πολιτικές που αφορούν το κλίμα και την ενέργεια με χρονικό ορίζοντα το έτος 2030* », COM(2013) 169 final: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0169&from=EN>

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, με τίτλο « *Η ενεργειακή απόδοση και η συμβολή της στην υλοποίηση του πακέτου ενεργειακών και κλιματικών στόχων ως το 2030* », COM (2014) 520: http://ec.europa.eu/energy/efficiency/events/doc/2014_eec_communication_adopted.pdf

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο με τίτλο: « *Ευρωπαϊκή στρατηγική για την ενεργειακή ασφάλεια* » COM (2014) 330: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0330&from=EN>

III. Οδηγίες/Κανονισμοί/Αποφάσεις

Οδηγία 73/238/EEC « *Μέτρα για την άμβλυνση των επιπτώσεων των δυσχερειών εφοδιασμού με αργό πετρέλαιο και προϊόντα πετρελαίου* »: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31973L0238:EN:HTML>

Οδηγία 77/706/ EEC « *Καθορισμός κοινοτικού στόχου για τη μείωση της κατανάλωσης πρωτόγονους ενέργειας σε περίπτωση δυσχερειών με αργό πετρέλαιο και προϊόντα πετρελαίου* » : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31977D0706:EN:HTML>

Οδηγία 2009/29/EK «για τροποποίηση της οδηγίας 2003/87/EK με στόχο τη βελτίωση και την επέκταση του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου της Κοινότητας»: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:140:0063:0087:EL:PDF>

Απόφαση 406/2009 EK «περί των προσπαθειών των κρατών μελών να μειώσουν τις οικείες εκπομπές αερίων θερμοκηπίου, ώστε να τηρηθούν οι δεσμεύσεις της Κοινότητας για μείωση των εκπομπών αυτών μέχρι το 2020»: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:140:0136:0148:EL:PDF>

Κανονισμός (ΕΚ) αριθμ. 994/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου σχετικά με τα μέτρα κατοχύρωσης ασφάλειας εφοδιασμού ΦΑ: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:295:0001:0022:EL:PDF>

Οδηγία 2009/ 28 /ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:140:0016:0062:el:PDF>

Οδηγία 96/92/EK σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1997:027:0020:0029:EL:PDF>

Οδηγία 98/30/EK σχετικά με τους κοινούς κανόνες που θα πρέπει να διέπουν την εσωτερική αγορά ΦΑ: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1998:204:0001:0012:EL:PDF>

Οδηγία 2003/54/EK σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας: <http://www.energy-community.org/pls/portal/docs/36275.PDF>

Οδηγία 2003/55/EK σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:176:0057:0078:EL:PDF>

Οδηγία 2009/73/EK σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ΦΑ: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0094:0136:EL:PDF>

Οδηγία 2009/72/EK σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0055:0093:EL:PDF>

Κανονισμός 715/2009 σχετικά με τους όρους πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1775/2005 : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0036:0054:EL:PDF>

Κανονισμός 713/2009 για την ίδρυση Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0001:0014:EL:PDF>

Απόφαση 1362/2006/EK για καθορισμό προσανατολισμών σχετικά με διευρωπαϊκά δίκτυα στον τομέα της ενέργειας και την κατάργηση της απόφασης 96/391/EK: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:262:0001:0023:EL:PDF>

Κανονισμός (COM(2011) 658 Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις διευρωπαϊκές ενεργειακές υποδομές και την κατάργηση της απόφασης αριθ.1364/2006/EK: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0658:FIN:EL:PDF>

IV. Συμπεράσματα Ευρωπαϊκών Συμβουλίων

Συμπεράσματα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Μάρτιος 2000:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm

Συμπεράσματα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Οκτώβριος 2003:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/76279.pdf

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Ιούνιος 2006:

<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EL&f=ST%2010633%202006%20REV%201>

Συμπεράσματα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Μάρτιος 2007:

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/el/ec/93144.pdf

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Δεκέμβριος 2007, Υπουργική Διακήρυξη σχετικά με την Ευρω-Μεσογειακή ενεργειακή εταιρική σχέση: <http://www.iemed.org/observatori-en/recursos/documents/documents-officials/documents-officials->

adjunts/Euromed%205%20ministerial%20energia%20i%20pla%20accio%20Limassol%2016%20i%2017_12_07_EN.pdf

Συμπεράσματα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Φεβρουάριος 2011:

<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%202%202011%20REV%201>

V. Δελτία Τύπου

Ευρωπαϊκή Επιτροπή- IP/07/1886,10/12/2007, «Ο Επίτροπος Piebalgs καλεί τις εταιρείες ενέργειας να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στην εφαρμογή της νέας ευρω-μεσογειακής ενεργειακής εταιρικής σχέσης»: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-07-1886_en.htm?locale=en

Ευρωπαϊκή Επιτροπή-MEMO/11/710,19/10/2011, «Η δέσμη μέτρων της Επιτροπής για την ενεργειακή υποδομή»: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-710_en.htm?locale=en

Ομιλία του Günther Oettinger, Επιτρόπου για την Ενέργεια, για το στόχο υλοποίησης της εσωτερικής αγοράς ενέργειας το 2014 “Geeting to 2014”,29/09/2011:http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-11-614_en.htm?locale=FR

Γ΄ Ηλεκτρονικές πηγές

I. Επιστημονικά Άρθρα/ Άρθρα Εφημερίδων/ Reports

ΔΕΠΑ, μελέτη για την κατασκευή του αγωγού Eastern Mediterranean, Κύπρου –Ελλάδας, *Το Βήμα*, 10/3/2014: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=575387> (πρόσβαση στις 20/3/2014)

ΔΕΠΑ: Μελέτη σκοπιμότητας για τον αγωγό φυσικού αερίου από Ανατολική Μεσόγειο προς Ευρώπη, *Καθημερινή*, 10/3/2014: <http://www.kathimerini.gr/757414/article/oikonomia/epixeirhseis/depa-meleth-skopimothtas-gia-ton-agwgo-fysikoy-aerioy-apo-anat-mesogeio-se-eyrwph> (πρόσβαση στις 20/3/2014)

Α. Μπακιρτζής, «Οι πετρελαϊκές κρίσεις των τελευταίων τριάντα ετών», εφημερίδα *Καθημερινή*, 13/10/2004: <http://www.kathimerini.gr/197193/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/oi-petrelaikis-kriseis-twn-teleytaiwn-trianta-etwn> (πρόσβαση 25/6/2012)

Ν.Τζιφάκης, Η κατασκευή της ασφάλειας στις Διεθνείς Σχέσεις, *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, τόμος 10 (1) 2004,σελ. 91-104 : <http://www.idec.gr/iier/new/tomos10/TZIFAKIS.pdf> (πρόσβαση στις 10/3/2011)

Κ. Φίλης, Γιατί η Άγκυρα επέλεξε για ακόμη φορά το δρόμο της όξυνσης, εφημερίδα *Καθημερινή*, 26/10/2014: <http://www.kathimerini.gr/789599/article/epikairothta/politikh/giati-h-agkyra-epeleze-akomh-mia-fora-ton-dromo-ths-oxynshs> (πρόσβαση στις 27/10/2014)

Κ. Φίλης, Η ενέργεια στο προσκήνιο με ευκαιρίες και κινδύνους, εφημερίδα *Καθημερινή* (28/9/2014): <http://www.kathimerini.gr/785691/article/epikairothta/politikh/h-energeia-sto-proskhnio-me-eykairies-kai-kindynoys> (πρόσβαση στις 29/9/2014)

«Φτωχά» τα αποτελέσματα της απελευθέρωσης αγοράς ενέργειας στην ΕΕ», *EurActiv.gr*, 21/6/2012 :<http://euractiv.gr/energeia/%C2%ABftoxa%C2%BB-ta-apotelesmata-tis-apeleytherosis-tis-agoras-energeias-stin-ee> (πρόσβαση στις 22/6/2014)

Κ. Ayat, Talks to reunify Cyprus are on hold, *Natural Gas Europe*, 16/10/2014: http://www.naturalgaseurope.com/cyprus-and-turkey-friction?utm_source=Natural+Gas+Europe+Newsletter&utm_campaign=79a0f11ecd-RSS_EMAIL_CAMPAIGN&utm_medium=email&utm_term=0_c95c702d4c-79a0f11ecd-307780457 (πρόσβαση στις 18/10/2014)

Κ. Ayat, Lebanon’s binding round now set to open on August 2014, *Natural Gas Europe*, 12/5/2014: <http://www.naturalgaseurope.com/lebanon-bidding-round-august-2014> (πρόσβαση στις 15/5/2014)

Κ. Beckman, interview with Maria van der Hoeven, IEA’s Executive Director, “We must find mechanisms to strengthen cooperation with emerging economies”, *European Energy Review*: <http://www.europeanenergyreview.eu/site/pagina.php?id=3581&zoeke=IEA> (πρόσβαση 17/3/2012)

Α. Barkat, Israel rejects Lebanon EEZ compromise, *Globes Israel’s Business Arena*, 29/10/2013: <http://www.globes.co.il/en/article-1000889521> (πρόσβαση στις 15/5/2014)

K. Beckman Karel.2012.The Energy Chapter Treaty is entering a crucial phase, *European Energy Review*, 2012:<http://www.europeanenergyreview.eu/site/pagina.php?id=3737&zoek=international%20energy%20forum> (πρόσβαση στις 19/5/ 2013)

E.Bergasse et al., A new Euro-Mediterranean roadmap for a sustainable energy transition in the region, *MEDPRO Policy Paper*, no. 3, 2013: <http://www.medpro-foresight.eu/system/files/MEDPRO%20PP%20No%203%20WP4b%20Hafner%20and%20Tagliapietra.pdf> (πρόσβαση στις 25/8/2014)

D. Blair, Iran nuclear deal agreed at Geneva talks, *The Telegraph*, 24/11/2013: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/10470716/Iran-nuclear-deal-agreed-at-Geneva-talks.html> (πρόσβαση στις 26/11/2013)

N.Browning, Private Israeli –Palestinian gas deal still hostage to politics, *Reuters*, 31/1/ 2014 <http://www.reuters.com/article/2014/01/31/israel-palestinians-gas-idUSL5N0KW2A520140131> (πρόσβαση στις 10/2/2014)

BP gas discovery in Egypt’s East Nile Delta: <http://www.bp.com/en/global/corporate/press/features/BP-gas-discovery-in-Egypt's-East-Nile-Delta.html> (πρόσβαση στις 26/5/2014)

Britain handed climate and energy portfolio in draft Junker Commission line-up, *EurActiv*, 4/9/2014: <http://www.euractiv.com/sections/uk-europe/britain-handed-climate-and-energy-portfolio-draft-junker-commission-line-308201> (πρόσβαση στις 6/9/2014)

Bulgaria’s government to collapse over South-Stream, *EurActiv*,10/6/2014 http://www.euractiv.com/sections/energy/bulgarias-government-collapse-over-south-stream-302702?utm_source=EurActiv+Newsletter&utm_campaign=9f551c1df2-newsletter_energy&utm_medium=email&utm_term=0_bab5f0ea4e-9f551c1df2-245616454 (πρόσβαση στις 12/6/2014)

Can Europe “copy –paste” an energy union?, *Euractiv*, 23/7/2014:<http://www.euractiv.com/sections/energy/can-europe-copy-paste-energy-union-303649> (πρόσβαση στις 26/7/2014)

A.Carassava, Greece and Turkey open gas pipeline, *New York Times*,19/11/2007: http://www.nytimes.com/2007/11/19/world/europe/19greece.html?_r=1& (πρόσβαση 5/7/2012)

Cyprus awards gas licences on Aphrodite gas field, 2b1st Consulting, 9/11/2012: <http://www.2b1stconsulting.com/cyprus-awards-offshore-licenses-on-aphrodite-gas-field/> (πρόσβαση στις 15/6/2013)

L.Carafa, The Mediterranean Solar Plan through the Prism of External Governance, *EuroMeSCo*, 5, 2011, available at: <http://www.euromesco.net/images/papers/papersiemed5.pdf> (πρόσβαση στις 5/11/2012)

Cyprus Ministry of Energy, Commerce, Industry and Tourism. Cyprus, Israel and Greece sign MoU on cooperation in the fields of energy and water resources, 9/8/ 2013: <http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/66CE31A752AE27E8C2257BC2002A6F48?OpenDocument> (πρόσβαση στις 10/8/2013)

Cypriot peace to lead the way for energy, *Hurriyet Daily News*, 13/2/2014: <http://www.hurriyetaidailynews.com/cypriot-peace-to-lead-the-way-for%20energy.aspx?pageID=238&nID=62409&NewsCatID=348> (πρόσβαση στις 19/2/2014)

M.Dalli,EU energy ministers agree to establish Euro-Mediterranean platform, *Malta Today*, 11/7/2014:http://www.maltatoday.com.mt/news/national/41082/eu_energy_ministers_agree_to_establish_euromediterranean_platform#.U85kheN_tAU (πρόσβαση στις 12/7/2014)

A.Davutoglu, Turkey at Crossroads of Global Energy Transportation, *Today’s Zaman*, 10/8/2009: <http://www.todayszaman.com/news-183531-davutoglu-turkey-a-crossroads-of-global-energy-transportation.html> (πρόσβαση στις 5/3/2014)

A. Davutoglu, Turkey’s zero-problems foreign policy, *Foreign Policy*, 2010: http://www.mfa.gov.tr/article-by-h_e_-ahmet-davutoglu-published-in-foreign-policy-magazine-usa-on-20-may-2010.en.mfa (πρόσβαση στις 20/2/2014)

Desertec abandons Sahara solar power export dream, EurActiv, 31/5/2013 : <http://www.euractiv.com/energy/desertec-abandons-sahara-solar-p-news-528151> (πρόσβαση στις 3/6/2013)

Egypt looks to Greek Cyprus for natural gas, *World Bulletin*, 12/12/2013: <http://www.worldbulletin.net/?aType=haber&ArticleID=124853> (πρόσβαση στις 15/12/2013)

L. Elston et al., Despite challenges Iran pushes for EU export corridor, *Interfax - Natural Gas Daily*, 25/9/2014: <http://interfaxenergy.com/gasdaily/article/13716/despite-challenges-iran-pushes-for-eu-export-corridor> (πρόσβαση στις 6/10/2014)

Environment News Service, Pan-European oil pipeline agreement: <http://www.ens-newswire.com/ens/apr2007/2007-04-03-03.asp> (πρόσβαση 20/7/2011)

Euro-Mediterranean energy cooperation: working together for secure and sustainable energy 16/04/2012: http://www.enpi-info.eu/mainmed.php?id=28632&id_type=1&lang_id=450 (πρόσβαση στις 20/4/2012)

European Parliament Report on a 2030 climate and energy policies, Article 87: (2013/2135 (INI): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A7-2014-0047+0+DOC+PDF+V0//EN>

European Commission, DG MARE, *Costs and benefits arising from the establishment of maritime zones in the Mediterranean Sea – Final Report*, June 2013: http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/studies/documents/maritime-zones-mediterranean-report_en.pdf

D.Farid, Nile Delta natural gas well starts production, *Daily News Egypt*, 3/5/2014: <http://www.dailynewsegypt.com/2014/05/03/nile-delta-natural-gas-well-starts-production/> (πρόσβαση στις 26/5/2014)

M.Fick, Egypt says not interested in Israeli gas as plans LNG imports, *Reuters*, 23/10/2013: <http://mobile.reuters.com/article/idUKL5N0ID1VU20131023?irpc=932> (πρόσβαση στις 25/10/2013)

G.Fisher, Joint Israeli –Greek military drill seen by some as rebuff to Turkey, *The Times of Israel*, 1/4/2012: <http://www.timesofisrael.com/israel-greek-us-military-run-joint-exercises-in-eastern-med/> (πρόσβαση στις 7/4/2012)

Gazprom Marketing and Trading Switzerland AG signs head of agreement (HOA) outlining main terms of LNG offtake from Tamar FLNG project in Israel, Gazprom website 26/2/2013: <http://www.gazprom-mt.com/WhatWeSay/News/Pages/GMT-Switzerland-signs-Heads-of-Agreements-with-Tamar-upstream-consortium.aspx> (πρόσβαση στις 3/3/2013)

A.Giamouridis, S. Paleoyannis, Security of Gas Supply in South Eastern Europe. Potential contribution of planned pipelines, LNG and storage, *The Oxford Institute for Energy Studies*, 2011: http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2011/07/NG_52.pdf (πρόσβαση στις 20/9/2011)

P.Glover, M.Economides, Russia's new Middle East energy game, *The Commentator* : http://www.thecommentator.com/article/3048/russia_s_new_middle_east_energy_game (πρόσβαση στις 9/7/2014)

Greece hopes for revival of East-Med pipeline project, *Natural Gas Europe*, 30/10/2013: <http://www.naturalgaseurope.com/greece-israel-cooperation-east-med-pipeline-revival> (πρόσβαση στις 5/11/2013)

S.Henderson, Russia-Syria offshore gas deal injects new factor into peace talks, *The Washington Institute*, 2013: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/russia-syria-offshore-gas-deal-injects-new-factor-into-peace-talks> (πρόσβαση στις 10/2/2013)

N.Howell, The East Mediterranean: evolving legislation for a new energy hub, *King & Spalding Energy newsletter*, August 2012: <http://www.kslaw.com/library/newsletters/EnergyNewsletter/2012/August/article3.html> (πρόσβαση στις 10/9/2012)

IEF Charter marks a new era of international energy governance, *European Energy Review*, Φεβρουάριος 2011, διαθέσιμο ηλεκτρονικά : <http://www.europeanenergyreview.eu/site/pagina.php?id=2769&zoek=IEF> (πρόσβαση στις 25/2/2011)

Israel, Greece, Cyprus sign new energy MoU, *Globes Israel's Business Arena*, 8/8/2013: <http://www.globes.co.il/en/article-1000870108> (πρόσβαση στις 10/8/2013)

M.Kambas, Biden says possible to end Cyprus division, *Reuters*, 22/5/2014: <http://www.reuters.com/article/2014/05/22/us-cyprus-usa-biden-idUSBREA4L0PZ20140522> (πρόσβαση στις 2/6/2014)

A.Kaminara, Turkey's geo-strategic links with Russia, 29/9/2014: <http://akaminara.wordpress.com/2014/04/29/turkeys-geo-strategic-energy-links-with-russia/> (πρόσβαση στις 11/6/2014)

A. Karen, Israel closer to selling gas to Israel, 28/12/2013: <http://www.naturalgaseurope.com/israel-natural-gas-exports-egypt> (πρόσβαση στις 10/1/2014)

M.Koehler, Gas discoveries in the Eastern Mediterranean : Implications for the European Union, Policy Brief, *The German Marshall Fund of the United States*, October 2012: http://www.gmfus.org/wp-content/blogs.dir/1/files_mf/1351282654Koehler_GasDiscoveriesEU_Oct12.pdf (πρόσβαση στις 15/5/2014)

M.Kottari, Which is the role of Greece in the EU Energy Policy, *Greek Centre of European Studies & Research EKEME Working Papers Series*, 2012: http://www.ekeme.gr/html/EKEME%20PAPER_final.pdf

M. Kottari ,The EU energy policy in the emerging gas era, Geostrategic Forecasting Corporation, 2012: <http://www.geostrategicforecasting.com/the-eu-energy-policy-in-the-emerging-gas-era/>

M.Kottari ,The Energy Security. A Challenge for the EU (in French).Revue *Vues d'Ensemble*, no.53, Université Catholique de Lille, 2012: <http://www.univ-catholille.fr/ebooks/Vues-Ensemble-53-2012/index.html>

M. Kottari et al., Energy Politics, pipelines and the Black Sea basin: On the route to diversification of EU energy sources, *European Centre for Energy & Resource Security (EUCERS)*, King's College, London, 2013: <http://www.kcl.ac.uk/sspp/departments/warstudies/research/groups/eucers/strategy-paper-young-researchers-Vol-1.pdf>

I.Kouskouvelis, The problem with Turkey's "Zero Problems", *Middle East Quarterly*, 2013, pp. 47-56: <http://www.meforum.org/meq/pdfs/3455.pdf> (πρόσβαση στις 20/2/2014)

I.Kustova, Do we need more energy in International Relations? , *European Centre for Energy and Resource Security (EUCERS)*, King's College, London, Newsletter no.16,2012: <http://www.kcl.ac.uk/sspp/departments/warstudies/research/groups/eucers/newsletter16.pdf> (πρόσβαση στις 20/8/ 2012)

Libanese gas reserves likely to be larger than expected, *Natural Gas Europe*, 30/10/2013 : <http://www.naturalgaseurope.com/libanese-gas-reserves-larger-expectations> (πρόσβαση στις 5/11/2013)

A. Loscot –Strachota , J.Lasocki J., End of Nabucco – end of Southern Gas Corridor?, *Energy Post*,27/6/2013 : <http://www.energypost.eu/end-of-nabucco-end-of-southern-gas-corridor/> (πρόσβαση στις 8/7/2013)

H.Machline, L'Egypte pense revendiquer le gaz des gisements Tamar et Leviathan, *Econostrum*, 27/1/2011 : http://www.econostrum.info/L-Egypte-pense-revendiquer-le-gaz-des-gisements-Tamar-et-Leviathan_a4406.html (πρόσβαση στις 6/2/2011)

H.Moussa, Russia preparing to develop Gaza field, *Al Monitor*, January 2014: <http://www.al-monitor.com/pulse/fa/business/2014/01/russia-palestine-offshore-gas-field-gaza.html#> (πρόσβαση στις 10/2/2014)

Norwegian-flagged vessel harassed by Turkish warship in Cyprus, *ekathimerini* ,3/2/2014: http://www.ekathimerini.com/4dcgi/w_articles_wsite1_1_03/02/2014_537045 (πρόσβαση στις 14/2/2014)

S.Piranni et al, What the Ukraine crisis means for gas markets, Oxford Energy Comment, *The Oxford Institute for Energy Studies*, March 2014 : <http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2014/03/What-the-Ukraine-crisis-means-for-gas-markets-GPC-3.pdf> (πρόσβαση στις 15/4/2014)

Parliament reacts to Junger's plan to merge energy and climate portfolios, *EurActiv*, 5/9/2014 : <http://www.euractiv.com/sections/energy/parliament-reacts-junckers-plan-merge-energy-and-climate-portfolios-308235> (πρόσβαση στις 9/9/2014)

Potential role of the Rome Euro-Mediterranean Energy Platform (REMEEP) in the Euro-Med Energy Cooperation, Euro-Mediterranean Energy Forum 3rd Experts' Group Meeting, Brussels, 16/10/2007 : <file:///C:/Users/MAROULA/Downloads/Il%20Ministero%20dello%20Sviluppo%20Economico%20prenta%20il%20nuovo%20portale%20REMEEP.pdf> (πρόσβαση στις 6/3/2012)

Positive EU-Turkey agenda launched in Ankara, European Commission MEMO//12/359, 17/05/2012: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-359_en.htm

S. Renner, The Energy Community of South-East Europe: A neo –functionalist project of regional integration, *European Integration online Papers* (EIOP) Vol. 13 N° 1, 2009, available online at : http://eiop.or.at/eiop/index.php/eiop/article/view/2009_001a (πρόσβαση στις 15/11/2011)

J.Saul, H.Gloystein, EU plans for Iran imports if sanctions go, *Reuters*, 24/9/2014 : <http://www.reuters.com/article/2014/09/24/eu-iran-gas-idUSL6N0RG2NG20140924> (πρόσβαση στις 30/9/2014)

B.Shaffer, Can new energy supplies bring peace? , *The German Marshall Fund Policy Brief*, March 2014: http://www.gmfus.org/wp-content/blogs.dir/1/files_mf/1394551538Shaffer_NewEnergySupplies_Mar14.pdf (πρόσβαση στις 10/4/2014)

M.Siddi, EU energy security. The Russia factor and future prospects for the Southern Corridor, *TEPSA Brief*, 2011, p.3: <http://www.tepsa.be/index.asp?ID=0> (πρόσβαση 8/3/2014)

D. Schmid, Towards an energy revolution in the Eastern Mediterranean: Any positive effect for the EU? , Centre for International and European Studies (CIES), 2013: [http://www.khas.edu.tr/cms/cies/dosyalar/files/NeighbourhoodPolicyPaper\(12\).pdf](http://www.khas.edu.tr/cms/cies/dosyalar/files/NeighbourhoodPolicyPaper(12).pdf) (πρόσβαση στις 14/3/2014)

V.Socor, NETS: Joint Gas Transmission Network proposed in Central & Southern Europe, *Eurasia Daily Monitor*, Volume 4, Issue 228, 2007, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στον παρακάτω σύνδεσμο: http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=33229

J.Stern Jonathan, Security of European Natural Gas Supplies: The impact of import dependence and liberalization, *Chatham House report*, 2002: http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Energy,%20Environment%20and%20Development/sec_of_euro_gas_jul02.pdf (πρόσβαση στις 7/3/2014)

The Lisbon Treaty.10 easy –to – read fact sheets, Fondation Robert Schuman, pp. 22 : <http://www.robert-schuman.eu/en/dossiers-pedagogiques/traite-lisbonne/10fiches.pdf> (πρόσβαση 10/4/2012)

E. Tagliapietra, Iran after the (potential) nuclear deal: What's next for the country's natural gas market?, *Fondazione Eni Enrico Mattei*, no.31, 2014: <http://www.feem.it/userfiles/attach/20143201053394NDL2014-031.pdf> (πρόσβαση στις 28/9/2014)

T.Tsakiris T., Shifting sands orburning bridges? The evolution of Turkish –Israeli relations after Mavi Marmara incident and the strategic energy calculations of Greece and Cyprus, *ELIAMEP Policy Paper* no. 22, 7/2/2014: <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2014/02/policy-paper.pdf> (πρόσβαση στις 9/2/2014)

T.Van de Graaf, How IRENA is reshaping the global energy architecture, *European Energy Review*, Μάρτιος 2012 διαθέσιμο ηλεκτρονικά: http://www.europeanenergyreview.eu/site/pagina.php?id_mailing=262&toegang=36660e59856b4de58a219bcf4e27eba3&id=3615 (πρόσβαση 30/3/2012)

O.Vukmanovic, B. Lewis, Shaz Deniz partners back Nabucco West pipeline: BP, *Reuters*, 28 June 2012, article available at : <http://www.reuters.com/article/2012/06/28/us-caspian-nabucco-idUSBRE85R13220120628> (πρόσβαση 4/7/2012)

S.Wilson Scott, Israel panel declares Gaza a hostile entity, *Washington Post Foreign Service* , 20/9/2007: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/09/19/AR2007091901156.html> (πρόσβαση στις 29/5/2014)

A. Zahr, Prerequisites for the success of Vasilikos LNG plan, *Cyprus Gas News*, 15/6/2014:
<http://www.cyprusgasnews.com/archives/5393/prerequisites-for-the-success-of-the-vasilikos-lng-plant/>
(πρόσβαση στις 17/6/2014)

II. Ιστοσελίδες

Agency for Cooperation of Energy Regulators:

http://acernet.acer.europa.eu/portal/page/portal/ACER_HOME

Bulgarian Energy Holding: <http://www.bgenh.com/index.php/en/>

DESERTEC Foundation: <http://www.desertec.org/>

Egyptian Gas Holding Company (EGAS): <http://www.egas.com.eg/home.aspx>

EuroAsia Interconnector project: <http://www.euroasia-interconnector.com/>

Energy Community: http://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME

European Bank for Reconstruction and Development:

<http://www.ebrd.com/pages/homepage.shtml#&panel1-2>

European Investment Bank (EIB): <http://www.eib.europa.eu/projects/regions/med/index.htm?lang=en>

EU Neighborhood Info Center/MED-EMIP Energy Cooperation: http://www.enpi-info.eu/mainmed.php?id=26&id_type=10

European Maritime Safety Agency: <http://www.emsa.europa.eu/end173.html>

European Investment Bank: <http://www.eib.org/>

Eurostat Energy Database: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/energy/data/database>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdcc310>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsdcc320&language=en>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsdcc310&language=en>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do;jsessionid=9ea7d07e30df7c9c7894cdcd4a61b36299b30faac55c.e34OaN8Pc3mMc40Lc3aMaNyTbxyMe0?tab=table&plugin=1&pcode=tsdcc310&language=en>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=ten00076&plugin=http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nrg_123a&lang=en

Gas Interconnector Greece-Bulgaria (IGB Pipeline) project: http://www.icgb.eu/about/igb_project

Greek Ministry of Environment, Energy & Climate Change:

<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=37&locale=en-US&language=el-GR>

IEF International Energy Forum: <http://www.ief.org/>

International Energy Agency: <http://www.iea.org/index.asp>

International Energy Forum: <https://www.ief.org/>

International Partnership for Energy Efficiency Cooperation (IPEEC): <http://www.ipeec.org/>

International Regulators' Forum- Global Offshore Safety: <http://www.irfoffshoresafety.com/>

IRENA International Renewable Energy Agency:

<http://www.irena.org/home/index.aspx?PriMenuID=12&mnu=Pri>

Israeli Ministry of National Infrastructures, Energy and Water Resources:

<http://energy.gov.il/ENGLISH/ABOUTTHEOFFICE/Pages/GxmsMniAboutTheMinistry.aspx>

Mediterranean Energy Regulators - MEDREG: <http://www.medreg-regulators.org/>

Noble Energy website: <http://www.nobleenergyinc.com/Home-4.html>

OPEC Organisation of the Petroleum Exporting Countries http://www.opec.org/opec_web/en/

Parliamentary Assembly of the Mediterranean: <http://www.pam.int/default.asp>

Regional Centre for Renewable Energy and Energy Efficiency- RCREEE: <http://www.rcreee.org/>

Trans-Anatolian pipeline project: <http://www.tanap.com/en/>
U.S. Energy Information Administration: <http://www.eia.gov/>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ/ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία/αρθρογραφία

- Ε. Αραμπατζής, *Ευρομεσογειακές Οικονομικές Σχέσεις*, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2003
Η. Κουσκουβέλης, *Λήψη αποφάσεων, κρίση, διαπραγμάτευση*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1997
Μ.Κότταρη, Η υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας της ΕΕ στο *Συλλογικός Τόμος: Παγκόσμιες και Ευρωπαϊκές Οικονομικές Εξελίξεις*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων- Τομέας Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας, 2013
Μ. Κότταρη, Τα στοιχεία της Ενεργειακής Πολιτικής της ΕΕ, ελληνική έκδοση Economist no.103-Εφημερίδα *Καθημερινή*, 2012
Ν.Μούσης, *Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο, οικονομία, πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2008
Κ.Φύλης (επιστημονική επιμέλεια), *Ο ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων- Τομέας Ρωσίας –Ευρασίας και Νοτιοανατολικής Ευρώπης, 2012
Θ.Χίου –Μανιατοπούλου Θεοδώρα, *Ευρω-Μεσογειακή Συνεργασία. 10 χρόνια μετά*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2005
Θ.Χίου –Μανιατοπούλου, *Η μεταρρυθμιστική συνθήκη της Λισαβόνας*, εκδόσεις Παπαζήσης, 2008

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία/αρθρογραφία

- S.Andoura, Europe's external energy relations in D.Koranyi (ed.) *A Eurasian energy primer: The transatlantic perspective*, Atlantic Council, 2013
A.Antreasyan A, Gas finds in the Eastern Mediterranean: Gaza, Israel and other conflicts. *Journal of Palestine Studies*, Vol. XLII, No.3, University of California Press, 2013, pp. 29-47
Aphrodite's gift: Can Cypriot gas power a new dialogue?, *International Crisis Group (ICG)*, Europe Report no.216, 2012
R.S. Axelrod, The European Energy Charter Treaty. Reality or illusion?, *Energy Policy*, Vol.24, No.6. 1996, pp.497-505
D. Baldwin, The concept of security, *Review of International Studies*, no.23, 1997
B.Barton, *Energy Security: Managing risk in a dynamic legal and regulatory environment*, Oxford University Press, 2004
D.Batistella, *Théories des relations internationales*, Les Presses de Sciences Po, 2e édition, 2007
F.Baumann, Europe's Way to Energy Security. The Outer Dimension of Energy Security: from Power Politics to Energy Governance, *European Foreign Affairs Review*, No 15, pp. 80
A.V. Belyi., EU external energy policies: a paradox of integration, in J.Orbie (ed.), *Europe's Global Role- External Policies of the European Union*, Ashgate Hampshire, 2008
S.Bernstein, *The compromise of liberal environmentalism*, New York, Columbia University Press, 2001
D.Bechev, K. Nikolaidis, Whither the ENP? Scenarios for a special relationship, *Centre for European Studies*, Eur View 27: 23-31, 2008
A. Biava, L'action de l'Union Européenne face à son approvisionnement énergétique, *Politique Européenne*, no .22, 2007, pp. 105-123
E.Bonafe, Natural gas discoveries in the Eastern-Mediterranean: exploring regulatory and legal frameworks, in S.Andoura, D.Koranyi (ed.), *Energy in the Eastern Mediterranean: Promise or Peril?* Egmond Paper no. 65, 2014
J.Bordoff, T.Houser, American gas to the rescue? The impact of US LNG exports on European security and Russian foreign policy, *Center on Global Energy Policy*, Columbia University, 2014

- A.J. Bradbrook, Significance of the Energy Charter Treaty, *Applied Energy*, No 64, Elsevier Science Ltd, 1999
- S.Bromley, *American hegemony and world oil. The industry, the state system and the world economy*, Penn State University Press, 1991
- M.Bryza, Eastern Mediterranean natural gas: potential for historic breakthrough among Israel- Turkey and Cyprus in S.Andoura, D.Koranyi (ed.), *Energy in the Eastern Mediterranean: Promise or Peril?* Egmond Paper no. 65, 2014
- B.Buzan, Peace, Power and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations , *Journal of Peace Research*, Vol.21, No.2, 1984
- B.Buzan, *People, States and Fear: National Security Problem in International Relations*, Harvester Wheatsheaf, 1991
- B.Buzan et al. , *Security. A new framework for analysis*, Lienne Rienner Publishers, 1998
- P.J. Cardwell, 2011, EuroMed, ENP, UfM: Overlapping policy frames in the EU's governance of the Mediterranean, *Journal of Common Market Studies (JCMS)*, 49:2, 2011, pp. 219-241
- B.Charles Michael et al., "The EU Africa Energy Partnership: Towards a mutually beneficial renewable transport energy alliance" *Energy Policy No. 37*, 2009, pp. 5546-5556
- J.M.Chevalier, Security for energy supply for the European Union, *European Review of Energy Markets*, Volume 1, Issue 3, 2006
- J.M. Chevalier, *Les grandes batailles de l'énergie. Petit traité d'une économie violente*, éditions Gallimard, Collection Folio, Paris, 2004
- J.Connelly, G.Smith, *Politics and the environment: from theory to practice*, Routledge, New York, 1999
- A. Correlje, C.van der Linde, Energy supply security and geopolitics: A European perspective, *Energy Policy*, no.43, 2006, pp.532-543
- J.Delors et al., Towards a European Energy Community: A policy proposal, *Notre Europe*, Paris, 2010
- P.De Micco, The prospect of the East Mediterranean gas production: An alternative energy supplier for the EU?, In- depth analysis , *European Parliament, Directorate General for external policies* , Policy Department, 2014
- N.Dubash, A.Florini. Mapping global energy governance. *Global Policy*, Volume 2, London School of Economics and Political Science and John Wiley and Sons Ltd., 2011
- B.Eberlein , Regulation by cooperation: the "third way" in making rules for the internal energy markets. in P.Cameron (ed.), *Legal Aspects of EU Energy Regulation. Implementing the new directives on electricity and gas across Europe*, Oxford, 2005 ,pp.59-88
- G.Edwards, E.Philippart, The Euro-Mediterranean Partnership: Fragmentation and Reconstruction, *European Foreign Affairs Review*, issue 4 , Volume 2 ,1997, pp.465-489
- L. El-Katiri, B.Fattouh, The East –Mediterranean : The Middle East's last hydrocarbon frontier, in S.Andoura, D.Koranyi (ed.), *Energy in the Eastern Mediterranean: Promise or Peril?* Egmond Paper no. 65, 2014
- J.P.Favenec, *Géopolitique de l'énergie. Besoins, ressources, échanges mondiaux*, IFP Publications, éditions Technip, Paris, 2009, Chapitre 1: Les différents formes d'énergie
- C. Felix, Conceptual notes on energy security: total or banal security? *Security Dialogue*, no.41(2), SAGE Publications, 2010
- A.Florini, Global Governance and Energy, pp.158, in *Energy Security. Economics, Politics, Strategies, and Implications*, edited by Carlos Pascual & Jonathan Elkind, Brookings Institution Press, Washington DC, 2010
- S.Furfari, *Politique et Géopolitique de l'énergie. Une analyse des tensions internationales au XXIe siècle*, éditions Technip, Paris, 2012
- A. F.Galib, EU's external energy governance: A multidimensional analysis of the southern gas corridor, *Energy Policy*, no 65, 2014, pp. 27-36
- A.Giamouridis, Natural Gas in Cyprus: Choosing the right option, *German Marshal Fund of the United States*, Mediterranean Paper Series, 2013

A.Giamouridis, The offshore discovery in the Republic of Cyprus: Monetization prospects and challenges, *Oxford Institute for Energy Studies*, 2012

A.Giddens, *The Politics of Climate Change*, Cambridge and Malden: Policy Press, 2009

R.Gillespie, Union for the Mediterranean. An intergovernmentalist challenge for EU, *Journal for Common Market Studies (JCMS)*, 49:6, 2011, pp. 1205-1225

I. Grigoriadis, Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation?, *Middle East Policy*, Vol.XXI, No.3, 2014

A.Gurel et al., The Cyprus hydrocarbons issue: context, positions and future scenarios, PCC Report 1 (PRIO Cyprus Centre, 2013

E.Haas , *Beyond the Nation State : Functionalism and International Organization*, Stanford University Press, 1964

E.Haas, *International Integration: The European and the Universal Process in International Political Communities: An Anthology*, New York : Doubleday,1966

E.Haas, *The Uniting of Europe. Political, Social and Economic Forces 1950 – 1957*, 2^e ed. Stanford University Press, 1968

S.Henderson, Natural gas export options for Israel and Cyprus, *The German Marshall Fund of the United States*, Mediterranean paper series, 2013

F.Hoogeveen, W.Perlot, *The EU's policies of security on energy supply towards the Middle East and the Caspian region: major power politics. Perspectives on Global Development and Technology*, 6, 2007, pp.485-507

D. Hunt, The UfM and development prospects in the Mediterranean: Making a real difference? , *Mediterranean Politics*, 16:01, 2011, pp.171- 192

V.Inozemtsev, Russia's great transit game, *European Energy Review*, 2008,pp. 40-43

E. Johansson- Nagues, Profiles "A Ring of Friends"? The implications of the European Neighborhood Policy for the Mediterranean, *Mediterranean Politics*, 9:2, 2004, pp.240 -247

T. Kariotis, Hydrocarbons and the Law of the Sea in the Eastern Mediterranean: Implications for Cyprus, Greece and Turkey, *Mediterranean Quarterly* , Vol. 22, no.2, 2011

R.O.Keohane, J.S. Nye , International Independence and Integration in F.Greenstein F. and Polsby N. (eds.) , *Handbook of Political Science*, Andover, Mass Addison –Wesley, 1975

R.O.Keohane , J.S. Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, ed. Little Brown,Boston,1977

R.O.Keohane R.O., The Demand for International Regimes, in Krasner, S.D. (ed.), *International Regimes*, Ithaca: Cornel University Press, 1983

R.O.Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton, Princeton University Press, 1984

R.O.Keohane,S. Hoffmann (eds.) , *The new European Community : Decision – Making and Institutional Change*,Westview Press,1991

E.Kirchner, C.Berk, European Energy Security Co-operation: Between Amity and Enmity, *Journal of Common Market Studies*, Vol.48, no.4, 2010

D. Klackenberg, Dag et al., Rethinking the EU regulatory strategy for the internal energy market, *Centre for European Policy Studies (CEPS) Task Force Report*, No.19, Brussels, 2004

M.Kottari, P. Roumeliotis, RE Governance Challenges within a “puzzled” institutional map In Michalena E., Hills J., (ed.) *Renewable Energy Governance. Complexities and Challenges*, Springer Publisher; series Lecture Notes in Energy 57: 233-248, 2013

M.Kottari, The disputed Aegean: Hydrocarbons prospecting in the Eastern Mediterranean. *Strategic Insights* No.39, 2012

M.Kottari , The Leviathan gas field. Opportunity or destabilization factor in East-Mediterranean region? (in French). *La Nouvelle Revue Géopolitique*, no. 3, editions Technip, 2013

M.Kottari, The energy security. The EU perspective (in Greek).Institute of International Relations – Panteion University, Athens Centre for International Political Economy, 2012

S.F.Krishna –Hesnel (ed.), *New Security Frontiers.Critical energy and resource challenge. Introduction, Global Security in the twenty- first century: The critical energy and resource challenges*, Ashgate, 2012

C.Kuzemco, A.V.Belyi, A. Goldthau, M.F.Keating, *Dynamics of energy governance in Europe and Russia*, Palgrave Mcmillan, 2012

T.Krysiek, K.Hardin K.,Conditions for Cooperation? The evolution of the forth Corridor Pipeline and South Stream, *Cambridge Energy Research Associates (CERA) Private Report*, 2009

B. Kruyt, D.P.vanVuuren, H.J.M.deVries, H.Groenenberg, Indicators for energy security, *Energy Policy*, no 37, pp. 2166-2181

M.Kuhn, *Enabling the Iran gas export options*, Springer Publications, 2014

L. V. Langenhove, D.Marchesi, Lisbon Treaty and the emergence of Third Generation Regional Integration, *Jean Monnet/Robert Shuman Paper Series*, Vol.8, No.9, 2008, pp.12

L.N. Lindberg,*The Political Dynamics of European Economic Integration*, Stanford University Press, 1963

L.N. Lindberg L.N, S.A. Scheingold S.A., *Europe’s Would-be Polity: Patterns of Change in the European Community*, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice- Hall, 1970

A. Livanios, The Conundrum of the Southern Gas Corridor: What are the risks for Europe and Azerbaijan? The viewpoint from an insider, *Institut Français des Relations Internationales, Actuelles d’IFRI*, 2013

G.Luft, A. Korin, *Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook*, ABC-CLIO, 2009

A.Mane –Estrada, European energy security: Towards the creation of the geo-energy space, *Energy Policy*, no.34, 2006, pp.3773-3786

H.Manfried et al., Outlook for oil and gas in South and East Mediterranean countries, Mediterranean Prospects (MEDPRO) Technical Report No. 18, European Commission research area, 2012

M.Martinez et al., Geopolitics of gas in the Mediterranean, Report, *Institut d’Etudes Politiques Paris (SciencesPo – Paris)*, 2013, p.20

A.Macleod, D. O’Mearu (ed.), *Théories des relations internationales. Contestations et résistance*, éd. Athéna, Québec, coédition CEPES (Centre d’Études des Politiques Étrangères et de Sécurité), 2007

T. Maltby, European Union energy policy integration: A case of European Commission policy entrepreneurship and increasing supranationalism, *Energy Policy*, No.55, 2013, pp.435-444

W.F. Martin & E.M.Harje, The International Energy Agency, in *Energy & Security. Toward a New Foreign Policy Strategy*, editors J.H.Kalicki & D.C. Goldwyn , Woodrow Wilson Center Press, pp.97-116

J.H. Matlary, *Energy Policy in the European Union*, Palgrave Macmillan, 1997

S.Mayer, Path dependence and Commission activism in the evolution of the European Union's external energy policy, *Journal of International Relations and Development* , No.11, 2008, pp.251-278

D.Mitrany, *A Working Peace System*,Chicago, Quadrangle, 2e éd., 1966

A.Moravcsik, *National Preference Formation and Interstate Bargaining in the European Community, 1955-1986*, Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1992

A.Moravcsik, Liberalism and International Relations Theory, Harvard University, CFIA Working Paper No. 92-6, 1992

A.Moravcsik , Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach, *Journal of Common Market Studies*, 1993

A.Moravcsik , K. Nikolaidis , Explaining the Treaty of Amsterdam: Interests, Influence, Institutions, *Journal of Common Market Studies*, Vol. 37, No 1, 1999, pp.59-85

M.Natorski, A. Herranz Surrales, Securitized moves to nowhere? The framing of the European Union Energy Policy, *Journal of Contemporary European Research*, 4 (2), 2008, pp. 71-89

S.Neubauer, “How the emerging Balkan-Israeli strategic alliance could alter energy security in the Eastern Mediterranean basin, *Journal of Regional Security*, Vol.7, no.1, 2012, pp.41-42

P.Newell, M.Pattern, *Climate capitalism: global warming and the transformation of the global economy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010

S.Nies, Oil & gas delivery to Europe. An overview of existing and planned infrastructures, *French Institute for International Relations (IFRI)*, 2008

J.S.Nye (ed.), *International regionalism*, ed. Little Brown, Boston, 1968

J.S.Nye, *Peace in Parts: Integration and Conflict in regional Organization*, ed. Little Brown, Boston, 1971

M.Ozturk et al., A bridge between East & West: Turkey's natural gas policy, *Renewable & Sustainable Energy Reviews*, Vol. 15, 2011, pp. 4286-4284

C.Pascual, J. Elkind, (ed.), *Energy security: economics, politics, strategies, and implications*, Brookings Institution Press, 2010

A.Pointvogl, Perceptions, realities, concession –What is driving the integration of European energy policies?, *Energy Policy*, no. 37, 2009, pp.5704-5716

B.Shafer B, Energy resources and markets in the Eastern –Mediterranean region. Policy Brief, *The German Marshal Fund of the United States*, 2012

P.Schmitter P., A Revised Theory of Regional Integration, in Lindberg and Scheingold (ed.), *Regional Integration*, Harvard University Press, 1971

M.Smith, The EU and a changing Europe: establishing the boundaries of order, *Journal of Common Market Studies*, Vol.34, Issue 1, 1996, pp. 5-28

M.Smouts (ed.), *Les nouvelles relations internationales. Pratiques et théories*, Paris, Presse de Sciences Po, 1998

S.Strange, *State & Markets*, Pinter, London, 1988 (2nd edition 1994)

E.Soltanov, The South- East Europe Pipeline: great benefit for a greater number of actors, *Instituto Affari Internazionali*, IAI Working Papers, 2012

K. Sodupe, E. Benito, Pan-European Energy Co-operation: Opportunities, Limitations and Security of Supply to the EU, *Journal of Common Market Studies*, Vol.34, No 1, 2001, pp. 165-177

B. K.Sovacool, *The Routledge Handbook of Energy Security*, Taylor & Francis, 2011

Y.Stournaras, S. Dunchev, N.Paratsiokas, Greece as Europe's Energy Highway: Natural Gas pipeline projects going through Greece, Foundation for Economic & Industrial Research, Athens, 2011

S. Tagliapietra, Towards a new Eastern Mediterranean energy corridor? Natural gas developments between market opportunities and geopolitical risks, *Fondazione Eni Enrico Mattei*, 2013

P.Taylor P., *The Limits of European Integration*, ed. Groom Helm, London, 1983

A.Tekin, P.A. Williams, *Geo-Politics of the Euro-Asia Energy Nexus .The European Union, Russia and Turkey*, Palgrave Macmillan, 2010

M. Telo, *EU and new regionalism: regional actors and global governance in a post-hegemonic era*, Ashgate, 2007

T.Tsakiris, The hydrocarbon potential of the Republic of Cyprus and Nicosia's export options, *Journal of Energy Security*, Vol.4, no.3, 2013

T.Tsakiris, The Leviathan –Ceyhan pipeline: Political and commercial arguments against the construction of a Turkish-Israeli pipeline, in S.Andoura, D.Koranyi (ed.), *Energy in the Eastern Mediterranean: Promise or Peril?* Egmond Paper no. 65, 2014

B. Van Heuvelen, Beyond the Caspian: Unlocking the energy potential of Iraq's Kurdistan region in *A Eurasian energy primer: the transatlantic perspective* D. Koranyi (ed.), Atlantic Council, 2013

C. Van der Linde, *Southern Gas Corridor: can it serve both security of supply and demand?*, The Hague, 2009, p. 3

G.Winrow, The Southern Gas Corridor and Turkey's role as energy transit state and energy hub, *Insight Turkey*, Vol.15, No.1, 2013, pp. 145-163

M. Willrich and M. A. Conant, The International Energy Agency: An Interpretation and Assessment, *The American Journal of International Law*, Vol. 71, No. 2, 1977, pp. 199-223

A.Wolfers, National Security as an Ambiguous Symbol, *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No.4, 1952, pp.485

J. C. Woodliffe, A New Dimension to International Co-operation: The OECD International Energy Agreement, *The International Comparative Law Quarterly*, Vol. 24, No. 3, 1975, pp. 525-541

D.Yergin, The Fundamentals of Energy Security, *CERA Special Report*, 2007
R.Youngs, Europe's External Energy Policy: Between Geopolitics and the Market'. *Centre for European Policy Studies*, Working Document No. 278, 2007,pp. 1–16
R.Youngs, *Energy Security. Europe's new foreign policy challenge*, Routledge, 2009

